ÖZGÜR
YAYIN
DAĞITIM
·
ÇAĞDAŞ
TÜRK
YAZARLARI
DİZİSİ

zenciler birbirine benzemez / ATTİLÂ İLHAN

ATTİLÂ İLHAN

zenciler birbirine benzemez

ÖZGÜR
YAYIN DAĞITIM

ATTİLÂ İLHAN

ZENCİLER BİRBİRİNE BENZEMEZ

Dördüncü Baskı
İstanbul, Ekim 1987

Yayın Hakları: Attilâ İlhan — Özgür Yayın

Kapak Film	Grafika Grup
Kapak Baskısı	Görsel Sanatlar Matbaası
Dizgi-Baskı	Kent Basımevi
Cilt	Tekin Ticaret

ATTİLÂ İLHAN

ZENCİLER
BİRBİRİNE BENZEMEZ

ÖZGÜR
YAYIN DAĞITIM
Ankara Cad. 31/2
Cağaloğlu/İst.
Tel: 526 25 13

ATTİLÂ İLHAN'IN KİTAPLARI

şiir

duvar (5. basım)
sisler bulvarı (5. basım)
yağmur kaçağı (4. basım)
ben sana mecburum (5. basım)
belâ çiçeği (3. basım)
yasak sevişmek (4. basım)
tutuklunun günlüğü (4. basım)
böyle bir sevmek (3. basım)
elde var hüzün (2. basım)
korkunun krallığı

roman

sokaktaki adam (3. basım)
zenciler birbirine benzemez (4. basım)
kurtlar sofrası (3. basım)
aynanın içindekiler
1/bıçağın ucu (2. basım)
2/artıkların payı (2. basım)
3/yarıya tuz basmak (2. basım)
4/dervandet'te sabah ezanları (2. basım)
fena halde lenin (6. basım)
haco hanım vay (2. basım)

deneme/anı

abbas yolcu
yanlış kadınlar yanlış erkekler
anılar ve acılar:
1/hangi sol (3. basım)
2/hangi batı (3. basım)
3/hangi seks (2. basım)
4/hangi sağ
5/hangi atatürk (2. basım)
attilâ ilhan'ın defteri:
1/gerçekçilik savaşı (2. basım)
2/'ikinci yeni' savaşı
3/faşizmin ayak sesleri
4/batı'nın 'deli gömleği'
5/sağım solum sobe
6/ulusal kültür savaşı

çeviri

kanton'da isyan (malraux/2. basım)
umut (malraux/3. basım)
basel'in çanları (aragon/2. basım)

zenciler birbirine benzemez

1

Her günün Paris'i başka. Cumartesi'nin Paris'i, hepsinden başka. Hele, Pazar'ın Paris'i. Ama, trenden dumanı üstünde otele inmiş Mehmed-Ali için, bütün Paris'ler birbirinin aynı. Nasıl mı? Bir otel penceresine durmuş, kirli kurşuni bina suratları. Cam kırıklarına benzer kesici, acıtıcı bulutçukların; aynalı bir su yüzündeki çakıllar gibi, kayıp kayıp gittikleri, beş nefeslik bir gökyüzü. Hepsi bu kadar.

Mehmet-Ali karyolaya oturur. Başını bir kaya parçası gibi, iki yumruğu arasına sıkıştırır. Kafasının ondan çok, onun dışında, fakat herşeyini nihayetsiz derecede ilgilendiren, ıvır zıvıra ait olduğunu bilir. İçinde beş gecenin uykusuzluğu: tuzlu dört deniz gecesinin, tozlu bir kara gecesinin; açık, rüzgârlı pencereler gibi uykusuzluğu. Camların arkasında, boynuz gibi bir hilâl: Paris'te, müslüman olmayan bir hilâl; kesinlikle olmayan.

Başka bir akşama giriyorsun, Mehmed-Ali!

«— Elimizi yüzümüzü bir yıkasak!..» diye düşünüyor: «— soğuk suyla, elimizi yüzümüzü!»

Lâvabonun bir kireç beyazlığı, bir diş sarılığı var ki onu öğürtüyor. Ölüp ölesiye, hiçbir lâvaboyu hatırlasın istemiyor. Bir tren helâsında, pis bir lâvabonun dibinde geçen, uykusuz bir yolculuk gecesinden sonra, başka türlü olabilir mi? Muslukların, her

ikisine de «*Chaud*» yazmışlar. Yalnız, birisinin harfleri, ötekisinden büyük. Bu, sâhiden sıcak olmalı. Mehmed-Ali, ötekini açıyor: Ilık. Bunu açıyor: Ilık. Her ikisinin de Allahına sövüyor. Elleriyle, başka birisinin yüzünü yıkarmış gibi, yüzünü yıkıyor. Su öylesine ılık ki, suratını, zeytinyağı ile yağlarmış gibi garip bir hisse kapılıyor. İtici bir his. Sonra ellerine bakıyor: kalın, tüylü parmakları, hafif titriyorlar. Bu, onu utandırıyor.

«— Allah belâsını versin!» diye hayal meyâl düşünüyor. «Asabımız adamakıllı bozuk!»

Pencereyi açtı. Akşamın eli kulağında. Karşı pencerelerde, tek tük ışıklar. Beş kat aşağıda, bulvarın sıkıntılı kıpırdanışı.

«— Paris!» diye düşünüyor, «sanki!»

Herşey: bulvarın sıkıntısı, boynuz gibi hilâl, ışıklar onu terketmişler. Zamanın dışına atıvermişler, onu. Hayat, Paris'te ya da cehennemin dibinde, hep böyle infilâke doğru giden bir saatli bombanın, tekdüze, tüyler ürpertici tıkırtısı ile işliyor. Mehmed-Ali duyuyor bunu.

«— Ellerimiz titriyor,» diye düşünmek onu mahzun ediyor, «ellerimiz titriyor,» diye düşünmek, ve Paris'te.

Gidip yüzükoyun yatağa kapanıyor. Sanki kendini, pencereden aşağıya atıyor. Bu da acı bir his. Ve uyku, bir balta gibi küt diye kafatasına iniyor: Yalın, bembeyaz bir balta gibi.

(Gar'da bir sürü tren, yanyana sıralanmış. Hepsine yolcular iniyor biniyor. Ya hepsi birden gidecek ya hiçbirisi gitmeyecek! Gitmeyecek olmaz: Beş dakikada bir tren kalkıyormuş!

Bıyıklarını ısırdı. Gürül gürül Fransızca konuşamadığı için kahroluyor. Boyu, dişleri, saçları ve kol-

ları upuzun bir kadın; sarı, (pis sarı) bir İngiliz kadını önüne dikilmiş. Gözlerinde eksi işaretleri, İngilizce birşeyler patırdıyor: bir ustura ile, sanki kelimeleri üçgenler dörtgenler halinde keserek. Mehmed-Ali bavulunu yükleniyor, onu geçiyor. Oradaki memurlara soruyormuş gibi, durmaksızın:

«— İlâve tren,» diye tekrarlayıp duruyor, «ilâve tren hangisi?»

Aynı sözleri, Fransızca düşünmek istiyor:

«— *Lequel,*» diyor, «*lequel?*»

Bavul dizlerine çarpıyor. Gözleri, uykusuzluktan iple yüzülmüş gibi yanıyorlar. Nihayet memurun birine yaklaşıyor. Eliyle en yakın treni gösterip soruyor. Memur tek kelime ile karşılık veriyor. Basit, aydınlık ve işkilsiz:

«— *Oui!*»

Mehmed-Ali bavulunu, en son vagonun sahanlığına zor atabildi. Tamam. Bir vagon sahanlığında durup, bir gece, yıldızlara tüküre tüküre, Marsilya' dan Paris'e hareket etmek!.. Bir cıgara! Rüzgâr. Tren hızlanıyor. Vagon, öteki vagonlardan ayrılmış. Gelip geçmenin imkânı yok. İçeriye girip, oturacak yer aramalı. Nasıl da uykusu var! Önce cıgarasını içecek. Sonra.

Yer yok! Üstelik, vagondaki yolcular bir başka. Karanlık, yorgun yüzlü adamlar. Uzun uzun. İlk bakışta yalnız elleri görünüyor ve bu herşeyi anlatıyor. Mehmed-Ali'ye kuşkuyla, yarı kuşku yarı korkuyla bakıp, kımıldanan eller. Bu adamlar Fransız değil. Varlıklı da değil. Ceketleri, pabuçları, yırtık; suratları, yırtık pırtık.

Mehmed-Ali, vagonun öbür ucuna gidip geliyor. Her yer tutulmuş. Bir geceyi daha, hem de bu sefer ayakta olarak, uykusuz geçirmek! Bıyıklarını ısırıyor:

«— Buna müstahak mıyız,» diye için için soruyor, «buna müstahak mıyız? Küfran-ı nimet olmadık!»

Tekrar bavulun yanına, sahanlığa çıktı. Tren Marsilya'yı bir tepmiş, o tepiş! Raylar su gibi arkasında akıyor.

«— küfran-ı nimet olmadık. Hakkımıza boyun eğdik. Müstahak mıyız? Bunu bir bilen olmalı!»

Pardesüsünü giydi. Yakalarını kaldırıyor. Karanlıkta, kıvılcımlar uçuyorlar. Islıklar, yıldız tozları, daha başka, isimli ve isimsiz, birşeyler yalazlanıyor, uçuşuyor. Soğuk. Rüzgâr. Hele bu sarsıntı! Olmayacak! İçerde, hiç olmazsa kapının dibinde, ayakta durabilir. Kontrol gelene kadar. Birden, kapının arkasında, akı çok siyahı az, ürkek gözlü, partal adamların oturduğunu hatırlıyor. Bu ona, Marsilya'dan Paris'e değil de, cehennemine, tam da lânetli, aziz ve gebertici cehennemine yola çıktığı hissini veriyor:

— Müstahak mıyız? diyor.

Adamlar: «-Biz Cezayir'liyiz!» diyorlar: «-Biz,» diyorlar, «Abd-el-Kader! Biz, Abd-el-Rahem!» Daha doğrusu bunu, kuytu bir su dibinde, yavru bir ahtapotmuş gibi kımıldanan tehditkâr elleri, diyor: «— Biz,» diyor, «Cezayir'liyiz!»

Onu, kapının dibinde, ayakta bırakmadılar. İlkin en yakınındaki gülümsedi ve Mehmed-Ali onun ağladığını sandı. Gençten bir çocuk. Ona yer açtırıyor, tahta sıraya oturtuyor. Mehmed-Ali:

«— Fransız trenleri de,» diye düşünüyor, «hızlı mızlı ama, bizimkinden farksız!»

Adamlar, öteki üçüncü mevki kompartımanların buna benzemediğini; kadife koltuklarında, mışıl mışıl uyunduğunu anlatıyorlar:

«— Biz,» diyorlar, «Cezayir'liyiz: Paris'e iş aramağa gidiyoruz!»

Mehmed-Ali'nin yanındaki, sofu yüzlü Arap, gülüyor:

«— Ben,» diyor, «Constantine'liyim. Bizim orda

her yeri Yahudiler doldurdu. Yahudiler, bir de Fransızlar! İş kalmadı bize, dökülüyoruz.»

Mehmed-Ali uykuyu itiyor ve ayağını dayıyor:

«— Constantine neresi?» diye soruyor.

Bir başkası ona: «— Siz ne milletsiniz?» diyor.

Mehmed-Ali: «— Biz,» diyor, «İstanbul'danız!»

Ve birden İstanbul ona, hiç görmediği, hiç gitmediği, yalnız coğrafya atlaslarında ve vapur tarifelerinde adına rastladığı, uzak bir şehirmiş gibi geliyor. Uykunun ve Arab bıyıklarının arkasında, mahzun bir Istanbul!

Sofu yüzlü: «— Cezayir'dedir,» diyor, «Constantine!»

Bir ötekisi, dişsiz sırıtıyor:

«— Ben,» diyor, «türkşe bilir.»

Oysa «Ben türkşe bilir» demekten başka, tek kelime bilmiyor. Mehmed-Ali cıgara dağıtmayı düşündü. Adamlar şöyle bir ışıklanıyor; fakat, cıgara ağızlarında, derhal uyuyorlar. Uyukluyorlar. Mehmed-Ali askerliğine uzanıyor: Erzurum. Duman kokan, masmavi kar. Sonra hiç beklemediği bir anda, tren durdu: Avignon!)

Omuzuna biri dokunmuş gibi, uyandı. Sıçrayarak. Karanlığın ve tavanın yabancısı idi. Oda birden aydınlandı ve derhal karanlığa gömüldü. Bu karanlıkta iskemleler, masa, karyolanın demirleri bembeyaz dikildiler. Kalbi kıvrım kıvrım kıvranıyordu. Uykusunun arasında, konuşmalar, ayak sesleri duymuştu. Geceyi dinledi. Ortalık o kadar sessizdi ki, bu ona imkânsız geliyordu. Oda, düzenli aralıklarla bir aydınlanıyor, bir kararıyor; her defasında, pencereden içeriye, kıpkırmızı tutuşmuş bir gök parçası düşüyordu.

«— Saat kaç,» diye düşündü, «saat kaç, acaba?»

Birden yerinden fırladı. Kapının arkasına sindi. Dışarda iki kişi, fısıltıyla konuşuyorlar. Hiç şüphe yok. İki kişi. Seslerini tanıyordu. Birisi ötekisinin kulağına eğiliyor, beygir gibi kasılarak:

«— Mehmed-Ali,» diyordu, «orada işte!»

Ötekisinin soğuk gözleri, rengini büsbütün atıyor:

«— Yaaa Mehmed-Ali, yaaa!» diye bembeyaz sırıtıyordu: «— ...ciddi bir insanın her attığı adım ölçülü olmalı. Çok ölçülü olmalı!»

Kapının ardında hâlâ fısıldaşıyorlardı. Ve oda bir aydınlanıyor, bir... Mehmed-Ali kalbine kulak verse; açardı kapıyı, çekerdi tabancasını! Oysa ona kulak vermiyordu: «— Soğukkanlı olmalıyız! Telâşa ne lüzum var? Belki yanıldık!»

Kulaklarını dikiyor. Evet! Ses kapının ardından değil; içerden, pencere tarafından geliyor. Acaba? Evet! Evet! Eşekliğin lüzumu yok! Ne olabilir ki?

Elektriği yaktı. Siyaha ve beyaza bölünmüş zamandan bir anda kurtuldu: oda, hep aydınlık. Fısıltının, musluktan geldiği anlaşılıyor. Yatmadan yüzünü yıkamıştı ya, iyice kapamamış. Su, fısıldayarak akıp duruyor. Kapadı. Artık fısıldayan yok.

«— Saata bakmalı,» dedi.

Kendini yeterince uyumuş bulmuyordu. Yüzü aynada çarpılmıştı: Gözleri örümcek örümcek, kanlı. Pencereyi açık bırakıp yattığı için, bütün kasları, açıkta yatmış gibi, kırık. Eninde sonunda, açıkta yatmış sayılır. Hem de elbiseleri ile.

Pencereyi kapadı. Bu arada, deminki aralıklı aydınlığın, nereden geldiğini keşfetti. Penceresinin hemen yanıbaşında, otelin ismi elektrikle yazılmıştı. Aralıksız yanıp sönüyordu: 'Hotel de l'Europe.» Saata baktı: Üç. Bir an, gecenin bu saatinde, kendisini odasına, aynalara, dolaba, masaya (hattâ bavuluna ve saatına) karşı mahçup ve yabancı hissetti. Mahçubi-

yet! Yabancılık! Hotel de l'Europe! Ve uyku! Ve uyku!

«— Pantolonu bir çıkarsak...»

Bu niyetle karyolaya oturdu. Uykuya devrildi.

(Hele Constantine, adamakıllı pis kokuyor. Cezayir'deki Constantine! Gözlerini belertmiş. Açık ovadaki bir at leşi gibi; terkedilmiş, hüzünlü ve pis kokulu. Ayağında el örgüsü yün çoraplar var ki, Mehmed-Ali'ye bir Erzincan yolculuğunun içinden, ırmakta boğulmuş bir kürdü hatırlatıyor. Fakat, bu koku!..

Oysa tren, ne kadar hızlı gidiyor. Pencerelerde, yalnız gece: bir mağden kömürü siyahlığı: parlak, damar damar. Kontrolör falan gelmiyor. Gece ilerledikçe, arabalar, birer ikişer, uykunun kuyusuna düşüyorlar. Bakıyorsun biri gidiyor, derken hop! ötekisi! Hop, «ben türkşe bilir!»

Mehmed-Ali ayaklarını uzatıyor. Bembeyaz, çiğ bir ışıltıya ellerini daldırıyor. Uyandığı zaman, başını sofu yüzlü Arabın omzuna dayanmış olduğunu, hayretle farkediyor: kokusunu da. Bir beygir leşiyle, koyun koyuna yatmak! Ama, en çok kendini, epeyce uyumuş olduğuna inandırmak istiyor:

«— Saat kaçtı? Hiç olmazsa, bir saat geçmedi mi? Eh, bir saat olsun gestirebilseydik!..»

Arablar, izmaritler ağızlarında, uyuyorlar. Koku ağırlaşıyor, pekmezleşiyor; uykunun kıvrımları arasına, zamanın kıvrımları arasına sokuluyor: büyük ve ağır bir piton yılanı diyeceksin, işini ve avını bilir bir piton.

«— Sabaha ne kadar kaldı acaba? Yedi'ye doğru Paris'te olsak, şimdi saat!..»

Hayır, dayanmak çok güç. Kalkıyor ve helâya gidiyor. Gidiyor ne demek? Sığınıyor.

...Mustafa diyor ki Mustafa: «— Şeytanını beraberinde götürme, e mi? Şeytanını, bırak da git!»

Tezgâhın arkasına yığılmış, dükkânda. Kelimesi bu: yığılmış. Gözkapaklarını zorlukla kımıldatıyor:

«— Şeytanını,» diyor, «erkeksen!..»

Kelimeler, dudaklarından, tahammül edilmez bir yavaşlıkla çıkıyor: «— ...yahut,» diyor, «en iyisi, dükkânla beraber şeytanını da sat!»

Nasıl yorgun! Ne kadar!

«— ...bırakamayacaksın şunun şurasında, bırakamayacaksın! Bunu sen de biliyorsun. Belki de bilmiyorsun. Bilmeyebilirsin. Sezebilirsin ama, pekâlâ sezebilirsin. Şeytanın seninle birlikte gidecek. Göreceksin.»

İçinden ne geliyor Mehmed-Ali'nin? Anahtarı indir kafasına! Bir daha! Bir daha! Ayrıca vursa, öyle sanıyor ki yumuşak bir katran kütlesine vurmuş gibi olur. Gömülür gider, anahtar. Vurmuyor vurmasına. Vurmadığına, iyi de ediyor? Neden mi? Şeytanı alıp getirdiğini biliyor, ondan. Eğer Mustafa, hantal vücudu, ölecekmiş gibi yorgun gözleriyle; hem dükkânda, tezgâhın arkasında; hem de bu trende, helâ aralığında ona konuşabilirse; bu, şeytan beraberinde demek değil midir? Hem de, bütün puştluğuyla!

Helânın orası bir tuhaf: asıl vagondan bir kapı ile, helâdan başka bir kapı ile ayrılmış. Bir pencere. Pencerenin yanında, bir lâvabo. Mehmed-Ali pencerenin önünde, lâvabonun yanında dikiliyor. Mustafa, nerede olabilir? Camda. İşte seyrek saçlı kafası, ablak suratı. Şeytan derseniz, aslında nerede olduğunu, ancak o bilebilir. Ama muhakkak, buralarda bir yerde.

«— Diyorum ya, bırakamayacaksın. Bu meselede, aklının ermediği bir taraf var. Aklın ermediği için sersemsin, neden ermediğini göremediğin için de dikâlâsı. Yuvarlağı çalıştır, hele!»

Nasıl çalıştıralım yuvarlağı? Neden çalıştıralım? Bütün işkence bu sorunun altından çıkmıyor mu? Görmeğe çalıştıkça, bir körler sürüsünün gördük iddiaları, ayaklarımıza dolaşıyorsa! Ve sen, (bizzat), onlardan daha az namussuz değilsen!

Lâvaboya yaslanıyor. Mustafa'ya, şeytanına, gelmiş gelecek bütün soru işaretlerine ve beş gecenin kirli beyaz uykusuzluğuna yaslanıyor. Tozlu bıyıkları; dağınık, daha tozlu saçlarıyla! Zamana kin duyuyor. İçinde bulunduğumuz alelâde, geçici, birşeye yaramaz zamana. Sonra trene kin duyuyor. Tabii, Mustafa en başta! Yavaş yavaş, uykusuzluk ya da uyku, gündelik hayatın ona ve herkese küçük büyük önemler verdiği herşeyi kemiriyor: pantolonunun ütüsünden başlayıp, derece derece, içerde bıraktığı bavuluna kadar. Kafası rakı gibi bulanıyor.

Sonra bakıyorsun, bir hayıflanma faslı! Dükkânda unuttuğu, tahtadan oyma köylü heykelciğine hayıflanma. Adının Mehmed-Ali oluşuna hayıflanma. Kesik kesik, birbirini kovalayan, birbirine eklenen zincir kalkaları halinde:

«— Bizdeki de kafa mı? On senelik biblo! Ulan adam unutur mu be? Unutur unutur. Gitti bir kere. Ama neden gitsin, canım?

Ya da: «— ...sanki başka isim kalmamış baba, bir Mehmed-Ali kalmış, onu da bize yakıştırmışlar. Ne demek Mehmed-Ali?»

Bu arada benek benek uyuyor ve bunun kesinlikle farkında olmuyor. Ayakta, arasıra lâvaboya oturarak, uykuya bakıp bakıp dönüyor. Elbette istediği, taş gibi içine düşmek. Oysa ya tren, ya çişi gelmiş Arabın biri, ya da öz işkencesine ait bir «acaba» omzunu dürtüyor, uyandırıyor. Sonra yine, camda birtakım ışıklar. Ve Mustafa:

«— Şunun şurasında!..»

Ve hepsi birbirine karışıyor: Çocuk. Cıgara he-

sabı. Mustafa. Bir kuyruklu yıldız gibi savrulan tren. Düşük bıyıklı arablar. Mehmed-Ali, hepsini birden yaşamak dehşetine düşüyor.

Kıpır kıpır kıpırdanan, sinirli, kolu dövmeli İtalyan, iki elini burnuna uzatıyor:

— *Cinquanto lire! Cinquanto lire! Cento lire!*

O: — Yirmi paket Köylü, diye hesaplıyor, elli paket Birinci, otuz paket Kulüp, on bir...

Başka İtalyanlar çevresini sarıyorlar. Adamakıllı esmer, adamakıllı parlak gözlü İtalyanlar:

— *Ha delle cigarette da vendere?*

Öteki sinirleniyor. Havaya yumruklar savuruyor:

— *Cento lire! Cento!*

Mehmed-Ali: — Bağırma be! diyor, ne bağırıyorsun? Yüz yirmi beş!

Fransızca ilâve ediyor:

— *Cent vingt cinq!*

Kimse birbirini anlamıyor. Herkes iştahla hatta şehvetle konuşuyor. Yalnız Mustafa, her zamanki gibi, ağır ve yorgun. Kelimeler, dudakları arasından ağır ağır, salyangozlar gibi çıkıyorlar:

«— Sana hayırlı yolculuklar demeyeceğim. Neden mi demeyeceğim? Yeni bir yolculuğa çıkmıyorsun, eski bir yolculuğa devam ediyorsun, ondan. Başlaman bir hata idi. Devam etmen daha büyük bir hata!»

Öbür tarafta bir çınlama:

— *Cinquecento cinquanto cinque!*

— *quecento!*

— *Cento lire!*

Ve çocuk, sonra! Gözlerinin içi mavi mavi gülümseyen. Elleri, ufacık ufacık. Her zamanki gibi neşeli. Kollarını, bir çıngırağı tutmak istermiş gibi, oynatıyor İleriye, geriye, iki yana, en çok da Mehmed-Ali'nin bıyıklarına doğru. Anlaşılmaz birşeyler söylüyor:

— Da!.. Da!.. diyor: — Iıı!.. diyor. Çocukça konuşuyor. Bu, hiç şüphe yok, Mehmed-Ali'ye dehşetli dokunuyor. Onun minnacık ellerini dudaklarında duyuyor. Aynı zamanda mutluluğa ve kahıra benzeyen bir burgaç içini bulandırıyor. Çocuk ona metelik vermiyor. Kristale benzer, pırıltılı, fakat kalın bir camın üstüne mi oturmuş, ne? Gülüyor: -Gıı!.. Gı!.. diyor: -Da!.. diyor: -At!.. ta!.. diyor. Çocukça konuşuyor. Mehmed-Ali'nin anlamadığı ilkel, anlamlı, biraz da acımsı bir dil.

O ne? İtalyanlar, demir ökçeli pabuçlarıyla, paldır küldür camın üstüne mı çıkıyorlar? Durun, durun!

— *delle cigarette da vendere,*

— *Cento lire!..*

İyi ama çocuk? Çocuk ne oldu? Çocuk nerede? Çocuk...)

Yatakta, yorgan çarşaf yastık, birbirine girmişti. Derinden, ıslıklar çalınıyordu. Ya da, ıslığa benzer birşeyler. İniltiler de denebilir. Mehmed-Ali, uykusunun arasında, bunları gayet rahatsız edici, gayet dikenli olarak duyuyor; uyanayım diyor, uyanamıyordu. Karanlık uykudan da çıkmıştı. İçisıra bu aralıklı, bazen ince, bazen kalın, iniltilere sövüyor:

«— Uykumuz var, yahu!» deyip duruyordu, «uykumuz!»

Bir ara, gözlerini açar gibi oldu. Maviye çalar bir sabah karanlığı gördü:

«— Sabah oluyor» diye düşündü.

İstediği, kesiksiz ve deliksiz, deniz suyu gibi hafif, ekmek gibi kaba uykuya, bir türlü varamadığı için hâlâ yorgundu. Hâlâ uykusuz. Sokaktan otomobiller geçiyordu. Sabahın ilk insanları ve otomobiller. Iniltilere gelince, insanı çileden çıkarabilecek bir ısrarla sürüp gidiyor. Bazı tavandan, bazı geriden, bazı

sağdan. Arada, zemberekler boşanıyormuş gibi, karmaşık sesler!

Mehmed-Ali, sabaha ve iniltilere yenilmek istemiyordu. Yoksa bütün gün, bir başkasının kafasıyla dolaşacaktı. Bir başkasının kafası, bir ahmağın gözleri ile. Oysa ilk Paris gününü, gönlüne göre yaşamalı. Buna rağmen, uykusu açılıyor. O derleyip toplamak, içinden çıkmamak istedikçe, ağır ağır açılıyor, onu açıkta bırakıyor.

Birdenbire, yattığı yerden, deminden beri ıslıkları kolladığını. «— Şimdi sağdaki şimdi soldaki!» diye tahminler yaptığını ayrımsadı. Kafasını, yastığın altına gömdü. Yastık, silindir biçiminde, acayip bir yastıktı; onun alışkanlıklarına asla uygun gelmiyordu. Böyle olunca, insan yastığını sevemez, sevemeyince de uyuyamaz. Mehmed-Ali, şu kadar gecelik uykusuzluktan sonra, yastığını sevse de sevmese de, yastığı olmasa da, (ölüm Allahın emri) uyuyacak! Yolu yok!

Hop! Uzaktan dannn! diye bir çan sesi. Herhalde bir meydan saati, herhangi bir buçuğu vurdu:

«— Beş buçuk? Altı buçuk? Cehennemin dibi! Buçuklardan bize ne? Hele bir uyuyalım!»

Islıklar. Islıkların arkasında, durup dururken, Lâle'nin sesi. Soğuk gözlünün. Yılanın:

«— ...sen öyle mi sanıyorsun Mehmed-Ali? Bilmem ama, doğru olacağını hiç sanmıyorum. Sen hep kendine göre düşünüyorsun, aslında...»

Bu sesi duymak istemiyor. Dişlerini sımsıkı sıkıyor.

«— Solucan,» diye küfrediyor: «— Yılan yastığı! Ya kime göre düşüneceğiz? Eğer bir kafamız varsa? Yoksa biz adam değil miyiz?»

Mustafa, işe karışmasın mı? İri, hantal elleriyle ıslıkları araladı. Şöyle, uyur gibi gülümsüyor:

«— Ben demedim mi sana? Düşünmek, öğrenmek

ve ezberlemek faaliyetlerini birbirine karıştıranlardan sakın diye.»

Sonra Ecvet, çenesini yine beygir gibi kasıyor:

«— Lâle'nin hakkı var Mehmed-Ali, sen!..»

Oteki: «— Sen!..» diyor.

Herkes: «— Sen!» diyor.

Islıklar: «— Sen!» diyor. Islıklar ve herşey. Oysa Mehmed-Ali:

«— Biz,» diyor, «biz! Neden?»

Kanter içinde çırpınarak, yeniden uykuya giriyor.

(Yok yok, durum pek açık değil. Galiba Paris'e giriliyor. Tren, uçuk pembe göğün altında uyuklayan, durgun bir ırmağın mavisine ve eflâtunlarına, sokulup kaçıyor. Sağdan üflenen, şişen, dantel dantel dağılan bir sis yığını. Güneşten önce, bisikletli bir köylü. Adamın sağ gözünden girip, sol gözünden çıkıp giden, bir elektrikli tren. Soldan, fabrika bacaları.

Mehmed-Ali, pencereyi açtığı için, rüzgârla uğraşıyor. Bir ara uykusuzluğunu unuttu. Arablar, gıdaklayarak uyanıyor, teker teker helâya geliyorlar. O, hiç arkasına dönmeden Paris'i bekliyor, cigara içiyor. Yine nehir. Söğüt ağaçları. Damları arduvazlı yazlık evler. Rahat, nefes aldırıcı ve şarkı söyletici bir hava. Sonra güneşin merhabası!

Mehmed-Ali ona bakıp, İstanbul'da doğalı, hiç değilse iki saat olduğunu düşünüyor. Bir an İstanbul'u bir film gibi hatırlamak ve kendini Fransa'da bir gezgin gibi tasarlamak hoşuna gidiyor:

«— İner inmez,» diye kuruyor, «bir taksi, bir otel ve bir yatak!»

Ne var ki, hiç beklemediği grilerin, külrengilerin, acayip kurşunilerin içine iniyor. Tren Paris'e, onu günlerce oradan oraya çırpındıran, günlerce kalbini ufalayan bir masal ve serüven memleketine değil de;

boktan bir taşra şehrinin garına giriyormuş gibi girdi ve durdu. Herkes kendi hayatına çekip gidiyor.

Mehmed-Ali, sahiden Paris'e inmiş olduğunu, düşünmek istiyor. Düşünemiyor ki! Bir taksi bulabilse?.. Kalabalığa karışıyor. Bavul, dünden bugüne daha ağırlaşmış. Kasları kırılıyor. Bir zaman, herkesin kendi kendisine verdiği önemi vermemeğe başlıyor. Kim kime? Bavulu sırtına alabilir. Tabii, ağırlığı azalmaz. Paltosu ise, öteki kolunda, gerçek bir adamdan ağır. Nihayet turnikeleri geçti. Merdivenler. Bir meydan. Gri, birbirine benzer, sıra yapılar. Eski model taksilerin orda, kıpkırmızı suratlı, ufacık burunlu bir Fransız:

— Taksi! diyor.

Mehmed-Ali bavulunu yere indiriyor:

— *Oui!*

Taksiye biner binmez, Paris'e gelmiş olmanın olağanüstü bir yanı kalmamıştır. Kollarında bir sızı. Gözlerinde acı bir uykusuzluk Hepsi bu!

...Otel levhalarının ötesinde, hiçbir şey hatırlamıyor. Çeşit çeşit, büyük küçük, parlak soluk, otel levhaları. Hemen hepsinde aynı şeyler yazılmış: «Modern konfor. Telefon. Asansör. Elverişli fiyatlar.» İstanbul'dan öğrendiği üzere, kirası aydan aya ödenen, pansiyon benzeri bir oda arıyor. Otomobille duruyorlar. Mehmed-Ali duman gibi içeriye giriyor:

— Bir odanız var mı, diyor, aylık bir odanız?

Bunu kimbilir kaç kere tekrarlıyor. Her otelde en az birer defadan, kimbilir kaç kere? Daima olumsuz bir cevap:

— *Non, monsieur!*

Bazen cadaloz bir karı, beş dakika ahret suali soruyor; onu bir sürü tarif harfi, fiil ve fail arasında çırpındırıyor; sonunda kısaca:

— *Non monsieur*, deyip işin içinden sıyrılıyor,*rien de tout!*

Mehmed-Ali'nin içinde, yeşil bir öfke. Paris'te otel bulamamak! Şoför her defasında hararetli hararetli birşeyler anlatıyor; omuzlarını kaldırıyor, dudaklarını büzüyor. Mehmed-Ali tek kelime anlamadan sallanıyor:

— *Oui*, diyor, *comme ça!*

Kolları birer yılan kıvrılıyorlar. On bininci cigarasını yakıyor. Düşünmek istiyor. Olası mı? Bunun için, ayağının altında sağlam bir taş olmalı. Oysa ayakları boşlukta.

Yavaş yavaş aylık ya da günlük olmuş ona hiçbir şey, hiçbir etki yapmamağa başlayacak. «Hotel de l'Europe»da: «— Haftalık, diyecekler, haftada bir ödeyeceksiniz!..» Mehmed-Ali, tanımadığı bir bulutun içinden:

— *Oui!* diyecek ve kendi sesini tanıyamayacak, *oui, comme ça!)*

2

(Vartkes, iki karıştı, simsiyah. Kaşlarını birbirinden, gözlerini ve saçlarını kaşlarından ayırmak, olanak dışı. Ve traş olduktan beş dakika sonra, üç günlük sakallı. Vartkes'in ne çalışkan elleri var, Mehmed-Ali biliyor. Hem garaj'dan biliyor, hem bilârdodan. Kaç senenin Vartkes'i, bu? Eski Vartkes!

«— Sahiden gideceksin, yoksam zekleniyorsun? Laf konuşma iki gözüm, sahiden gideceksen helbet bir faydamız dokunur.»

Bilârdo toplarına onları adamakıllı seviyormuş gibi; eğer bu boku oynuyorsa, sırf onları sevdiği için oynuyormuş gibi, sevgiyle bakıyor. Vartkes'le oynamak, intihar! Hele 'avanssız' oynamak!

«— Kaç idi, köpek soyu? Ne beşi be? Ulan sabahtan beri üstüste sayı çeken kim, yoksam babandır?»

Eski Vartkes! Oyunu berbat etmek istediğin zaman diyeceksin ki:

«— Vartkes, bu cenabeti oynamak için boy lâzım, boy! Bâri sandalyaya çık da öyle oyna, ha?»

Bu kadarı yeter: «— Ulan sen kim oloorsun da!..»

Daha sonra Hay-Layf'ta, sarışın pehlivanlar gibi kasım kasım kasılan, bira dublelerinin karşısında:

«— Bilmiyorum sanıyorsun,» diyor, «kızdırmak için yapıyor hergeleler. Köpek soyları! Gelsinler de oynayalım he?..»

Mehmed-Ali Hilmi'yi Vartkes sayesinde tanıdı. Hangi Hilmi mi? Gemideki Hilmi. Tayfa.

«— Dersin ki, Vartkes'in selâmı var! Hangi Vartkes deyi soracak olursa, Feriköylü Vartkes dersin, anladın, Feriköylü. O beni öyle tanımıştır, zamanında!»

Mehmed-Ali, gemi daha Marmara'da süzülürken, kamarotlara sorup Hilmi'yi buluyor. Vartkes'in selâmını söylüyor. Hilmi tüy gibi bir oğlan. Kulakları, mazuttan yol yol mavi, eflâtun ve mor, birer kelebek. Burnunu çekmeden konuşamıyor. Ama konuştuğu zaman, evliya gibi çocuk:

«— Vartkes mi? Feriköylü Vartkes? Vay puşt, vay! İki aydır görmedim, be! Ne yapıyor hergele? Sabah akşam bilârdo, ha? Bilârdo masasında doğurmuş anası.»

İki burnunu çekiyor, bir tükürüyor:

«— ...3-B'desin değil mi ağbiy? Alâ! Yatak madaraysa bizim tarafa gel, orada yat. Yok, keyfin yerindeyse, yemeklere gelirsin, beraber yeriz. Oldu mu?»

Olacak! Mehmed-Ali için asıl sorun, karnını doyurmak. Yemekli bilet alamazdı. Dünya farkeder. Ona birisi demiştir ki: «— Gemide uydurursun!» Uydurur Mehmed-Ali. Mehmed-Ali'den çok Vartkes uydurur bu işi. Eski Vartkes!

Ellerini cebine sokuyor:

«— Hızır mısın be Vartkes?

Hızır mısın be şampiyon?»

Şampiyon istekayı mumluyor, kaşlarını çatıyor ve gözlerini toptan kaybediyor:

«— Seninkisi kafa mı be? Tükkânı ne satarsın, anlamam. Mağdem ki meramın bir hava almaktır!..»

Mehmed-Ali, yemekten yemeğe tayfaların oraya gidiyor, rüzgâr uçurmadan Hilmi'yi yakalıyor. Beraber yiyorlar. Ne yemekler? Ne yemekler? Zıkkımlandığı, önünden kaçacakmış gibi, dört elle tıkınıyor:

«— Elbette, bunu Hilmi'ye ödemeliyiz.»
Hilmi iki burnunu çekiyor, bir tükürüyor:
«— Kolay ağbiy, Napoli'de ödeşiriz.»)

(Sonra Napoli! Eskiden başlamış, şimdi bitmeyecek. Bembeyaz sabahın içinden, bembeyaz bir geminin, sokulup, rıhtıma yanaşıvermesi ile bitmeyecek. Vezüv'ün afişten değil, bir gemi küpeştesinden, donuk bir ufka çizilmiş olarak, seyredilmesi ile bitmeyecek! Hava, değişik bir hava! Garip! Duyulmuyor. Beyaz, açık mavi ve anlaşılmaz elleri var. Hızlı da sayılmaz. Olağanüstü, işte.

Mehmed-Ali, Napoli'ye, ateş gibi bir yürekle inecek. İnmeden, vapurda bir çile sarıyor.

«— Cıgara çıkarmak yasak mı acaba? Yasak cıgara çıkarmak! Yasak değil cıgara çıkarmak!»

Şimdi herkesin, ama herkesten çok Mehmed-Ali'nin sorunu bu. Orada bir adam duruyor. Kemancı. Ellerini saçlarında dolaştırıyor, kötü konuşuyor:

— Bırakmazlar efendim! İmkânsız! Kimbilir kaç kontroldan geçeceğiz. Bırakırlar mı?

Kontrol mu? Ne kontrolu? Harp mı bu, be? Mehmet-Ali cıgaralarını hesaplıyor:

«— Kırk paket Köylü, otuz beş paket Birinci...»

Sanki Napoli yok. İki kaşının ortasında, bir çizgi: Cıgaralar çıkabilir mi? Gemi sokuluyor ve herkes ön güverteye toplanıyor. Kemancı ve ötekiler. Kemancı'nın tek paket cıgarası yok. Önüne gelene:

— Katiyyen, diyor, evvelce serbestmiş sonra yasak etmişler.

Mehmed-Ali bıyıklarını çiğniyor:

«— Bekleriz,» diye kuruyor, «elbet çıkaracak olan yalnız biz değiliz. Bekleriz. Bir parti çıkar, vukuat oldu mu olmadı mı bakarız. Olursa, kadere! Cıgaralar kalır. Olmazsa!..»

Gözüne denizde bir motör ilişecek. Küçük bir motör. Motörün içinde bereli; sarkık, ama başka biçim sarkık yüzlü bir İtalyan. Bir virgül boyu: «— Balıkçı galiba!» diye düşünebilecek. Sonra, tekrar:

«— Cıgaralar, elli paket! Kırk paket...»

...Karnı ağrıyor. Millet çıkmağa başladı. Rıhtımda mavi, işçi kılıklı bir sürü adam dizilmiş. Tahmil tahliye olmalı. Bembeyaz bakıyor ve hiçbirisini görmüyor. Sonra hop! bir rüzgâr, bir delikten çıkarıp, Hilmi'yi getiriyor. Kulakları kelebek kanatları gibi beyaz açılıyor, mavi kapanıyorlar. İki burnunu çekiyor, bir tükürüyor:

— Ağbiy, aşağıya gelir misin biraz?

Biraz aşağıya gidiyor. Önüsıra Hilmi. Dik merdivenleri inerken, yalnız bir kafa ve iki omuz, Hilmi! Hattâ, iki kulak! Hep de burnunu çekiyor. Aşağıda onu, başka bir belâya buladılar. Bin beter! Ve cıgaraları için, yollar gösterdiler:

— Zorun ne ağbiy, garanti alıcısı var bu bokların! Topunu birden çıkaramazsın. Acelesi yok. Geminasıl olsa üç saat burada. Daha iner inmez piçler seni yakalayacak. Önce bizim işi gör sonra dön, bir parti cıgara çıkar. Pazarlık et, satacağını sat alacağını al; dön bir daha çık! Üç saat bu!

Yukarıya çıktığı zaman, bakıyor: gemi hemen hemen boşalmış.

— Bir biz miyiz? diyor.

Büyük, asma iskeleye yürüyor.

Napoli'de sabah. Akdeniz sislerinin üflendiği, bir şehir. Yolcu Salonu'nun iç kapısı önünde durup, hangi tarafına baksan, şehir! Ve büyük! Yolcu Salonu da, o kadar büyük. Öbür rıhtıma, başka bir gemi bağlanmış. Amerikan. Ambar kapaklarını açmışlar. Direğinde hareket flâması.

Mehmed-Ali: «— Dış kapı,» diye düşünüyor, «buraya kadar bir şey yok. Polis bile yok!»

Korkusu yarı yarıya hafiflemiş, «dış kapı,» diye düşünüyor; dış kapıya doğru yürüyor. Önünde şişman, ablak suratlı bir herif, peşini bırakmayan bir kılavuzu kovup duruyor. Adamın, o kadar önemli adam hâli var ki; Mehmed-Ali, gölgesine sığınıp geçmeyi kuruyor ve başarıyor. Polisler sadece, elindeki mühürlü kâğıda bir göz atıyorlar.

Ha, Napoli! Nasıl bir şehir, bu Napoli? Belâlı bir şehir. Dur bakalım. Hilmi ne demişti:

— ...sen doğru yoluna git, yalnız gazete cebinden görünsün! O arkadaş seni bulur. Yok canım, türkçe mürkçe bilmez sana 'Parabellum' diyecek. Dedi mi dedi, gerisini arama! Tamam demektir. O seni bulur, dosdoğru yürü!

Zaten dosdoğru yürüyor Mehmed-Ali; Hafif bir yokuş. Yokuşu kesen bulvarlar. Zengin bir tramvay ve otomobil kalabalığı.

«— O bizi bulacak! İyi ya, bulsun görelim!»

Daha on beşinci adımda, kaçak gözlü herifler etrafını sarıyor. Açıktan dolaşıyorlar. Yanına şöyle bir yaklaşıp, derhal açılıyorlar:

— *Ha delle sigarette de vendere?*

Mehmed-Ali, her seferinde, kumru gibi içinden:

«— *Oui!*» diye Fransızca cevap veriyor.

Ne var ki, önce parabellum! Gemi nasıl olsa, saatlerce burada yatacak. Önce parabellum sonra cıgaralar. Amma güzel Italyan kızları! Yok yok! Önce parabellum! Öyle dedik bir kere.

— *Ha delle sigarette da vendere?*

İncik boncuk satan bir seyyar satıcı, Fransızca soruyor:

— *Avez-vous des cigarettes à vendre?*

Cehennemin dibi! Var elbet, var olmasına? Hele dur! Bıyıklarını ısırıyor: -*Après?* diyor. Bu, onun Fransızcasında:

«— Sonra,» demek, «sonra! Hele durun bakalım!»

— Parabellum! dedi bir adam. Daha başka ne olduğu anlaşılmayan, birtakım lâflar söyledi: -Parabellum! dedi ve galiba: -*Amico!* dedi. Mehmed-Ali herife baktı: burnunun bir deliği yırtık. Fukara. Gözlerinde yalancı ve kirli bir zümrüt yeşilliği. Üstü başı dökülüyor. Mehmed-Ali bıyıklarını ısırdı:

— *Si!* dedi.

Sabiha gözlerini büyük büyük açtı:

«— Bıyıklarını ısırma demiyor muyum sana, çirkin oluyorsun!»

Adam onu aldı götürdü. Sabiha arkasından gitmek istiyordu, sanki: Bıyıklarını ısırmaması için tembih edeyim diye. Adam aralıksız birşeyler anlatıyor Mehmed-Ali'yi çekip götürüyordu.

Birden yan sokaklara saptılar. Başka bir Napoli başladı: yoksul, bakımsız, kötümser; insanı beklenmedik şeyler düşünmeye, Allah'ı, Peygamberleri düşünmeye iten bir şehir. Gözlerinde hep yalancı bir zümrüt yeşilliği; kirlenmiş, toza toprağa bulanmış, vefasız bir yeşillik taşıyan insanlar.

Gözucuyla Parabellum'a bir bakıyor. Mehmed-Ali, yalnızlığın, yabancılığın, ve Hilmi'yle ödeşmek için yapacağı işin, ufak ufak içine düşürdüğü korku dağılıveriyor. Böyle bir adam mı? Haydi be sen de! Bıyıklarını çiğniyor. Sanki Sabiha'yı çiğnemeye başlıyor. Sabiha eskisinden başka, yine de olması gerektiği gibi değil. Belki Mustafa'nın dedikleri doğru idi:

«— Kabahat onda mı sanıyorsun? Yanlış! Kabahat sende! Onun için ekmek, ekmek demek. Oysa senin için ekmek, herşeyden evvel küfür demek. Sabiha basit bir kız, sen basit bir adamsın. Ama sen, şunun şurasında, basit bir adam olmayı bir türlü kabul edemiyorsun!»

Biz, basit bir adam olmayı kabul edemiyoruz. Napoli'de. Bir kement gibi, misina gibi dolaşıyor, düğümleniyoruz. Ve düğümleniyoruz. Yalancı zümrüt

gözlü bir it. Bir kaztüyü Hilmi. Bir Parabellum! Düğümleniyoruz.

Sonra cıgaralar. Bu fikri kafasına sokanın. Allah belâsını versin! Tek kelime İtalyanca bilmeden, bir sürü haşeratla pazarlık etmek; sövüşmek, bozuşmak, barışmak; cıgara paketlerini saymak, yeniden saymak; yere rakamlar yazmak, silmek, başka rakamlar yazmak! Ve hep, Parabellum'u, Hilmi'nin işini düşünerek; kafanın içinden, birbirine iki göz kadar benzeyen ve bütün gözler kadar benzemeyen, olasılıkları zincirleyerek!

Parabellum ona tabancalar vermişti. Mehmed-Ali koynuna sakladı. Demek hikâye bu. Tabanca kaçırıyorlar. Hiç böylesini duymamıştık! Şunları usulca, kimseye çaktırmadan gemiye sokacaksın. Öyle' ya, yolcu bu! Çıkmış, gezmiş geliyor. Gümrük'teki herifler üstünü arayacak değil ya! Ama Mehmed-Ali için?! Koynunda tabancalar, dilinde bin çeşit küfür: Hilmi gibi senin ceddini cibiliyetini!.. Yahut, hay senin gibi Şampiyon'un!...

Napoli belâlı şehir. Tramvayları, İstanbul'un tramvaylarına benzemez. İnsanları başka. İtalyan bunlar. Dükkânlarda, pırıl pırıl dişli kocaman kızlar, afişlere yan gelmiş gülüyorlar. Ellerinde fısfıslı birer bardak, altında iri yazılar: «*Bevetez Coca-Cola*» Mehmed-Ali, aynı afişleri, Türkiye'de ve Yunanistan'da gördüğünü hatırlıyor. Türkçe ve Rumca olarak. Gidip bir Coca-Cola içiyor, soğuk! Geçen yaz İstanbul Sergisi'nde, Sabiha ile beraber. Sabiha, ne kadar merak ediyordu bu zıkkımı? Nasıl şeymiş bu zıkkım?

Gümrük'e yaklaşınca bıyıklarını ısırıyor:

«— Şimdi geçeceğiz, yolu yok! Bir kere, cıgaraları almamız lâzım, içerden. Hem sonra! Sonrası, bu! Geçeceğiz.»

Bir cıgara yakıyor. Kafasından Fransızca bir cümle kuruyor, diyecek ki: gemide bir şeyimi unutmuşum,

onu almaya dönüyorum. Parmaklıklara yaklaşıyor. Cümlesini unuttu. Hay anasını, ne diyecekti be? Şey! Kapıdaki herif, bir kadınla çeneye dalmış. O geçerken, arkasından: — *Signori!* diyor. Mehmed-Ali yutkunuyor, kartını gösteriyor. O kadar!

Hilmi meğerse dokuz doğurmuş. «Helbet!» Kolay mı bu! Tabanca başına, yüz kâatla iki yüz kâat arasında, para kalıyormuş. Yaşasınmış. Mehmed-Ali!

— Vallahi ağbiy, yok musun sen, bir tanesin! Bir arzun varsa, söyle! Hiç çekinme! Şipşak!

Mehmed-Ali: «— Şimdi arzum yok,» diye düşünüyor, «şimdi yok! Ama olacak belki, bir arzumuz!»

Hilmi'ye sadece gülüyor: — Ödeştik! diyor.

Cıgaraları yüklenip çıkarken Hilmi etrafına arkadaşlarını toplamıştır; iki burnunu çekip, bir tükürüyor, ve: — Bu Mehmed-Ali, diyor, ne hergele! Vartkes de bilir adamını yâni!

Mehmed-Ali içinden:

«— Bilir,» diye tekrarlıyor, «bilir adamını Vartkes!»)

(Kolu dövmeli bir adam. Bir İtalyan. Kopuğun biri. Karaborsacı. Öteki haşeratı nasıl dağıtıyor? Besbelli ondan korkuyor, çocuklar. Uzaktan göz ediyorlar. Oysa Mehmed-Ali dövmeli herifle gidecek. Cebleri, koynu, paket paket cıgara:,

«— ...yirmi paket Köylü, elli paket Birinci...»

Napoli yeni bilenmiş bir bıçak, birden parıldamaya başlıyor. Çiğ bir parıltı. Sanki içimizi, bir diş oyarmış gibi, sipsivri oyan bir ışık. Adam, Mehmed-Ali'yi götürüyor. Rıhtıma yakın sokakların birinde, gayet harap bir binanın kapısını çalıyorlar. Yine gözleri, insanın yüreğini kaldıracak bir şekilde, kirlenmiş insanlar. Çocuklar. Kız çocukları. Oğlan çocukları.

Adam patır patır İtalyanca birşeyler anlatıyor.

Kapı açılmıyor. Mehmed-Ali'nin aklı başka yerde, herifin peşine takılıp gelmesi, iyi olmadı galiba! Nihayet üst katta bir pencere açıldı. Bir cadı. Ne dedi acaba? Mehmed-Ali yalnız bir kelime yakalayabildi:

— Cesarino!

Belki herifin adı. Belki bir başkasının. İşte kapıyı açıyorlar. Tuhaf, küt diye yatak odasına giriliyor. Öğürtücü bir koku. Bir, iki, üç karyola. Kirli yatak örtüleri. Ve açık saçık bir uykuyla birbirine dolaşmış birkaç kişi: bacakları kasıklarına kadar meydanda bir kız. Gözleri açık. Ya da Mehmed-Ali'ye öyle geliyor. Fakat uyuyor bu kız. Nefes aldıkça memeleri kımıldıyor. Ne memesi? Meme mi bunlar? Öteki yatakta, kıvırcık bir delikanlı. Yüzükoyun. Sırtında, bir atlet fanilâsı.

Cesarino, ya da ne cehennemse, kapıyı açanla birşeyler patırdıyor. Mehmed-Ali alargada:

«— Anlaşılan, cıgaraları alacak olan öteki it. Bu onun komisyoncusu. Amma iş! Saat kaç oldu? Dalgaya düşüp vapuru kaçırıyor muyuz?»

Kapıyı açan, cıgara lâfını duyar duymaz, bütün uyuşukluğundan silkiniyor. Bir canlılık. Bir kımıldanma. Ve pazarlık başladı. Birbirlerine giriyorlar. Mehmed-Ali kendisini, karanlıkta yere iğne düşürmüş elleriyle arayan bir adama benzetiyor. Yalnız rakamlar, artık.

— *Cento lire!*

— *Cinquanto lire!*

...Santa-Lucia'ya doğru gitti. Santa-Lucia'ya doğru gittiğini tramvaylardan öğrendi. İnsan tramvay levhalarından çok şey öğrenebilir. Al, rıhtıma yakın bir yerde; şatoya, kiliseye, katedrale, belki üçüne de benzeyen; iri, kirli taştan bir bina. Eski zaman yapısı. Buna benzer, taştan, ama iri kesme taştan yapılmış, kuleli bir bina resmi hatırlıyor. Orta-Okul'daki tarih kitabından. Bilmem hangi anasının gözünden. Binaya

sokulmuyor. Açıktan, ağaçlara doğru yürüyor: Uzakta, insancasına kollarını kımıldatan, pırıltılı ağaçlara doğru.

Al, bir park! Çeşitli insanlar. İstanbul'daki gibi, makinasını izinli asker resimleri ile süslemiş, dakikalık bir fotoğrafçı. Şehrin parıltısı, gümüşlü bir hal aldı. Parkın üstünde martılar dolaşıyor. Yolun kıyısında durunca, yabancı bir deniz (halbuki dost!) önüne yayıldı. Ufukta Vezüv, uslu ve kendi halinde idi. Beyaz, gayet cana yakın, küçümen vapurlar rıhtıma kıçtan yanaşıyor, yolcularını kıçtan boşaltıyorlardı. Bunlar Capri'ye, ona benzer yerlere işleyen vapurlar!

Mehmed-Ali, gözlerini kamaştıran parıltının içinde; bir sinek, bir karamaça işareti gibi; yolun kıyısından, biraz yüksekten denize, Vezüv'e, açıktaki küçük kayıklara bakıyordu. Birden bire onu kanter içinde bırakan işlerin, bir saatta olup bittiğini hesapladı. Cigaraları satmıştı. Hilmi'nin işi halledilmişti. Napoli'de hayat, bir güvercin yüreği gibi vuruyordu. Hafif uykusuz, şaşılacak derecede yorgundu. Park'a girmedi. Sadece uzaktan, yakın dostları imiş gibi; yakında, hiç belli olmaz, yakın günlerin birinde, onları tekrar görecekmiş, hattâ konuşacakmış gibi, şöylece ağaçları gözleriyle sevdi. Sonra için için:

«— insan,» dedi, «hiç değilse bir dakika için kendisini kendisi ile barışık hissedebilir.»

Mustafa cevap vermiyor. Yalnız, yorgunluğun elle tutulabilecek duman helezonları halinde yığıldığı gözlerinden, bir çocuk geçiyor. Elinde kapsül tabancası, boynunda polis düdüğü, saçları kırkma kesilmiş bir çocuk. Mustafa kısaca: «— şunun şurasında!» diye ilâve ediyor. Daha doğrusu, Mehmed-Ali böyle münasip görüyor:

«— ...şunun şurasında!»)

3

Masanın köşesindeki abajur, Çinli'nin gözlük camları üstünden, Mehmed-Ali'ye yansıyor. Çinli koltuğuna yaslanmış, işine dalmış: gazete okuyor. Mehmed-Ali cıgarasının külünü silkiyor, şöyle silkiyor, gazetenin ismini heceliyor: *Paris-Presse.* Gerisi, gayet dolambaçlı bir lâf: *l'intransigeant!* Ne demek *l'intransigeant?* Her adımda yeni bir kelime, her adımda yeni bir güçlük!

Abajurun rengi kırmızı. Tabii odayı, kırmızı bir ışık dolduruyor. Tam karşısında, boydan boya sokağa açılmış pencere. Tül perdelerin arkasından geçen, geçen, sonra yine geçen insanlar. Köşede Amerikan bar. Yüksek iskemleler. Raflarda, etiketleri renk renk, bir sürü şişe. İçilecek, amma çok zıkkım var!

Yalnız bir adam, ne adamı, bir delikanlı oturmuş kırmızımsı bir şey içiyor: uzun boylu, gençten, saz benizli bir çocuk, kırmızımsı bir şey içiyor. Mehmed-Ali de bir şey içsem diye düşünüyor. Ama sadece düşünüyor: oturduğu yerde, kımıldamaksızın! Oysa bir şey içebilmek, bir zamandan beri, her birisi deveye hendek atlatmak demek olan, bir sürü işin yapılabilmesine bağlı: gideceksin, o kapıdaki kızı çağıracaksın, bir şey içmek istediğini, en önemlisi, ne içmek istediğini söyleyeceksin. Dert bunlar. Her biri ayrı bir serüven.

Çinli sahifeyi çeviriyor. Yüzünde hep gülümsermiş gibi bir ifade. O da, pek o kadar yaşlı olmasa gerek. Çinlilerin yaşını anlamak, olanak dışı. *L'intransigeant!* Gel de, işin içinden çık bakalım! Daha gazete isimlerini çözemiyorsun, Mehmed-Ali!

/O gün, Paris'te ilk günüydü. Otelden yüz adım sonra, bir meydanlığa varmıştı. Nefti, modeli eskimiş sahanlıklı otobüsler. Sıra sıra, birbirinin aynı binalar. Bir de gar. Mehmed-Ali'ye öyle gelmişti ki, Gare Lyon'dan on adım ötede bir otele yerleşmek için, kıyamet kadar taksi parası çözülmüştür. Yok canım, Paris'te kimbilir kaç tane gar vardır, İstanbul'da bile iki tane olursa? Amma da büyük bir gar! Kapılarında, kesik kesik, bir nabızmış gibi vuran, kırmızı trafik lâmbaları. Kocaman bir saat. Saçaklarından birer heykel. Heykelin altında bir yazı: «Strasbourg». Bu, ya garın ismi, ya da buradan Strasbourg'a gidiliyor. Cehenneme gidilsin, öyle mi?

Beş gecenin uykusuzluğunu bir gecede, ama yirmi saatlik, hiç değilse on beş saatlik bir gecede, ufak ufak harcadıktan sonra, adam elbette zilzurna aç uyanır. Oysa önünde, utanmaz suratlı koskoca bir gar Koskoca bir «Strasbourg» yazısı! Bir lokanta düşünüyor. Sıcak bir çorba! Çevrede lokantaya benzer bir yer göremiyor. İnsanlar, unuttukları bir şeye yetişmek, ya da hatırladıkları bir şeyden kaçmak için, koşuşuyorlar. Yukarılara, binaların yukarılarına bakıyorsun: yazılar, yazılar, yazılar. Onların üstünde, bulutların sürüklenip geldiği, açık, yüksek, yabancı bir gökyüzü!/

(Sabiha: «— ben,» diyor, eliyle saçlarını düzeltiyor: ondan çok denizi, çamların tepesinde vızıldayan

Boğaz rüzgârını dinlermiş gibi bir hal içinde; hem o kadar yorgun, hem o kadar yürekli: «— ben,» diyor, «çalışamam. Yok, katiyyen! Zaten evin herşeyi benim yüküm. Sabahtan akşamlara kadar, vekilharç gibi! Yooo! Benim dinlenmeye ihtiyacım var!»

Mehmed-Ali, cigarasını tepeden aşağıya atıyor:

«— Herkesin dinlenmeğe ihtiyacı var!» diye düşünüyor: «Herkes yorgun, herkes şikâyetçi! Kimse kimseyi dinlemiyor.»

Sabiha'ya bakıyor. Sabiha onun niçin baktığını anlamağa çalışıyor. Gözleri büyük büyük açılıyorlar. Nihayet:

«— Ne bakıyorsun,» diye soruyor, «öyle?»

«— Hiç», diyor, Mehmed-Ali, «sana bakıyorum.»

«— Biliyorum bana baktığını. Neden bakıyorsun?»

«— Bilmem,» diyor Mehmed-Ali, «Herkes yorgun, herkes dinlenmek istiyor,» diyor. Karşı sırtları, Emirgân'ı, Bebek Koyu'nu ve sorumsuz bir kelebek gibi dolaşan bir şarpiyi gözleriyle biçiyor: «— nasıl söylemeliyim,» diye için için kuruyor, «gideceğimi nasıl söylemeliyim: birden bire, basit, hiç ehemmiyeti olmayan bir şeymiş gibi!»

Mustafa, tıpkı bir su aygırı, kafasını kaldırıyor:

«— Yanlış! Basitten ne anladığını bilmiyorsun. Basitle fevkalâde arasındaki farkı bilmiyorsun. Bir adamın dükkânını satıp savması, sevdiği kızı terkedip gitmesi basit bir şey mi? Onu basitmiş gibi almak istemen senin korkundan ileri geliyor. Fevkalâde gibi alırsan yapamayacağından korkuyorsun. Sen basit gibi düşünmek istesen de, basit bir şey değil, bu: Oysa sen basit bir adamsın ve bunu kabul etmek istemiyorsun!»

«— Eşeklik!»

«—Hangisi? Seninkisi, evet! Ona, gideceğini, ehemmiyetsiz bir şeymiş gibi söylemenin de, sana bir ehem-

miyet kazandıracağını, domuz gibi biliyorsun. Bak, bunu yapmak istemen de basitliğinden.»

Mehmed-Ali kızın elini tutuyor. Kız, elini çekmiyor. O, içinden, aynı kelimeyi tekrarlıyor:

«— Basitliğimden!»

Sabiha, söylediğine inanamaz. Her şey o kadar iyi, o kadar Mehmed-Ali'ye alışmağa başlamış ki, nasıl gidebilir?

«— Şaka ediyorsun!» diyor.

«— Şaka etmiyoruz, kızım! Hiç de şaka etmiyoruz.»

Böyle şaka olur mu? Kız önüne bakıyor. Duruyor. Duruyorlar. Boğaz, kör ve ihtiyar bir kısrak gözü gibi, bulanıyor. Aşağıdaki plajdan müzik. Ha bir de, öksüz bir çocuk hüznüyle, Rumelihisar iskelesinde kalakalmış bir vapur.

«— Bıyıklarını çiğneme diyorum, sana!»

«— Kim?»

Sabiha eski, unutulmuş bir gülümsemesini arıyor:

«— Başka şeylerden konuşalım,» diyor. «Bundan hiç bahsetmeyelim. Allah aşkına! Başka şeylerden bahsedelim.»

Elini tutuyor, Mehmed-Ali'ye dudaklarıyla bakıyor; titriyor dudakları, onlarla bakıyor Mehmed-Ali'ye:

«— yoksa,» diyor, «ağlayacağım!»)

Mehmed-Ali bir cıgara yaktı.

Çinli bir cıgara yaktı. Çinli'nin cıgara yakması, dehşetli garibine gidiyor Mehmed-Ali'nin. Bazı adamları görürsün, yüzüne bakar bakmaz dersin ki, bu adam cıgara içmez! Çinli, bu adamlardan. Buna rağmen, cıgarasını yakıyor. Sonra eğilip efendice, kibarca, cıgarasının ucunu seyrediyor. Barın iskemlesine tünemiş delikanlı, içkisini öyle seyrek yudumlarla içi-

yor ki; git, vur kafasına, dök zıkkımını yere, şişeyi kır ve çiğne! Haydi haydi, sen ne karışıyorsun be! İsterse hiç içmez, oturur ve bakınır. Sana ne?

«— Bize ne? Biz ne karışıyoruz? Asâbımız bozuk bizim, asâbımız! Sâkin olmak lâzım. Bize ne elin herifinden?»

Bir başkası geldi: boylu poslu, saçları hafif kırlaşmış, suratı köse. Dosdoğru, bara tünemiş olanın yanına gidiyor:

— *Bonsoir!* diyor.

Öteki: -*Bonsoir!* diye cevap veriyor.

El sıkışıyorlar. Yeni gelen sonra öbürlerine, yâni Çinli'ye ve Mehmed-Ali'ye dönüyor, tekrar:

— *Bonsoir,* diyor. *Bonsoir messieurs!..*

Bunu öyle bir şekilde diyor ki, Mehmed-Ali adamın yabancı olduğunu anlıyor:

— *Bonsoir!* diyor.

Elbette diyecek. Konuşmak, ahbaplık etmek gerekli. Kaynaşmak, yeni dostlar bulmak! El sıkışmak ve sırası geldi mi, içki ısmarlamak! Fakat herifin, tipi hoşuna gitmiyor Mehmed-Ali'nin. Köse mi, sinek-kaydı mı traş olmuş? Sonra bu saçlar! Topense! Kafası, sımsıkı sarılmış bir yün yumak gibi. Kimbilir, ne millet?

Herif; kapıdaki kızı çağırmadan, babasının evindeymiş gibi bara giriyor; bir şişeden bardağını doldurup, ötekinin yanına tünüyor. Muhabbete başlıyorlar. Fakat nedense, Çinli ötekilerine sokulmuyor. Elinde *Paris-Presse*. Ve neydi o, *l'İntransi...*

/Garın çevresi otellerle kahvelerle dolu. Kahveler, Paris kahveleri: masaları kaldırımlara taşımışlar. Müşteriler sokakta oturuyor, sokakta yemek yiyor. Lokanta mı aramıştık? Sürüsüne bereket! Her yer lokanta! Her kahvede, birşeyler tıkınan insanlar. Ta

karşıda, altın yaldızlı harflerle bir yazı: «l'Ecu de France» Lokanta. Bu tarafta bir ötekisi. Lokanta!

«— Bulduk aradığımızı; bulduk ama, nasıl zıkkımlanacağız bu lokantalarda? Bizimkilerine benzemiyorlar, bir kere. Sonra yemekler?!»

Birisinin kapısına asılmış yemek listesini şöyle gözden geçiriyor, rastgele bir lokantaya giremeyeceğine büsbütün karar veriyor: kargacık burgacık bir yazı, ne idüğü belirsiz kelimeler.

Bir otobüs, deve gibi, alıp başını gidiyor. Arkasından bir başka otobüs, deve gibi, alıp başını gidiyor. Mehmed-Ali, alıp başını gidiyor. Etrafında gördüğü her şey, onun için o kadar yeni ki, bir zaman açlığını unutabilir: vitrinler, şaşılacak bir zevk ve ustalıkla düzenlenmiş vitrinler; tertemiz ve geniş bir bulvar; hepsi bir solukta yeşilken sarı, sarıyken kırmızı oluveren, sıra sıra trafik ışıkları.

«— Amma da geceydi be! Fil gibi şişmişiz. Eh, başka türlü olamazdı zaten. Bu yorgunlukla?! Neydi o trendeki halimiz? Öyle mi?»

Birden bulvarda, bütün yön kestirme yeteneğini kaybettiğini farkediyor. Binalar o kadar birbirine benziyor ki!.. Adam sen de! Olmazsa bineriz taksiye, Hotel de l'Europe' dedik mi, tamam! Paris'de kaybolmak da, bir lüks.

Yüksek bir iskemleye tünemişti. Duvarda ayna olduğu için, kendisiyle burun buruna oturuyordu. Kapıda binbir şey yazılmıştı. Bir de «bifteck» yazılmıştı. Kapı açıktı. İçersi bizdeki birahanelere benziyordu. Üstelik Paris'li bir müzik. Paris'ten söz eden belki! Belki Paris'te, nerede yemek yiyeceğini şaşırmış, bir yabancıdan!

Kalabalık yok. Beyaz iş gömleği giymiş, kaşları boyalı kadın garson, ortada dolaşıyor. Mehmed-Ali'nin yabancı oluşu onu şaşırtmadı: dudaklarını büzerek:

— *Steack!* diyor.

Mehmed-Ali anlayacak sanıyor ama, büsbütün aklını karıştırıyor: *-Steack,* diyor, *n'est-ce pas?*

Mehmed-Ali: *-Bifteck!* diyor. Ve bunu, Hay-Layf'-ta Vartkes'le berabermişler de, Garson İspiro'ya söylermiş gibi, diyor. Kadın:

— Evet, diyor, *saignant ou bien cuit?*

Bu nesi? Mehmed-Ali hiç düşünmeden ikinci kelimeyi tekrarladı. Mükemmel bir yöntem! Fakat, ne çıkarsa bahtına! Garson kadın, o saygılı hâlini bozmadan:

— *Boisson?..* diyor.

Daha doğrusu bir araba lâf ediyor da, Mehmed-Ali yalnız bu kelimeyi anlıyor. Bir de *"la bière"* lâfını, Kısaca: — Evet! diyor. Bitti mi çilesi? Hayır, bitmedi, Kadın, onun öfkeli ve şaşkın haline, ne kızıyor ne gülüyor; otomatik imiş de, düğmesine başmışsın gibi bira markalarını sıralıyor:

— *Grutli? Kronenbourg? d'Alsace? Slavia?*

Mehmed-Ali: —Allahım, diye dua ediyor, Allahım sen sabır ver!

Bıyıklarını ısırıyor. Karanlığa bir taştır atıyor:

— *Kronenbourg!*

Taş gidiyor, tıknaz ve aydınlık bir bira şişesini buluyor. Biftek, Allahıma bir patates yığını üzerinde. Ve hardal. Mehmed-Ali birden Paris'te yaşanabileceğine hükmediyor. Aynaya bakıyor. Aynadaki herifin bıyıkları, simsiyah; gözleri, ışıltılı bir yaz gecesi gibi kımıldanıyor; ağzının iki ucu, bıçak gibi çenesine doğru çekilmiş! sonra, kontralto bir kadın sesi; ve içindeki o küfre benzeyen, en az onun kadar dokunaklı olan bir şarkı:

"Comme on est bien dans tes bras
Sans faire un geste
Le monde et le reste
N'existent plus pour moi"/

(Vapurun orkestrası da, bunu çalıyordu. Orkestra diyebilirsen, eğer: Bir keman, bir akordeon, bir piyano. Bir de, takım taklavatıyla, başlıbaşına bir orkestra olan davul. Geceleri geminin barında çalıyor, Lüks ve Birinci mevki yolcuları, oturup dinliyorlar. Dans da ediyorlar. Hep bu şarkı çalınıyor. Mehmed-Ali durmaksızın "Neden hep bu şarkı çalınıyor?" diye soruyor. Aslında önemsiz bir müzik.

«— Fakat, dokunuyor bize!»

Denizin ötesinde, İtalya kıyıları. Uzak bir İtalyan şehrinin ışıkları. Vapurun hoparlörü:

«— Şimdi önünden geçtiğimiz şehir,» diye başlıyor ve ıslıklar çalıyor: «— şimdi önünden geçtiğimiz şehir: Reggio!»

Mehmed-Ali, bazıları gezinti güvertesinde şezlonglara uzanmış, bazıları küpeştelere yaslanmış yolcuların arasından sıyrılıyor, kıça gidiyor. Kıça gitmek güzel. Bar yakın. Ve müzik: «*Comme on est bien dans tes bras!..*» Siyah gözlü, ufacık bıyıklı bir İtalyan, milleti etrafına toplamış. Karşı dağlardaki ışıkları gösteriyor. Herkesin anlayabildiği bir Fransızca ile: «— Buraları,» diyor; herkes buralarının nereleri olduğunu zaten biliyormuş gibi: «— Buraları,» diyor, «fakir yerler! Sağına dön dağ, soluna dön dağ! Sefalet diz boyu: ekim yok. Buğday!»

Ha, en çok bu kelime yer ediyor Mehmed-Ali'nin kulağında. Hem Fransızca olarak:

«— *du blé!*»

O yoksul yerler, lâciverd bir Akdeniz akşamı örtünüyor. İçerde bara yükselmiş, kadeh kadeh zıkkımlananlar. İçlerinden biri, saçlarını elleriyle kulaklarının üstüne doğru düzelterek, sevimsiz bir salon sesiyle:

«— Ah,» diyor, «konserde, Cumhurbaşkanı bile bulunmuştu. Öyle bir kalabalık vardı ki, aman Allah! İğne atsan yere düşmezdi!»

Mehmed-Ali ansızın dehşetli kızıyor herife: Onun bilmem hangi orkestrada keman çaldığını, devlet parasıyla dışarıya gönderildiğini biliyor. Belki öfkesi bundan.

Kemancı: «— *Andante!*» diyor, «*Pianissimo!*» diyor.

Al sana, Mustafa! Yine lök gibi gelip, oturdu. Üstelik, ne kadar yorgun bir Mustafa? Başka Mustafa.

«— Yorgunluk değil bu, bıkkınlık! İkrah gibi bir şey. Elbette böyle olmaması lâzımdı. Lâzım. Başka türlü, çok başka türlü olabilirdi. Hâlâ da belki olabilir. Ama benim için? Hayır! Artık çok geç. Ben gölgesini tutmak isteyen gorildim anlıyor musun, gölgesini tutmak isteyen bir goril! Yalnız bu bile, adamı bıkkınlıktan öldürür: Yıllarca bir gölge peşinde, onun nasıl bir şey olduğunu, asla bilmeden?!»

Gözleri uyuyacakmış gibi kapanıyor. Sesi uzaklaşıyor:

«— şunun şurasında,» diyor, «asıl müthişi: anlıyor musun, bir gün yakalamaya çalıştığın gölgenin hiç mevcut olmadığını anlamak!»

Böyle konuştuğu zaman, Mustafa'yı sevmiyoruz. Belki gizlice, varlığından memnun oluyoruz. İzahlar vermiyorsa da, duyuyor, cambazca duyuyor ve duyuruyor. Sevmemek, gizlice memnun olmak için yetmez mi?

«— İkrah gibi bir şey!»

Mehmed-Ali asıl, mevcut olmayan gölgesini tutmak için, yıllar yılı çırpınmış ihtiyar bir goril düşünüyor:

«— Biz,» diyor, «acaba» diyor, «biz de mevcut olmayan bir gölge peşinde miyiz?»

İtalyan kıyıları lâciverdden siyaha dönüyorlar. İtalyan: «— *du blé!*» diyor.

Ona soruyorlar: «— Siz buralardan mısınız?» diye.

«— Hayır, ben kuzey'denim: Milâno'dan. İşçiyim ben, bir ampul fabrikasında ustabaşıyım.»

Ondan sonra, Milâno için bir şarkı:

"Addormentarmi cosi

Fra le tue braccia..."

Bu konuyu ayrıca, uzun uzun konuşuruz Mustafa! Konuşuruz! İşte yine kamarotlar geliyor, Üçüncü Mevki yolcularını, gezinti güvertesinden kovuyorlar. Mehmed-Ali ne yapsın? Hilmi'yi bulmaya gidecek. Yemek vakti, nasılsa yakın!)

/Yemeğini kendisiyle bakışarak yedi. Ayna gayet parlaktı. Yüzünün her hareketini, oradan rahatça izleyebiliyordu. Tuhaf! Ağzının iki ucundaki, bu iki çizgi! Evvelce var mıydı bunlar? Yoksa yeni mi peydahlandı?

Kaşları boyalı garson kadın, şimdi, bir askere meram anlatıyordu. Yine düğmesine basılmış bir robot gibi, aynı sözler. Asker, vaktinden önce uzamış bir çocuk. Kafasının iki yanında, kulak yerine iki yelken. Mehmed-Ali'ye, haydutmuş gibi bakıyor. Hıyarağa!

Biftek, bir ev parasına patladı. Beş yüz frank mı, ne? Gel gör ki, karnı tok bir Mehmed-Ali, karnı aç bir Mehmed-Ali'den çok değişik ve sağlam! Çıkarken, kapıdaki afişin kızıyla burun buruna geliyor. Güleç bir kız. Beyaz dişli. Biz bu kızı bir yerden tanıyacağız. *"Buvez Coca-Cola"* Ha, sahi Napoli'den!

Kaldırımın üstünde ayaklarını sımsıkı yere bastı. Ama şöyle sımsıkı. Bira içine bir güzgâr yavrusu düşürmüştü. Paris'in gökleri mavi bir jilet gibiydi. Kalabalık her tarafı kaplamıştı. Sonra hızlandı. Neden hızlandı, bilmiyordu. Yalnız, hızlandı. Kendisinden, Paris'e gelişinden dehşetli memnun; bir çeyrek, kalabalığı yiyerek yürüdü. Bir park geçti, küçük bir park. Sonra rastgele bir kahveye aynı hızla girip, parasını

hesapladı. Türk lirası, Liret ve Frank olarak, cebinde bulunan para ile, Paris'te üç ay kadar yaşayabilirdi. Bu üç ay zarfında, herşeyin halledileceğini umuyordu. Yâni neyin?

Kahvesinden bir yudum aldı. Bunun, kahveden başka birşey olduğunu hissetti. Bu, Paris'ti./

— Neden karanlık böyle burası? diyor, herif.

Sonradan gelen, geldiğinden beri yüksek sesle konuşup, ortalığın huzurunu kaçıran. Barda, tünediği yerde duramıyor; kurtlanmış gibi, bir oturuyor, bir kalkıyor; gidip pencereden sokağa bakıyor; olmadı mı ışığın azlığından yakınıyor:

— Amma karanlık ha! Göz gözü görmüyor yahu!

Öteki, tam tersine, yerinden kımıldamadı. İçkisini yudum yudum, gayet yavaş zıkkımlandı. Mehmed-Ali'ye göre, oda karanlık sayılmaz. Belki Çinli'ye göre de. Fakat herif, nihayet gitti, köşedeki büyük abajurun da düğmesine bastı. Sarı, parıltılı ve huysuz bir ışık, daha önceki kırmızı aydınlığı kovalıyor. Çinli'nin gözlükleri sapsarı yıkandılar. Çinli, Mehmed-Ali'ye baktı ve gülümsedi. Ya da Mehmed-Ali öyle zannetti. Çünkü, Çinli'nin yüzünde daima gülümser bir nezaket temizliği vardı.

«— Galiba Merhaba demek lâzım. Selâmlaşmak. Öyle ya, aynı yolun yolcusuyuz. Paris'te, bir otelde...»

O da gülümsedi. Fakat öteki herif, yine avaz avaz bağırarak birşeyler söyledi; işin kötüsü bunları, Mehmed-Ali'ye bakarak söyledi. O, kendisine, yabancı bir dille konuşulmuş olmasının şaşkınlığı içinde; herifin yüzüne, bel bel baktı. Karışık bir yüzdü bu. Kalın, bağa çerçeveli gözlüğün camları, gözlerini acayip ve korkutucu bir şekilde büyütüyordu. Hem de çirkin! Mehmed-Ali:

— Pardon, dedi, pardon!

Bu, anlayamadım demekti. Herif tekrarladı:

— Işık sizi rahatsız etmiyor ya?!

— Hayır! dedi Mehmed-Ali.

«— Neden rahatsız etsin?» diye düşündü.

Herif ona yaklaştı. Gülümsedi:

— Siz, dedi, yenisiniz galiba?

— Yeniyiz, dedi Mehmed-Ali, dün geldik!

— Mülteci misiniz?

Mehmed-Ali anlamadı. Adam:

— *Refugié*, diye tekrarladı, *refugié politique!* Siyasi Mülteci!

Kelimenin üzerinde, at gibi tepiniyordu. Biraz da Mehmed-Ali'nin, mülteci olmasını istiyor gibi idi. Kafasındaki yumak çözülmüştü; ipleri gözlüğünün üstüne, yüzüne dökülmüşlerdi. Mehmed-Ali, kısaca:

— Hayır, dedi: — Biz Türküz, İstanbul'dan!

— Türk müsünüz? Ya!

Resmi bir tavır takındı: — Yankoviç, dedi, Milân Yankoviç, Yugoslav Bağımsız Demokrat Partisi'nden. Siyasi Mülteci.

El sıkıştılar. Yankoviç sonra onu, birdenbire terketti; bardakinin üstüne yürüdü. Askermiş gibi kaskatı yürüyordu:

— yüz bin mülteci Yugoslav, diyordu, ya buna ne dersiniz aziz dostum, yüz bin mülteci Yugoslav: Almanya'da, Avusturya'da, Fransa'da, İngiltere'de ve Amerika'da! Ha, diyordu, ve kafasındaki yumak büsbütün dağılıp çözülüyordu: — buna ne dersiniz?

Mehmed-Ali ayakta kalakalmıştı. Çinli ona artık, açık açık gülüyordu. Fakat daima kibarca. Çok da saygılı. Sarı ışık derseniz, küstahtı: merhametsizce odayı arşınlıyor; çiçekli duvarı, bardaki şişeleri, tavanı, radyoyu ve duvardaki Riviera afişini hart hart ısırıyor, koparıyordu. Ha, bir de zil sesi: Otelin kapısı açılıyor, kapanıyor; her seferinde, ensenize bir törpü sürülürmüş gibi, zil zırlıyor. Mehmed-Ali, otur-

du. Kendini yeniden büyük bir hayatın; kahırlı, çıldırtıcı, yiyici ve gebertici; ama ne olursa, nasıl olursa olsun, büyük bir hayatın eşiğinde buluyordu. Yankoviç! Yugoslav Bağımsız Demokrat Partisi'nden Milân Yankoviç! Siyasi Mülteci! Başını arkasına dayadı. Rivera afişine baktı:

«— Biz siyasi mülteci değiliz,» diye düşündü, «üstelik ışık bizi rahatsız etmiyor. Katiyyen!»

(Mustafa için Mehmed-Ali'nin atıldığı serüven, sanki bir oyundu: Gerçek olup olmadığı pek anlaşılamayan; sıradan, tehlikeli de olsa, fasarya bir oyun! Bu oyundan hoşlanıyor, sonunu bekliyor. Ne olabilir? Bir başka Mustafa? Ne münasebet? Bir başka Mehmed-Ali? Belki! Alt tarafı oyun, sıradanlığı oynanıp durmasında: Sabah akşam, dün bugün, değişik kişiler tarafından ve daima! Fasaryalığı büyük bir şey getirmemesinde.

Mustafa başka birisini hatırlattı. Üç yıl önce kalkıp Paris'e gitmiş, iki yıldır mektup yazmayı kesmiş bir adam. Mehmed-Ali'ye ondan bahsediyor, adresini veriyor:

«— yabancı bir şehirde, ne kadar tanımadık olursa olsun, bir Türk yine bir Türktür. Süreyya, üç yıldır orada. Ne de olsa, birşeyler öğrenmiştir. Yardımı dokunur sana.»

İstanbul'da, Taksim Bahçesi'nde, Mehmed-Ali Süreyya'nın adını ve adresini -biraz da istemeyerek- defterine yazıyor:

«— Hele bir Paris'e varalım. Türklerden uzak duracağız: Fransızcayı ilerletmek şart. Türklerle düşer kalkarsak...

Mustafa:

«— Onun için kötü çocuktur, diyemem!» diyor ve çamur gibi gevşiyor: «— fena çocuk? Hayır! Fev-

kalâde iyi bir çocuk da olmasa gerek! Senin gibi bir adam. O da, içindeki bir şeytandan kurtulmak için gitmişti. Hep aynı oyun.»

Mehmed-Ali cıgarasını yere atıyor. Ezmeden önce, ona öyle geliyor ki, şimdi topuğuyla izmarite basar basmaz, izmarit: -Ayyyy! diye bağıracaktır. Paketin arkasına "bizim gibi bir adam" yazıyor. Ve altını çiziyor.

Nasıl bir adam? Sabiha başını hafifçe sallayarak:

«— Neden böyle, herşeyi karmakarışık düşünüyorsun,» diyor, «anlamıyorum! Her insanın hayatında kendisi için, yalnız kendisini düşünerek takibettiği bir yol vardır.»

«— senin» diyor, «özel bir yolun yok. Sen herkesle karışmışsın! Karmakarışık olmuşsun! Başkaları için kendini harcıyorsun desem, o da değil; bana sorarsan, senin başkaları hakkındaki fikrin de yanlış. Onları olduğundan başka türlü görüyorsun.»

Omuzlarını kaldırıyor. Mehmed-Ali'ye bakıyor. Koskoca Mehmed-Ali'yi, çocuğuymuş gibi gözleriyle seviyor. Mehmed-Ali:

«— Bu kız ne bilsin?» diyor içinden, «ne bilsin? Ne bilebilir?»

Mustafa: «— Bilebilir!» diye cevap veriyor: «— sağduyusu yok mu? Sıhhatlı, kirlenmemiş bir insan. Oysa sen kirlenmiş, çürümeye yönelmiş bir adamsın.»

Mehmed-Ali itiraz ediyor:

«— İyi ama,» diyor, «hiçbir sosyal düşüncesi yok ki!»

Sosyal düşünce!? Mustafa, bir katran kazanı kaynamaya başlıyormuş gibi, ağır ağır, yapışkan, siyah baloncuklar halinde gülüyor:

«— Sosyal düşünce,» diyor, «ha?»

Tezgâha yaslanıyor: «— Sosyal düşünce, ha?» diyor. «Budala! Olmadığı isabet. Senin gibi, yalan

yanlış bellenmiş bir sürü peşin hükümle, vicdanı ve sağduyusu arasında çırpınıp duracağına; şunun şurasında, yalnız sağduyusuna güvenmesi, isabet! Sosyal düşünce, ha? Kaz!»

Mehmed-Ali öfkenin kabarışını saptadı. Yine İngiliz anahtarına uzanası geliyor. Sabiha:

«— Senin,» diyor, «özel bir yolun yok!»

Mehmed-Ali: «— Bizim,» diyor, «özel bir yolumuz yok mu? Sen böyle asacağım şöyle keseceğim diyenlerin, yolu var mı sanıyorsun? Daha da neler? Egoizm bu, Egoizm! Meşru egoizm! Mevcut bir düzenin meşru kıldığı egoizm. İşte biz bundan kurtulmuşuz. Kurtulalım istemişiz!»

Ve kafasının içinden sürüp götürüyor:

«— kurtulabilmiş miyiz?»

Mustafa bir pense alıyor, bir teli ufak ufak kesiyor:

«— Ah inek,» diyor. «Yabani inek! Kendini bile bilmiyorsun be! Bil... mi... yor... sun! Sen nesin? Sen sosyal çevreni, hattâ istersen, korkmazsam: bak ne diyorum, sınıfını inkâr eden bir adamsın! Dolayısıyla pek tabii, kendini! Ken... di... ni! Bu inkâr adamı, ya nihilizm'e götürür, ya da yeni bir sosyal çevreye ve onun düzenine!»

Mehmed-Ali bıyıklarını ışıldatarak su içiyor. Sonra bir nefeste:

«— Tamam!» diye kesiyor. «Tamam Mustafa! Biz bu ikincisine varmak istemişiz!»

Mustafa teli ufak ufak ufalıyor ve bitiriyor. Dükkânın içi, bütün akşam güneşi:

«— fakat beyhude! Nihilizm'in göbeğine düşmüşsün, şunun şurasında! Çevrende gördüğün herşey, içini bulandırıyor. Herşeyden nefret ediyorsun. Nefretini, bir sistem haline getirmeye çalışıyorsun.

Nihilizm! Sen ve sana benzer her adam, cemiyetin bütünü için de, kendini yamamaya uğraştığı sosyal sınıf için de bir haşerat! Zararlı bir mahlûk!»

Mehmed-Ali işini bırakıyor. Elleri yağ içinde. Yağ içindeki ellerini tezgâhın üzerine koydu. Akşam güneşi, tüylü, iri ve çalışkan ellerini büyütüyor ve yaldızlıyor. Mehmed-Ali:

«— Herşey bizim içimizi bulandırıyor,» diye tekrarlıyor, «herşeyden tiksiniyoruz.»

Mustafa'nın bilgisine inanıyor, fakat namusuna hayır! Onun hapise düşmüş bir dostunun, karısını baştan çıkardığını duymuştur. Olsun! Mustafa çok şeyler bilir, çok şeyler düşünür. Oysa Sabiha düşünemez. Sabiha'nın sadece sağduyusu var:

«— Senin özel bir yolun yok. Senin başkaları hakkında fikrin de yanlış!»

Biz nihilizm'in göbeğine düşmüşüz. Kırmızı biber gibi acı bir nihilizm'in.)

Yankoviç bir yumruk indirdi, barın üstüne:

— Hayır, dedi, hayır! Hayır! Ben şahsen, kralcı değilim. Hiçbir zaman da olmadım. Daha Alexandre zamanında Cumhuriyetçi'ydim. Petro'ya gelince, püf! O sersemin biriydi: XX. yüzyılda monarşi?!..

Yankoviç'in arkadaşı, oturduğu yerden, onun öfkelenişine bakıyordu. İçkisini hâlâ bitirmemişti. Mehmed-Ali, Çinli'ye döndü. Bu defa o gülümsedi. Çinli:

— Biliyor musunuz, dedi, bu her akşam böyle.

Sesinin tonu gözlerine uygundu. Fransızcayı herhalde yanlış konuşuyordu. Mehmed-Ali:

— Her akşam mı? diye tekrarladı.

Çinli ellerini oğuşturdu. Birdenbire, kıs kıs güldü:

— Evet, dedi. Mösyö Yankoviç politikayı çok seviyor. Mösyö El-Barudi daha çok seviyor. Tabii kavga ediyorlar.

Bundan pek memnun görünüyordu. Yerinden kalktı, Mehmed-Ali'nin yanıbaşındaki koltuğa oturdu. Alçak sesle devam etti. Hiç kimsenin henüz bilmediği, yepyeni bir bilmeceyi çözer gibi:

— işin tuhafı, dedi, Mösyö Yankoviç inanmış bir komünist düşmanı...

Yeniden kıs kıs güldü: — Fakat Mösyö El-Barudi, inanmış bir komünist!

Mehmed-Ali: —Yaaa! dedi.

El-Barudi'ye baktı. O hep tünediği yerde idi. İçkisini hâlâ bitirmemişti. "Dünya!" diye düşündü. Bu düşünce ona katlanılmaz gibi geldi. Çinli munis bir adamdı. Mehmed-Ali'den kötü bir Fransızca konuşuyor, arada nedense, Almanca İngilizce kelimelere başvuruyordu. Mehmed-Ali yüreklendi. Konuştular. İkisi, iki başka rüzgârdılar. Ufukları başkaydı. Olsun! Konuştular.

Çinli bir ara, gülümseyerek elini uzattı:

— Çang! dedi.

Mehmed-Ali daha karışık ve uzun bir isim düşünmüştü. Çin üzerine bütün bildikleri, gazetelerde okuduklarından ibaretti: Uzakta büyük bir ülke. Birbirini kovalayan ihtilâller. Açlık. Su baskınları. Veba, Büyük afyon karanlığı. Oysa şimdi yanıbaşına, bir Mösyö Çang gelmiş oturmuştu. Gözlerini beyaz beyaz açıyor:

— Ben, diyordu, ilk defa bir Türk görüyorum.

— Ya ben, diyordu Mehmed-Ali, ben de ilk defa bir Çinli...

Gülüşüyorlardı. Mehmed-Ali, gerçekten gülüyordu. Otelin kapısı açılıyor kapanıyor; zil, durmaksızın ensenizi törpülüyordu. Camların arkasında, akşam adamakıllı inmişti. Artık sokaktan geçen insanlar seçilemiyordu. Yalnız otomobillerin uğultusu ve klâksonları işitiliyor; birbiri ardınca kayıp geçen ışıklar farkediliyordu.

Yankoviç anlaşılan yine bunaldı:

— Burası, diye gürledi, neden bu kadar karanlık ha?

Beş aşağı beş yukarı, gitti geldi. Dışarı çıktı. Büro'daki kızla bir şeyler konuştuğunu duydular. Çang:

—Sinirleniyor, dedi. Asabı bozuk!

Mehmed-Ali: «— Bizim de bozuk» diye düşündü. Mustafa sandalyasını devirdi. Kapıya doğruldu. «— Yuvarlağı çalıştır hele, yuvarlağı!»

Sonra Lâle, Lâle'nin toplu iğne başı gözleri. Sonra Lâle'nin ağabeysi, çenesini beygir gibi kasan Ecvet. Bir deniz yolculuğunun uykusuz dört gecesi. Yaaa! Bizim de bozuk âsabımız Mösyö Çang!

— Siz oradaki! Yeni gelen! Türk müsünüz, siz? Bıyıklarının üstünden baktı. Bunu El-Barudi sormuştu:

— ha, Türkiye'den mi geldiniz?

— Evet! Türküz. Türkiye'den geldik.

— Oyle mi? Çok garip!

Mehmed-Ali: «— Garip olan ne?» diye sormak istedi. Elbette: «— Garip olan ne?» diye sormak istedi. Tam o sırada içeriye, küt diye Yankoviç girdi:

— Otel değil, diye bağırıp çağırıyordu: — Cehennem! Mağden kuyusu! Her taraf zindan gibi karanlık.

El-Barudi gözüne ilişir ilişmez oteli, otelin 'zindan gibiliğini' derhal unuttu. Burnuna girerek:

— Siz, diye tehdide başladı, siz Orta-Doğu'yu karıştırıyorsunuz! Hepinizi temizlemek lâzım, hepinizi!

Tekrar eski yerine tünedi. Dostunun (ya da düşmanının) sımsıkı omuzlarını kavrayarak:

— fırsatçılar! diye ısrar etti! Siz fırsatçısınız! Rusların işini kolaylaştırıyorsunuz. İşte hepsi bu. Hepinizi temizlemek lâzım sizin. Hepinizi temizlemek lâzım sizin. Hepinizi! Acımadan!

El-Barudi içkisinden minicik bir yudum aldı. Yankoviç'in omzunu kırk yıllık ahbabı imiş gibi okşadı.

«— ... bizim de bozuk âsabımız. Hanidir bozuk!» Ve gülümseyerek:

— Azizim, Yankoviç! dedi. Şimdilik temizlenen sizsiniz!

4

(Okulun bahçesindeki ağacı unutmadık; gökyüzünü omuzları üstünde tutan, tek ağacı! Başka bir ağaç gibi, gölgesine çökmüş; bir yalnızlığı bölmek, parçalamak istemişizdir. Hangi yalnızlığı mı? Hani şu içimizi patlıcan gibi oyan ve karartan, her zamanki yalnızlığı! Okulun bahçesindeki ağaçtan sormalı. Onun dibinde, genzimizi yakan bir kömür kokusuna kendimizi terketmişiz. Marmara denizi karşımızda çirkin, iyi tutturulamamış bir suluboya. Deniz elbette düşünemez. Hele ağaç! Ama bir kere düşünmenin yolunu tuttuk mu; ağaç da, deniz de düşünmeye başlar. Başlamazsa biz başlatırız. Yalnızlık, insana, zamanın geçişini duyurur, zamanla ahbablık ettirir.

«— Anamız babamız yoksa, kabahat bizim mi?»

Ya da: «— Neden, herkes gibi, bizim de anamız babamız yoktur?»

Hiç böyle çengeller, kulaklarınıza geçti mi sizin? Bir Sanat Enstitüsü'nün bahçesinde, "mecanni leyli" bir öğrencinin, dudaklarını ısıra ısıra, böyle birtakım çengellerden, nasıl kurtulmaya çalıştığını bilebilir misiniz? Biz göğe, aşağıdan yukarıya, onu yenilemek için ne amansız ahdlarla, bir köpek dişi gibi acı ve sipsivri bakardık; bakardık, ve gök, İstanbul'un üstündeki, Sultanahmed'in üstündeki, çalkalayıcı, kadın tenli, (ne kadını orospu tenli) gök, burun deliklerimizden, ağzı-

mızdan, dişlerimizin arasından içimize süzülür, bizi zehirlerdi.

Biz toplumun tükürdüğü adamız. Bu lâf Mustafa'nın. Toplum bizi tükürmüş, bazı adamları tükürürmüş toplum, bizim gibi adamları tükürürmüş. Anamızı bilmiyor değiliz. Biliyoruz ki yoksul, güzelce bir kadındı. Bizi kalantor ve çocuksuz bir deyyusun, ateşinden edinmişti. Anamız, hizmetçilik ederdi, bizim. Ve babamız olacak deyyus, yâni kim olduğunu bilmediğimiz; yâni bizi, toplum namına, anamızın rahmine ve daha sonra dünyaya tüküren hergele, onun efendisi idi. Gözümüzü pasaklı bir yetimler yurdunda açmamız bundan mıdır? «İptida yalnız karanlıklar var idi. Ve sonra, biz olduk.» Demek, dosdoğru karanlıklardan gelmişiz. Toplumun tükürdüğü bir adam! Belki de biz, bütün bunları, buna benzer acı ve kekre şeyleri, Sanat Enstitüsü'nün bahçesindeki ağacın dibinde, zamana ve rüzgâra karşı durmak, kuruyup gitmemek için çırpınan, bir tükürük olarak düşünmeğe başlamışızdır. Üstelik farkına varmaksızın: sanki bir başağrısı! İnsanın başı, farkına vardığından çok önce ağrımaya başlamamış mıdır? Ağrının farkına vardığımız zaman, kinleniriz. Biz de toplumun bizi tükürdüğünü, belli belirsiz de olsa, kestirir kestirmez, ona kinlenmişizdir. Sonra içimizde, onun suratına tükürmek arzusu: değil mi ki, o bizi tükürmüş!

Mustafa diyor ki:

«— ağrının evveliyatı var. Sen de kin ve öfke ile yola çıkıyorsun. Mantık ve şuurla değil. Kafan adalet hissiyle değil, intikam hissiyle dolu. İptidailik! Düpedüz iptidailik!»

Dudaklarını büküp yürütüyor: «— şunun şurasında!»

Öyleyse biz; bilinçsiz bir öfkeyiz. Atölyede, paralı çocuklara çekiç, İngiliz anahtarı, pergel ve gönye götürüp getiren gelberi; cumartesi ve pazarları, pa-

rasızlıktan okulda kalmaya mahkûm; mektup almayan ve mektup yazmayan, netice itibariyle mektupsuzluğa mahkûm; bacak kadar, kapkara ama ışıltılı bir siyahlığın haysiyetiyle kara, bir öfkecik! Tutsak öfke! Biz, kahırlı adamız. İşin kötüsü, çektiğimiz kahır bizim günahımızdan ileri gelmiyor. Daha akasyanın gölgesinde çimenlere uzanıp, pithagor teoremini isbata çalışırken bunu öğrenmişiz. Bilinçsizmiş!.. Senin 'şuur' dediğin, ne türlü bir kuştur ki Mustafa?

O zaman bir şarkı vardı. Hatırlıyoruz. Bir de 118 Turgut. Akordeon meraklısı. Yatakhanede pazar sabahları, biz yırtık çoraplarımızın önünde kara kara düşünceye dalardık o zımbırdar dururdu:

"Şen gönlün şen olsun.
Yüreğine neşe olsun
Boğaz'ın sarı kızı.."

Kuytulara çekilir, gizli gizli ağlardık. Hele geceleri ne kâbuslar! Sanki boğulmak üzereyiz, kanter içinde! Bütün öğretmenler, bütün sınıf arkadaşlarımız üzerimize gelir gelir; bizi, bulaşık bir suya iterler. Bir daha iterler. Sonra bir daha iterler. Ve sonra ansızın, o çocuk! Gözlerinin içi mavi mavi gülümseyen; elleri ufacık ufacık, her zamanki gibi neş'eli. Kollarını bir çıngırağı tutmak istermiş gibi oynatıyor: ileriye geriye, en çok da, bıyıklarımıza. Anlaşılmaz şeyler söylüyor: -Da!:: Da!.. diyor: -Iıı!.. diyor. Çocukca konuşuyor. Bu, hiç kuşku yok, bize dehşetli dokunuyor. Onun minnacık ellerini dudaklarımızda duyuyoruz. Aynı zamanda mutluluğa ve kahıra benzer bir burgaç içimizi bulandırıyor. Çocuk bize metelik vermiyor. Kristale benzer, pırıltılı, fakat kalın bir camın üstüne mi oturmuş, ne? Gülüyor: -Gıı!.. Gıı!.. diyor: -Da!... Daaa!.. diyor: -At!.. Ta!.. diyor. Çocukça konuşuyor. Bizim hiç anlamadığımız ilkel, anlamlı, biraz da acımsı bir dil: Uykudan, denizden fırlamış bir yu-

nus gibi fırlardık, mahzun düşünürdük. Yatakhanede gece lâmbaları namus gibi yanarlardı. Hain ve karanlık.

Bir şey vardı ki yürümüyordu. Eksik olan bir şey vardı. Kolu bir hafta evvel kesilmiş bir adamın, eksikliğini duymasına benzer, acı ve merhametsiz bir duygu. Eksik olan bir şey hissediyorduk. Bir ana, bir baba, bir yuva eksikliğinin kahrını, boğum boğum boğularak; ne türlü utançların: yeşil, beyaz ve siyah utançların; tür türlü can sıkıntılarının: külrengi, siyah ve kahverengi can sıkıntılarının, çemberinde ezilmiş ve yorgun, çekiyorduk. Sonra Allah'tır dendi. Kimbilir, olur ya, Allah dalgasını biz kendiliğimizden ortaya koymamışızdır; kapıcı Rüstem Ağa'nın marifetidir bu; ya da hem onun, hem de bizim marifetimizdir. Biz, yalnızlığın ve öksüzlüğün bulantısı içindeydik. Balkan savaşından dökülmüş bir Rüstem Ağa Enstitü'nün kapısını bekliyordu ama, Allah'ın ayakları dibine oturmuş da, öyle bekliyordu. Rüstem Ağa aldı bizi, Allah'a götürdü. O herşeyi bilirdi. O'nun yaptığı her işte bir hikmet bulunurdu. Çekilen her çilenin bedelini yarın ahrette fazlasıyla ödeyecekti. Onun için sabırlı, namuslu ve itaatlı olmak lâzımdır. Tam da yalnızlığımızın katranına sıvanmış, bir beygir leşi gibi sürünür dururken, yukardan Allah bir yanardağ gibi kükremişti. Rüstem Ağa'nın bütün din bilgisini limon gibi sıktık ve Allah'ı sırtımıza aldık. Sonra oruç ve namaz faslı geldi. Geceleri yatarken dua etmek. Sağdan yatıp, sağdan kalkmak! Eksikliğimiz birden değilse bile, ağır ağır, yükselen bir deniz gelmiş de bir kıyı mağarasını doldurmuş gibi, tamamlanmıştı. Sınırları belirsiz bir buluta girmiştik. Biz bu buluta Allah diyorduk. Eğer bize bu kahrı çektiriyorsa, elbet bir hikmeti olacaktı:

«— Yarın,» diyorduk, «ahrette!..»

Büyük parasızlık. Büyük ve ümidsiz parasızlık,

çok insan, ayın bitmesine bir hafta kala parasız kalır, sıkıntı çeker: pek pek, bir hafta. Yine de, aylığına kavuşmak gibi, namussuz bir ümit büyütür içinde. Ayın birinci günü kendini eşekce memnun ve mutlu yakalar yakalamaz; gider, bir çırpıda bir avuç dolusu para harcar, sıkıntılı geçmiş haftanın acısını çıkarır. Bizimkisi öyle mi ya? Büyük parasızlık. Ve ümitsiz. Yemek, yatmak, giyinmek okuldan. Hepsi bu. Başka hiçbir istediğimiz olmazmış gibi!.. Sinemaya gitmek diyelim, Çemberlitaş sinemasına! Gülhane parkında sıralara oturup, gazoz içmek! Bir dergi alabilmek! Bir tramvaya binmek! Altı ayda bir olsun, «Abanoz'a gitmek! Bu sonuncusu bizim için sorun sayılmazdı: Allah ve Peygamber efendimiz, işret ve fuhşu haram saymışlardı. Kaldı ki okulun herhangi bir penceresinden baktık mı, yalnızca Sultanahmed'in, Ayasofya'nın minarelerini görüyorduk. Ama Sadettin ne yapsın? Sadettin kim? Bizim bir başka türlümüz: Anasız, babasız, işin boktan tarafı, Allahsız! Anadolu depremlerinden birisi onu bu hâle koymuş. Cıva gibi bir çocuk. Abanoz'a bir kere gitti, bilmem kaç numarada bir Ayten'e tutuldu. Ayten'ini görebilmek için cuma geceleri cambaz gibi okuldan kaçıp, cıvar kahvelerden birinde sabah akşam iskambil oynayan bir emeklinin gönlünü etmeğe başladı. Bu emekli, üstüne para verip, «dibini dövdüren» eski puştlardandı. Ya işte böyle! Büyük parasızlık! Ve ümitsiz!

Biz Sultanahmet camiinde, Sadettin için de dua etmişizdir. Minarelerde kandiller yanmış. Mevlûtler okunmuş. Kadir geceleri ve bütün Ramazan şaşılacak bir çabuklukla geçmiş, biz dua etmişizdir. Her lâkırdımızı yukardaki'nin iyice dinlediğine; her hareketimizin sağ omzumuzdaki ve sol omzumuzdaki defterlere sevap ve günah diye yazıldığına inanmışızdır. Bahar akşamları, bahçede çocuklar, grup grup toplanırlar, oyun oynarlar. Havada bir kadife yumuşaklığı.

İstanbul bir mağden suyu gibi fışıldar. Biz ağacın dibinde durur, Marmara'nın üstüne devâsa mahyalar gibi çekili çekilivermiş takım yıldızlara bakarız. İçimizden büyük dualar geçer. Melâikelerin kanat kanat dolaştıklarını biliriz. Evliyalar yeşil maşlahlarının içinde, türbelerini bırakır göğün yedinci katında seyrana çıkar. Günlük hayatımız gözümüzde küçüldükçe küçülür. Cebimizde metelik yokmuş. Terkedilmiş bir köpek yavrusu gibi açmışız. Herkes bizi hor görürmüş:

«— Adam sen de,» diye düşünürüz, «adam sen de! Yarın elbette huzur-u mahşerde...»

5

Luxembourg Bahçesi'nde yapraklar, kendilerini kaldırıp kaldırıp yere atıyor. Sarı saçlarını sımsıkı örmüş, siyah bir kurdelâ ile bağlamış bir kız, bir oğlanı aralıksız öpüyor. Oğlanın saçları ıslak ve karışık. Taş sıralardan birine oturmuşlar. Öpüşüyorlar.

Mehmed-Ali'nin içine ılık ılık birşeyler akıyor: «— ikisinin yaşını toplasan,» diye düşünüyor, «bizimki kadar etmez. Okul çocukları bunlar. Anaları babaları görse ne der ki?»

Süreyya: — Haa! diyor, Paris'in âdeti bu: Sokaklarda öpüşürler. Resmen yasak ama, polis göz yumuyor, Turizm dalgası!

Sonra yine üşümüş halini alıyor. Kötü bir hal. Öksüz çocuklar görmüşünüzdür, kışın; üşürler, yarabbi; tir tir titrerler; ellerini yenlerine çeker, sırtlarını hafif kamburlaştırırlar. Süreyya hep böyle. Neden böyle olduğunu şeytan bilir. Fakat elleri, durup durup, yenlerinde kayboluyor. Belki kaybolmuyor, kaybolmuyor ama, biz kesinlikle bu hisse kapılıyoruz. Hele suratı?! Yoksulluk, acizlik, biraz da dalkavukluk:

— şu Türk cıgaralarından bir paket rica etsem!..

Mehmed-Ali: — Ne kıymeti var, diyor. Elbette! Zaten sizin için on paket getirdik. Özel olarak.

Süreyya'nın yüzünde, dilenci minneti:

— sağol kardeşim, sağol! Sizler de olmasanız!.. Bu heriflerin cıgaraları, içilir gibi değil; alışamadık, gitti!

Mehmed-Ali ona kirpiklerini kısarak bakıyor. Birden bire bu adamı, tartışmasız, hiç sevmediğini saptıyor. Oysa kulaklarında, Mustafa'nın dedikleri:

«— yabancı bir şehirde, ne kadar yabancı olursa olsun, bir Türk yine de...»

Bahçede bir rüzgâr. Yapraklar, dallarda asılı durmaktan yorulmuşlar sanki, kendilerini salı salıveriyorlar. Ama hiçbiri küt! diye düşmüyor. Tatlı bir rahatlıkla, sessiz bir ahenkle: ağır ağır! Yapraklar, öpüşen çocukların, omuzlarına dökülüyor. Yollardaki heykellerin omuzlarına. Nasıl heykeller mi? Geçmiş çağların büyük adamları. Geçmiş krallar, kraliçeler. Sonra, bütün sıraları, sandalyaları, büyük havuzun etrafını çevirmiş, konuşkan bir kalabalık. Çocuklar, hele! Havuzda yelkenli kayıklarını yüzdürüyorlar: Captain Joy'ın ve Captain Blood'un gemisini. Sarayın alnındaki saat, akşam üstü diyor. Yukarda Paris'in gökleri. Çentik çentik çizilmiş. Uzak, iyice uzak! Bir Eylül güneşi bulalım istiyorum.

Paris'in öbür ucunda, Süreyya'nın evi. Ne evi, evi demek sözün gelişi, odası. Mehmed-Ali şoföre adresi veriyor ve yol boyunca adamın kendisini lüzumsuz dolaştırıp kazıkladığı düşüncesiyle ıstırap çekiyor Yabancı olduğu besbelli, dolaştıracak elbet; yol uzadıkça uzuyor. Uzun bir bulvar çekiyorlar. Lâcivert elbiseli, pelerinli polisler yolları tutmuş. Elleri beyaz sopalı. Trafik ışıkları birbirini kovalıyor. Kırmızı, sarı, yeşil, sarı, yeşil, kırmızı! Stop! Taksi duruyor. Artık, bulvar boyunca, bütün kırmızılara takılıp duruyor.

Mehmed-Ali bir cıgara yaktı. Geceleyin, ne kadar iyi uyuduğunu düşünüyor: Mösyö Çang'ın gözlükleri-

ni, Yankoviç'in öfkesini ve El-Barudi'yi. Şimdilik, gayet rahat. Rahat ama, bu Süreyya hergelesini bulması lâzım. İsim koyamadığı; biraz korkuya, biraz yalnızlığa benzer, garip bir heyecan; anlaşılmaz bir ısrarla onu, Süreyya'nın adresine itiyor. Gidecek ve bulacak!

Köprülerden geçiyorlar. Kararmış, büyük yapılar: Kesme taştan, sivri kuleli. Birbirinin tıpkısı sokaklar. (Vartkes, istekasını mumluyor. Mehmed-Ali'yi feci bir şekilde mağlup etmemek için sayıyı çekmiyor:

«— Pariz'de,» diyor, «halamın kızı iki sene kalmışsa...» diyor; sayıyı çekmediğine pişman olmuş gibi tekrar toplara bakıyor: «— anlatır ki,» diye sürüp götürüyor, «adam ne tarafa gitse, hep aynı yere çıkarmış. Festival bir şehir, he?»

Bilârdo topları tokuşuyorlar. Üçü birleşiyor, üçü ayrılıyor: her birisi bir başka tarafa çekip gidiyor. Biri Vartkes'in tarafına. Öteki Mehmed-Ali'nin. Öteki Paris'in).

Şoför keyifsizce arkasını dönüyor:

— Geldik, diye sesleniyor, tamam!

«...Mustafa'nın söylediği yanlış. Biz Süreyya ile benzeşmek istemiyoruz. O da yollara düşmüş diyor, biz de. Ortaklaşa tek yanımız bu. Bunun dışında, kesin olarak benzeşmek istemiyoruz. Biz esnafız, teknisyeniz biz: «EMEK-Radyo Tâmirat Atölyesi». Süreyya, Aydın: Liseyi bitirmiş, Üniversite'ye gitmiş, birkaç sene otlamış orada, çakmış. Yollara sonra düşmüş. Biz, bozuk radyoları onarırız. Hattâ parçaları ekleyip, yeni radyolar üretiriz. Toplum bizi tükürmüş. Süreyya, anamızın gebe kaldığı herifin yiğeni olabilir. Biz tükürük yâni, o tüküren. Benzeşmek istemiyoruz. Tükürüğün haysiyeti bu, tükürenin haysiyetsizliği değil elbette!

Hem biliyoruz ki biz Sanat Enstitüsü'nde kafası

üç numara traşlı, çoban köpekleri gibi yoksul, yatak altlarında pantol ütülemeğe uğraşırken; Süreyya'nın, tıkır tıkır yediği paracıkları, ceblerini şereflendiriyordu. Özel bir lise'de, İstanbul'da. Eğer o da, biz de aynı gebertici kahrın çilesini dolamağa başlamışsak, bizim dar kafamıza göre, birbirimize benzediğimizden değil, benzemediğimizden! O tükürdüğünden utandığı için kahroluyor. Biz tükürüldüğümüzden. Mustafa bunu anlamalı. Biz anlamıyoruz belki. Anlamıyoruz ama, yüreğimize zincir baklaları gibi dolanıyor. Duyuyoruz...»

Mehmed-Ali kapıyı tıklattı. İçerden bir ses, Fransızca:

— *Qui est là?* dedi. Kim o?

Ve kapı aralandı. Koridor namussuzca karanlıktı. Süreyya, tanımadığı adama şüpheli şüpheli bakıyordu. Gözleri zayıf, dalkavuk ve hilekârdı. Pijamasının üstüne, eğreti bir palto almıştı. Onun kim olduğunu öğrenir öğrenmez:

— Hoş geldiniz kardeşim, diye aydınlandı, hoş geldiniz kardeşim! Ben, Süreyya! Elbette, elbette! Mustafa! Buyrun şöyle içeriye, oda dağınık ama, kusura bakmayın artık! Demek yeni geldiniz. Paris böyledir işte. Mustafa bana yazdı. Sizi karşılayacaktım, fakat... şuraya oturun, şuna; o sandalyanın bacağı kırık!.

Mehmed-Ali odaya girer girmez ağır bir uyku ve hafif bir kolonya kokusuna toslamıştı:

— Pencereleri açmak lâzım! diye düşündü.

Camlar buğulanmıştı. Tuhaf! Ortada bir yatak. Henüz düzeltilmemiş. Köşede paravana ile ayrılmış bir lâvabo. Yerde bulaşık kaplar, çatallar, bıçaklar. Lâvabonun kıyısında, bir cam muhafaza içinde, naylon, traş fırçası. Bir paket jilet.

Süreyya, pencerenin önünde dikiliyor. Işığın gelmesine engel oluyor. Henüz uykudan mı kalkmış ne?

Saat on bir! Duvarda, çeşit çeşit, bir sürü resim. Karyolanın üzerinde, vişnerengi bir sabahlık; altında topuklu, pembe terlikler, Mehmed-Ali:

«— Bu odada,» diye tahmin yürütüyor, «bir kadın olacak! Başka türlü nasıl açıklanır?»

(Mustafa susuyor. Mendiliyle yüzünü yelpazeliyor. İri, yağlı ter damlacıkları alnından, burnuna süzülüyorlar. Susuyor. Yelpazeleniyor. Sonra iç cebinden bir mektup çıkarıyor:

«— Süreyya!» diyor, «Süreyya! Bilmezsin sen!.. Onu anlamam lâzım gelecek. Çoğu zaman ne düşündüğünü, yaptığına ya da söylediğine bakarak anlayamazsın. Bilmece gibi. Ne var ki öğrenmek delisi, tıpkı sen!»

Mehmed-Ali bir şeyler zımparalıyor.

«— Tıpkı ben!» diye içinden üç kere tekrarlıyor, «öğrenmek delisi!»

Bunu söylediği için Mustafa'yı, kendisine yakın ama ne kadar, diyelim ki babası kadar yakın buluyor. Mustafa:

«— Bak,» diyor, «mektubunda ne yazmış!»

Kargacık burgacık yazıyı ışığa tutarak harf harf söküyor:

«— klâsikleri asıllarından okuyorum. Bence herşeyin başı bu.»

Mehmed-Ali, Mustafa'nın ne diyeceğini o demeden kestiriyor:

«— Klâsikleri, asıllarından! Bak, görüyor musun: üç yılda hiç olmazsa nereden başlamak lâzım geldiğini öğrenmiş, şunun şurasında!»)

Mehmed-Ali masanın üzerine bakıyor. Gözünün ucuyla bakıyor. Bir şişe mürekkep. Bir kül tablası. Cıgara uçları. Cıgara uçları ağlıyorlar. Sessiz ama, duymuyorsun. Gözyaşları Mustafa'nın alnından burnuna, oradan mürekkep şişesinin dibindeki sözlüğün kapağına damlıyor. Tam da A. harfinin üstüne. Sözlüğün

bitişiğinde, beyaz bir kitap: «Les Fleurs du Mal». Mehmed-Ali bu üç kelimeyi Türkçeye çevireyim istiyor, beceremiyor.

«— Klâsikler,» diye düşünüyor. «Asıllarından!»

Süreyya: — Baudelaire, diyor: — kötüdeki güzelliği keşfeden adam. Bugünlerde hep onu okuyorum. Mühim.

Başını sallıyor: — çok mühim! diye tekrarlıyor.

Mehmed-Ali: «— Kim bu?» diye içisıra soruyor, «Baudelaire?»

Ah, Süreyya'nın gözlerinde, işe yarar bir şeyler bulabilse! Oysa cıgara paketine doğru, ahlâksızca bir bakış yakalıyor. İçinden, fakat bu defa Mustafa'ya:

«— Kötüdeki güzellik,» diye ukalâlık ediyor: «— Kötüdeki güzellik, bir Türk cıgarası ve Baudelaire diye bir adam.»

Süreyya cıgarasından bir yudum alıyor:

— Burada, diyor, ne yapmak fikrindesiniz?

Başka bir Mehmed-Ali, başka bir yerden gülüyor ve tekrarlıyor:

«— Burada,» diyor, «ne yapmak fikrindeyiz?»

Mustafa: «— bir adamın dükkânını satıp savması, sevdiği kadını terkedip gitmesi basit şey değil,» diye mırıldanıyor.

Ter damlaları, kıpkırmızı bir ateşe, korların içine düşüyorlar. Cıslıyorlar. Baudelaire'e ait bir D harfi terlemeye başlıyor, yayvanlaşıyor ve Mustafa mendiliyle alnını, yüzünü, boynunu ve ensesini siliyor. Mendiline D. harfleri bulaşıyorlar.

Süreyya: — Anlaşıldı, diyor. Aynı hikâye! Başladınız geberecek gibi sıkılmaya! Öfke, çaresizlik! Çıkıp geldiniz.

Mehmed-Ali: — Çıkıp geldik! diyor. İçinden: «— Aynı hikâye olamaz: Benzeşmek istemiyoruz!» diye itiraz ediyor. Fakat itirazının, sağlam bir temele dayanmadığını farkediyor. Onun için, sadece: — Çı-

kıp geldik! diyor, birşeyler öğrenmek istedik. İş bulabilirsek!..

Cıgarasının dumanı, Süreyya'nın gözlerine kaçıyor:

— İş mi?

— İş!

—Zor, diyor, iş bulmak! Çalışma Kartı, şart!

Mehmed-Ali: — Alırız, diyor, o dediğinizden!

Öteki gülüyor:

— Fransa! diyor, ne sanıyorsunuz? Yabancıları sevmez bu adamlar. Hele Türkleri! Çalışma Kartı için önce İkamet Tezkeresi edinmek zaruri. O da başlıbaşına bir dert, ya! Ne pasaportu, pasaportunuz?

— Pasaport işte! diyor Mehmed-Ali.

— Vizesi, ne vizesi?

— Seyahat! diyor Mehmed-Ali.

— Kaç aylık?

— Bir aylık! diyor Mehmed-Ali.

Süreyya ayağını terliğinden çıkarıyor. Çorabı yırtık. Beş parmağı cüceler gibi, hem gülüyor, hem kımıldanıyor. Mehmed-Ali'nin içi karardı. Batıdan, karanlık bir bulut, şişe şişe gelip; bıyıklarını, saçlarını örttü. Yüreği örtülüyor. Süreyya baş parmağına dalmış:

— Zor, diyor. Fransa! Ben üç yıldır buradayım. Daha Çalışma Kartı edinemedim. Siz ne diyorsunuz? Ümidinizi kırmak istemem ama... Mustafa bana yazmıştı ki...

(Mustafa mendilini arka cebine sokuyor:

«— Süreyya'ya yazdım,» diyor, «seninle meşgul olacak. İş bulmana çalışacak. Senden bahsettim, tabiatından...»

Mehmed-Ali birşeyler zımparalıyor. Radyoda bir şarkı yakaladı:

«Comme on est bien dans tes bras
Sans faire un geste...

Aklından bir Fransa geçiriyor: Sokaklarda iki dilenci, akordeon çalıp şarkı söylüyorlar. Boynunda benekli bir fular, ince bıyıklı bir apaş, cigarasını fena halde dudaklarında unutmuş.)

Süreyya: — dövizniz var mı? diye soruyor.

Olmadığını domuz gibi bildiği halde, sordu. Başparmağı sinirine dokunuyor Mehmed-Ali'nin: Neredeyse kalkıp, pabucunun ökçesiyle, bu cücenin üzerine basacak, bir yaprak cigarası gibi ezecek! Süreyya bu defa ayağını, yerde sürünen bir gazetenin üzerine koyuyor. Gazetenin adı: *l'Humanité*». Başlığının altında, orak ve çekiç. Mehmed-Ali:

«— Allah allah,» diye düşünüyor: «— ...*l'Humanité* gazetesi. Ve kötüdeki güzelliği keşfetmek!»

Süreyya, daha bir sürü şey sordu. Mehmed-Ali'nin kafası boşalmış gibi idi. İçinde bir at sineği, kendini bu duvardan öteki duvara vuruyordu. Ters ters cevaplar verdi. Vartkes, beklemedik bir anda, istekayı dokundurur dokundurmaz, üç kafa birbiriyle tokuştu. Her biri cehennemin bir bucağına çekip gitti. Mehmed-Ali'nin kafası işte buraya, Paris'e düştü. İçin için, durmaksızın:

«— Benzeşmek istemiyoruz!» diyordu. «Hayır, istemiyoruz!»

Sarışın kız, yanaklarını oğlanın yanaklarına sürüyor. İkisi başbaşa; yüzlerinde hayrete benzeyen; biraz hayrete, biraz da hayretten fazla bir şeye, diyelim ki isteksiz bir bekleyişe benzeyen, bir ifade; hattâ biraz da mahzun, önlerine bakıyorlar. Oğlan kızın elini tutuyor. Kız başını onun omuzuna yaslıyor.

Kalabalığın ortasında bir baloncu. Elinde ip. İpin ucunda ise renk renk balonlar. Yoksa bir sürü kesik baş mı? Palyaço bunlar. Hele birisi, ağzı bir karış açık, gülüyor ki nasıl! Mehmed-Ali, içinden:

«— Gülme,» diyor, «puşt!»

Kızla oğlan tekrar öpüşmeye daldılar. Düğüm, düğüm üstüne. Kulağının dibinde Süreyya, deminden beri Paris'ten söz ediyor, Mehmed-Ali'nin 'maneviyatını' bozmak için, elinden geleni yapıyordu:

— Fransızlar, diyor, bizden çok üstün bir millet. Gün geçtikçe daha iyi anlayacaksınız ya! Herhangi bir şeyi, yapmaya niyetlendiler mi, tamam! Mutlaka en iyisini yapıyorlar.

Duruyor duruyor: — Bak! diyor, buradan baktın mı Türkiye köy gibi görünür, yâni demek istediğim...

Lâfı dağıttıkça dağıtıyor. Nereye varmak istediği bir türlü anlaşılmıyor. Söyledikleri karmakarışık şeyler. Hele bir kısmı Mehmed-Ali'ye tepeden tırnağa yabancı:

— İşte *echelle mobile*'i uygulayacaklar. Bizim orda, kim bilir *echelle mobile*'in ne demek olduğunu? Kimse! Demek ki...

Mehmed-Ali: «— Acaba,» diye düşünüyor, «bize bilgi mi satmak istiyor? *Echelle mobile*'miş?!..»

Süreyya belki de ona, aslında Fransa üzerine iyi şeyler anlatmak istiyor Fakat, farkına varmaksızın, Mehmed-Ali'nin dayanak noktalarını sarsıyor. Hırpalıyor. İçine ağır, pişmanlık gibi bulanık, bir tortu çöktürüyor.

Baloncunun kesik başlarını, parktaki çocuklar, alıp alıp, uçuruyorlar. Azad mezat! Kesik başlar, hayatlarından memnun, çekip gidiyor. Uzaktan, sarayın üstünden bu tarafa bakıp, kahkahalarla, çatlayasıya gülüyorlar.

Sen bizi hiç anlamadın, Mustafa! Yoksa nasıl böyle bir adama benzetirdin? Bir Süreyya'ya? Bu herif neredeyse «Türk filân değilim» diyecek. Biz, bu herife benzemiyoruz. Belki bu şehirde üç yıl sürünürsek, bir Fransız kızıyla beraber yaşamaya başlarsak,

benzeriz. Yok yok, yine benzemeyiz. Kumaşımız ayrı, çünkü: Süreyya bize kibar bir itmiş de, bir sokak itine bakarmış gibi bakıyor. Üstelik gözleriyle de dileniyor.

Evden birlikte çıktık gittik «foyer» dedikleri han gibi bir yerde zıkkımlandık. Onun fikri. Ucuz olurmuş. Buraya yalnız talebeler alındığı için biz giremezmişiz ama, onda bilet varmış. İdare edermiş. Her milletten sürü sepet talebenin arasında çamur gibi bir yemek yedik. Bu arada bir çok Türk talebesiyle tanıştık. Hepsi memleketten haber soruyorlar. Hepsi aynı hangarda, aynı tadsız tuzsuz yemeği kaşıklıyorlar.

Biz, önümüzdeki tepsiye, ölü gözleriyle bakıyoruz. Karşımızda gayet sevimsiz bir takım Çinliler, aralarında, damakları delikmiş gibi acayip sesler çıkararak konuşuyorlar. Biz bu oyunun dışındayız. Süreyya göbeğinde. Biz göbeğinde değiliz. Olamayız. Biz bundan tiksinmişiz. Görülüyor ki bu adam, miskin bir banliyö treni monotonluğu ile, her gün bu cenabet yere gelip zıkkımlanıyor. Sonra da, kahve ısmarlayacak bir «enayi» arıyor.

Biz, bugün, işte bu enayiyiz. Ona kahvesini ısmarlıyoruz. Ve birden, Sadettin'in bile, bu haşerattan daha insan olduğunu düşünüyoruz. Bırak Sadettin'i! Hilmi'nin sözgelişi, tayfa Hilmi'nin! Ya da Şampiyon'un! İşin aslını karıştırdınız mı, bu da, Ecvet gibi, Lâle gibi, lüks bir saklambaç oyuncusu. İşin acı tarafı, bu oyunu bizim adımıza oynuyor.»

Al sana, akşam! Paris, tabii. Büyük havuzun iştahlı fıskıyesi. Kalabalık' Sonra bir heykel: çırılçıplak, sakallı bir herif, eli şakağında düşünüyor. Düşünsün bakalım. Kaidesinin dibinde, saçları tertemiz taranmış bir çocuk, toprakla oynuyor. Bileğine bir balon bağlamışlar. Mehmed-Ali: «— Balon bir uçsa!..» diye kuruyor, «çocuğu alıp götürürse!..» Üstelik ha-

yalinde uçuruyor balonu. Çocuk bağıra çağıra yükseliyor, kaybolup gidiyor.

Bu fikre o kadar kapılmıştı ki, çocuğu oracıkta, yanıbaşmda görünce müthiş şaşırdı. Çocuğun balonu patlamıştı. Süreyya yılışıyor. Fransızca bir iki lâf söylüyor. Amacı Mehmed-Ali'ye Fransızca konuşabildiğini göstermek. Mehmed-Ali ise, patlamış bir balon derdinde.

— Yapılacak ilk şey bu: dili iyice öğrenmek. Biraz mı? Siz bırakın bunu bir kenara! Biz ne Galatasaray mezunları gördük! Türkiye'de öğretilen Fransızca başka, burada konuşulan başka! Şimdi iki yol var, ya sizi bir mektebe yazdırırız, ya da...

Yabancı bir dil. ER'le biten fiiller, İR'le biten fiiller. Sıfatlar ve tarif harfleri. Süreyya bütün bu cümbüşün arkasına yan gelmiş yağlı yağlı sırıtıyor:

Önce dil! diyor. Olmazsa evde çalışırsınız...

Arkasından otel fikrini beğenmiyor. Pahalı olurmuş. Bir oda tutmak lâzımmış. Oda bulmak zormuş. Şans işiymiş. Eğer öğrenci olsa Rue Soufflot'da bir şey yaparmışlar. Öğrenci olmayınca iş, kadere kalıyormuş. Ama otel pahalı, çok pahalı olurmuş. Mağdem ki dövizi yokmuş, şu halde parasını dikkatli harcamalı imiş.

Mehmed-Ali, için için:

«— Gideriz be!» diye mırıldanmaya başlıyor, «terkeder Paris'i gideriz! Ne bu, be? Cehennem mi bu? İsveç'e gideriz, Almanya'ya!»

Fikir, kafasında, bir kan lekesi halinde genişliyor, utanmaz bir kan lekesi: tuzlu, yumuşak çizgili. Sanki bir damarı jiletle kesmişler; incecik kan akıyor ve beyaz bir keçe üzerinde kırmızı haritalar çiziyor.

«—Ne bu, be?» diyor Mehmed-Ali, kendine diyor elbette: «— Ne bu, be? Paris değilse, başka bir yerde: Afrika'da veya cehenemin dibinde.»

Arkasından: «— şu balon bir uçsaydı!» diye kuruyor: «— çocuğun bacağından yakalasaydım!»

Sonra tutsa Süreyya onu, bir Paris otobüsüne bindirse. Yol boyunca Mehmed-Ali, iki eliyle iki cebinde, hep kirli külrengi iki fare ölüsünü ellermiş gibi, tiksinip yoksunup dursa! Kusturucu bir his! Otobüse insanlar inip binseler... Karşısına, saçları oğlan biçimi kesik bir kız otursa. Kız ona baksa ve zannetse ki Mehmed-Ali delinin biridir: Kendi kendine konuşan bir deli! Mehmed-Ali deli meli olmasa da; öfkeli olsa, öfkeli. Sanki bir fare ellemiş olsa, yâni Süreyya'nın elini, avucunda, bir fare ölüsü gibi soğuk, bir fare ölüsü gibi kirli hissetse!

Biletçi, Paris otobüsünün biletçisi, acayip değirmenini çevirip dursa. Akşamın orospu siyahlığı altında, pencereden bakınca, bulvarın bir kanal gibi iştahla, zevkle dalgalandığı; gerilerden gelip gelip, uzandığı farkedilse. Mehmed-Ali kendisini, bir Boğaz vapurunda, geceleyin, Kadıköy'den gelip Ortaköy'e gidermiş zannetse. Kafasının içinden, Mustafa'ya bir mektup, ama ne mektup! Ced, cibilliyet! Din, iman! Bize bu Süreyya'yı, tavsiye eden sen misin? Bizi bu Süreyya'ya benzeten sen misin? Biz, biz ölüysek bile insanız, insan ölüsüyüz; fare değiliz, fare ölüsü! Bok soyu! Ekşimiş enayi! Tuzsuz karnabahar! Bizi mektebe yazdırırmış!

Otelin barında Yankoviç yalnızdı. Önüne bir *Figaro* gazetesi açmıştı. Saçları yüzüne dökülmüştü. Elinde kadeh. Hep aynı kırmızı sıvı. Kapı açılınca, başını kaldırdı; Mehmed-Ali'yi gördü. Gözleri parladı:

— *Bonsoir!* diye gürledi: — *Bonsoir Soliman le Magnefique!*

Mehmed-Ali ona uzaklardan baktı. Gözlüklerinde bir çift güneş seçer gibi oldu:

— *Bonsoir*, dedi, Mösyö Yankoviç!

Adam onu sımsıkı kolundan kavradı. Parmakları birbirine kenetlenmişti. Şakakları vuruyor. Kolundan kavradı ve gazetenin üstüne indirdi:

— Bakın, diye gürledi, görün! Ne yazıyorlar? Ne yazıyorlar? Mareşal Tito, Amerikan Elçisini kabul etmiş. İki saat, başbaşa konuşmuşlar. Yemek de yemişlerdir, belki. Mareşal Tito ve Amerikan Elçisi?

Barı yumrukladı: — anlıyor musunuz? Mareşal Tito! Şu, Draja Mihailoviç'in, başını yiyen herif! Kralı kovan! Taa kendisi: Josip Broz Titoviç! Hah hah.

Burnunun dibine girdi:

— Amerikan Elçisiyle! diye tekrarladı.

Mehmed-Ali: «— Umurumda mı?» diye düşündü. Canı birden bire rakı istemişti. Bu memlekette rakı olmadığını biliyordu. Yankoviç'i memnun etmek için bir şey söylemek lâzımdı. Başını kaldırdı:

— *Comme ça*, dedi. Politika bu!

Öteki onu bıraktı. Odanın içinde gitti geldi:

— Politika, diye uludu. Kelimeye asılmıştı. Her harfini sallanan bir diş arıyormuş gibi dikkatle yokluyordu. — Po... li... ti... ka!

Mehmed-Ali: — Politika, dedi, içki içmek!?

Yankoviç anlamadı. Öküz gibi baktı. Mehmed-Ali eliyle içmek işareti yaptı. Yankoviç:

— Martini! dedi. Şişeyi alın ve doldurun!

Mehmed-Ali doldurdu ve içti. İçinden «Vermuth» dedi.

Öteki: — Harpte, diyordu, ben Londra'da...

Mehmed-Ali: — Fare, dedi, fare ölüsü: sanki tutmuşsun!

— Evet, aynen: Tutmak istemezsin ama, tutmadan edemezsin. İşte politika bu, ha?

İçkisinden bir yudum aldı. Böyle yudum yudum

içmeleri, Mehmed-Ali'nin asâbını bozuyordu. O, daha şimdiden, kadehini yarılamıştı. Yankoviç, Tito'ya sövüp sayarken, farkına vardı.

— Siz, dedi, hızlı gidiyorsunuz!

Mehmed-Ali: «— Sinirliyim,» demek istedi, «bugün puştun biriyle beraberdim. Bana kötüdeki güzelliğin keşfedilmesinden bahsetti. Üstelik cıgara dilendi. İyice asâbım bozuk.»

Bunların hiçbirini diyemedi. Saçmaladı. Budalaca şeyler kekeledi. Fakat Yankoviç anladı. Onu tekrar kolundan tuttu:

— Politika! dedi. Siz, hangi partidensiniz?

Mehmed-Ali hiçbir zaman, hiçbir partiye yazılmamıştı. Gülerek, dedi ki:

— Ben, Bağımsız Demokrat Partisi'ndenim.

Yankoviç parladı: — Nasıl, dedi, siz...

— Evet, dedi Mehmed-Ali, ben.

— Türkiye'de var mı, bağımsız demokratlar?

Mehmed-Ali: «— Bağımsızlar,» demek istedi, «ve bağımsız olmayanlar. Her çeşidi bulunur.»

Yankoviç, kıskaç gibi parmaklarıyla, kolunu sıktı:

— Ah, diye kükredi, Ah bu karanlık! Yine kim söndürmüş bu ışıkları, anlamıyorum ki? Kim söndürmüş, neden söndürmüş?

(Mehmed-Ali: — Ya bizim içimizdeki?! diye düşündü ve düşüncesinden korktu. Sonra içindekini aramaya kalkıştı. Yankoviç filân kayboldular. Vartkes garsona iki duble daha ısmarladı. Kaşlarını çattı ve suratı simsiyah dolu:

«— Sen,» dedi, «Mustafa'yı çok seversin, he? Onun ne aşağılık mal olduğunu bilmek istersen, bana sor.»

Tüylü elini, Mehmed-Ali'nin omzuna koydu. Parmakları küt ve kalındılar. Küçük parmağında altın

bir yüzük vardı. Mehmed-Ali: «Kullanılmış eller», diye düşündü, «eskimiş.»

Vartkes: «— Namussuz evladıyım, yalansa!» diye yakındı. «Bana bunu kelime kelime Hagop söylemiş: Kasım delikteyken, Mustafa onun karısını, anloorsun ya!..»

Mustafa kızmaz. Kızmıyor. Yağmur gibi bakıyor: ıslak, nemli ve hüzünlü:

«— İhanet psikolojisi,» diyor, «ihanet! Öyle anlamamış anlamamış suratıma bakma! Bir kere işe başlarken ihanet psikolojisine bulaşırsın, artık yürütür götürürsün. Kabahat başlangıçta. O vakit nereden çıkıldığını, nereye varılacağını anlamamakta. Cahillik. Bir şeyi bilmediği halde, onun adına konuşan adam, uydurmaya mecbur. Üstelik, başkalarının, adına konuştuğu şey üzerine uydurduklarını da, kendi yalanları ile yorumlayıp kabullenmeye mecbur. Bütün bunların kafada doğuracağı tek şey ne? İhtiras. Hıh, o da ihanetin kuyruğuna yapışmış.»

Vartkes, burnunu biraya sokuyor; ıslıkla, soluyarak, içiyor:

«— Helbet traş,» diyor. «Kesecek. Lâf kalabalığına boğacak. Arkadaşının karısı bu, be! *Ayo!* Ona emanet ediyorlar, o da anloorsun ya!... Namus var, haysiyet var!»

Mehmed-Ali, Hay-Layf'ı pazar günleri sevmezdi. Kalabalık hayvanca kaşınır; sosis, peynir ve bira tıkınırdı. Mustafa'nın hayatı mahvolmuştu. Bin dokuz yüz yirmi beş'te «Başvekil» olmayı kurmuş bir adam. «Başvekil» olmayı; Türkiye'nin çehresini kökünden değiştirmeyi. Şimdi emlâk simsarlığı yapıyor.

«— İhanet psikolojisi, ihanet! Memleketi tanımamak ve...»

Mehmed-Ali Mustafa'nın Kasım'ın karısını baştan çıkarması ile ihanet psikolojisi ve memleketi ta-

nımamak arasında ne gibi bir ilgi olduğunu bulmağa uğraşıyor. Vartkes için, mesele, gayet basit:

«— Arkadaşının karısı, be!»)

Yankoviç ışıkları yaktırıyor. Barda yeni bir aydınlık. Martini, bardaklarında vişnerengi bir ışıltı. Büro'daki kadın içeriye girdi, radyoyu açtı. Nasıl şey, o? Bir *musette* orkestrası. Akordeon. Üf, Paris! Kadın, sarı saçlarını ortadan ayırmış. Burnunun ucu hafifçe havaya kalkık. Oyle ki, yandan bakınca, hep birşeyi kokluyor sanıyorsun.

Yankoviç: — Matmazel, diyor size kaç defa söyledim...

Kadın gülüyor:

— Tamam, diyor, Mösyö Yankoviç! Tamam!

Mehmed-Ali'ye bakıyor. Sanki kokluyor Mehmed-Ali'yi. Gülümseyerek:

— *Bonsoir*, diyor, *bonsoir Mösyö!*

Radyoda akordeon. Oysa Yankoviç haberleri dinlemek istiyordu. Tito, Amerikan Elçisini kabul etmiş. Yemek de yemişler mi? Gazetenin üstüne uzanıyor. O dakika Tito'yu görür gibi oluyor. Allah Allah! Ama eski bir Tito, bu! İspanya iç savaşı sıralarında, bir takım marifetler karıştırıyor. Yankoviç bir akşam, Belgrad'da bir lokantada eski ahbabı Maçek'e demişti ki:

«— Maçek, bu Titoviç var ya, bu Titoviç, görürsün bak, eğer günün birinde...»

Maçek Sırbtı, Allah bilir, bağımsız Sırbistan hülyaları vardı. Burnuna güldü. Şimdi Tito ikisinin de burnuna gülüyordu, Hem Amerikan Elçisi'ni yanına almış, öyle gülüyordu. Ne diyor Türk?

— Politika, bu!

Yankoviç, Mehmed-Ali'yi arıyor. Mehmed-Ali, camların önünde. Dışarda, gece. Hafif bir yağmur çiseliyor. Akordeon, Paris'in kenar mahallelerine ait,

gülünç ve hüzünlü bir şarkıyı, bir kement gibi havada çeviriyor. Yankoviç:

— *Soliman*, diyor, *Soliman le magnefique!*

Mehmed-Ali: —Evet! diyor, ve ilâve ediyor:

— Yağmur!

Yankoviç onu yağmurdan alıp götürecek. Yolu yok, götürecek. Yankoviç artık onu bırakamaz. *Figaro*'yu katlayıp cebine sokuyor:

— *Soliman*, diyor, *Soliman le magnefique!* Şimdi gidip beraber yemek yiyeceğiz. Ha, başbaşa bir yemek?

Mehmed-Ali: — Rica ederim! diyecek, ama kim dinler? Milân Yankoviç bugün zengin. Gidip beraber yiyecekler.

Çıkarken Yankoviç Matmazel'e:

— Matmazel, diyor, biz gidiyoruz: Eğer El-Barudi gelirse...

Kadın: — Evet, diyor, malûm: *Saulnier*'de.

Kapının zili. Hafif bir zift kokusu. Islak asfalt. Sokaktan insanlar geçiyorlar. Ve otomobiller. Öteki, Mehmed-Ali'nin koluna giriyor.

— Biliyor musunuz, diyor, harpten evvel bir gün Belgrad'da Maçek'e demiştim ki, azizim demiştim...

Arkasını söylemiyor. Duruyor. Birden hatırlamış gibi:

— ...acayip, diye devam ediyor. Maçek, Türkleri adamakıllı severdi.

6

(Lâle susuyor. Susacak. Kuş beynine göre, böyle sürekli susarsa; başkalarının gözünde, daha bir önem kazanır. Buna gerçekten inanıyor. Ecvet, —ağabeysi—, bilgisizliğine rağmen, burnunu herşeye sokup, saçmaladığı için içerliyor. Diyor ki Ecvet'e geceleyin:

«— Ne diye Mehmed-Ali ile tartışıyorsun? Onun maksadı anlaşmak değil ki!»

Mehmed-Ali, yakası açılmadık, bir küfür düşünüyor:

«— Maksadımız, diyor, öğrenmek! Biz, öğrenmek istiyoruz. Herşeyi öğrenmek istiyoruz. İyiyi ve kötüyü.»

Ecvet, sağır kulağını, yelken gibi açıyor. Kerametlerini, kuru kestaneler tertibi ipe diziyor.

«— ne demek iyiyi ve kötüyü? Artık saflar belli olmuştur. Lüzumsuz merakın sırası mı? Herşey meydanda iken, böyle bir soru sorulmaz. Sorulursa zararlıdır.»

Mehmed-Ali içinden gülüyor: Onun hiç soru sormadığını; kafasında, ömrü boyunca, hiçbir soru işaretinin çengellenmediğini biliyor, çünkü.

«— Soru işaretsiz bir adam,» diye düşünüyor, «şu kadar yıllık hayatı, sırf onaylama ve ünlem! Bizzat o ve yaşadığı hayat, başlıbaşına bir onay.»

Elbette anlaşamıyorlar. Lâle topluiğne başı gözle-

rini, pis pis kırpıştırıyor. Akşam, eve gider gitmez. Ecvet'e çıkışacak:

«— Ne diye tartışıyorsun?»

Başka türlü olabilir mi? Mehmed-Ali, beyninde, soru işaretlerinden bir orman taşıyor; her acaba'nın yeni acaba'lar getireceğini sezebiliyor. Başka türlü olabilir mi? Demek tartışmak lâzım. Değil mi ki sen, dünyayı cennete çevirebilecek fikirlerin olduğunu söylüyorsun; ve biz, yaşadığımız dünyanın bir cennet olmadığını biliyoruz! Elbet soracağız. Bizim içimizde kurt var. Biz, bir zaman otuz ramazan oruç tutmuş, Allah'a inanmış ve hayal kurmuşuz. Aldanmışız. Bir başka zaman kendimize bile güvenimizi kaybetmişiz. Yine aldanmışız. Bize öyle geliyor ki, sen de bizi aldatabilirsin. Soru sorma dediğin, uydurduğun şeyleri yutturmak istediğin zaman, aldatıyorsun da. Biz soruyoruz. Biz öğrenmek istiyoruz. Sen kafa tutacak yerde, bunu anlamaya, bildiklerini anlatmaya çalış!

Ecvet kasılıyor. Kız profili keskinleşiyor. Ona göre Mehmed-Ali 'olumlu' bir tip olamaz. Bunu, üzerinde düşünmeden söylüyor. Yargısını, Mehmed-Ali aleyhinde, hem yargıç hem savcı olarak veriyor. Neden 'olumlu' bir adam olmasın Mehmed-Ali? Aydınlık bir gelecek düşünüyorsa, Ecvet'in ihtiyacı var: Her girişilen iş, bazı vasıtalara ihtiyaç göstermez mi? —İki elli, iki ayaklı düpedüz bir adam ise, bütün vasıtaların başı ve başta gidenidir.

Mehmed-Ali'nin kafasındaki soru işaretleri, şöyle bir yanyana geliyorlar. Aman Allahım! Simsiyah, ejderha gözlü, takım takım soru işaretleri. Rüzgârlı ve karanlık bir orman! Ecvet, Mehmed-Ali'den hoşlanmıyor. Bir kere, Mehmed-Ali'de, asla sahip olamadığı bir hayat deneyimi görüyor. Bu deneyimin verdiği, bir kuşku, bir cesaret görüyor. Dahası var. Kendini Mehmed-Ali ile kıyasladı mı; budalalığını, hiç olmazsa saflığını kabul etmesi zorunlu. İçine ve dışına, hiçbir

gün, bir soru işareti çekmemiş bir adamın; böyle bir 'istifhamlar ordusu' önünde huzuru kalır mı? Kalabilir mi? Mehmed-Ali onun, önyargılarını, öylece kabul edilmiş inanışlarını hırpalıyor. Farkında olmadan hırpalıyor, belki. Ve o, Mehmed-Ali'nin sorduklarına, ona değil, kendisine cevap vermek; onu değil, kendisini yatıştırmak için karşılıklar arıyor. Çırpınması bundan. Hele, Lâle'nin yanında. Çünkü, Lâle onu "adam" sanıyor.

Mustafa ile de, araları açılmış. Garip olan bu. Mehmed-Ali'ye, Ecvet ve kızkardeşini tanıtan Mustafa. Oysa şimdilerde:

«— Bunlar», diyor, «çoluk çomak. Üstelik kafaları da işlemiyor.»

Mehmed-Ali, içinden:

«— Yani», diye soruyor, «yâni bizim kafamız?..»

Öteki: «— Ha, bak», diyor, «senin kafan? Evet!»

Mustafa onu da beğenmez ama, yeğler:

«— Bir tercih meselesi, şunun şurasında. Altın olduğunu eşekçe iddia eden tenekeye, bakırlığını bilen ve bununla övüneni tercih!»

Mehmed-Ali anlamıyor, ya da anlamak istemiyor. Sanki önüne bir bulmaca açmış. Onu ilgilendiren sadece harfler. Gerisi umurunda mı? Harflerin birleştiği zaman doğuracağı kelimeler var ya, asıl düğümün onlarda olduğunu seziyor. Gel gör ki, yalnız sezmek, neye yarar? Bilmek lâzım, bilmek!

Ecvet'le konuşuyoruz. Kafasının derinliği, iki parmak ya var ya yok. Sinema yıldızları, maçlar ve polis romanları ile uğraşıyor. Bunları asıl kişiliğinin dışında, onu gizlemek ve örtmek için bulunmuş, yaratılmış yalancı eğilimler gibi yurtturmak isteyişi, ömür! Zira asıl kişiliğini yapan bunlar! Var mı sinemaya gitsin, maça gitsin, polis romanı okusun! Var mı şu bu sinema yıldızı üstüne, Allah bilir yarısı yalan, hikâyeler anlatsın! Herif bunlarla var. Bunların dışında, o

asıl kişiliğim dediğine gelince, o acayip bir kuş. O bu filmlerden ve romanlardan içine işlemiş bir esrar atmosferi, yüz gram poz, elli gram tafra, üç gram da bilgi. Geceleri yattığı zaman bahse girerim ki, kalabalık meydanlarda sabahlara kadar söylev çekiyor. Eğlenceli rüya. Ama biçim olarak! Özü olmayan bir rüya. Söylev çekmek, yalnız başına, soyut bir iş. Bir gün kürsüye çıkarıversen, tek kelime konuşamaz. Ecvet bir öz adamı değil, bir biçim adamı biçim konusunda bildiği de, iddia ettiği özden gelmiyor; asıl kendi yaşadığından geliyor: polis romanlarından, sinemadan...»

Mehmed-Ali sonra oturuyor, bütün bir gün, dükkânda, Ecvet'in, yüzünü zımparalıyor. Burnunun kenarlarını, sağır kulağını, alnını, her tarafını. Gramofona bir plâk koyuyor, bütün Osmanbey'i inletiyor. Ecvet'in kaşlarını zımparalıyor.

«— Ulan, diyor, seninkisi bir nevi teselli be! Hayatın boyunca, sıkıntı çekmiş değilsin. Sıkıntı, basbayağı sıkıntı. Ortada bir şeyin aksadığını, hayatında gördün mü sen? Yaşamanda? Yooo! Sen sanıyorsun ki adam, elindeki sonsuz imkânları bok eder, hiçbir halt olamazsa, iş olsun diye öteki insanların kaderine burnunu sokar ve bunda haklıdır. Geç, baba! Sen bir kere, hayatını yapamamış adamsın. Hem de, hiçbir engel olmadığı halde. Ben sana inanamam.»

Ecvet'in kafasını bir futbol topu gibi bacaklarının arasına sıkıştırıyor. Alnını zımparalıyor. Ecvet: —Ah! diyor. Otomatik pick-up başka bir plağa geçiyor. İnce seslerle birbirine zincirlenen uzun bir melodi. İnce sesler Mehmed-Ali'nin boğazına sarılıyorlar.

«— Ya biz? Biz büyük sıkıntının göbeğinden geliyoruz. Herşeye rağmen kendimizi yaptık. Hayatımızı. Şimdi etrafımızı örümcek ağı gibi saran bağlardan kurtulsak istiyoruz. Senin teklifin, ne? Bana inan diyorsun. Biz, senin neyine inanacağımızı soruyoruz. Sen fikirler getirmiyorsun. Çareler getirmiyorsun. Sen

hırsı getiriyorsun, hırsı. Birşey olamamanın, hiçbir halt edememenin kini ve öfkesini!»

Zımpara kâğıdını, Ecvet'in gözüne sürüyor. Gözünün cilâsına. Ecvet: «— Ay», diyor, «Ay!». Mustafa, bir dağ yavrusu, kapıdan giriyor; tezgâhın önündeki sandalyaya yıkılıyor:

«— Geberdim», diyor. «Yorgunum!»

Mehmed-Ali: «— Mustafa», diyor, «Mustafa ağbiy! Dün yine, şu hergele ile atıştık. Asâbımız bütün bozuldu.»

«— Kimle? Ecvet'le mi?»

«— Ecvet'le!»

Mustafa mendilini çıkarıyor. Yorgan çarşafı gibi açıyor:

«— Eee,» diyor, «sonra ne oldu bakalım?»

Mehmed-Ali'nin öfkesi sivriliyor. Parmağını sokup, Ecvet'in gözünü, lokmasıyla çıkarıyor. Sümükmüş gibi yere atıyor. Ecvet gülmeğe başlıyor. Öteki gözünde, çamurlu bir renk kabarıyor.

Mustafa: «— aristokrat,» diye izaha çalışıyor, «... insanların saadeti için, asırlar boyunca şu kadar lâf edilmiş mi? Edilmiş! Şu kadar teklifte bulunulmuş mu? Bulunulmuş! Bir kısım adamlar var ki bütün bunları benimsemişler. Şu kadarını veya bu kadarını. Fakat benimsemişler. İyi mi? İyi ama, kötülük de buradan başlıyor. Fazla benimsemişler. Bir çeşit tekel kurmuşlar, şunun şurasında. Dünyayı kurtarmak şerefi onlara ait olacak. Yalnız onlara.»

Mehmed-Ali, bir an, bir şimşek aydınlığı ile yıkanıyor. Ecvet'e karşı durumu bütün açıklığıyla görüyor:

«— Bu it,» diyor, «beni kurtarmak istiyor aklınca, diyor; ve ben işe karışmak isteyince, reddediyor. Hâle bak!»

Ayağa kalkıyor. Kalkar kalkmaz, dizlerinin üstünden, Ecvet'in sahici kesik başının yere düştüğü gibi,

kötü bir duyguya kapılıyor. Pick-up'ı susturuyor. Dükkân zınk ediyor.

Ecvet itiraz edecek elbette: «— Ben,» diyecek, «memleketin çektiği sıkıntıyı anlamış... kışta kıyamette, yalın ayak başı kabak dolaşanların...»

Oysa Vartkes, sayıyı canavar gibi 'görecek':

«— Hak, tu!» diyecek. «Ecvet dediğin, hani şu sağır heriftir? Sen onu bana sor, iki gözüm. Satsın deyi Niko'ya iki çift pabuç, bir eski palto vermiş. Niko, bilirsin canım, garson Niko, *çe!* Bunları kendisine alayım istiyor, anladın? Ne var ki parası yok. Seninkinin istediği fiyatın yarısını verdi. Bu senin insaniyetçi deyyus, tınmadı bile...»

Istekâyı, kılıçmış gibi havada sallıyor:

«— Sen ne sanoorsun,» diye patlıyor, «üstelik tuttu, verdiklerini geri istedi. Köftehor.»

Ecvet, iki eliyle yüzünü örtüyor. Lâle, irinden yapılmış bir kertenkele. Boz bir kayaya yapışmış. Mehmed-Ali'ye korkarak bakıyor. Şimdi üstüne basıp, ezeçekmiş gibi korkarak. Tıpkı bir kertenkelenin aczi, korkak cesareti. Mehmed-Ali kertenkeleyi ezmiyor. Sabiha'yı düşünüyor. Sabiha'nın kimsenin kötülüğünü istemediğini düşünüyor. Onun gibi bir kız için, Lâle'nin, olsa olsa «hayalperest» diyeceğini.

Mehmed-Ali: «— Biz,» diyor. «Hayalperestiz. Büyük hayalperest belki. Fakat biz temiz olmak istiyoruz. Aydınlık. Kimseyi kirletmek, kirli düşünmek istemiyoruz. Özellikle kimsenin ümitlerini.»

Sabiha kirpiklerini indiriyor:

«— büyük sözler,» diyor, «güzel! Seviyorum. Fakat hiçbir şeyi değiştirmiyor ki! Hem bazıları, arzularını gerçekleştirmek için, büyük sözlere sarılmıyorlar mı?»

Elini, Mehmed-Ali'nin eli üzerine koyuyor. Yorgun bir sesle: «— Biliyorsun,» diye ilâve ediyor, «sen!»

Mehmed-Ali bıyıklarını çiğnemeye başlıyor:

«— Evet,» diye düşünüyor, «biliyoruz!»

«... Sonra, o gece uyku yok. Bir tesadüf, Ecvet'le ya da kardeşinle iki saat konuşsak, o gece uyku yok. Asabımız bozuluyor. Lâf kalabalığına dayanamıyoruz. Oysa onların, işi gücü bu. Dahası bilgiçlik iddialarını, budalaca bir alçakgönüllülük, sersemce bir gizlilik perdesi altında ortaya sürüyorlar. Bizi çıldırtan bu! Biz, basit adamız. Söyledikleri doğru mu, yanlış mı bilmiyoruz. Cevap veremiyoruz. Gücümüz yetmiyor. Yalnız seziyoruz yalan söylediklerini. Öyle olduğu halde, cevap verememek yok mu; numaralarını ortaya koyamamak, üstüne çıkıp tepinememek, Yarabbi, deli ediyor. Şöyle elimizin tersi ile, Ecvet'in suratına bir şamar eklesek, diyoruz, bu deyyus ölür be!

Peki, biz ölmüyor muyuz? Bizim ruhumuzu ekmek peynir gibi çiğniyorlar. Gece, uyuyamıyoruz. Ecvet'i karşımıza oturtuyoruz. Gözünün üstüne üstüne vuruyoruz. O zaman herşeyi itiraf ediyor. Yalnız kendini düşündüğünü söylüyor. Korktuğunu söylüyor, korkak olduğunu. Sağından bir tokat patlatıyoruz. Sağır kulağının van van öttüğünü duyuyoruz. Solundan bir tokat patlatıyoruz. Burnundan kan boşanıyor:

«— Yeter!» diye inliyor, «yeter! Ben korkağın biriyim, birşeye yaramam!»

Kalkıp, pencereden İstanbul'a karşı bir cigara yakıyoruz. İstanbul'un gökleri ağarıyorlar. Yıldızlar eşek arıları gibi vızıldıyor. Harbiye'den ilk tramvay geçiyor. Kendimizi tekrar, yüzükoyun yatağa atıp:

«— Duralım bakalım,» diye teselli bulmağa çalışıyoruz, «Bekleyelim!»

Bekliyoruz.

Lâle susuyor. Başka türlü yapması olasız. Susmak ona önem kazandırır sanıyor. Bakınca iguanodon dersin. Jeolojik bir hayvan. Kalbur genişliğinde kalçalar, düğme gibi iki zavallı meme, yumruk kadar bir kafa. Yürüyüşü de kötü. Kolları daima, kendinden ön-

ce gidiyorlar. Sabah öğle akşam, etli tuzlu, üç öğün zıkkımlanıp; Lüks Koltuk'ta sinema seyrederek, ayaklı bir cansıkıntısı halinde yaşıyor.

İlk tanıştığı sıralar, Mehmed-Ali'yi sırt sırta üç gece rüyasında görmüş; üç gece, onunla nasıl boğum boğum bir aşk yaşanabileceğini kurmuştu. Kalçalarını, manda terslemişcesine yayıyor, yayıyor; sivri sivri, Mehmed-Ali'nin büklüm büklüm kaslarına bakıyordu. Oysa Mehmed-Ali başka adamdı. Hiçbir vakit, Sanat Enstitüsü'nde bile, bir solucanla yatmayı aklına getirmemişti. Daha önemlisi, Sabiha gözlerini büyük büyük açıyor:

«— Ben,» diyordu, «öylesine sıkı altında büyüdüm ki, şimdi bile sokağa çıkmam, hele yalnız olarak çıkmam, başlıbaşına bir sorun!»

Mehmed-Ali: «— Sokağa çıkmak,» diye hayal kuruyor, «evde oturmak! Mehmed-Ali'nin karısı olmak!»

Sabiha içini çekiyor:

«— Şimdi, ister istemez, seni düşünüyorum. Sabahları kalkıyorum, seni! Akşam pencereden bakıyorum. Adamın birini sana benzetiyorum. Başka herşeyi unuttum.»

Mehmed-Ali Lâle'ye küt! diye Sabiha'dan sözetti. Ondan sonra ikisinin arasında, gizli çekişme ki!.. Allah!

Bizim bu sıkıntımız bitmeyecek mi? Müşteriye dalkavukluk etmek, müşteri olduğumuz vakit bize dalkavukluk edilmesini beklemek; ayrıca, bütün dalkavukluklara, ikiyüzlülüklere, lüzumsuz gösterişe rağmen, hâlâ bu şehirde yaşanabileceğini sanmak, bitmeyecek mi? Ecvet, Lâle ve bunlara benzer başkaları, büyük şehrin namussuz cansıkıntısı içinde, zehirli mantarlar gibi pat pat bitiyorlar ve cansıkıntısını büsbütün zehirliyorlar. Biz bu zehirin kekreliğini, her gece, parmaklarımızın ucundan tut, kirpiklerimi-

zin ucuna kadar, her yanımızda, kükürde, göztaşına bulanmışız gibi, hissedip duruyoruz.

Dünyanın başka tarafları var. Fransa var. Paris var. Bir sokakta, evden eve ip çekip, yatak çarşaflarını serip, kurutan, Napoli halkı var. Londra'nın bir kenar mahallesinde, işçilerin sendikada oturup, yeni Yönetim Kurulu seçimine hazırlanmaları var. Dükkânda bir radyo açıp, ıskalayı şöyle bir oynattık mı, içimize açık bir denizden rüzgârlar doluyor. Diyoruz ki başka bir yerde, ağzımızda ve yüreğimizde bu sulfato acılığını duymadan yaşayabiliriz. Bunu dedikçe İstanbul kan tükürüyor. Ve kurum.

Bizim bu sıkıntımız, hiç bitmeyecek mi? Bir sabah, bir gemiyle, başka bir göğe, başka bir buluta ve güneşe doğru çekip gidersek; dükkânı kapatıp, müşterileri dehleyip gidersek, belki! Onun için Ecvet ve Lâle bize uzak, nihayetinde ne olduğu belirsiz bir yolu gösteren, iki el işareti. Onları gördükçe, onlarla konuştukça gidesimiz geliyor. Ne gelmesi? Kesinleşiyor. Çizgileri keskinleşiyor. Bir ayva gibi güneşte olgunlaşıyor. Gideceğiz. İstanbul'u bırakacak ve gideceğiz. Allah'ını seven bizi tutmasın!»)

7

Paris'te, camların arkasında bir yer. Aynalarla kaplı. Camlara ince ince birşeyler çizilmiş! Yağmurun marifeti. Yağmur da denemez ya, neyse! Mehmed-Ali bir kahve içiyor. Özel bir cıgara yakıyor Kahve ile içilen cıgaranın, başka olduğunu bilerek yakıyor ve dumanları yiyor. Şimdi Sabiha'ya bir mektup. Kâğıdı, masanın üstüne, mendil gibi açtı. Kalemine baktı. Bir Sabiha düşündü: Uzak bir Sabiha, yeşil eteklığini, beyaz bluzunu giymiş; dudaklarını boyamamış, yüzü uçuk.

«— şunu bilmelisin ki kızım, bizim hayatımızda kararlı hiçbir şey yok. Onu arıyoruz. Onu aramakla meşgulüz. O kararlı şeyi.»

Sabiha parmaklarını çıtlatıyor, diyor ki: «— ...bunun için Paris'lere mi gitmek lâzım? Anlayamadığım, bu.»

Mehmed-Ali bir an içinde, bir yüzyıllık düşünüyor. Kısaca:

«— Lâzım!» diyor.

Sonra Paris'te, Strasbourg Bulvarı'ndaki bir sonbahar kahvesinde, üç ay sonrasından üç ay öncesine mektup yazmak! Geçen zamanı, dişlerinin arasında taze bilenmiş yalın bir bıçak gibi tutarak, yapmak bunu! Yabancı bir dilin çalkantıları arasında, ana dilini paldır küldür duya duya! Sabiha'ya demek istiyor ki:

«— Biz,» demek istiyor, «Paris'te henüz karmakarışık bir haldeyiz.»

Kahveye, yağmurdan çıkıp, bir kadın girdi. Gidip, ters bir yere oturdu. Aynalardan bakışıyorlar, birbirlerini süzüyorlar. Kahveye başka insanlar geliyorlar: Sırtlarında mavi iş gömlekleriyle, işçiler, tezgâhta kahve içiyorlar. Mehmed-Ali, elinde olmadan, ikiye bölünüyor: Sabiha'ya, bir de yağmurdan gelen kadına. Kadın erkek gibi giyinmiş: kahverengi ceket, olağanüstü ütülü pantolon. Saçları kızıl, kısa kesilmiş. Yüzü çilli. Mehmed-Ali onu cehennemin dibine gönderiyor; cehennemin dibinden Sabiha'yı, uçuk yüzüyle, büyük büyük açılmış gözleriyle bulup, çıkarıyor:

«— Biz,» diyor, «Paris'te henüz bir tutum tutamadık.»

Kadın cıgara yaktı. Mehmed-Ali dumanı koklayıp, Amerikan cıgarası içtiğini saptadı. Aynada, tekrar gözgöze geldiler. Kadın donuk, zeytin rengi gözleriyle Mehmed-Ali'ye asıldı. Mehmed-Ali içisıra:

«— Paris'te,» diye devam ediyordu, «herşey değişik ve başka! Kadınlar erkeklere asılıyorlar.»

Sonra: «— Hayır,» diye düşünüyor, «serseriliğin lüzumu yok! Cebimizdeki para hesaplı. Biz Paris'e çapkınlık yapmaya mı geldik? Şu kadını içimizden silmeliyiz.»

Silemiyor ki! Aksine varlığını daha çok, daha yakından duyuyor. Hemen yanıbaşında. Elini uzatsa tutabilecek. Kadın, tuvalete gidip geliyor. Başka bir cıgara yakıyor. Garsona, St-Lazare Garı'na gitmek için, hangi otobüse binmek gerektiğini soruyor. Apaçık Amerikan telâffuzu. Mehmed-Ali cıgarasını eziyor. Mektubu imzalıyor. Tekrar aynada, gözgöze geliyorlar. İçinde hınzır bir istek, kıpır kıpır. Erkeklik. Bir kadını, kütür kütür kütürdetmek. Paris'te, gelişi-güzel bir kahvede rastlanılmış, Amerikalı bir kadını. Gözümün nuru Mehmed-Ali!

Çıkıyorlar. Önce Mehmed-Ali, sonra kadın, Mehmed-Ali bir cümle hazırlıyor ve kadının Amerikalı olması ona konuşma cesareti veriyor. Satır başından satır sonuna kadar kıpkızıl bir cümle, kafasının ortalık yerinde, bir kulağından öteki kulağına upuzun asılıyor. Pardesüsünün yakalarını kaldırdı. Sokulsa mı? Kadının kulaklarında, içiçe geçmiş, üç helezonlu bir çift küpe. Elinde çantası. Yürüyüşü rahat, pişkince bir yürüyüş. Mehmed-Ali, yanıbaşında, ağzını açmadan yürüyor. Kafasındaki cümle, birkaç defa bozulup düzeliyor. Kadın da hiçbir şey demiyor ki! Bakmıyor bile. Dudaklarında bulaşık bir gülümseme.

Mehmed-Ali birden karar verdi:

— Yalnız mısınız, dedi, siz?

Kadın güldü: —Evet, dedi, yalnızım!

Mehmed-Ali: —Allahım, diye düşündü, Amerikalı yalnız bir kadın ve toplumun tükürdüğü bir adam Paris'te.

Kadın, kirpiklerini eğip, ona baktı:

— Ya siz? diye sordu.

— Biz, dedi Mehmed-Ali, biz eski yalnızız!

Kadın yalnızlık konusunu bıraktı. Bir çocuk gibi telâşlı telâşlı, kelimelerin yarısını yiyerek, anlatmaya koyuldu: — Montecarlo'dan geldim. Üç gün oluyor. Ah, orada öyle eğlendik ki, sormayın. Ömrümün sonuna kadar unutamayacağım. Paris'te daha kalmak isterdim tabii, ne çare, vaktim yok: Yarın gece yarısı, Orly'den Newyork'a uçuyorum. Orada bir Güzellik salonum var, benim. Hem Bobby beni özlemiştir. Bobby, oğlum: dört yaşında...

Mehmed-Ali ona dikkatle baktı. Söyledikleri bir kulağından girmiş, bir kulağından çıkmıştı. Hiçbiri umurunda değildi. Yarın hareket edecekmiş! Bir çocuğu varmış! Newyork'ta!

— Siz, dedi, Amerikalı mısınız?

Kadın: — Evet, dedi, Polonya aslından.

Ona, kirpiklerinin arasından bakıp, ilâve etti:

— adım Marie-Thérese.

Mehmed-Ali: «— Yaaa,» diye düşündü, «demek Marie-Thérese!..»

— dostlarım kısaca Marie-Te, diyor. Böyle dedikleri zaman, daha hoşlanıyorum. Orijinal, çünkü. Ah, biliyor musunuz, ben orijinal şeylere düşkünümdür. Bayılırım.

Mehmed-Ali: — Belli, dedi. Giyinişinize bakılırsa!..

Kadın tekrar güldü. Çok kolay gülüyordu:

— Yirmi üç yaşındayım, dedi. Amerikalıları hiç sevmem.

Mehmed-Ali'nin içinde bir ateş üfleniyordu:

— Ee, dedi, şimdi ne yapıyoruz? Galiba St-Lazare Garı'na gidecektiniz. Randevunuz filân mı vardı?

— Yok canım! Gezmek için. Bugün pazar.

— Sahi! Şart mı St-Lazare Garı'na gitmek? Başka bir yerde otursak? Eğer isterseniz!.. Mağdem ki yarın gidiyorsunuz!

— Neden olmasın? Paris'in, her tarafı Paris'tir.

— Öyle midir?

Marie-Te. koluna giriyor. Vahşi vahşi gülümsüyor. Basbayağı vahşi. Kızın gözlerinde donuk, korkutucu bir anlam! Yüzü, tepeden tırnağa boya. O kadar çabuk ısınıyor, öyle çabuk ahbab oluyor ki, bu Mehmed-Ali'yi şaşırtıyor, rahatsız ediyor; en önemlisi, bu serüvenin sonradan canını sıkacağından korkuyor. Paris'te bir pazar öğlesinde, kolunuzda Amerikalı bir kadınla, Chatelet'ye doğru yürümek! Bulvardan, iki taraflı pazar insanları geçerken!.. İyi mi?

Neler anlatıyor, Marie-Te:

— kahveye girip de sizi görünce, içimden dedim ki, işte bizim o taraftan bir tip. St-Germain-des-Pres'den. Aaaa, tabii canım, herşeyiniz bunu göste-

riyor: bıyıklarınız, oturuşunuz! Montecarlo'ya gitmeden, sizin gibi bir çoklarıyla, orada ne günler geçirdim, bilseniz şaşarsınız...

Mehmed-Ali ellerini cebine sokuyor:

«— St-Germain-des-Pres?» diye kendine soruyor:

«— Bıyıklarımız?»

— Buraya, diyor, niçin gelmiştiniz?

Kadın omuzlarıyla bir hareket yapıyor:

— Eğlenmek için! diyor.

Sesinde mi, hareketinde mi, neresindeyse öyle ikircikli bir şey var ki, nedense inanmıyor Mehmed-Ali.

«— Hayır!» diyor. Fakat üstüne düşmüyor.

Başka bir kahveye girip, oturdular. Marie-Te. domates suyu istedi. Mehmed-Ali onun sert bir içki isteyeceğini sandığından şaşırmıştı. Kendisi için garsona bir calvados söyledi. Kadın yeni bir cıgara yaktı.

— Aaa, dedi, sizin adınız ne?

Adını söylemiyor Mehmed-Ali. Adını söylerse, sihir bozulacak; Keloğlan samanlıkta, her günkü yoksulluğu içinde uyanıverecek gibisine geliyor.

— Ne olacak isim, diyor ,Paris'te?

Kadın bundan hoşlandı.

— İyisi mi, dedi, ben size bir isim bulayım.

Mehmed-Ali terasın camlarından baktı. Chatelet Tiyatrosu'nun önünde, upuzun bir kuyruk peydahlanmıştı. Arada güneş bulutların arasından sıyrılıyor, meydanı ve insanları iyimser bir aydınlığa boğuyordu. Marie-Te. yeniden burnunu hayallerine soktu:

— sana, dedi, Robert diyeceğim. Nasıl?

Mehmed-Ali birşey demedi. Robert'in şerefine bir yudum calvados içti. Alkolün sıcaklığı, bir yangın hararet gibi, göğsüne yayıldı. Mustafa'nın önce kirpikleri, sonra gözkapakları bir bir yerlerinden çıktılar ve döküldüler. Mustafa petek gözlerini Merihli bir insan gibi kımıldatarak küfretmeğe başladı. O kadar bağı-

rıyordu ki Mustafa denilemezdi. İşin tuhafı, hiç sesi çıkmıyordu. Bunu seyretmek Mehmed-Ali'nin içini bulandırdı. Yüzyıl sonra:

— Demek, Robert! dedi.

Marie-Te: —Evet, fena mı? Oğlum var demiştim ya, onun da adı Robert. Ne kadar garib değil mi?

— Değil!

Şaşırdı. Tekrar kirpiklerini eğerek, baktı:

— Değil mi? Neden?

Mehmed-Ali, kafasını kurcalayan olasılığın doğru olup olmadığını anlamak arzusuna kapılmıştı. Ansızın sordu:

— Ne tarafındansınız siz, Amerika'nın?

Marie-Te. işte o zaman bozuldu. Bocaladı. Bir süre tek kelime söyleyemedi. Mehmed-Ali: «— Yalancı,» diye düşünüyordu, «su içer gibi yalan söyleyen bir kadın. Amerikalı bile olmasa gerek. Bütün dedikleri silme yalan. Montecarlo'dan gelmiş de Newyork'a gidiyormuş!..»

Kadın ona sokuldu:

— Ohio! dedi

Ya da, buna benzer başka bir isim. Mehmed-Ali o an, elini kafasının içine daldırdı, bir hoşaf kâsesinden ölü bir sinek çıkarıyormuş gibi; biraz tiksinerek, biraz kızarak Sabiha'yı tuttu ve çıkardı. Ellerini pantalonuna sildi. Marie-Te'nin yalan söylediği meydanda idi. Fakat söylediği bu yalanı seviyordu. Marie-Te! Buna inanmak istiyordu: Newyork'ta bir güzellik salonunun sahibi olmak. Montecarlo'ya gitmek. Paris'te kim olduğunu bilmediği bir yabancı ile kırıştırmak. Hemen gecesine uçakla Atlantik'i geçmek. Marie-Te. erkek elbiseleri yüzünden, bir maske gibi duran boyalı suratı ile, besbelli, defolup bir yalanın ve birçok yalanların helezonları arasında gidip geliyordu. Onu durmaksızın birileri kovalıyordu. Ve o, defolup defolup...

Sinemaya gidiyorlar. Filmi kadın seçiyor. Sebastopol Bulvarı üstünde bir sinema. Tıklım tıklım. Marie-Te çocuk gibi seviniyor. Mehmed-Ali onu öpsün diye, hayasızca hile yapıyor. Sonra açıkça:

— Beni, diyor, neden öpmüyorsun?

Mehmed-Ali: «—Onu neden öpmüyorum?» diye şeytana soruyor. Ve öpüyor. Karanlıkta herkes terliyor. Herkes öpüşüyor. Perdede, bir köşk. Bir dağınık yağmur havası. Birtakım genç kızlar. Mehmed-Ali, biraz çabaladıktan sonra; filmden birşey anlayamayacağını, aklı kesiyor. Kadını öpüyor. Git git sinema salonu, seyirciler, oynayan film, birer gerçek olmaktan çıkıyorlar. Artık sadece, Marie-Te'nin dudakları gerçek. Bir de, insanı şaşırtan teni. Bunların dışında ne varsa, önemini yitiriyor. Mehmed-Ali kızın memelerini aranıyor. Elleri, bir sinema karanlığına bulanıyorlar.

Marie-Te. gözlerini perdeden ayırmadan:

— Yavaş, diye yakınıyor, zorun ne?

Mehmed-Ali, küt! diye Sanat Enstitüsü'nde kadınsız geçmiş bilmem kaç yüz bekârlık gecesini hatırlıyor. Tek kelime söylemiyor. Yalnız bir "ah", bir öğürtü gibi, ağzının içini dolduruyor.

Marie-Te: — Haydut! diyor. Başka dilden anlaşılmaz lâflar ediyor. Sonra birden, ona sarılıyor. Dilini, ağzının içinde dolaştırıyor. Mehmed-Ali ikinci kafasıyla: «— Fahişe'nin biri!» diye teşhis koyuyor. Yankoviç: «— Paris'te,» diye patlıyor. «Orospuluk güzel sanatların sekizincisidir.» Fakat birinci kafası: «— Düşünmeyeceğiz!» diye itiraz ediyor, «düşünmeyeceğiz! Sekizinci olsun, olmasın. Bize ne? Alt tarafı bir kadın!», Öteki kafası, gidip Yankoviç'le baş başa veriyor. Yankoviç, Saulnier'de, tuzlukları rutubetli diye beğenmiyor: «— Orospuluk,» diyor, «politikacılıkla münasebetli bir şeydir. İyi, işini bilen bir orospu, ha, aynı zamanda iyi bir politikacıdır.» Bu ara, bir tuzluk

yüzünden garsonla atışıyor: «— evet,» diye devam ediyor: «— Tıpkı! Orospunun da propagandası, politikası ve taktiği vardır.» Mehmed-Ali'nin öteki kafası, El-Barudi'ye dönüyor. El-Barudi: «— Hikâye,» diyor, «hikâye bunlar!»

Mehmed-Ali: —biz, diyor, bir hikâye mi yaşıyoruz?

Arkasından: «— Ağlayabiliriz,» diye düşünüyor, «Paris'te!»

Marie-Te: — Ah, dedi, kızı öldürecek!

— Hangi kızı?

— Madeleine'i.

— Hangi Madeleine'i?

Marie-Te. yüzünü ondan yana çevirdi:

— *İdiot!* dedi, Budala!

Mehmed-Ali: «— Tastamam!» diye içisıra onayladı: «— tastamam! Biz, hem film seyredip, hem zamparalık edemiyoruz. Biz, yazık adamız, en yazık adam. Dilin ucuna ilk gelen. Ve hiç.»

Kadın: — *un grand idiot,* diye iştahlandı, büyük bir budala...

Mehmed-Ali: — *le plus grand,* demek istiyor, katmerlisi ve üç katlısı, ne haber?

Bir süre, Madeleine'in kim olduğunu anlamak için, filmi seyrediyor. Bir genç kız, geçkin fakat müthiş bir kadının, dizi dibinde çökmüş, hıçkırıyor. Kadın genç kızın saçlarını okşuyor, tatlı tatlı birşeyler anlatıyor. Mehmed-Ali sahne Fransızcasından hiçbir şey çıkaramadığından film bir bakıma yazısız bir resimli hikâye. Yalnız resimleri izleyip anlayacak. İşte ağlayan bir genç kız! Sabiha sözün gelişi, bir pencerenin önünde. Dudaklarını boyamamış. Solgun, gözleri büyük açık bir Sabiha! Bunu hatırlamak Mehmed-Ali'de yeni bir istek uyandırıyor: Çıksın sinemadan! Kadını çıkarsın! Yeniden gidip, bir kahveye otursunlar! Meh-

med-Ali ona anlatsın ki, uzakta, İstanbul'da, bir Sabiha bırakmıştır.

— Ne düşünüyorsun, Robert?

— Biz mi? Hiç!

Marie-Te. kedi gibi sokuluyor. Başını omzuna yaslıyor:

— Öpsene beni, diyor, koca budala!

Mehmed-Ali, bu defa, onu öpmüyor.

Yer gösteren kızların elektrik fenerleri, salonun terli ve yumuşak karanlığı içinde, böcekler gibi dolanıyorlar. Bir başka karanlıkta, El-Barudi, bembeyaz ve kolalı yakasının üzerinde, bir kelebek gibi kanatlarını kımıldatan papyon kravatını düzeltiyor. Islıklı bir sesle, yavaş yavaş, Yankoviç'e sövmeye başlıyor:

«— Mihailoviç'in satılmış olduğunu bilirsiniz. Tito'ya gelince; o da, onun kadar satılmış!»

Yankoviç yumruğunu göğsüne indiriyor:

«— Ya biz,» diye uluyor, «ya biz?»

El-Barudi daha yumuşuyor: — Sevgili dostum Yankoviç,» diyor, «sizin Paris'te yaşamanız için gerekli parayı ödeyen Hür Avrupa Komitesi değil midir?»

Yankoviç'in omzunu okşamaya başladı: «— yanılmıyorsam,» diye sürüp götürüyor, «Amerikan gizli servisleri işletir bu komiteyi...»

Yankoviç, bir yudumda, bir fine deviriyor:

«— Avrupa'nın istiklâli,» diye kükrüyor, «önemsiz bir şey mi? Amerikalılara gelince, püf, hem bize para veriyorlar, hem de Titoviç'le flört yapıyorlar.»

Mehmed-Ali herşeyi, yeşil bir jelâtin kâğıdının arkasından seyrediyor. Yeşil, siyaha dönüyor. Marie-Te, yine anlaşılmaz bir dille, birşeyler söylüyor. Mehmed-Ali bir an, gayet hızlı ve kaypak bir an; zannediyor ki bu Marie-Te., iki saat içinde, tanımadığı bir adama orasını burasını peşkeş çeken, ne idüğü belirsiz bir serüven kadını değildir de; kendi halinde, yorgun ve yoksul bir çocuktur.

— Ne dedin? diyor, ne dedin Marie-Te?

Marie-Te. eli kulağında bir uykunun aralığından:

— Hiç! diyor. Ana dilim. Kendi kendime konuşmuşum.

Sonra tekrar canlanıyor:

— Annem beni nasıl çağırırdı öğrenmek ister misin, Robert? Maruşka, derdi, Maruşka!

Mehmed-Ali gülümsüyor: «— Yorgun ve yoksul bir çocuk!» diye ısrar ediyor: -Güzel, diyor, Maruşka!

Yok canım! Hiç güzel değilmiş. Çok 'romantik' kaçıyormuş. Marie-Thérese bile, çok 'romantik' ve 'resmi' kaçıyormuş. En iyisi Marie-Te. imiş. Bütün arkadaşları, ona böyle derlermiş.

Oysa Mehmed-Ali, yeni bir cümlenin kuyruğuna yapışıyor. Hızlı bir tramvaya asılmış gibi, telâş içinde uçup gidiyor:

«— Biz onun arkadaşı değiliz. Fakat gece bizimle yatacak.»

Zehirzıkkım bir gece idi. Havada, ıhlamur yaprakları uçuşuyorlardı. Sinemadan çıktıktan sonra, Gare de l'Est'de bir kahveye kadar yürüdüler. Marie-Te'nin paltosu yoktu, üşüyordu. Mehmed-Ali ona pardesüsünü verdi. Yolda kız, Madeleine'in kim olduğunu, film boyunca başına neler geldiğini, anlattı durdu. Kahve, gümüş bir kaşık gibi, pırıl pırıldı. Yol insanları her tarafı doldurmuştu. Bir masaya, burun buruna oturup, birer martini söylediler.

Karşılarında, camların dibinde, tembel iki hayvan gibi, iki İsveçli kız oturmuş, bira içiyor; ısrarla Mehmed-Ali'ye bakıyorlardı.

Marie-Te. sinirleniyor:

— Bak, diyordu, kızlar sana bakıyorlar Robert!

Mehmed-Ali: — Baksınlar, diyor, kızlar!

İçisıra düşünüyor: «— Marie-Te. bizi kıskanı-

yor. Hâle bak! Daha bir gün bile olmadı. İki defa kahvede oturduk, bir kere sinemaya gittik. Bizi kıskanıyor.»

Bu ona ancak Kur'an'da, İncil'de rastlanabilecek bir şeymiş gibi geliyordu. Marie-Te. elini sımsıkı tutmuştu. Yemekte, ille midye yemek istiyordu. Rüzgârın içinde dolaşarak, belki yarım saat, midyeli bir lokanta aradılar. Yemek ışık gibi geçti. Mehmed-Ali dünya kadar para verdi ve bembeyaz sarhoş çıktı. Bıyıkları şaha kalkıyordu. Gözleri fişek fişekti. Kız onun paltosuyla dolaşıyordu. Gecenin ortalık yerinde, bir rüzgâr çırpınıp duruyor; havada hep ıhlamur yaprakları uçuşuyordu.

Çalgılı bir yere gittiler. Orkestra «O Sole Mio» yu çaldı. Mehmed-Ali beraber söyledi. Başka insanlar da katıldı. Garson, calvados kadehlerini, tapınarak getirdi. Marie-Te. bütün kirpiklerini tekrar indirdi ve kaldırdı. Orkestra tekrar «O Sole Mio» çaldı. Marie-Te. birden bire:

— Robert, dedi, bir şey söyleyeyim mi sana?

Mehmed-Ali, küçük parmağını Calvados'a soktu. Konyağın cildine teması, o kadar hoşuna gidiyordu ki! Sabiha'yı, cehennemin dibine bir yere göndermişti.

— Söyle, dedi, kızım!

—Ben Amerikalı filân değilim.

— Anladık. Başka!?

— Sana yalan söyledim. Çocuğum da yok.

— Peki, ne olmuş?

— Olacağı bu: Yalan söyledim. Ben Polonyalıyım. İşgalde bir Alman subayı ile sevişmiştim. Uzun boylu bir adamdı. Portakal rengi saçları vardı. Bir Alman subayı, anlıyor musun? Öyle iyimser bir adamdı ki, sorma?

Mehmed-Ali başka bir şey sordu:

— Bunları neden anlatıyorsun?

Marie-Te. küpelerini çıkardı:

— Hiç! diye cevap verdi, öyle! Sana yalan söyledim. Zaten herkese söylüyorum. Amerikalı filân değilim. Tek kelime İngilizce bilmem.

— Anlamıştık, biz!

— Anlamış mıydın?

Mehmed-Ali müziği duymak istedi. Fakat müzik kaybolmuştu. Herkes sarhoştu. Kahvenin tavanında ışıklı helezonlar çiziliyor; her helezonun arkasından, portakal rengi saçlarını tertemiz taramış bir Wehrmacht subayı, gözlerini oynatıyor; Mehmed-Ali'nin kanını tepesine sıçratıyordu. Ellerine bakarak:

— Peki, ne oldu? diye sordu.

— Kim? Huber mi?

— Alman?

— Nazi diye astılar. Hanover'de.

Mehmed-Ali kadehini kaldırdı. Türkçe: — Ellerine sağlık! dedi.

Marie-Te: — ölüsünü gördüm, diye devam etti, yüzünde bir aptal ifadesi belirmişti. Bütün bu olup bitenleri anlamamışa benziyordu.

Mehmed-Ali sonunda müziği yakaladı. Sahneye, eski zaman apaşları gibi giyinmiş bir adam çıkmıştı. Bıyıkları oynuyor, gülünç bir şarkı söylüyordu. Kalabalık hayatından memnundu. Yanıbaşlarında, bir bahriyeli peydah oldu. Mehmed-Ali'ye göz kırptı. Marie-Te. yeniden küpelerini taktı. Başını oynattıkça, bu küpeler, etrafına ışık saçıyor; yüzüne gizli bir aydınlık yansıtıyordu. Mehmed-Ali'den cıgara istedi. Bir tane de, uzandı, Bahriyeli aldı. Mehmed-Ali sesini çıkarmadı.

«— Portakal rengi saç!» diye kurup duruyordu? «amma iş be! Portakal rengi saç nerede görülmüş? Alman ordusundan portakal rengi saçlı Teğmen Huber. Teğmen miydi bakalım? Belki de SS subayıydı. Binbaşı filândı. Adaaam, ne boksa!»

Kahveden çıkarken sordu:

— Seninki, dedi, Lili Marlen şarkısını bilir miydi?

Marie-Te. koluna girdi. Kısaca:

— Nefret ederdi, dedi.

Beraberce Gare de I'Est civarındaki otellerden birine doğru yürüdüler. Garın kapılarındaki, kırmızı trafik ışıkları; bir sönüyor, bir yanıyordu.

8

(Günün birinde, Sadettin verem olup öldü. O kadar hızlı geçti ki bu iş; o gün bu gün, ne zaman Sadettin deyip düşünsek, onu hep ölmemiş gibi düşünürüz. Sanki söyleyeceği son sözü söylememiş! Oynayacağı son kartı oynamamış! Son kurşununu harcamamış! Zaten öksüz olan bir çocuğun, tahtadan bir bavulda gazeteden kesilmiş artist resimleri biriktiren bir deprem artığının; bir depremden, hem de nasıl; bütün bir şehir halkını deyyusca biçivermiş bir depremden kurtulup da; ıslak ve yoksul bir fare gibi parasızlığın, bakımsızlığın ve kadınsızlığın bozkırında boğulmasına, bir Allah nasıl müsaade eder? Bir kere anası, babası, nesi varsa, hepsini, elinden çekip aldıktan sonra. Üstelik bu çocuğun, her delikanlı gibi bir kerhane orospusuna âşık olmaktan başka günahı yokken! Biz Sadettin'i gömdük. Sadettin'le birlikte Allah'ı da gömdük. O gece, Rüstem Ağa ile ve bütün Rüstem Ağa'larla, bir cehennem çekişmesi çekişmiş; bir kalemde, bezelye iriliğinde terler dökerek ettiğimiz bütün duaları geri almışızdır. Biliriz ki Allah bizi affetmez. Fakat, biz ki kendi halinde, fakir, anasız babasız bir çocuğuz; bize benzer bir fukaranın canına kasdeden bir Kâdir-i Mutlak'ı nasıl affedebiliriz?

Arkasısıra namussuz boşluklar başladı. Elimizi her uzattığımızda yerden sadece bir avuç hava kopa-

rabildik. Bu hava bizim gebermemize engel oldu. Allah'ı inkâr ettikten sonra gördük ki, ona gece gündüz dua ederken çektiğimiz çile, beterleşmedi. Çile hep aynı çile. Mehmed-Ali hep aynı Mehmed-Ali. Okul koridorlarında gizlice cıgara içen, eliyle oynayan; bu sefer, dördüncü kat pencerelerinden tüyüp, emekli ile işini halettikten sonra, Abanoz'a seyirten bir Mehmed-Ali. Ellerimiz kirlenmişti. Ama temizken hiç erişemediğimiz bir aşamaya erişmiştik: sövmenin ve kıpkızıl inkârın hazzına. Bütün küfürleri, sıra sıra meşaleler halinde tutuşturuyor; zındıklığın çıplak aydınlığında, Allah'a da, Peygamber'e de, Kuran'a da ver yansın ediyorduk. Hocaları ti'ye almaya, çocuklarla dövüşmeye başlamıştık. İkide bir İdare'den çağırıyorlar, bize nasihatler ediyorlardı. Biz bütün nasihatleri, nasihat eden kılı kara keçileri teker teker yakıyor, külünü havaya savuruyorduk.

İstanbul'un görünüşü de değişmişti, artık: Bakıyoruz, avuçları kanlı fahişeler ellerini duvarlara yapıştırıyorlar. Beyoğlu'nda, camlı kahvede ibneler, yuvarlak kalçalarını, kuğular gibi teşhir ediyor. Bankalar Caddesi'nde yularlı bir domuz, İstanbul'un bütün namuslarını, şu ya da bu kadar liraya, satın alabilirim, diyor. Mücevher boyunluklu koyunlar, Moda'da bilmem ne kulübünde, pokere dalmış. Biz gizlice geceleri duvar diplerini çizip giden, cıgarasının ateşi avucunda, toplumun tükürdüğü piç, Allahsızlığımızı biliyor, bununla övünüyoruz.

Sanat okulunu bitirdikten sonra, İstanbul'la kavgamız, tastamam parlıyor: O bize, biz ona; o bize, biz ona! Bir radyo teknik atölyesinde boğaz tokluğuna ve göz açlığına bir çıraklık için canımızı vereceğiz. Emekli'nin tavsiyesiyle bir Ermeni bizi yanına alıyor. Karaköy'ün arka taraflarında bir dükkân. Arkada atölye. Geceleri, atölyede yatıyoruz; bir radyonun kulağını büküp, üç dört ses arasından, yüreğimizdeki

harıltıya en uygun geleni buluncaya dek; hıyar, peynir ve ekmek tıkınıyor; gazetelerden, spor haberlerini süzüyoruz.

Pazarları, kendimize benzer iki hergele ile, stadyumlardayız. Açık tribünde, iğneli bir yağmura suratımızı verip, gözlerimiz ve aklımız kaymış, bağır Allah bağırıyoruz. Üç yıl önceki bir gol hatırına kavga mı diyeceksiniz, bizde. Gol başına kumar mı diyeceksiniz, bizde. Bir takımın bütün oyuncularını, oyuncularının ve antrenörlerinin gelmişini geçmişini, bir nefeste sayıvermek mi diyeceksiniz, bizde. Ve her yenilgi akşamı, beklenmedik bir otomobil kazasından çıkmış gibi, kalakalmak! Futbol deyip, yeni bir Allah yaratıyoruz. Eski Mehmed-Ali'nin yüzüne tüküreceği, yeni bir Mehmed-Ali olmuşuz: Lütfü'nün her kurtardığı golü, biz kurtarıyoruz. Avni'nin her yediğini, biz yiyoruz. Sağından solundan her gören, kellemize futbol topu diyor. Artık Allah'ına inanmayan bir tamirci çırağı için, daha başka ne düşünebilirdiniz?

Şunu da demek vaziyetindeyiz, yâni: Gebersek bile, içimizde kımıldanan bir soru işareti eksik olmamıştır. Bilmişizdir ki, küfürlerimize rağmen, bize kan kusturan bir dünyayı sırtlamışsak, bunun bir hikmeti vardır. Gece üstleri, ellerimizi gazyağı ile yıkayıp temizlerken; hiç olmazsa ustamız gibi, atölyede çalışan öteki işçiler gibi, kalkıp gideceğimiz bir evimiz olsun istemişizdir. Bir evimiz. Bir anamız bir babamız. Yalnızlığı kırmak, tuz buz etmek; yalnızlığın, fakirliğin, bakımsızlığın, içimize çakıl çakıl indirip yığdığı kahırlardan, bir silkinişte kurtulmak!

Bir ramazan gecesi, kandiller bizi yıldırmış. İnkârımızdan ve küfrümüzden korkmuşuz. Yayan yapıldak yeniden yollara düşüp, kafamızı gürze çeviren bu dikenlerden kurtulalım diye düşünmüşüz. Bizi cami kapılarında, dilenciler karşılamış. Biz, tastamam biz o gece, tövbekâr olacak, göğsümüzü, iman tahta-

mızı gümbür gümbür döverek af dilenecek yerde; sanki maksadımız ve niyetimiz buymuş gibi, varıp musalla taşına işemişiz. Bu işe, bir ramazan göğünün bütün yıldızları şahittir. Biz ortalığı ıslatırken, onlar milyonlarca çıngırak gibi, tepemizde kıkır kıkır gülüyorlardı.

Mustafa başka türlü diyor:

«— sen,» diyor, «mutlak kavramların peşindesin,» diyor, «Sebebi ne? Gençlik! Allah'a inanışın, sofuluğun, çocukça, müsamahasız ve taş gibi. Fakat aptal olmadığın için, içinde bir kurt olduğu için huzursuzsun da! Gözlerin etrafı görüyor, şunun şurasında!»

Ya da bir fırsat düşer de bizim çocukluğumuzdan konuşacak olursak, elleriyle dizlerini oğa oğa, başka bir hava tutturur:

«— elbette! Mutlak bir imandan sonra, mutlak bir inkâr! İçindeki şeytan, daha o zamandan, seni hükmüne almış. Arkası gelir bunun, arkası!»

Biz böyle lâflar bilmiyorduk. Tarifler, etiketler derseniz, hiç! Yalnız yaşanan bir hayat. İçiçe, tıpkı bir bağırsak hevengi gibi pis kokulu, tiksindirici bir hayat. Acılar. Mutlak bir iman. Mutlak bir inkâr. Besbelli doğru lâf. Peki, arkası nasıl gelecekti? İşte o zaman, üç beş damla gözyaşı hatırlıyoruz: Ufacık, çiçekli basma entarili, uykulu bir kız çocuğu. Kirli bir yatağın baş ucunda, tertemiz bir hayaller ağacı. Bu ağacın altında, yine biz varız. Sözgelişi, Şadiye de olsun, istiyoruz.

Şadiye: «— bilmem ki,» diyor, «sen ne istersen yap,» diyor: «— Bilmem ki,» diyor, «vallahi!»

Onu, binbir zorlukla, Gülhane Parkı'na götürebildik mi, dünyalar ve güneşler bizim oluyor. Bir sıraya yanyana oturduk mu, susuşuyoruz. Bir taş gelip boğazımıza duruyor. Başka sıralarda, uykusunda konuşan hırpaniler, emekli küçük memurlar; taşradan gel-

miş, nereye gideceğini şaşırıp buraya düşmüş küçük tüccarlar, garip garip bakışıyorlar. Biz susuyoruz.

Şadiye'nin saçları örülmüştür. Gözlerine baktın mı, daima uykusu var dersin. Sanki çocukmuş da, uyuyacak. Çocuk elbet. Bilmem kaçıncı ilkokulu bitirmiş. Sonra dikiş kursuna gitmiş. Babasından Allahmış gibi korkar. Biz, babasından korkmasın, bize güvensin, beraberce kimsenin bilmediği, bizi bulamayacağı bir yerlere kaçalım diye düşünüyoruz.

Şadiye yaprak gibi titriyor:

«— Babam duyarsa bir,» diyor, «öldürür.»

Şadiye için mektuplar yazıyoruz. Onu almak için uslu edepli oluyoruz. Yüksekkaldırım hergeleliklerini, stadyum itliklerini, Alkazar domuzluklarını terkediyoruz. Ne bok olursa olsun, iş biz adam olalım diye, bu sefer kitaplara sarılıyoruz. Yedek Subaylık için lise sınavlarına giriyoruz. Bir yandan da, radyoculuk elektrikçilik üzerine, daha birşeyler öğrenelim diye, yırtınıyoruz. Şadiye'nin silik hayali, hoparlörün döktürebileceği bütün seslerin arasında, kolu kanadı kırık, yorgun ama ümitli görünüyor, bize cesaret veriyor:

Şimdi, diye kuruyoruz, bırak her şeyi: adam olabiliyor muyuz, adam? Hak bak, işte bu hepsinden önemli. Bizi hiçe sayanları, hiçe saymak istiyorsak, en az onların mertebesine ulaşmalıyız. Bu da hergelelik ederek, serserilik yaparak olmaz. Çalışacağız.

Çalışıyoruz. Zenaatımızda ilerliyoruz. Kevork Usta, kulağındaki tüyleri bir bir koparıyor, keyifle:

« —Haydi göster kendini Mehmed-Ali!» diyor. «Böyle gidersen mühendiz olacaksın, nedir?»

Kevork Usta'nın kulağındaki kıllar için dualar ediyor; on parmağındaki on hüneri; radyo, elektrik meslek kitaplarındaki bütün bilgileri, çıkartma kâğıtları gibi, aklımızın duvarına çıkartıyoruz. Radyo lâmbaları göğün yedi katını avcumuzun içine doldurup

tıkıyor; hesap kitap, biz, avcumuzdaki bu gök kalabalığından yine Şadiye'nin uykulu gözlerine uzanıyoruz.

Askerliğimizi Erzurum'da yapıp döndükten sonra, Şadiye'yi koydunsa bul. Bizi sorarsanız eşekcesine büyümüşüz, budala olmamanın acısını çekiyoruz. Ne yapabilirdik? Şadiye için biriktirilmiş, beş on kuruşumuz vardı; bütün Şadiye'lerin ve herhangi bir Şadiye için hayatını kökünden değiştirmeye kalkışan bizim gibi enayilerin ceddine cibiliyetine söverek, bu para ile, bir atölye de biz açtık. Pangaltı'da avuç içi kadar bir yer. Kevork Usta'mız yardım etti. Bize Vartkes'i tanıştırdı. İlkin ortak olduk. Sonra iki elimizin bir başımızın sayesinde yaşamaya başladık.

İstanbul çöl gibiydi. Yaz geceleri, Marmara'nın üzerinden kel, kavurucu ve toz anası bir sam rüzgârı geliyor; Süleymaniye'nin, Ayasofya'nın ve Sultanahmed'in kubbelerini uyuz ediyordu. Elimiz beş on para görmedi mi? Gördü. Böylece yaşayıp gidemez miydik? Yaşardık. Ne var ki içimizde bir şey daha kırılmıştı, bir tel daha kopmuştu. Üstelik, günün birinde Şadiye'yi, Şehzadebaşı'nda vurdular. Resmi gazetelere kadar geçti. Herşeye rağmen o gece, yalnız başımıza ve kendi kendimizle tartışarak patlayasıya içtik. Şadiye'nin uykulu gözlerini, çiçekli basma entarisini hatırladık. Ve ağladık.)

9

Mehmed-Ali anahtarı alırken, gözde bir kâğıt buldu: «*Sizi aradım .Yoktunuz. Oda meselesi için, konuşmak istiyorum. Bir imkân var. Yarın bana uğrayın. -Süreyya.*» Odasında onbeş dakika kâğıdı seyretti; Süreyya'nın ilgisine bir anlam vermeye çalıştı. Onun anladığı Süreyya, Mehmed-Ali Paris'te, yalnızlıktan ve açlıktan geberse, tınmayacak; yine yırtık çorabından, baş parmağını çıkarıp, hayran hayran seyredecek bir Süreyya idi. Onu hatırlamak, daha kötüsü, onunla tekrar karşılaşmak, hoşuna gitmiyordu.

Yatağın üzerine oturdu. Akşam oluyordu. Camların arkasında; sokağın akşam telâşı. Paris'in gökleri, yaşlı yapılar elele tutuşmuş, külrengi bir sise giriyorlardı. Külrengi, yıpratıcı bir sis. Mehmed-Ali:

«— bu işde,» diye düşündü, «bir orospuluk olmalı. Keşki Süreyya hergelesine, adresi vermeseydik!...»

Cıgarasını söndürdü. Sonra birdenbire, yapacakhiçbir şeyi kalmamış bir adamın yoğun can sıkıntısını, kalıp kalıp, içinde duydu. Kapısını çaldılar. Açtı. Yankoviç:

— *Bonsoir!* diye gürledi: — karanlıkta mı oturuyorsunuz?

Mehmed-Ali, Yankoviç geldiği için memnundu.

— Evet, dedi, ışığı yakmadık.

Yankoviç ışığı yaktı. Oda, bir buz parçası gibi, beyaz beyaz parladı. Camlar kömür kesildiler. Adam, yakasına bir çiçek takmıştı. Huysuz huysuz geziniyordu:

— aşağıda, aylak aylak oturuyoruz. Bir radyo dinliyorduk, o da bozuldu. Çalmıyor. Müzik büyük bir şey. Hiç olmazsa bir radyo! Aklıma siz geldiniz. Elektrikten anlıyordunuz galiba, değil mi?

Mehmed-Ali son cümleyi, ötekilerinden daha açık anlamıştı:

— Evet, dedi radyo teknisyeniyiz.

Yankoviç onu kolundan yakalıyor, dışarıya sürüklüyor:

— Bu gece, bu radyoyu mutlaka konuşturacaksınız, beraber müzik dinleyeceğiz. Saat on birde Fritz Hohner Paris Filârmonisini çaldıracak. Ne adamdır, Fritz Hohner...

Merdivenlerin ışıklarını, daha yakmamışlar. Yolluklar ayak seslerini boğuyor. Sanki bir mağden kuyusunun, galerilerine iniyorlar. Yankoviç'in kaba sesi, en üst kata kadar, sapan taşı gibi dimdik ve vınlayarak yükseliyor. Oradan aynı hızla holün taşlarına düşüp, tuzparça dağılıyor. Holde bir takım bavullar, çantalar, valizler. Mehmed-Ali, bara girmeden önce, akşam karanlığına gizlenmiş sarışın bir kızcağız farkediyor. Bir bavulun üstüne oturmuş. Mahçup bir kızcağız. Ayaklarında düz, ökçesiz pabuçlar.

El-Barudi onu görür görmez: — Haydi bakalım, diyor, Orta-Doğu'nun şerefini kurtarın. Bir radyoyu onarmak da, önemli bir şeydir.

Barda, yerine tünemiş. Elinde, martini bardağı. Gülümsüyor:

— hattâ, diye devam ediyor, bazan önemliden de önemli bir şeydir. Hiçe olan nisbeti aşağı yukarı...

Yankoviç, saçlarını suratına dökerek, onunla kavga ediyor:

— Bak, dostum! Size her zaman söyledim ki!..

Radyoyu, çocuk ölüsü gibi, masalardan birinin üzerine yatırmışlardı. Etrafında üç kişi: Otelin bürosundaki matmazel, Mösyö Çang ve Mehmed-Ali'nin tanımadığı, kırmızı, geniş yüzlü, kıvırcık gözlü bir adam. Üçü de mahzun. Üstelik sarı abajur, yüzlerine bir sıtma nöbetinin, bütün kahrını sıvamış.

Mösyö Çang: — Çalıyordu, dedi. Biraz önce, müzik dinliyorduk. Birden sustu, bıçakla kesilmiş gibi.

Mehmed-Ali radyonun, ömründe hiç işlemediği bir Fransız markası olduğunu, çok önceden saptamıştı. Şimdi yapacağı bünyesini bilmediği bir hayvana, hekimlik etmek gibi bir şey! Bununla beraber, biliyordu ki her aygıtın içinde bir şema bulunur; ve bütün aygıtlar, üç aşağı beş yukarı, birbirinin eşidir. Daha elini uzatır uzatmaz, Matmazel.

— Nasıl Mösyö? diye sordu, çok mu kötü? Ciddi bir bozukluk varsa, aldığımız yere götürelim. Bize bir yıl garantili olarak satmışlardı. Eğer böyle...

Ucu havaya kalkık burnuyla, her tarafı kokladı:

— radyo otelindir, diye ekledi, sorumlu olan benim.

Kıvırcık gözlü adam: — Amerikan markası olsaydı, dedi.

Acaba Fransız mı? O kadar kolay ve sıkıntısız konuşuyor ki! Yankoviç ansızın tepelerine dikildi:

— Eee, diyor, *Soliman le magnefique!* Viyana'yı alabilecek misiniz?

Mehmed-Ali: — Viyana'yı değil, diye mırıldanıyor, Viyana sonraki iş. Daha önce Budin.

El-Barudi, oturduğu yerden, bir güvercin gibi cümlesini uçuruyor:

— Viyana'yı hiçbir zaman! diye alay ediyor. Üstelik Budin'i de geri vereceksiniz. Saldırgan bir imparatorluğun kaçınılmaz talihi.

Mehmed-Ali: — Evet, diyor, Budin'i de vereceğiz,

Kahire'yi de. Budin'i Macarlara vereceğiz, fakat Kahire'yi Araplara değil...

Kondansatörü yokluyor. Gülerek:

— Ingilizlere! deyip taşı gediğine yerleştiriyor.

Kıvırcık gözlü: — Türkler, diyor, büyük millet!

— Teşekkür ederim.

Aygıttan bölük pürçük sesler duyuluyor. Mösyö Çang'ın gözlükleri ışıklandı. Tane tane, kıvırcık gözlünün cümlesini tamamlıyor:

— ve radyodan anlıyorlar.

Yankoviç bağırıyor, yine: — Yugoslavya'yı kurtarmak gerekirse, bu işi başaracak olanlar, elbette, Fotiç ve hempaları olamaz! Fotiç de kim? Alelâde bir diplomat, Kral'ın Washington Elçisi. Orada oturmuş, yok Sırb Milli Komitesi, yok bilmem ne haltı diye, Amerika'nın ve kralın kartını oynuyor. Miletiç, hiç değilse demokrat bir adamdır.

Mösyö Çang dikkatle Mehmed-Ali'nin ellerine bakıyor. Hep o saygılı gülümsemesiyle, usulcacık: —Yugoslavya'nın siyasi serüvenlerini, hepimiz ezbere biliyoruz, diyor. Gülüşüyorlar. Mehmed-Ali Matmazel'den, tornavidaya benzer bir şey istiyor. Kelimenin Fransızcasını bilmediği, daha doğrusu kelimeyi Fransızca sandığı için, bir türlü derdini anlatamıyor. Nihayet resmini çizdi. Tornavidayı getiriyorlar. Tornavida ile birlikte, dışarda, bavulların üzerinde oturan sarışın kız da, içeriye geliyor.

Kıvırcık gözlü, ona: — Gel, diyor, Hilde!

Hilde mahçup, mahçup, yüzü hafif pembeleşmiş, onun yanına gidiyor. Adam ona bakınca gözleri basbayağı çocuklaşıyorlar. Gülümsüyor. Elini okşuyor: — Bak, diyor, radyo tamir ediyoruz.

Mehmed-Ali'nin bir gözü kızda. Boynunda incecik bir zincir. Açık mavi bir bluz, açık mavi gözler. Başka türlü sarı bir saç, sarı ışıkta toz toz yaldızlanan. Kız, gözlerini indiriyor. Mehmed-Ali gözlerini in-

diriyor. Elleri daha canlanıyorlar. Radyodan ansızın kuvvetli bir müzik fışkırıyor. Bir anda odayı doldurup, taşıyor. Herkes sevinçli. Kahramanmış gibi. Mehmed-Ali'yi tebrik ediyorlar.

Mösyö Çang: — Uğura, diyor, inanır mısınız siz?

— Inanırım, diyor Mehmed-Ali, elbette!

Kıvırcık gözlü ihtiyar: — Uğur galiba tornavidanın gelişindeydi! diye bir şeyler söylemek istiyor. Mehmed-Ali: «— Hayır,» diye içinden itiraz ediyor, «tornavida filân değil, uğur bu genç kızdadır.» Yankoviç gelip onu, 'Yugoslav Bağımsız Demokratları adına' resmen tebrik, ve bir aperetif içmeğe davet ediyor. Radyo ise şimdi bir denizde mi, ne? Yunus balıkları sıçrayıp kuşlarla yarışıyorlar. Bir akordeon, bir geminin kalkacağı anı bekliyor. Gemi demir alır almaz, hem de nasıl, çalmaya başlıyor:

«Comme on est bien dans tes bras
Sans faire un geste...»

Mehmed-Ali, içmeden önce, martini'yi seyretti. Bir cıgara yaktı. Sonra cıgara dağıtıyor. Yalnız Hilde kızarıyor ve almıyor. Biraz sonra da çıkıyor. O çıkınca, bardaki ışıkları söndürmüşler gibi, Mehmed-Ali zor anlaşılır bir ışık ihtiyacı duyuyor. Sıcağı sıcağına Yankoviç'e:

— Hani, diyor, sizin bir ışık ihtiyacınız vardır?

Adam ona hayretle bakıyor:

— Evet!

— Biz o ihtiyacın ne demek olduğunu anlıyoruz.

Yankoviç, kadehini kaldırıyor:

— Öyleyse, diyor, *prozit!*

— *Prozit!* diyor Mehmed-Ali.

Milân Yankoviç, delice arzusuna rağmen, o gece Fritz Hohner'i dinleyemedi. Saulnier'de yemekleri beğenmedi, garsona Almanca sövdü. Dışarıya çıktılar

ki, Strasbourg Bulvarı ince bir yağmura bürünmüş. Bu, Mehmed-Ali'ye dokundu. Fena koydu. Yine kendisini belki kahredici, fakat büyük bir serüvenin ortasında hissetti. Bir kuytuda cigarasını yaktı. Üç yabancı ile birlikte yediği, bu akşam yemeğinden sonra; şimdi, o zamana kadar bilmediği; yalnız bir romanda, bir filmde olabileceğini sandığı, yepyeni duygular tadıyordu. Ellerini ceblerine soktu. Öbürlerine sokuldu.

— siz mösyö Çang, bir azizsiniz! Evet, kutsal bir adam, bir ermiş! Yemin ederim ki siz bütün günahların dışındasınız! Ben sarhoş ve günahkâr, hayranım size; bu hayranlığımın da sizi kirlettiğini biliyorum.

El-Barudi: — Bütün doğululer, diyor, böyledir.

Yankoviç elini hızla uzattı. Yağmur parmaklarına dolaştı:

— Siz! Siz! Hayır! Sizin azizlerle işiniz yok. Sizin işiniz gücünüz...

Çinli: — Şimdi nereye gidiyoruz? diye araya girip, yersiz bir tartışmayı önlemek istedi. Mehmed-Ali onu destekledi. İki yanlarından, gece orospuları geçiyordu.

— Nereye mi? Otele. Ben Hohner'i dinleyeceğim.

— Bırak canım, sırası mı şimdi Hohner'in?

— Ne demekmiş o? Hohner'i dinleyeceğim işte. Hayatımda özel bir yeri vardır onun. Dört yıldır da dinlemedim.

— Hatıralarla yaşıyorsunuz, Mösyö Yankoviç: Bırakın hatıraları! Aklınızı karıştırıyor, huzurunuzu kaçırıyorlar. Yaşamanıza bakın!

— Hohner'i dinlediniz mi, siz? O halde nasıl kalkıp da...

El-Barudi onun, yine omzunu okşayıp:

— Mikado'ya, diyor, ha?

Mehmed-Ali Mikado'yu bilmiyor. Bir kabare ya da gece kulübü olacağını kastiriyor. Herhalde Japon-

lara ait bir yer. Yankoviç, Hohner'i terketmek istemiyor. Oysa Mehmed-Ali'yi terketmek istemeyen neler var. Gözlerini yumuyor açıyor. Kirpiklerinde ve bıyıklarında yağmur. Kıyametler koparark, bir polis arabası geçiyor. Mehmed-Ali, onlar aralarında anlaşsınlar diye beklemeyi uygun buluyor: Onca hepsi bir, Mikado ya da otel. Şimdilik bilmediği yeni duygular deniyor. Kirlenmemiş duygular. Kullanılmamış.

İyi mi? Beyaz Ruslar! Mikado'da Beyaz Rusları buluyoruz. Yoksa biz mi öyle sanıyoruz. Şurası gerçek ki, orkestra Rus orkestrası: armonik, balalayka, santur. Daha çeşitli, daha acayip, başka çalgılar! Dumanlı bir kalabalık. Bir dağın arkasındaki, ulu bir nehrin, dövünerek akışı gibi, ağır bir melodi kulaklarımızda uğulduyor.

Yankoviç, içeriye girer girmez, Hohner'i unutuyor. Biz önce kalabalığı ve müziği yadırgıyoruz. Yavaş yavaş, hava kızışıyor. Neler çalıyorlar? Neler çalmıyorlar ki! Neler söylüyorlar? Neler söylemiyorlar ki! İkide bir, orkestra'yı yöneten adamcağız, mikrofonun kulağına eğiliyor; yeni bir şarkının adını duyuruyor:

— Geçkin Öğrencinin Şarkısı.

Dostoyevskiy'in bir romanını hatırlıyoruz. Üniformalı Rus talebeleri. Aç, dizboyu yoksulluk içinde. İşçi kızlarla kırıştıran. Yankoviç, votkayı beğenmiyor:

— Belgrad'da, diyor, 1936'da...

Biz yeni duygularımızla uğraşıyoruz: Marie-Te. Otel odasında, hemen soyunuyor. Vücudundaki bütün tüyler de, saçları gibi kızıl. Bu bize tuhaf bir öğürtü veriyor. Yine de onu, kollarımızın arasına alıp, büyük büyük öpüyoruz, uzun uzun. Marie-Te. dilini, ağzımızın içinde dolaştırmaktan hoşlanıyor. Ona bunu Huber öğretmiş. Odanın ışığı az, yürek daraltıcı. Biz bu az ve yürek daraltıcı ışığın altında, bir dişi ilâh okşar gibi, Marie-Te'yi okşuyoruz.

İhtiyar orkestra şefi uluyor:

— şimdi, yalnız ve yalnız, matmazel Blanchette'in arzusu üzerine ve onun şerefine, eski bir şarkı: Oççi Çorniya.

El-Barudi'ye bir durgunluktur çüktü. Sessiz sedasız içiyor, müzik dinliyor. Bir eli papyon kravatında. Yüzü uzamış. Oççi Çorniya'yı, orkestradan birisi, herkesin bildiğinden değişik, daha hazin, daha bağlayıcı, daha yıpratıcı bir havada söylüyor. Mösyö Çang'ın dudaklarında aynı gülümseme. Onu dövseniz bile, gülümser. Yankoviç bazen diyor ki:

«— Budha'nın tebessümü o, Budha'nın. Birkaç bin senelik!»

Sonra El-Barudiye dönüyor: «— eğer,» diyor, «sizin bolşevizminiz bu tebessümü silemezse, bu tebessüm onu silecektir.»

Mehmed-Ali müziğe bakıyor, neler görüyor, neler: seslerin, bir papaz sürüsü gibi eteklerini savura savura geçtiklerini. Bir bozkır düzlüğünü. Bir köy kilisesini. Çevresinde, gözlerinin altına kadar sakal bitmiş, yorgun mujikleri.

Yankoviç: — Sen, diyor, neden geldin? Paris'e?

Mehmet-Ali: — Biz, diyor, neden geldik?

Yankoviç:: — Senin vatanın var! diyor.

— Var, diyor, vatanımız. Ama bizi huzursuz eden bir şey de var. Orada yaşarken etrafımızdaki herşey bizi boğuyordu. Biz galiba dengeli bir huzur peşindeyiz.

El-Barudi: — Sosyal çelişmeler, diyor, ve mutluluk özlemi!

— Tamam! Mutluluk özlemi!

— Nasıl bir mutluluk özlemi, ama? Asıl sorun orada.

Yankoviç: — bu da mı çeşitli, diye patlıyor, bu da mı ölçülü? Mutluluk özlemi işte! Mutlu olmak istiyor. Etrafını mutlu görmek istiyor. Ben de bunu is-

terim. Sen de istersin. Herkes gibi. Zaten herkes mutlu olmak istiyor.

Mehmed-Ali: — Evet, diye onaylıyor, herkes!

Yankoviç'in fikirleri başka: — mutluluğun imkânları ile arzusu çelişme halinde. Evet! İkinci Dünya Savaşından sonra mutlu olunamaz. Yok, daha iyisi şöyle diyelim: Artık mutluluğun da anlamı değişmiştir. Şimdi o, içimizi buran bir yıkıntı duygusudur. Bu duyguyu iliklerine kadar sımsıkı duymak ve kahrını çekmektir.

Mehmed-Ali adamın dediklerini haklı buldu ve buna şaştı. Bir yıkıntı duygusu!.. Bir ara ona öyle geldi ki, sanki konuşan Mustafa'dır. El-Barudì gözlerini orkestradan, elini kelebeğinden ayırmıyor. Uykuda gibi:

— Elbet, diyor, sizin için bu böyle! Başka türlü olamaz. Çünkü zaten yıkılıp gitmişsiniz. Ama başkaları için?! Kendilerinde yenilmez bir istikbal gücü bulanlar için...

Bu sözleri, Mehmed-Ali, belki bir yerde okumuştur. Belki doğruluğuna da inanmıştır. Ne var ki, içinde duyduğu his?! Onu kahırdan geberten, siktirici bir radyo atölyesinden kaldırıp, Paris'te Hotel de l'Europe'a atan, his! Hep bir yıkıntı hissi.

Mustafa diyor ki: «— Sen insanlığın kurtuluşu için dayanılacak destek adamlardan olmalısın. Sosyal gelişin de böyle. Fakat bunun oturacağı temel yıkılmış. Sen ki kurucu olacak bir adamsın; devamlı bir çözülüş, bir yıkılış yaşamışsın; seni işte bu boğuyor.»

El-Barudi: — Yeni ve gerçek bir mutluluk fikrine ulaşmak için, diyor, yeni insanlar gerekmez mi?

Yankoviç, masayı yumrukladı:

— Ya biz?

Bu sözü öyle bir sesle, öyle bir tavırla söylüyordu ki, her seferinde, Mehmed-Ali kahrından ölüyordu.

— ya biz? ya ben? Ben 1940'dan beri yurdum-

dan uzaktayım. Yıllar geçti. Karım öldü. Zehir gibi sefalet çektim. Benim mesut olmağa hakkım yok mu? ha, yok mu?

Ya da yeniden votka ısmarlıyor: — eski olan herşey anlam değiştiriyor. Şimdi benim de kendime göre bir mutluluğum var. Bir kürek mahkûmunun da, olduğu gibi. Şöyle bir gece, böyle bir cehennemde, sizin gibi üç adamla, iki satır lâf ettim, yirmi kere talihime sövdüm mü, o gece, kendimi mutlu sayıyorum.

El-Barudi gülüyor.

— İntihar psikolojisi. Daha doğrusu, ihanet!

— Ihanet mi? O nasıl lâf? Neye ihanet? Neden?

— Kendinize. Ve halkınıza.

Yankoviç kükredi:

— Titoviç gibi mi olsaydık, yâni? Eşkiya mı olsaydık?

— Hayır! O da, başka bir cepheden, hain!

Mösyö Çang, usulcacık: — Asıl sorun, dedi, Mösyö Yankoviç'in mutluluğudur. Kendi mutluluğu. Onu bulabiliyor muyuz?

El-Barudi güldü:

— Siz, dedi, bireycisiniz!

Mösyö Çang da güldü: — Hem, dedi, uslanmaz bir şekilde.

— Ayrı dillerden konuşuyoruz.

Mehmed-Ali'nin başında, bir uğultu. Çok içmeye, alışık sayılmaz. Hele votka içmeye! Gözleri kanlanmış. Bıyıkları yine şaha kalkmışlar. Birdenbire lâfa giriyor:

— iyi, diyor, anlıyoruz: etrafımız mutlu olmadan biz mutlu olamayız. Bunu aklımız alıyor. Ama etrafımızı nasıl mutlu edeceğiz?

Yankoviç: — Politika! diye uluyor. Saçlarını bardağının üstüne yayıyor: — Politika! Her çeşidinden. Bütün belâları ve sonuçlarıyla.

İhtiyar orkestra şefi, yine yalnız ve yalnız mat-

mazel Blanchette'in arzusu üzerine ve onun şerefine, namlı bir zenci şarkısına başlıyor: "Oll'man River" Votka, kadehte köpekleşiyor, ısırıyor. Mikado'nun havasından, ateş gözlü zenciler geçiyorlar. Yankoviç:

— burası, diye inliyor, ne kadar karanlık bu gece?

Mehmed-Ali: — «Karanlık!» diye içinden tekrarlıyor. Sonra birden, deminden beri Hilde'yi düşündüğünün farkına varıyor.

Mösyö Çang için politika bir çıkış yolu olamaz. Kelimeleri, kobaylar gibi, dişlerinin arasında ufak ufak ufalıyor:

— politika olamaz mösyö Yankoviç! Nasıl olabilsin ki? Her politika, sizden yeni fedakârlıklar istiyecektir. Başkaları için, bir kere kendi mutluluğunuzu harcıyacaksınız.

El-Barudi: — Bu, dedi, büyük bir ahlâk!

Mösyö Çang güldü:

— Ama, dedi, faydasız.

— Anlayamadım?

— Siz, başkalarının gelecek mutluluğu için kendinizi feda edeceksiniz; başkaları, daha başkalarının gelecek mutluluğu için, kendilerini feda edecekler, mutlak mutluluğa varamayacaksınız. Dünya değiştikçe mutluluğun anlamı da değişiyor, şu halde her zamanın insanları, başka bir mutluluğa ermek, ya da başkalarını bu mutluluğa erdirmek için kendi mutluluklarını harcayacaklar.

Eğildi, dikkatle yerden bir kibrit çöpü aldı, inceden inceye gözden geçirerek:

— hatta kendilerini! dedi.

El-Barudi Çinli'ye öfke ile bakıyordu. Onu belki de dinlememişti. Belki de her günkü sâkin, kendi halinde ve gülümser Mösyö Çang'ın, böyle şeyler söyleyebilmiş olmasına şaşıyordu. Öteki, usul usul:

— inanıyorsunuz ki mutluluğunuz başkaları-

nın da mutlu olmasıyla mümkün. Buna inandığınız için kendinizi, mutluluk özlemlerinizi harcamaya kalkışıyorsunuz. Büyük ahlâk! İyi ama, tarih boyunca böyle insanlar gelmişlerdir; ve onlara rağmen, bugün yine de herkes mutlu değil.

El-Barudi: — Metafizik! diyor.

Ya da: — Siz, diyor, ilerlemeye inanmıyorsunuz.

Yankoviç, votka kadehini, avuçlarına alıyor. Saçları yüzünü örtüyorlar. Mehmed-Ali, Hilde'ye bakıyor: «— Hilde,» diyor, «bizim için de bir mutluluk sorunu yok mu? Herkes gibi. Bizden sonrakilerin mutlu olmasını istiyoruz, ama mutlu olmak da istiyoruz. Oysa bizden, kendimizi feda etmemizi istiyorlar. Neden?

Mösyö Çang, bunu duymamış gibi:

— bunu, diyor, herkesten istediler. İsteyenler de, istedikleri de, kendileri için istenenler de mutlu olamadılar.

El-Barudi: — Siz, diyor, neye inanırsınız?

Mösyö Çang iki üç bin senelik bir şey söylüyor:

— Nirvana'ya! diyor.

Yankoviç birden coşuyor:

— Budha! Ezeli tebessüm!

Sonra, bir başkası geldi. Yankoviç'in omzuna bir yumruk indirdi: — *Buenos Noçes*, diye gürledi. *Buenos Noçes Amigo!*

Herifte bir boy var, yıldızları toplayıp, rozet diye yakasında taşıyabilir. Işıltılı esmer. Kıvırcık saçlı. Gözleri cıvıltılı bir adam. Yankoviç onu görünce gülmeğe başlıyor:

— Ah, diyor, Hernandez! 1943'de Kazablanka'da..

Hernandez, komşu masadan bir sandalye çekip, oturdu:

— O günden bu güne, dedi köprülerin altından ne kadar su aktı?!

Heyecanlanmıyorlar. On yıldır birbirini görmemiş, iki adam.. Talih onları, bir savaşın en karanlık günlerinde, yabancı bir şehirde karşılaştırmış, bir zaman, birlikte olmuşlar. Sonra cehennem olup, herbiri kendi ıstırabının kuyusuna gitmiş. Şimdi, tekrar birbirlerini görüyorlar, heyecanlanmıyorlar. Bunda bizim insanlığımıza dokunan, hatta kirleten bir yan bulabiliriz.

Hernandez bir cıgara yakıyor. Kimseye ikram etmiyor. Tanışıyoruz. Yankoviç onu tanıştırırken, El-Barudi'ye:

— Hernandez, diyor, sizin kafadadır. Kurt gibi gülümsüyor: — komünist'tir!

Hernandez: — Evet, diyor, komünist'im. İtiraz eden mi var?

El-Barudi: — Ispanyolsunuz değil mi? diye soruyor, Yaşasın Dolores İbarruri! Yaşasın *Frente Popular!*

Hernandez'in kahkahası, küstah ve acımasız:

— Yanlış nota, amigo! Kahrolsun İbarruri! Yaşasın Trotskiy! Yaşasın 4. cü Enternasyonal!

Yankoviç memnun, ellerini oğuşturuyor. Çinli'nin gözlüklerinde, adı konmamış bir ışık; daha doğrusu, bir renk. Biz, bir cıgara yakıyoruz. Ömrümüzde ilk defa rastladığımız, Trotskist'e bakıyoruz.

El-Barudi'nin bütün camları kırıldı. Yüzü kararDı. Birdenbire sustu ve ayrılıncaya kadar, adamla tek kelime konuşmadı. Ayrılırken, elini sıkmadı. Hernandez onun varlığından, hiç de sıkılmışa benzemiyordu. Hayâsızca gülüyor. Hayâsızca beyaz, dişleri var. Şimdi Paris'teymiş! Fas'tan gelmiş! Gitar çalmasını bilirmiş! Yankoviç'e bakıp bakıp:

— sizin, diyor, Tito'nuz, XX. ci yüzyılın yetiştirdiği, en dikkate değer adamlardan biridir.

Yankoviç öfkelendikçe, bize bakıp tek gözünü kırpıyor. Sevimli bir adam, bu. Eşek gibi boyuna rağmen, çocuk.

Orkestra şefi, tekrar mikrofonun kulağına eğiliyor:

— şimdi Piotr İvanoviç, size bir şarkı söyleyecek...

Mehmed-Ali, Piotr Ivanoviç'in, Çarlar döneminde ne olabileceğini kuruyor. Aristokrat profilli bir Rus. Ensesi dümdüz. Gözleri birbirine yakın. «Subaydı» diye kuruyor «Çarın ordusunda subaydı. Yukarı Don kazaklarına komuta ediyordu. Sonraları Denikin'le kızıllara karşı dövüştü. Yirmi senedir Paris'te.» Şarkı bir çocuk şarkısı. Belki de Piotr İvanoviç onu böyle söylüyor. Hernandez beğenmedi. Mehmed-Ali'ye:

— Müzikten anlar mısınız? diye sordu.

— Müziği severim.

Hernandez: — Ben gitar çalarım, diye tekrar ediyor, bir gün bana gelin, size catalan şarkıları çalayım.

Kısa bir an susuyor. Mehmed-Ali onun bu kısa anda, Bilbao'yu, ya da Barcelona'yı, düşündüğünü kestiriyor. Sonra tekrarlanan çağrı:

— Sâhi gelin! İlk sefer, bir Türkle konuşuyorum.

Saçları briyantinli, kıvırcık. Ufak ufak, alnına dökülüyorlar.

— Siz, diyor, ne yapmaya geldiniz buraya?

Cevabı Yankoviç'ten alıyor:

— Ne mi yapmaya? Mutluluğu arıyormuş.

Mehmed-Ali: «— gülerse, gagasına bir yumruk yer!» diye kuruyor. Ama Hernandez gülmedi. Tam tersine, ona hiç yakışmayan, ağırbaşlı, biraz da hüzünlü bir hal aldı. Gözlerindeki parıltıyı, artık göremiyorsunuz:

Mehmed-Ali: — Aynı zamanda, iş arıyorum! diyor.

Yankoviç: — Haydi oradan, yalancı! diye karışı-

yor: — iş miş aradığı yok, aylağın biri. Bir yerlerden kopmuş.

Mehmed-Ali: — Yalan değil, diye ısrar ediyor, fakat ısrarı boşuna: — Yalan değil Yankoviç! Gerçekten iş arıyoruz. Otuz iki yaşındayız. Elektrikten ve radyoculuktan anlarız. İş arıyoruz.

El-Barudi bir balon uçurdu:

— Büyük hayal!

Hernandez: — Ama, dedi, büyük!

Piotr İvanoviç'i alkışladılar. Mehmed-Ali şarkının arkasını dinlememişti. Votka beynini yakıyordu. Gözleri başka bir yere gitmişlerdi. Ağzını unutmamıştı. Buna rağmen, iş aradığını nasıl kaçırdığının farkında değildi. Bunu, ömründe ilk defa gördüğü, bir adama söylemişti. Utandı. Utancını gizlemek için bir cigara yaktı.

Zamanın içinden çıktılar. Zaman, cigara dumanı, balalayka ve armonika sesi arasında, asılı kaldı. Cadde büyük boşluktu. Sarhoş iki Amerikalı, bu boşluğa yuvarlanmış; ana avrat, dümdüz gidiyorlardı. Yankoviç, belirli bir şekilde yalpalıyordu. Çinliyse tere batmıştı. Hernandez, geldiği gibi ansızın gitti:

— *Buenos Noçes Amigos!* Üçü de onu unuttular.

Yalnız Mehmed-Ali, kaşlarının altından, ıslak, çarpıntılı gökyüzüne baktı. Yukarda bulutlar olmalıydı. Belki rüzgâr. Paris, cam bir bilya gibi, pırıl pırıldı. Hernandez, İspanya'dan kopmuş bir yürek. Gitar çalan, gitarla catalan havaları çalan bir yürek. Mehmed-Ali:

«— hem çocuk,» diye düşündü, «hem ihtiyar! XX. ci yüzyılın, aynı zamanda geçmişe ve geleceğe, düne ve yarına aitliği!»

Hernandez üzerinde aydınlık bir izlenim bırak-

mıştı. Oysa, o gider gitmez, El-Barudi düşüncesini tek kelimeyle açıkladı:

— Hainin biri!

Otelde Matmazel'i bulamadılar. Yatmış kuşkusuz. Kapıyı, gece bekçisi açtı. Başında beresi. Yüzünde yarın kalmış bir uyku. Bir de 1914'den, herhangi bir Marne savaşından, kalmış bir yara izi. Yankoviç, yatmadan hepsini odasında birer kahve içmeye çağırır. Mösyö Çang:

— Yok, diye özür diler, teşekkür ederim. Uuyuyamıyorum. Fena halde sinirlerimi bozuyor.

Odasına çekilir. Üçü kahvelerini içerler. Yankoviç'in odası, biraz daha geniş, biraz daha ferah. Çok da ışıklı. Duvarda, büyük bir fotoğraf. Aynanın önünde, saçları topuzlu, bakışları mahzun bir kadın resmi. Masanın üzerinde, İngilizce, Fransızca ve Sırpça gazeteler. El-Barudi, oturur oturmaz, gazetelerden birine uzanır. Yankoviç:

— Hayır, diye gürler, yarı geceden sonra bu odada gazete okunmaz! Hiçbir şekilde ve hiçbir zaman!

Mehmed-Ali'ye dönüp de, onun hayran hayran, sarhoş sarhoş, duvardaki herife baktığını görünce:

— Bu, der, Miletiç! inandığım tek adam: sapına kadar namus!

El-Barudi: — O, der, ya o? size inanıyor mu?

Yankoviç güler. Bir koşu, lâvaboya uzanır. Bardakları yıkar:

— Ben onun kadar namuslu değilim.

Başını iki yanma çevirir, saçları paldır küldür dökülürler:

— Yugoslavya için... diye başlayacak olursa da, bu defa El-Barudi: — Bu odada, diye sözünü keser, yarı geceden sonra siyaset yapılmaz!

Yankoviç bunu pek beğeniyor. Öyle yüksek bir sesle gülüyor ki, bitişik odadan duvarı vuruyorlar.

— Tamam, diyor, konuşulmaz!

Mehmed-Ali, bu defa, aynanın önündeki resmi gösterip, yumuşacık soruyor:

— Karın mı, Yankoviç?

— Karım.

— Mahzun kadınmış karın, anlaşılan.

— Mahzun mu?

— Evet, mahzun! Hele gözleri!

Yankoviç resme döndü, dikkatle baktı:

— Gözleri? dedi. Yine Sırpça birşeyler söyledi. Sonra onlara değil de, onların bilmediği bir başkasına söylermiş gibi: — onunla, dedi, dört yıl evvel Hohner'i beraber dinlemiştik. Üç gün sonra, havagazıyla kendini boğdu.

10

Hilde, orada öylece duruyor; perdeyi aralayıp, Paris'in damlarına bakıyor. Gözlerinde benek benek çocukluğu, hayreti, sıkılganlığı ve güzelliği. Paris'in damlarına yağmur yağıyor. Hotel de l'Europe'un ışıklı yazısı, avucunu yağmura bir açıyor, bir kapıyor. Hilde, Almanya'dan, Berlin şehrinden; köşebaşındaki salkımsaçak çocuk parkının; bu parka bitişik, eski zaman evinin içinden, çıkıp gelmiştir. Gözleri küçük, benekli mavi; ama, baktığı, bakmak istediği; gördüğü, görmek istediği evren, tozpembe ve pırıl pırıldır.

Eğer, bir gölge gibi, otelin merdivenlerinden süzülür geçerse; ya da, akşama yakın, aşağıdaki salonda bir koltuğa yaslanır, saçmasapan bir kadın dergisini, merak ve hayranlıkla sökmeye uğraşırsa; sanki o pırıl pırıl o tozpembe evrenin içlerinde, biryerlere uiaşmak üzeredir. Bunu duyar, yüreği çırpınır. Dışarda yağmurlar yağar. Kapının zili titrer. İçeriye, yağmurluğu sırsıklam, gözlükleri nokta nokta, Milân Yankoviç girer ve gökyüzüne söver.

Hilde, ellerini, koltuğun kadifesi üzerine bırakmıştır. Kadifenin, yumuşak ve tozlu teması, içini ürpertir. Sonra, bitişikteki çocuk bahçesinde, Bavyera'lı bir piç kurusu, ona tutar kovasını «takdim» eder. Ihlamurların gölgesinde, akşamlara kadar oynarlar. Annesi, kapının önüne çıktı mı; önce sokağın ötebaşı-

na bakıyor, sonra çocuk bahçesine eğilip ona sesleniyor: «— Hiii-iilde!»

Hilde'nin iç dünyasında, çocuk istekleri ile genç kız hayalleri sarmaşdolaş. Olurun olmaza, mümkünün mümkün olmayana kafa tutması, düşündüğü herşeyi aydınlatıyor. Her gittiği hayattan, ona en gerekli olanı, nasıl olsa alacağını biliyor. İç pekliğini bu sağlıyor. Berlin'de, garda, Paris yolculuğu için kâğıtlarını ilgililere gösterirken, içindeki durgunluk biraz da bundan mı? Belki! Yine de içisıra, kompartımanda pencere önünde oturmak gibi, bir çocuk hevesi büyütüyor.

Savaş yıllarında, bir kere, babaannesinin yanma, Stuttgart'a gitmişlermiş. Trenler asker dolu. Ampuller örtülü. Yol boyunca, ya canavar düdüklerinin uğultusunu duymuşlar, ya uçaksavarların öksürüğünü. Heinrich amca, yine yanında. Zaten neyi, ne zaman hatırlamak istese, Heinrich amcası, hep böyle hazır ve nâzır. Büyük yüzü bir ışıkla aydınlanıyor. Kollarını uzatıyor:

«— Gel,» diyor, «Hilde!»

Nasıl herkesin bir babası olursa, Hilde'nin de bir babası olmuş. Mühendismiş. Gittikçe silinen bir resim. Bir hayal. Onun gözleri de, Hilde'nin gözleri gibi, ufak ve benekli imiş. Hilde'nin babası, Norveç'te ulu bir soğuğun, haksız bir savaşın acısını, duya duya çürümüş ve kendini vurmuş. Hilde'nin annesi ağlamamıştır. Ona, Norveç'te savaşın ve soğuğun tükettiği bir erkek için ağlamak; zayıf, utandırıcı bir şeymiş gibi geliyordu. Nasyonal Sosyalist Partisi'nin, bölge örgütünde görevliydi. Heinrich amcası ne yapsın, Hilde'yi almış, Stuttgart'a götürmüş. Yollar, askerle dolu. Cepheye gidenler ve cepheden dönenlerle. Ama çocuklar, trende daima pencere önünde oturmak istiyorlar. Savaş olsa da, olmasa da!

Hilde ışığı yaksın. Masanın üzerindeki ışığı. Heinrich amcası, gözlerini çocuklaştırarak, ona bakacak:

— Teşekkür ederim, diyecek, Hilde! Satırları seçemez olmuştum.

Heinrich amcasının, âdeti bu; vakitli vakitsiz Hölderlin'den birkaç mısra okumak. Neden Hölderlin? Hilde, Hölderlin'i sevemedi. Onun, gözlerinin ardındaki dünya; hiç değilse şimdilik. Hölderlin'in dünyasından daha büyük ve güzel. Zaten insan yaşadığı şiiri artık duyamaz olursa, yazılı şiire düşer. Şair yaşadığı şiirin tezgâhtarı, başkalarınkinin hırsızı değil mi?

Hilde, amcasına baktığı vakit, dudaklarının kımıldadığını görüyor. Gülümseyerek:

— Ah, diyor, Hölderlin!

Amcası kitabı, yatağın üzerine bırakıp, piposunu dolduruyor:

— yarından sonra, seni Alliance'a yazdıracağım. Fransızcan için. Öyle umuyorum ki kısa zamanda...

Hilde nasıl da seviniyor. Bunu, daha önce duymuş olduğu halde, seviniyor. Aşağıdaki salona indiklerinde, orada, bara oturmuş, saçıbaşı karmakarışık, Mehmed-Ali'yi görüversin istiyor. Mehmed-Ali onun dünyasında, çocuk parkındaki Bavyeralı piç kurusunun, yerini mi aldı ne? Oysa hep önüne bakan, en az Hilde kadar utangaç, bir Mehmed-Ali değil mi bu?

Hilde geldiği zaman Mehmed-Ali küçülür. Aynı dakikanın iğne deliğinden bakıp Sabiha'yı ve Marie-Te'yi, hattâ Şadiye'yi bir arada görür. Başka kadınları da görür. İnmek üzere bir tokadın, ışıltılı tehdidi altında, Lâle'nin yılan gözlerini görür. Kadınlarla ilgili öyle şeyler düşünür ki, Hilde'nin oracıkta, yanıbaşında olması onu yerin dibine geçirir.

«Her erkeğin, bir kadın düşünmesinden doğal, ne olabilir? Biz de elbet, bir kadın düşüneceğiz. Yalnız, başkaları ile aramızda, ufacık bir fark beliriyor. Adam var, bir kadın onun için, bütün mutluluk demektir;

kendisinin, düşünebildiği kadarıyla dışındaki bütün insanlığın. O kadın, (karısı, sevgilisi, ne boksa o,) onu tamamlayan öteki parça; o zaten, bu kadına ulaşmak için yaşıyormuş. Birbirlerini buluyorlar. Artık adamda eski soru işaretlerinden hiç birisi kalmamıştır. Bir kadın, sonuç olarak, bir erkeği ortadan kaldırıyor. Ya da birbirlerini ortadan kaldırıyorlar, yok oluyorlar. Yaşadıklarında, yeni hiçbir taraf gösterilemez. Onlara herkes, 'binlerce basit insan' diyor. Hayatlarından, her sabah gazete getiren çocuktan, bebeğin ilk çıkan dişinden gebermişcesine mutlu oluyorlar. İşte, Sabiha! Gerçekten böyle bir kadın; öteki yarısını, bulması gerek. Bulur bulmaz, herşey, bir düğmeye basmışsın gibi, tıkır tıkır işleyecek. Doğru, yerinde, akla yakın, katlanılamayacak derecede, ölçülü.

Oysa Sabiha ile aramıza çelik bir tel çekilmiş. Eğer onun için; büyük gözleri, biçimli ağzı ve her yanı için, yaşadığımız hayatın mutlaka happy end'e götürülmesi şartsa, biz böyle bir şart tanımıyoruz.

Mustafa diyor ki:

«— şunu iyi bil, o senin beğenmediğin Sabiha, şu zamanda ve bu yerde, sağduyuyu temsil ediyor.»

Kahrımızdan geberiyoruz:

«— Hangi sağduyu?» diye bir araba soru işareti diziyoruz.

Aslında Sabiha'nın temsil ettiği sağduyu değil, mahkûmluk tevekkülü. O, zamanının ve çevresinin çemberine girmiş, başeğiyor. Bu çemberin içinde hırsızlama özgürlükler, hırsızlama mutluluklar arıyor. Sağduyu imiş!. Asıl sağduyuyu, biz temsil ediyoruz. Çemberi kırmak, dışına taşmak istiyoruz. İşte böyle olunca, kadın bizi tamamlayacak öteki yarı olmaktan çıkıyor. Ya bizimle birlikte, çemberini kırmak isteyen bir mekik; ya da bizim etki alanımızda, bir uydu haline geliyor. Sonunda mutluluğu değil acıları paylaş-

mış oluyoruz. Çünkü bir çemberi, hayır için de olsa kırmak, bu işe girişenlere, pahalıya malolur.

Böyle abuksabuk düşüncelerin dışında, elbette bir kadınsızlık duygusu, bir kadın arzusu yüreğimizi buruyor. Kadın, bir şehvet oyunu düşünülürse başka şey; bir hayat dramı düşünülürse başka şey. Marie-Te, bir hayat dramının bir şehvet oyununa sürüklediği karma: Onunla yattığımız gece, XX. ci yüzyılla yatmış olduk.»

Hilde'ye gelince, Mehmed-Ali üzerinde onun yumuşak bir etkisi olmalı. Onu hatırlamaktan hoşlanmalı. Onunla bir kahvede gidip oturmalı. Mehmed-Ali, inatçı zemberekler gibi içinde kıvrılan bükülen düğümleri çözmeğe didinip yoruldukça. Hilde ona hatırı hoş eden, çocukça ve dindarca iki lâf etmeli. Mehmed-Ali ona baktığı zaman, Sabiha'yı hatırlamıyor. Hilde, Paris'te rastladığı başka bir Sabiha hiç değil. Hilde, bir yol boyunca, beraber yürüdüğü çocuk. Ona çekinmeden içinizi dökebilirsiniz. Ömrünüzün sonuna kadar, bir daha birbirinize rastlayacağınız, nasıl olsa şüphelidir. Galiba buluşmanın ve konuşmanın içtenliğini kuran da budur.

Heinrich amca, Mehmed-Ali'yi seviyor. Dahası var, Türkleri seviyor. Almanlar Türkleri severmiş. Üstelik bir dostu 'Harb-ı Umumi'de İstanbul'da bulunmuş. Liman Von Sanders'ın kurmayındanmış. Mehmed-Ali, Liman Von Sanders'in kim olduğunu, İstanbul'da ne yaptığını pek çıkaramaz. Yalnız, o elini uzatıp, güleç gözlerini parlatarak:

— Ben Herbaute, edebiyat doktoru!

diye kendini tanıtınca, nedense sevinir. Herr Doktor, daha ilk konuşmada, sözü döndürür dolaştırır, şaşılacak bir ustalıkla Hölderlin'e getirir; Mehmed-Ali'yi aptala çeviren, güzel, dokunaklı ve temiz şeyler an-

latır. Ama Mehmed-Ali için asıl önemli olan; bu adamın, tıpkı Mustafa gibi, ona ait düşünceleri, daha doğrusu bir bulut arkasından sezip de bir türlü açıklayamadığı şeyleri, kolaylıkla söyleyivermesi. Gerçekten de, Doktor Herbaute, onunla iki kere konuştuktan sonra, peygamber gibi gülümsüyor; piposunun küllerini boşaltıp:

— sizin, diyor, psikolojik durumunuzu pek güzel anlıyorum. Garibime giden, Türkiye'den bu çeşit kimselerin çıkabilmiş olması. Ben sanırdım ki memleketinizin, gayet yerleşik bir sosyal bünyesi vardır. Müslümanlığın, bu bünyeyi dondurduğunu sanırdım. Avrupa'da, hele iki dünya savaşından sonra, sizin gibi adam çok. Ama Türkiye'de?!

Gözlerinin içinde, gizli ışıklar:

— üstelik, diyor, ikinci savaşa da katılmadınız!

Mehmed-Ali, memleketini hatırlıyor. Kahvelerde, meyhanelerde geberen üniversiteli gençleri; yolculuklar kuran, serüven delilerini! Vartkes'i hatırlıyor, sonra.

— Bizde de var, diyor, böyleleri.

— Savaşa katılmadığınız halde?

— Savaşa katılmadığımız halde!

Doktor Herbaute eli, ayağı, güleç ve kıvırcık gözleri, geniş ve aydınlık yüzüyle:

— yanılmıyorsam, diye bir açıklamaya kalkışarak, Mehmed-Ali'yi büsbütün serseme çeviriyor; yanılmıyorsam sorun, şiddet sorunudur. Muhakkak! Biz şiddetin tutsağıyız. Hepimiz. Bütün insanlar. Bunu seviyoruz. Hoşlanıyoruz galiba. Naziler'in en yıldırıcı zamanlarında, hep sormuşumdur. Bu çılgınlık nereye varacak? Acı, çıplak kuvvet, acımasızca Allahlaştı mı, kendisi kadar acı ve çıplak, başka kuvvetlerle çarpışıyor. Korkunç bir şey! Her ikisi de, içlerinden ve birbirlerinden koparabildikleri, terkettikleri dökün-

leri; yeni ve daha müthiş şiddetlerin, tohumları olarak salıveriyorlar.

Mehmed-Ali işittiklerini kavramaya çalışıyor. Doktor Herbaute'nin Fransızcası öyle hızlı, öyle temiz ve akıcı ki, ne demek istediğini bir türlü etraflıca derleyip toparlıyamıyor. Gülüyor:

— Yâni? diye soruyor.

Doktor Herbaute de gülüyor:

— Yâni, diye tekrarlıyor, ya milletler arasında politika alanında; ya milletlerin içinde sosyal alanda devamlı bir kuvvetler çatışması. Her çatışmadan sonra da, yeni çarpışmaları hazırlayacak dinamit tohumları. Bugünkü Avrupa, işte bu tohumlarla ekilidir. Bir bakıma, son savaşın tohumları, bakın, Ortadoğuya bile sıçramış. Yoksa sizin varlığınızı nasıl açıklayabiliriz?

Mehmed-Ali: — Peki, diyor, ya büyük fikirler?

— Onları da aynı çerçeve içersinden düşünebiliriz. İddialı ideolojiler, iç ve dış çarpışmaları hazırlıyor. Dinamit tohumlarını besleyen bunlardır. Birinci savaşın Almanya'ya serptiği tohumları, kim suladı büyüttü dersiniz? Rosenberg'in saçmaları!

Mehmed-Ali bir cıgara yakıyor. Bir dakika, camlardan dışarsını seyrediyor. Ona öyle geliyor ki Doktor Herbaute sorunu, gereğinden fazla kestirmeden giderek, halle çalışmaktadır. Bununla beraber, dediklerini Mustafa'ya tekrarlıyor. Mustafa, artık ölme anı gelmiş hasta bir domuz gibi gözlerini kaydırıyor.

«— İhanet psikolojisi,» diye bir şeyler geveliyor, «memleketi tanımamak! Nereden yola çıkıldığını, nereye varılacağını iyice aramamak!»

Mehmed-Ali ansızın Mustafa'ya acıyor. Hem de, fena halde acıyor. Sanki bu adam karanlıkta, iğneye iplik geçirmeye çalışmış durmuş; gerçekte ne iğne, iğneymiş; ne de iplik, iplik! Doktor Herbaute, piposunu dişlerinin arasına kıstırıyor:

— evet, diyor, sizin durumunuz da bu! Türkiye'nin sosyal yapısını bilmiyorum. Şiddet eğilimleri olması lâzım. Var mıdır, yok mudur, siz daha iyi bileceksiniz

Omuzlarını kaldırıyor.

— gayet karışık sorunlardır, diyor, bunlar!

Mehmed-Ali: «— Gayet karışık?!» diye düşünüyor.

Doktor Herbaute'ye insanların mutluluğu konusunda, düşündüklerini sormayı aklından geçiriyor. Fakat, kapı! Elinde kocaman bir demet çiçek, Hilde, çocuklukta yaşanmış sonra unutulmuş bir ilkbahar günü, en iyisi bir nisan günü gibi, içeriye giriyor. Doktor Herbaute ona kıvırcık gözleriyle bakıp:

— Hilde, diyor, *Komm!*..

Sonra, odalarına çıkmadan, Mehmed-Ali'ye:

— sizinle, diyor, konuştuğuma memnun oldum.

Mehmed-Ali, arkasından: «— Ben de memnun oldum,» diye düşünüyor, «hem de çok!» İçin için, ihtiyar Almanın dediklerini ölçüp biçiyor. Liman Von Sanders paşayı, şiddetin toplumsal hayattaki rolünü, Hilde'nin küçük, benekli gözlerini tartıyor. Bir an için, Paris'te, bir akşam üzeri, ona herşey içinden çıkılamayacak kadar eğri büğrü, dumanlı ve alacalı gözüküyor. Cebinden Mustafa'nın mektubunu çıkarıyor, bir kere daha okuyor. Okuyor ama anlamıyor ki!.. Aklını Hilde ve Doktor Herbaute almış gitmiş. Tekrar bir cigara yakıyor. Mektubu cebine koyup:

— «Onunla,» diye yeni bir karar veriyor, «kafamı kurcalayan bütün sorunları konuşmalıyım.»

Mustafa'nın mektubu, aslında bir âlem. Ne kadar harf, ne kadar satır yazmışsa, teker teker hepsi ter döküyor. Ama nasıl ter döküyor, bunu ancak Mehmed-Ali, çilesinin parmaklıkları arkasından seçebilir. Kimbilir, belki o da seçemez.

Mustafa diyor ki: «— şunun şurasında, sen gittin, iki lâf konuşacak adam da kalmadı. Hoş konuşacak şey de yok ya, neyse! Bilirsin ki biz konuşmayız, hayal kurarız. En güzel hayal kurabilenler, içimizde en namussuz olanlarımızdır. Sana gelince, sen bir hayali yaşamaya gittin.»

Mehmed-Ali dişlerini sıkıyor. Mustafa'nın sözünü düşünüyor:

«— Bir hayali yaşamak!»

Ayrıca bu sözle, Doktor Herbaute'nin sözleri arasında ilişki kurmaya; bir hayali yaşamak arzusunun, bazı şiddet eğilimleriyle gizli bağıntısını bulup çıkarmaya uğraşıyor.

Mustafa diyor ki: «— sen, her bakımdan, aşırı bir adamsın. Hayalini hareket plânına iten, bu. Toplumun tükürdüğü bir adam, eğer kafası işliyorsa, ister istemez büyük iddiaların adamıdır. Koyu softalığını, onu peşisıra gelen, kıpkızıl zındıklığını düşün! Ha? Hattâ denebilir ki sen, iddialarının büyüklüğünden yorulmuşsun. Dünyayı, dünyanın sorunlarını kavramak, büyük iş. Üstelik bizim takatımızı aşıyor. Seni, ne olduğu belirsiz bir mutluluk hayali peşinde koşturan, iddialarını açıklayamamanın ümitsizliği ve çaresizliği...»

Mektubun en altında, kurşun kalemle yazılmış bir satır:

«— Yuvarlağı çalıştır, hele, yuvarlağı! Herşeyi o halledebilir, şunun şurasında!»

«Ne zaman? Düşünmek lâzım ki, biz bu memlekete cebimizde uyuz birkaç yüz lira para, bir aylık 'seyahat' vizesi ile geldik. Paramız ve günlerimiz sayılıdır. Yarın olmazsa öbürgün, meteliksiz kalabiliriz. Otelden kapı dışarı edilebiliriz. Oysa, daha şimdiden, aklımızın içinde ustura çiğliğiyle parlayan şeyler beliriyor. Paris'te, düşüncenin ufku, her yerden çok daha geniş. Her sorun, birçok köşelerden ele alınıyor.

Hem de, defalarca. Buralarda bir süre kalmalıyız. Bu çileyi çekmeliyiz. Aç kalmalıyız sözüngelişi; kendimizi aç kalmaya, şan, şöhret ve debdebe içinde ter ter tepinen Paris'te aç kalmaya; Bonne Nouvelle Bulvarı'ndan aç geçmeye hazırlamalıyız. Bu şehirde, günlerini sütlü kahve ve croissant'la geçiren, şu kadar çilekeş yaşıyor demiyorlar mı? Biz, kendimizi aldatmıyoruz. Değil mi ki gelmişiz, buradayız, zaaflarımıza yenilmiyelim, Paris'in zaaflarına da yenilmeyelim. Buralar da, bu açlık, ihanet, yalnızlık, ölüm ve intihar cümbüşü ortasında, sürü sepet adam yaşıyor. Bir Hernandez yaşıyor. Bir Yankoviç yaşıyor. Bir Çang, bir Süreyya yaşıyor. Yaşayabiliyor. Biz de yaşayabiliriz.»

Süreyya, önüne bakarak konuşuyordu:

— Eh, Fransa tabii! Paris. Kolay olmaz, iş bulmak, çok zordur. Girginceyseniz, bazı fırsatlar çıkabilir. Ben arasıra bulurum böyle fırsatlar, ama güvenemem.

Elindeki gazetenin, kenarlarını tiftikliyor:

— Dil bilmeniz şart, diyor, onsuz olmaz.

Mehmed-Ali: — Bulaşıkçılık için de mi? diyor.

Süreyya hayretle kaşlarını kaldırıyor:

— Bulaşıkçılık mı? Siz delirdiniz mi kuzum?

— Bulaşıkçılık ya da hammallık, hangisi olursa?!

— O bile zor, tanıdıklarınız olacak, torpil uydurulacak!..

Oysa Yankoviç'in düşüncesi, başka: — canım öğrenciler nasıl geçiniyorlar? Gidip, *ramassage* yaparlar. Kağıt toplama işi. Hem kolay, hem elverişli. Ev ev gezecek, eski gazeteleri toplayacaksın. Günde beşaltı yüz frank çıkaranları çoktur. Baktık çok sıkıştın, uydurma bir okula yazdırırız seni, olur biter.

Mehmed-Ali: — İyi ama, diyor, dil bilmiyorum ki!

Yankoviç masayı yumrukluyor:

— bilmiyor musunuz? Garib! Yahu işte konu-

şup duruyoruz ya, pekâlâ! Kafana bu acayip şeyleri kim sokuyor, anlamıyorum.

Süreyya, gazetenin bütün kenarını koparıp, ufalar:

— otelde oturmak akılsızlık! Daha önce de söylemiştim, galiba! Evet mi? Çok para veriyorsunuz. Size bir oda düşündük. Haldun adında bir arkadaşımızın, elinde boş bir oda varmış, size verecek sanıyorum. Geçen akşam, sinemada rastladım, söyledim. Konuşalım dedi.

Mehmed-Ali içisıra, bu işde bir orospuluk olsa gerek diye, kuracak tabii. Süreyya'ya inanamaz. Onu çamurdan yapılıvermiş, çarpık bir heykel gibi alıyor. Çamurdan bir heykel. Henüz kurumamış: ıslak ve bulaşık.

— Olur, diyor, konuşuruz.

Konuşuyorlar. Haldun dedikleri, itin biri. Yıllardır buradaymış. Odasını anlatıyor. Uzun zamandır, kimse oturmamışmış. Pismiş biraz. Molozları temizlemek şartmış. Yok canım, üstesinden gelinemeyecek kadar da pis sayılmazmış. Mehmed-Ali, taş çatlasa, ayda üçbin franga, 'müstakil' oda bulamazmış ki! Eğer bu işi yapıyorsa, Haldun, Süreyya'nın hatırı için yapıyormuş.

Mehmed-Ali: — ya eşya? dedi, benim hiçbir şeyim yok! Yatak, şu, bu, bana kaça patlayacak sonra?

Haldun sırıttı:

— Canım, dedi, burada bitpazarı yok mu? Gidip Clignancourt'dan bir yatak alıverirsiniz, olur biter. Hepimiz ilk geldiğimiz sıralarda böyle yaptık.

Süreyya destekledi:

— Olur biter!

Mehmed-Ali: — Üçbin frank! diye hesapladı. Otele verdiği, bunun çok üstünde idi. Odayı tutarsa, epeyce para artırmış olacaktı. Süreyya'nın, bu iyiliği yapmak istemesine, şaşmıştı, her olasılığı düşünerek, ke-

sin bir sözle bağlanmadı. Dışarda Paris, ışıklı bir yağmura bürünmüştü. Otobüsler şehri taşıyorlardı. Metro ağızlarından, heyecanlı bir insan kalabalığı fışkırıyordu. Eiffel Kulesi, uzaktan uzaktan sanki Allah bir diyordu.

Arkasında bir adam güldü. Dönüp bakınca yıldız toplayan devi tanıdı. Bu, Hernandez'di. Kıvırcık saçları, ufak tefek, yine alnına dökülmüştü. Gözleri, Barcelona'dan iki sokak feneri gibi yanıyorlardı. Uzundu. Upuzundu. Dişleri hayâsız ve bembeyazdı.

— *Buenos noçes!* diye selâmladı, ne o, mutluluğu artık Quartier'de mi aramaya başladınız?

Mehmed-Ali güldü: — Sizi, dedi, tanıdım. İlk bakışta.

— Ben, dedi, Hernandez.

— Evet! Trostskist!

Hernandez'le, bir kahveye girdiler. Büyük, ışıklı, kalabalık bir kahve. Her köşesinde, başka dil konuşuluyor. İspanyolca ve Arapça, Çince ve İngilizce: Işık gözlerine doluyor. Garsonlar, ışığı, kadehlerde taşıyorlar. İhtiyar, suratı bozulmuş bir kadın, pastis içiyor; çürük dişleriyle, pis pis gülüyor. Galiba yalnız o, ışığın dışında kalmış.

Hernandez: — Bana Cinzano diyor, sizin için?

Mehmed-Ali: — o dediğinden! diyor.

Hernandez, iki masa ötelerine oturmuş, simsiyah saçlı ve onun gibi Barcelona gözlü, bir kızla selâmlaşıyor. Kız ona bütün yüzüyle gülüyor. Aralarında İspanyolca konuşuyorlar. Hernandez, sonra:

— Sevilla! diyerek kızın adını söylüyor, sizi bir gün tanıştırırım.

Mehmed-Ali: «— Bir gün!..» diye kuruyor. Derken, başka bir köşede Türkçe konuşulduğunu farkediyor. Birisi küstah ve kavgacı bir sesle diyor ki:

— ulan bu bok memlekette, yedi buçuk kilo kaybettim, gebereceğim be! Ne halt etmeye gelmişiz, bilmem. Karı dersen, yüzüme bakan çıkmadı; okumak dersen, bize göre değil...

Mehmed-Ali konuşanı arıyor. Köşede, krallar gibi giyinmiş, beyaz bir kaz bulunuyor.

«— Oysa,» diye düşünüyor, «sıkıntının bir kaza yaraması gerekirdi.»

Hernandez onun şerefine içti. Ve sordu:

— Nasıl, iş bulabildiniz mi?

— Hayır, dedi Mehmed-Ali. Fakat galiba bir oda bulduk.

— Mükemmel! Kaça?

— Ayda üç bin!

Gözleri tutuştu: — Üç bin mi? *Formidable!*

—... yalnız pismiş biraz. Temizleyeceğiz. Bir de yatak, Clignancourt'dan. Olur biter.

Hernandez ilgilendi: — Pis mi oda?

— Pis!

— Kimden buldunuz, bu odayı siz?

Mehmed-Ali hikâyeyi anlattı. Hernandez kahkahalarla güldü. Hem öyle şenlikli, öyle ıslıklı güldü ki, Mehmed-Ali'nin bütün şeytanlarını başına topladı. Bir cıgara yaktı. Bir tane de ona ikram etti. Ve bekledi. Nihayet Hernandez:

— güldüm amigo, dedi, çünkü dostunuz sizi aldatıyor.

Tekrar fıkırdadı: —*Trahison!* dedi, İhanet! *Haute Trahison!*

Mehmed-Ali, ilk fikrine dönmüştü:

«— Bu işde bir orospuluk olmalı! Bizim bildiğimiz Süreyya...»

Orospuluğu, Hernandez şöyle açıkladı: Eski öğrenciler, odaları, bazı yollardan, ayda yüz frank gibi gülünç bir paraya, uydurabiliyorlardı. Bunlar, ya eski hizmetçi odaları, ya da son yıllarda kapatılmış ge-

nelevlerin salonları idi. Pistiler. Tozlu topraklı idiler. Yoksul öğrencilere yardım olsun diye, dağıtıyorlardı. Bu işin kurdu eski talebeler, iki fakülteye birden kayıtlı olanlar, işin karaborsasını yapıyorlardı. Üç ayda üçyüz franka tuttuğu odayı, ayda üçbin franga başkasına veriyor; aradan hiç olmazsa, cep harçlığını çıkarıyordu.

Hernandez, içkisinden bir yudum aldı:

— Asıl, dedi, garib olanı, şu: Ne diye bir Türk'ü kazıklamak istiyorlar? Üstelik arkadaşınız?

Mehmed-Ali, bir anda tere batmıştı. Bıyıkları herifler gibi dikilmişler. Çenesi sıkılıyor. Zamanı, bir kürdan gibi belinden kırıyor, ufalıyor. Üç tane, masmavi, biner franklık kağıt; elele tutuşmuş, beyninde hora tepiyorlar. Allahına sövüyor. Hernandez'in Allahına. Hernandez, öfkesini anlıyor ve bekliyor. Saçları hep ufak ufak, ve malûm!

Bu defa Mehmed-Ali bir yudum alıyor. Gülümsemeye çalışarak:

— Demek, diyor, böyle!

— Böyle! Sizi uyarmak istedim!

Mehmed-Ali daha hızlı gülüyor:

— Mersi, diyor, mersi! İspanyolcası nedir bunun?

Hernandez: — *Grasias!* diyor.

Mehmed-Ali: — *Grasias!* diyor. Daha hızlı gülüyor.

Süreyya, gözlerinde dost ışıklarıyla, diyor ki: «— otelde kalmak, akılsızlıktır.» Artık kahvede kim varsa, gülüyor: Kesik saçlı, pantolonlu kızlar; sivri sakallı, çember sakallı herifler; ressamlar, ihtiyar öğrenciler, küçük orospular. Garsonlar, hâlâ kadeh kadeh, beyaz bir ışık taşıyorlar. Louis Armstrong'un bir parçası, ışığı balon balon köpürtüyor ve uçuruyor. Öteki köşede aynı Türkçe ses:

— oğlum, diyor, bırakın bu kızları! İş çıkaramazsınız bunlardan. Topu para çekmeye bakar, son-

ra düğmesini çözmez. İyisi mi, bir akşam gidin Sébasto'ya...

Hernandez: — Benim aklımda olsun, diyor, oda dalgası...

Mehmed-Ali: — *Grasias!* diyor tekrar: — şimdilik odamızdan memnunuz. Fazlasıyla memnunuz odamızdan. Odamızı seviyoruz. Verdiğimiz paraları, kapıdaki Matmazel'i, herkesi.

— Ne kadar veriyorsunuz?

— Sekiz bin!

— Eh, çok da denemez.

— İyi mi, işte bir soru: Sekiz bin frank mı çok, üç bin frank mı?

Hernandez içkisini bitirdi:

— Elbette, dedi, üç bin frank çok!

Yeniden güldüler. Sevilla, yanındaki oğlanlarla, kalktı. Önlerinden geçerken Hernandez'e, İspanyolca birşeyler söyledi. Saçları, omuzlarına dökülmüştü. Yüzü genç, fakat yorgundu. Yalnız dudaklarını boyamıştı. Mehmed-Ali: «Sevilla!» diye düşündü. İçinden belirsiz, yumuşak çizgili şeyler geçiyordu. Süreyya'yı, ona oynamak istediği oyunu, unutmuştu. Cinzano tatlı bir içki idi. Bir ara:

— Bazen dünyayı anlayamıyorum, dedi. Kendiliğinden mi bu kadar kirliydi, yoksa biz mi kirlettik? Ha, elbirliğiyle?

Hernandez: — Biz, dedi, kirlettik.

Mehmed-Ali: — Siz, diye sordu, neden Trotskistsiniz?

Hernandez'in dişleri parıldadı: — bunu bana çok insan sormuştur, dedi. Böyle sorulara kesin karşılık vermek zordur. Bana kalırsa, Trotskiy'nin haklı olduğu su götürmez.

Mehmed-Ali bu konuda, hiçbir şey bilmiyordu.

— Peki, dedi, Trotskizm insanları mutlu edebilir mi?

Hernandez kısaca kesti attı: — mutluluk insanların yalana inanabilme yeteneğine bağlıdır.

— Inkâr mı ediyorsunuz mutluluğu?

— Bilmem! Belki de. İnsanlar kendiliklerinden öyle mutlu filân olamazlar. Birisi çıkar onlara mutlusunuz der. Onlar da inanır. İş böyle geçerse, mesele yok. İnanmazlarsa, başka bir yalanın kuyruğuna takılırlar. Tabii, o zaman da...

Kulağını kaşıdı. Ve büyük büyük baktı: — bana sorarsanız, yalnız Trostkist açıdan bir işçi sınıfı ve orta burjuvazi ittifakı...

Mehmed-Ali artık onu dinlemiyordu, yeniden Süreyya'ya takılmıştı. Süreyya bir tarla faresi idi. Mehmed-Ali, avucuna bir fare almıştı. Üstelik ölü bir fare idi, bu. Bunu düşündükçe, bıyıkları yüzünde dikiliyor, gözleri ufaldıkça ufalıyordu.

Birden, Türkçe olarak, yüksek sesle:

— Hayır, dedi, Süreyya ile benzeşmek istemiyoruz!

Büyük bir gece oldu. Otelin ışıklı yazısı, odanın içinde, tekrar tekrar, yandı, söndü. Mehmed-Ali, karanlığı ve aydınlığı, öfkeyi ve sâkinliği, mutluluğu ve acıyı, eveti ve hayırı; aynı zamanda, kırık ve bütün, sıfır ve milyon hâlinde yaşıyor. Paris'te geçmiş günlerinin yoğun dehşetini yaşıyor. Camlar, sanki bir cennete bakıyorlar, bir cehenneme!

O, gömleği terden sırtına yapışmış, pencereden kapıya, kapıdan pencereye tesbih çekiyor. Etrafında kaygan, yapışkan ve ihanete hazır düşünceler. Sanki bir çıkmaz sokaktadır, ya da bir lâbirentte: her döndüğünüz köşeden sonra, çıplak duvar alnınızı karşılıyor. Bir lâbirentten ancak sâkin ve insancasına düşünerek çıkılabilir. Fakat öfke?! Budala yerine konmanın, göz göre göre kazıklanmanın, öfkesi!? İnsanlık mı bu, be?

«Biz tutalım, İstanbul'lardan kalkıp gelelim: ar-

kadaş diye seni bulalım; sen tut, utanmadan bize oyun oyna! Peki, ya Hernandez'i görmeseydik? Ayda üç bin frank diye inek gibi oyunlarına düşecektik. Arkamızdan enayi diye güleceklerdi. Artık elbette kabul etmeyeceğiz. Burada kalacağız. Odamızda. Şimdilik, daha bir müddet dayanabiliriz. Hele vize dalgasını bir halledelim, sonra bir çâresine bakılır. Mutlaka bakılır. Bakılması lâzımdır. Buraya, o kadar insan geliyor. Mülteciler filân? Onlar nasıl yolunu buluyor? Biz de buluruz...»

Işığı yakıp, zamandaki ikilikten kurtulmak istedi. Saat, sabahın biri. Bozulmuş yatağı, acınacak halde. Aynalar, yüzüne yüzüne çarpıyorlar. Masanın başına oturdu. Bir kâğıt çekti. Mustafa'ya bir mektup yazdı: «— Mustafa ağbiy,» diye başladı, «senin bize benzettiğin bu Süreyya puştu, daha ilk günde...»

Bir vakit yazdı. Kalem elinde inatçı katır gibi tepiniyordu. Bıyıklarını çiğnemeye başlamıştı. Sabiha, taa oralardan, Boğaz'dan bir kır kahvesinden sesleniyor, fakat sesini duyuramıyordu. Sabiha zayıftı. Oysa Paris, Paris'in koynunda büyüttüğü itlikler, hergelelikler eski korsanlar gibi şanlı ve güçlüydüler. Rom içiyor, hayvanca uluyorlardı.

«— iş bulacağız. Ne yapıp yapıp, bulacağız. Olmazsa işler kötü. Açız. Henüz ümitlerimiz kırılmadı. Yankoviç geçenlerde bir işten bahsediyordu. Onu bir deneyeceğiz! Süreyya hergelesine, bir daha selâm sabah yok...»

Sonra, ellerinin titrediğini farketti. Bir kere daha: «— Asabımız bozuk!» diye düşündü.

Ağzı cigaradan apacı idi. Dişlerinin arasında, beş altı küfür, çakıltaşları gibi tekerleniyordu. Bir tanesini yakalamak istiyor; tam yakalayacağı sırada, asıl tutmak istediğinin ötekisi olduğunu anlıyordu.

Işığı söndürmeden kendini yatağa atıyor. Leş gibi bir uykunun çukuruna düşüyor. Hernandez ile Hil-

de, nedense ve nasılsa öpüşüyorlar. Doktor Herbaute piposunu sıkılıyor: «— eğer Amerikan markası olsaydı!» diyor. Mehmed-Ali, kanter içinde, kondansatörü, lâmbaları elliyor. Boğazından aşağıya, zehirli bir tükrük akıyor. Hernandez hayâsız dişlerini parıldatarak: «— Yalnız ve yalnız diyor, işçi sınıfı ve orta burjuvazinin ittifakı!..» Sonra tekrar Hilde'yi öpüyor. Aslında Hilde'yi öpmek isteyen, Mehmed-Ali. Gidip o hızla kızı, kollarının arasına alıyor; ve Süreyya'yı kucakladığını, tiksintiyle görüyor. Burnunun ucunda bir ter damlası, bir bombardıman gecesinin dev ışıldağı gibi parıldıyor. Süreyya'yı iyice tokatlıyor: birbiri ardınca birkaç kere. Mustafa ellerini kavuşturmuş gümbür gümbür gülmektedir. Çünkü Mehmed-Ali, Ecvet'i tokatlıyor, Süreyya'yı değil. Şampiyon, istekayı, uzun uzun ayarlıyor ve bir çekişte Ecvet'in bir gözünü çıkarıyor.

Sonra çocuk. Gözlerinin içi mavi mavi gülümseyen; elleri ufacık ufacık; her zamanki gibi neşeli. Kollarını bir çıngırağı tutmak istermiş gibi oynatıyor: ileriye geriye, iki yana, en çok da, Mehmet-Ali'nin bıyıklarına doğru. Anlaşılmaz birşeyler söylüyor: — Daaa!.. Daa! diyor: — Iıı!.. diyor. Çocuksu konuşuyor. Bu, hiç şüphe yok, Mehmed-Ali'ye dehşetli dokunuyor. Onun minnacık ellerini dudaklarında duyuyor. Hem mutluluğa, hem kahıra benzer bir burgaç, içini bulandırıyor. Çocuk ona metelik vermiyor. Kristale benzer pırıltı, fakat kalın bir camın üstüne mi oturmuş ne? Gülüyor: — Gıı!.. Gıı!.. diyor: — Daaa!.. Daaa!.. diyor: — At!.. Ta!.. diyor. Çocukça konuşuyor. Mehmed-Ali'nin anlamadığı; ilkel, anlamlı, biraz da acınası bir dil. Derken Süreyya, ürkek ürkek, bir fare gibi camın üstüne çıkmıyor mu? Çocuğun körpe kulaklarını ve pembe burnunu kemirmek istiyor. Mehmed-Ali bir yumruk indiriyor, cam tuzlabuz oluyor. İyi ama, çocuk?! Çocuk nerede? Çocuk?

11

(Sonra hayatımıza, 'solcular' girdi: Mustafa gibi, Ecvet gibi, Lâle gibi; onlara ve birbirlerine o kadar benzeyen; o kadar benzemeyen 'partililer', Emek Radyo Tamir Atölyesi'nin camları arkasına, bizim zihnimizin içine yerleşiyor; ve bize, bir çıkış yolu, bir nefeslik bir hayat yolu açtıklarını iddia ediyorlar. Biz ki Allahsız, inkârsız ve Şadiye'siz kalmışız; Biz ki toplumun haak tu deyip tükürdüğü, piçiz; bir yudum oksijen, ufacık bir hal çaresi, altalta yazılmış insanca ve efendice iki mısra için, her nefes yoluna burnumuzu sokmaya hazırız.

Artık devrimcilik rüyalarımız vardır: Sokak köşelerinde barikatlar kurmak, köprüler atmak, insanlığın mutluluğu için ölmek rüyalarımız. Yeni lâflar öğreniyoruz. Yeni teselliler. Yeni 'feda-yı nefs'ler peşindeyiz. Hayat, ansızın, sırtımızdan silkilip atılması lâzım gelen, bir bok çuvalı olmaktan çıkıyor; bizim için, halledilmesi lâzım gelen, gayet karışık bir bilmece haline geliyor. Bu bilmeceyi çözmek isteyenlerle, istemeyenler arasında çırpınıp, sonunda çözmek gerektiğinde karar kılıyoruz.

İstanbul o zamanlar, İkinci Dünya Savaşı'nın bunalımını yaşıyor. Yalnız İstanbul mu, bütün dünya, bütün insanlık bir bilmecenin halline girişmiş. Bunun için kan akıtıyor. Bazı geceler, atölyede, Musta-

fa, ben ve diğer 'partililer', bir radyonun başında toplanmış, cephelerde işlerin nasıl yürüdüğünü, harita üzerinde izlemişizdir. Harb, bizim için, artık bir futbol maçı olmaktan çıkmıştır. Bir düğümün çözülmesi. Bir şiirin bitmesi. Ve iki elektrik kutbunun, beklenmedik bir zamanda, kontakt yapması. Mustafa açıklamalar yapıyor. Bizse, elimizde olmadan, açıklamalar yapan bu yorgun Mustafa'yı, okul kapıcısı Rüstem Ağa'ya benzetiyoruz. Biz, artık, meteliksiz bir sanat enstitüsü öğrencisi olmadığımız halde, yine de, açıklamalara ve bunları yapanlara açız. Bu açlık, Allahbilir, bizim insanlığımızdan, insanlığımızı bilişimizden ileri geliyor

Mustafa kırmızı tesbihini su gibi, bir avucundan öteki avucuna akıtıyor: bizi, bize anlatıyor: nasıl biz bu toplumun tükürdüğü adammışız; nasıl gelecek insan düzeninin, kurucusu olacakmışız! Nasıl yeryüzü, bizim gibi, Allahsız, inkârsız ve Şadiyesiz, bir kara kalabalıkla doluymuş. Sonra bize, tarihin dibine uzanan, efsaneler anlatıyor. Göğsümüze bir rüzgâr doluyor. Taksim'den Tünel'e yürürken, vitrinlere ve manekenlere, başka bir devrin gözleriyle bakıyoruz. Biz artık bu takvimlerin değil, gelecek takvimlerin adamıyız. Romantizmimiz, kitaplarımız, herşeyimiz var Meyhanelerde, aydınlık bir geleceğin şerefine, kafayı çekiyoruz. Meyhaneler, şerefine içilmiş ve içilecek, ne kadar şan ve şöhret varsa, hepsini sarhoş gözlerimize ve sarhoş gözlerine yığıyor.

Acı tartışmalara girişiyor, on binlerce cıgara içiyoruz. Yalnız, her tartışmanın sonunda, iyice kavrayamadığımız, dağınık, bunaltıcı bir nokta kalıyor. Bunu seziyor, benliğimizi, bütün bütün okumalara veriyoruz. Kesemiz ve kalbimiz, bizim gibi tükürülmüş geleceğin insanlarına, sonuna kadar açılmıştır. Mustafa seyrek saçlı başını kanırtıyor:

«— Mutluluğun gerçekleştirilmesi,» diyor, «an-

cak bilim yoluyla olur. İlkin Kimin yanında, kimin karşısında olduğunu bileceksin, sonra kolları sıvayıp mücadeleye atılacaksın.»

Bizim temiz bir kalbimiz vardır. Bizim bu kalbimiz, oldum olasıya temizdir. Biz, sahici insanız. Biz önce insanlık diye bir şeyin var olduğuna, inanmışızdır. Bu insanlık düşüncesidir ki bizi, insanların mutluluğu düşüncesine götürmüştür. Mutluluk bir bakıma, insanca yaşamak demek değil mi? Ve gelecek mutluluklar vaadeden her düşünce ve bu düşüncenin her adamı, ilkin insanca hareket etmek zorunda değil mi? Eğer siz, hem kalkıp bu iddialarınızla beynimizi ağrıtır, hem bir köpek tiynetiyle insanlığınızı çiğnerseniz, ben, elbette çıldırırım. Bunda haklıyımdır da. Doğruluk iddiasında bulunan adam, doğruluğunu her hareketiyle isbat etmeli. Biz doğru adamız, bunu bir şamar gibi, apaçık ortaya dökmüşüz. Oysa etrafımızdaki yeni dostların çoğu, içinden pazarlıklı idiler. Birbirlerini ve bizi aldatıyorlardı.

Önce Mustafa, olanca ağırlığıyla, kendi geçmişine sövüyor. Ya anlayamadığı ya hesaplayamadığı şeyler olmalı. Mutlaka. Düzeni değiştirmek iddialarını, o düzen içinde hiçbir temele oturtamamış. Soyutlanmış. Fikirleri, eylemler halini alamamış. Almış, yanlış eylemler halini almış. Farkında olmadan belki, toplumsal düzeni, bir yenisiyle değiştirecek yerde, her türlü toplumsal düzenin dışında, çürük ve inkârcı bir tip haline girivermiş.

Hele bu inkârcılık!.. Neler görmüyoruz? Arkadaşlığın inkârı. Dostluğun ve herşeyin! Küçük çıkarlar için, büyük yaltaklanmalar. Arkasısıra, yorgunluk! Kendini yıpratmış, bir adam. İnancını, gerçek anlamı ile değil; taşıdığı bütün anlamlardan sıyırıp, bir günah, bir küfür gibi taşıyan adam. Zamanla anladık ki Mustafa, tıpkı bir orospudur. Kafasının içinde, ayıp bir şey mevcuttur. Ona boyun eğmiştir. Herkes ona

orospu diyor, o aksini isbat edemiyor. Herkesin dediğine baş eğiyor. Aciz. Bir de kalkmış, orospuluk mutluluğunun savunmasını yapıyor.

Yaz akşamları Cennet Bahçesi'nde, İstanbul'un hüzünlü ışıklarına karşı oturduğumuz vakit, bunu bize Mustafa 'bizzat 'açıklamıştır. Bir suç itiraf eder gibi, acı. Marmara'dan yoksul bir gemi görünmüş, hoparlör bir Rum türküsünü ıslak bir çamaşır gibi tepemize asmıştır. Mustafa'nın, anlıyoruz ki, büyüklüğü, içine yuvarlandığı ahlâk çıkmazını sezebilmesindedir. Yoksa onu da, ötekilerinden ayırmayacaktık. Gerçekten o, ne olması gerektiği ile, ne olabildiğini, ikisinin arasındaki farkı, ölçebiliyor. 'İhanet Psikolojisi', diyor, 'Yuvarlağı çalıştırmak' diyor. İlkel bir namusluluğu var. Öyle bir namusluluk ki bu, irili ufaklı bir sürü namussuzluktan ve ihanetten alınma derslerle oluşmuş. Hiçin hiçi, ona orospu dendiğini, işin kötüsü, bunu kabul etmekten başka yapacak hiçbir şeyi olmadığını, biliyor.

Ama öbürleri?! En ahlâksız orospu erdemlilik taslayan orospudur. Bu, bizce böyle. Değil mi ki orospusun, değil mi ki cilveler yapıyorsun ve bunu minnacık çıkarların için yapıyorsun, kalkıp da bize erdemlilikten sözetme! Hele mutluluktan, hiç! Bize mutluluğun -herkesin mutluluğunun- anahtarını, uzatmak iddiasında bulunanalar, utanmadan ve arlanmadan, paramızdan ve iyi niyetimizden faydalanıyor; gidip sonra, bir Lâleli kahvesinde, bir Beyazıt kahvesinde, aleyhimizde akla hayale gelmedik hikâyeler anlatıyorlardı. Adımız enayiye çıkmıştı. Biz çünkü yalın ve açıktık. Biz sıkıntıları çekendik. Hem de ne sıkıntılar?

Biz o toplumsal rahatsızlığı, sâhiden yaşıyorduk. Onlar toplumsal rahatsızlığın, sırtından geçinme yolları arıyorlardı. Hepsi birbirine yalan söylüyordu. Hepsi birbirini aldatıyordu. İnsanlık, insanlığın büyük

sorunları lâfta kalmıştı. Aslolan, hepsini deli gibi heyecanlandıran, kendi küçük ve bayağı işleri idi. Bizim yanımıza geldiler mi, iki bardak şarab içebilmek, bir tabak ciğer zıkkımlanabilmek için yalan yanlış şeyler anlatır; hemen arkasından, en içten dostlarının, kuyruğundan tutarlardı.

Bir de Ecvet gibileri!. Ne hayatıyla, ne kafasıyla; benliğinin, çevresinin, benliği ile çevresi arasındaki ilişkilerin üzerine, bir kere bile eğilmemiş; fakat işsizliğin ve rahatın verdiği can sıkıntısı yüzünden, belkı de bu sıkıntıyı gidermek için, burnunu bu saklambaç oyununa sokmuş olanlar!.. Hatırlıyoruz ki bizim ilk öğürtümüz, Mustafa ile Ecvet arasında geçmiş bir tartışma gecesinde; terden bunalmış, gebermiş; küfür küfür bir sıtmanın sonunda, tabanca gibi patlamıştır.

Ondan sonra yeniden daha da çarpıntılı bir bunalım! Mustafa, işin garibi, bize hak veriyor. Tutumunu, onun gibi, bize bir vakitler reçete yazan, hazır hazır çözümler sunan benzerlerini yeriyor. Hakkımız varmış bizim. Bizim sezişimiz varmış. 'Mesele' kokmuş, 'mesele': Kokutulmuş! 'İhanet psikolojisi' imiş! Düşüncenin gerçekle ilgisi kalmamış! Hattâ düşünce kalmamış! Sadece birtakım saplantılar, küfürler, ihanetler ve kuyu kazmalar. Hepsi bu.

Bu serüvenden, kendimize olan güvenimizi kaybederek çıktık. Çıktık da sayılmayabilir. Yalnız ne var, insanlara yeni bir düzen bir mutluluk yolu getireceğim diyenlerin, mutlulukları ve düzenleriyle, ne türlü orospulaşmış olduklarını yaşadık. Biliyoruz. İstanbul'da yaşadık. Hep o eski İstanbul'da. Emek Radyo Tamir Atölyesi'nde. Böylelikle haksızlıklara sövmeyi ve gelecek haksızlıklara hazırlanmayı öğrendik. Amacın araç edildiğini öğrendik, sonra. Hepsinin hepsi, bileklerine kadar yağlı, efendi ve erkek ellerimiz, onlar adına lâf edenlerin, çoğu zaman, kesinlikle kendilerine benzemediklerini öğrendiler. Yüreğimiz şiş-

ti. Acıdan şişti. Kahırdan.. Beyaz ve siyah kahırdan. Belki biz budalaydık. Belki hayalcinin biriydik. Ama bizim kafamızda, şu bizim çektiğimizi, ötekiler çekmesin düşüncesi yaşıyordu. Yoksa biz şu ya da bu lâfın gerçekten o kadar doğru namuslu, adamı heyecandan öldürecek kadar yüksek ilkelerin şemsiyesi altında bu ilkelerin ve -Allahım!-, bizzat mutluluğun ırzına geçecek tiynette değildik.

Geçmedik. Geçemiyoruz. Bizi XX ci yüzyılın çarmıhına gerilmiş, bir İsa gibi düşünmemek lâzım. Biz mutlak anlamlar peşinde koştuğumuzu sanmıyoruz. Biz insanın ağzından doğaya ve topluma sorulmuş bir soruyuz. Biz cevaplar arıyoruz. Cevaplar buluyoruz. Yanlış cevaplar buluyoruz. Doğru sandığımız cevapların, rezil edildiğini görüyoruz. Ama içimizde bir yerimizde, gizli bir yakut gibi sakladığımız, pırıl pırıl bir ümidimiz var. Bütün ahlâkına ve ahlâksızlığına rağmen, insandan ümidimizi kesmedik. Kesmeyiz. Tartışmasız yobazken de, tartışmasız inkârcı iken de kesmemiştik. Biliyoruz ki o değişici ve kalıcıdır. En çamurlu, en kirli olduğu gün ve saatte bile, en temiz en gıcır gıcır günlerin ve saatlerin anasıdır. Değil mi ki kendi kendine, Allahına ve dünyasına sorular soracak kadar; kendinden, yaratıcılığından ve kuruculuğundan şüphe edecek kadar, tetik üstündedir, aranmakta taranmaktadır; elbette günün birinde herşeyi yine o halledecektir. Daima değişen, daima varlığını yücelten insana inanmışız, biz. Daima değişen, daima yücelen mutluluğu da o yaratacak...)

12

Hilde kalkıp, onunla beraber gitti mi? Yok canım! Ama Mehmed-Ali, elinde olmadan, uzun boylu: «— bizimle beraber,» diye kurdu, «bizim yanımızsıra!..». Aslında bu, bir fiil değil, düşünce idi. İçinde, yağmur gibi hazırlanıyordu. Öteyanda Sabiha iki beyaz kâğıt doldurmuştu. Yüzü çizgilerle doluydu. Yorgundu: «— tam sana âşık olacaktım!» diyordu. Mehmed-Ali bunu: «— tam sana âşık olmuştum!» okuyordu: «— bırakıp gittin. Herşey, acınacak bir şekilde, yarım kaldı. Belki kendimi sana sevdirebilirdim. Doğrusunu istersen benim ufacık bir mutluluktan başka, istediğim yok!». Mehmed-Ali mektubu iç cebine koydu.

«— Ufacık bir mutluluk,» diye aklından on bin kere tekrarladı ve ezberledi. «— ufacık bir mutluluk!»

Askere gidecekmiş; senelerce sonra, yeniden bir lise bitirme sınavına girecekmiş gibi, alıp götürücü bir his içinde idi. Gidip gidip, pencereden bakıyor, hiç bir şey görmüyordu. Birazdan Yankoviç gelecek, Prefecture'e gidecekler. Mehmed-Ali'nin vizesi bitiyor. Polise görünmesi lâzım. Bu, burada, başlı başına bir sorun!

Yankoviç: «— Paris,» diye gürleyip duruyor, «hep eski Paris! Dünyanın bütün cesedleri buraya düşer. Burada kalmak ister.»

İçkisini bir çizgide dikiyor: «— Paris,» diyor, «yirminci yüzyılın mezarlığıdır. Bu mezarlıkta, sana da bir yer bulacağız.

Mehmed-Ali'nin gözleri, kuşku ve umutla parlıyor:

«— Acaba?» diyor.

Yankoviç, saçlarını yüzüne indiriyor:

«— Elbette!» diye üstüne basıyor, «burada sırf bizim gibi insanlara ikamet tezkeresi temin etmekle geçinen dalavereciler vardır. Bir kere rüşvet heryerde rüşvettir. Üstelik Fransa'da heryerden fazla rüşvettir. Bir paket cıgara, iki şişe iyi cins köpüklü şarab herşeyi yoluna koyar. Yalnız adamını seçmesini bileceksin.»

Mehmed-Ali hazla tekrarlıyor:

«— İki şişe köpüklü şarab!»

İlk günlerde Mehmed-Ali, bu işi Süreyya ile halletmeyi düşünmüştü. Şimdiyse Süreyya'yı hatırlamak, onun için, suda ya da, dumanda boğulmak gibi bir şey. İster istemez Yankoviç'le gidecek. O zaten hemen herkesi tanıyor. Bu 'mezar'da, ona da bir yer bulmayı, vaad etti. İlkin şöyle bir deneyecekler. Birkaç ay kalmak her turistin hakkıymış! Olmazsa, Yankoviç'in dalavere makinası, harekete geçirilecek.

Mehmed-Ali, Hilde'yi de beraber alalım; Prefecture'e birlikte gidelim; orada, memurların ve gariplerin arasında, sıramızı bekleyelim, diye kuruyor. Hilde'nin benekli gözlerini, iki minnacık cam bilya gibi, avuçlarında taşıyor. Onlara bakıp duruyor. Aa, o ne? Hilde bir pencere mi açtı? Yoksa, iştahlı bir yağmur hazırlığının, yumuşak ve rutubetli tehdidi altında, Raspail Bulvarı'na doğru mu koşuyor? Peki, Mehmed-Ali nerede?

Yankoviç bir acayip geldi. Yüzü değişik. İhtiyarlamış gibi. Saçları da düzenli. Sımsıkı taranmış. Ba-

ğırmadı. Ortalığı karıştırmadı. Sadece Mehmed-Ali'yi selâmladı:

— Hazır mıyız? diye sordu.

Mehmed-Ali: -Hazırız! dedi.

Merdivenleri paldır küldür indiler. Sokak kapanıktı. Otobüsler sıkıntılı sıkıntılı geriniyorlardı. Gare du Nord'un tam üstüne, koskoca bir yağmur bulutu gelip durmuştu.

Mehmed-Ali ona bir cıgara verdi:

— Bir şey mi var? diye sordu.

Yankoviç başını ona çevirdi. Gözlüklerinin arkasında asıl bulunması lâzım gelen iki önemli şey, gözleri yok gibiydi. Sanki sadece bir çift mercek. Kısaca:

— Bir şey yok, dedi. *Rien de nouveau!*

Cıgarasını yedi bitirdi. Mehmed-Ali büsbütün birşeyler olduğuna hükmetti. Sabiha'nın mektubu kalbinin üstünde idi. Oysa Hilde tam içinde. Alnına, yaldızlı sarı bir bukle düşmüş. Hemen de utanıyor. Güya, onlarla birlikte, o da biniyor metro'ya. Hemen utanıyor. Elindeki bir kadın dergisiyle oyalanıyor. Gizli gizli Mehmed-Ali'yi süzüyor. Birden, karşılıklı olarak, birbirlerini keşfediyorlar. Hilde, hemen utanıyor.

Mehmed-Ali: «— Hilde,» diyor, «hadi seninle başka bir yere gidelim.»

Sabiha dalıp dalıp gidiyor: «— seni tam sevecektim,» diyor, «herşey hazin bir şekilde yarım kaldı. Sen galiba egoistin birisin.»

Mehmed-Ali istasyonlardaki duvar ilânlarına bakıyor. Görmeksizin bakıyor ,tabii:

«— Biz egoist miyiz?» diye alıp veriyor.

Yankoviç fol yok, yumurta yokken, ansızın:

— *Salauds!* diye küfrü basıyor. Aşağılık herifler! Yılanlar!

Sonra Mehmed-Ali'ye dönüp: — Sen, diyor, tutuldun mu hiç?

Mehmed-Ali: — Hayır! diyor.

«— Galiba bir gönül dalgası,» diye düşünüyor.

Yankoviç: — Ben, diyor, tutuldum! Belgrad'da Üniversite'de okuduğum sıra. Mahzun gözleri olan bir kızdı. Yüksek sesle, dua eder gibi ders çalışırdı. Onu öylesine severdim ki...

Cité'de indiler. Asansörde Yankoviç, bir zaman sustu. Mehmed-Ali hep Hilde'ye birşeyler anlatıyordu. Prefecture'den ona oturma izni vermiyorlardı. Hayat ağırlaşıyordu. Biryerlerde akordeon çalıyorlardı. Hem akordeonla «*comme en est bien dans tes bras*» şarkısını çalıyorlardı. Mehmed-Ali, Hilde'yi kaptığı gibi, Bois de Vincennes civarında, bir sonbahar kahvesine götürüyordu. Yeni kararlar veriyorlardı. Mehmed-Ali:

«— İsveç'e mi gideriz,» diye soruyordu, «yoksa Berlin'e mi?»

Garsona iki sütlü kahve söylüyorlardı. Öteki masalarda mavi gömlekli, kirpiksiz ve büyük ağızlı işçiler, bir sendika gazetesinin üstüne kapanmış çekişiyordu. Mehmed-Ali:

«— Hilde,» diyor, «yarabbi!»

Yankoviç: -Buradan, diyor. Pasaportunu hazırla!

Pasaportumuz hazır. Suratımız gergin. Yankoviç'in Allahına dualar ediyoruz. Bir merdiven. Bir kapı. Daracık bir koridor. Bir salon. Bakıyoruz, insanlar. Bunlara 'garipler' demek, daha doğru. Yankoviç'e sorsak, 'cesedler' diyecek. Köşede çilli, kızıl saçlı bir kızcağız. Sıraların üzerine tünemiş ihtiyarlar: dazlak kafalı, soluk mavi gözlü bir adamcağız; durmadan terleyen bir şişman. Hepsi bize bakıyor.

Biz, bu garibler in, bir ölüm treni bekler gibi bekledikleri, salona girer girmez; serüvenlerimizi yarıda bırakıp, tenha bir yerlere; Alaska'ya, eskimoların arasına; en iyisi Antil adalarına, Martinique'e gitmek için, dayanılmaz, karşı konulmaz bir arzu duyuyoruz.

Yankoviç bizi köşedeki memura itiyor. Memur uyuşuk, canından bezmiş. Bakmıyor bile. Yalnız, kağıtlarımızı gözden geçiriyor. Onun için insanlar yok, kâğıtlar var. Bir mühür basıyor:

— Doldurunuz! diyerek uzatıyor.

Dolduruyoruz: Adımız. Küçük adımız. Doğum yerimiz. Anamızın adı. Babamızın adı. Kâğıtları tekrar memura veriyoruz. O, yazdıklarımıza şöyle bir göz atıyor:

— Salonda, diyor, bekleyiniz. Sizi çağıracaklar.

Salonda bekliyoruz. Aslında, öteki bekleyenlerin, onlardan önce beklemiş olanların, acımsı, nankör ve sıkıntılı bekleyişine katılıyoruz. Yankoviç, verdiğimiz cigarayı, düşünceli düşünceli alıyor.

— Dumanla! diyoruz.

Dumanlıyor.

— Bu beklemek, diye soruyoruz, ne kadar sürer. Yankoviç?

— Bu beklemek, diyor, ebediyete kadar sürer.

— Yapma be, diyoruz. Yankoviç!

— İnan ki, diyor, en güzeli beklemektir. Hayvanlar gibi, kıymetini bilmeyiz. Gelecek olan şey, yüzde seksen küsur ihtimalle, yeni ve tahammülü güç sıkıntılar olacağına; üstelik, bekleme sırasında, gelecek şey için, sıkıntıya ve sevince yarı yarıya şans vermek âdet olduğuna göre; beklemek, olanı yaşamaktan iyidir.

— Bu, diyoruz, Yankoviç; Ölüm felsefesi.

— Bu şehir, diye tekrarlıyor, bir mezarlıktır.

Sonra hiç ilişkisi olmayan bir konuya atlıyor:

— her vakit düşünmüş durmuşumdur, hiçbir defasında çözememişimdir: Acaba neden beni yalnız bırakmak istemişti?

Boş bulunuyoruz:

— Kim? diye soruyoruz.

Yine bir çift mercek, gözlerimize batıyor:

— Karım! diyor.

— düşünmekte fayda yok, diye sersemce lâflar ediyor, ve sersemce lâflar ettiğimizi gayet iyi biliyoruz: — sabretmek ve...

İyi ama Yankoviç, ne diye karısıyla uğraşıp duruyor bugün? İyi ama acaba biz, neden Hilde'yle uğraşıp duruyoruz bugün?

Biber gibi sırıtıyor:

— *Soliman*, diyor, *Soliman le magnefique!* Ne çetrefil bir hayat, yaşadığımı bilsen...

— Ya da diyoruz, nasıl yavaş yavaş öldüğünü!

İki Amerikalı geliyor. Bir kadın ve bir erkek. İkisi de, duffel-coat giymişler. Kovalanmış kazlar gibi tıslayarak, şaşkın şaşkın, oradan oraya gidip geliyorlar. Onların arkasından haydi Hilde geliyor. Aslında gelmiyor. Ama biz geldiğini kuruyoruz. Kahverengi bir etek giydiğini, saçlarını bej bir kurdelâyla ördüğünü kuruyoruz. Geliyor, hafifçe başını eğiyor:

«— fakat,» diyor, «ben fakülteye gideceğim. Fransızca öğrenmeliyim. Heinrich amcamla bunu geçen akşam konuştuk...»

Doktor Herbaute'nin, kıvırcık gözleri ışıklanıyor:

«— *Nicht var?*» diyor, «Hilde?»

Hilde, hemen utanıyor: «— *Ja,*» diyor, «*Ja!..*»

Bizimle alay ettiğini sanıyoruz.

— tabii alacağız. Alacağız ya, yine de herşeyi düşünmek, iyi. Eğer tezkereni buradan alamazsak, seni bir dostumla tanıştıracağım. O da bir başka cesed. Fakat imkânları olan bir cesed. Göreceksin, o işe karışır karışmaz herşey kendiliğinden hallolacak...»

Yankoviç'i dinlemiyoruz. Arasıra kapıdan siyah iş gömleği giymiş, erkek traşlı bir kadın memur görünüyor. Orada, cıgara dumanı ve buğu içinde, bodur fidanlar gibi bekleşen kalabalığa sesleniyor:

— Mohammed Vajdi!..

— Gunnar Olafson!..

— Slawinskiy!..

Çağrılanlar davranıyor. Öbürlerinde, bir sıkıntı. Arablardan birisi gidiyor. Arkadaşı, tek başına kalıyor. Dazlak kafalı gidiyor. Bu arada, başka insanlar geliyorlar. Kaşları, ip gibi incecik çekilmiş, saçları, plâtine boyanmış bir kadın geliyor. İki çocuklu, tırnakları kırık, gözleri yorgun, başka bir kadın geliyor: ya Yahudi, ya da Polonyalı mülteci. Amerikalıları, öteki salona gönderdiler. Hilde'yi de gönderdiler. Hilde gitmedi. Onu pencerede, camın benekli aynasında görüyoruz. Yağmur da başlamış. Yankoviç'e eğiliyoruz:

— Yağmur, diyoruz, başlamış, Yankoviç.

Yankoviç, kafasına vurulmuş gibi silkiniyor:

— Ha? diyor, ne? Yağmur mu?

Tek başına kalan Arap, teklifsizce yanlarına sokuldu. Şaşılacak derecede uzun ve kıvırcık kirpiklerini devirerek:

— Merhaba! dedi. Ne milletsiniz, siz?

Mehmed-Ali: — Biz Türküz, dedi, o da Yugoslav!

Yankoviç, garip garip güldü: — orası biraz şüpheli!

Arab: -Ben Irak'lıyım, dedi, Bağdad'lı.

Mehmed-Ali'ye gülümsedi: — sizin komşu.

Ayak üstü bir araba lâf anlattı. Şu köşedeki kız varmış ya? Hani çilli, kızıl saçlı! Az önce, yanına gitmiş. İş çıkarabilir miyim diye, ne millet olduğunu sormuş. Kız İsrail'li değil miymiş. Mehmed-Ali, kıza baktı. Kız dalgındı. Yüzü büyük ve genişti. Belki, o da hayal kuruyordu.

Arab: — Vallahi, dedi, müthiş şaşırdım.

Yankoviç onu dinlememişti. Hattâ sırnaşıklığına içerlemişti. Gittikten sonra, bed bed arkasından baktı:

— Ben, dedi, El-Barudi'yi tercih ederim.

Mehmed-Ali: — bugün bir başkasın, dedi, Yankoviç!

— Evet, dedi, bir başkayım.

Mehmed-Ali: -*Ça ne va pas?* dedi.

Yankoviç: -*Ça va pas!* diye cevap verdi, *ça va pas du tout!*

Arkasından yine, vize uzatılmazsa, ne yapacaklarından başladı. Wagram taraflarında bir otelde yaşayan bir Sırb'tan, bu Sırb'ın çevirdiği pasaport karaborsacılığı işinden sözetti: Öyle usullerle çalışıyormuş ki, şaşarmışsın! Prefecture'de bile adamları varmış!

İşin tuhafı, sorun artık Mehmed-Ali'ye dokunmuyordu. Heyecanı geçmişti. Şimdi ona vize vermeseler, kaçakmış gibi tutup içeri atsalar, vızgelecekti. Karşısındaki şu dumanlı kalabalık, camlardaki şu yağmur, Yankoviç'in alışmadığı sönük hâli, üzerinde beklenmedik bir etki yapmış; o, bu sıkıntılar ve kahırlar ortasında, ancak onlarla birlikte yaşayabilecek, bir insan olduğu izlenimine kapılmıştı. Sanki bunlar olmasa, hayat, tuzsuz bir peynir kalıbına dönecekti. Sanki o buralara, böyle Prefecture'de birkaç aylık vize dilenmek; İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Avrupa'nın çilesini paylaşmak için düşmüştü.

— Tut ki, dedi, olmadı bu iş. Bize ne yapabilirler, Yankoviç?

— Tut ki çıkmadık?

— Kaçak sayılırsın.

— Tut ki sayıldık?

Yankoviç gülümsedi: — Hey, dedi, bu sıtma daima böyle başlar. Dikkatli ol, dostum. Kaçağı yakaladılar mı; önce hapseder, sonra sınır dışına atarlar. Ama bunun da, çaresi bulunmuştur. Herhangi bir pansiyoncu ile anlaşabilirsen, kaçak olarak, oturabildiğin kadar otur; günün birinde bir vapur bileti uydur, tekrar Prefecture'e gel: seni gözaltına alırlar. Sorgu filân. Sonunda işini uydurursun. Bir Giorgio vardı bizim, böyle yapmıştı. Ama, Fransa'dan çıkaca-

ğını isbat eden bilet, mutlaka elinde olmalı. İş, pansiyoncu ile anlaşmakta.

Mehmed-Ali: «— İnsan,» diye düşündü, «yabancı bir ülkede bile ölmeyebilir.»

Yankoviç: — Ölebilir de! dedi, orası belli olmaz!

— Neden, belli olmaz?

— Yalnız vize güçlükleri mi var sanıyorsun? Sana kaç kere söyledim, bu şehir bir mezarlıktır.

— Belki! Ama şâhâne bir mezarlık!

Yankoviç daldı: — mezarlık olmayan bir şehir düşünüyorum, dedi. Güney Amerika'da, bir dostum yaşıyor. Savaş sıralarında, nasılsa Paveliç'le beraber çalışmıştı. Şimdi Arjantin'de. Dört beş ayda bir, mektup alıyorum. Her defasında beni de oraya çağırır.

Mehmed-Ali: »— Arjantin,» diye düşündü, «pampalar!..»

— Gidecek misin, diye sordu, peki?

Yankoviç: — Hayır! dedi.

Yüzü kararmıştı. Zaten salon da kararmıştı. Bekleyenler aralıksız yenileniyor, beklemek bitmiyordu. Yahudi kızını, Iraklıyı çağırdılar. Mehmed-Ali, kendini çoktan kaçak sayıyordu. Sanki onu da çağırdılar. Memurlarla konuştu. Ona olmaz dediler. Artık kaçak! Belki Arjantin'e gidecek. Yankoviç herhalde ona, Arjantin'deki dostu için, bir tavsiye mektubu verir. Sonrası yolculuk, denizaşırı yolculuk. İyi mi?

Sonra sözde Hilde ile buluşurlar. Yağmur çiselese de çiselemese de, Hilde, nehir kıyısındaki ulu ağaçların altında dolaşmakta; suyun uyku gibi akıp gidişine, arasıra geçen nehir gemilerine bakmaktadır. Mehmed-Ali'yi yanıbaşında görünce, korkar. Daha doğrusu utanır:

«— Aaa,» der, «siz misiniz?»

Mehmed-Ali: «— Evet,» der, «*fraulein!..*»

Kız gülümser. Birden, bir o kadar daha, güzelleşir:

«— Almanca mı öğreniyorsunuz?»

Mehmed-Ali'nin içinde, bir ışık dönmektedir:

«— Evet,» der. «Üç kelime biliyorum. *Fraulein. Komm. Guten Morgen.*»

Concorde Meydanı'na doğru gelirler. Yağmur ufalanır. Herşey, ama özellikle nehir ve Hilde, dayanılamayacak kadar güzeldir. Mehmed-Ali, içisıra: «— birkaç kelime daha biliyorum,» diye mırıldanır, «Hilde! sözgelişi bak, *Ich liebe dich,* demesini biliyorum.

Bu, elbette ve mutlaka, seni seviyorum demektir. Concorde Meydanı, yağmurun altında, düşünmektedir. İkisi birden, hiç beklemedikleri bir anda, uzaktan Arc de Triomphe'u görürler. Hilde önüne bakar, durur. Mehmed-Ali, kendi kendine:

«— Ona,» diye düşünür, «gayet önemsiz bir şeymiş gibi söylemeliyim.»

Oysa hiçbir şey söyleyemez. Sadece:

«— *fraulein!*» diyebilir, belki.

O kadar. Hilde, yüzünü ona çevirir. Sıcak, yumuşak bir sesle:

«— Evet!» der. Ve bekler.

Champs-Elysées'den, sıra sıra otomobiller gelmektedir. Trençkotlu bir adam, sıralardan birine oturmuştur. Grand Palais'nin önüne kadar, konuşmaksızın yürürler. Gök alçacık. Bulutlar. Eiffel. Yüreklerinde taze ekmek içi gibi, ama bir buğday ekmeği içi gibi kabaran, süngerli bir hüzün. Paris. Mehmed-Ali:

«— Almancayı seviyorum,» diye düşünür.

Hilde başını sallar. Mehmed-Ali'nin düşündüğü şüphesiz:

«— Hilde'yi seviyoruz!» anlamına gelmektedir. Bunu hissetmek, Hilde'yi gittikçe daha çok utandırır. Öbür taraftan Doktor Herbaute piposunu sıkılar sıkılar, kıvırcık gözlerinin derinliklerinde, çocuklara özgü bir pırıltıyla:

«— Türkiye'nin,» diye başlar, «sosyal yapısını bilmiyorsam da...»

Sonra Hilde'ye çevirir yüzünü:

«— Hilde,» der, «gel Hilde!..»

Ve Hilde Mehmed-Ali'yi, Seine kıyısında, bir ölüm meleği gibi yalnız bırakıp, gider.

«Öğleye doğru bizi çağırdılar. Bir odaya girdik. Bir kadının karşısına oturduk. Bizim yerimize, Yankoviç konuştu. Kadının üst dudağını, ince ve kesin bir yara izi, ikiye biçmişti. Bizi küçümsüyormuş gibi, yukardan bakıyordu. Yankoviç son derece uysaldı. Biz masasının kenarındaki takvimi, yığılmış evrakı, mühürleri gözden geçiriyorduk. Sabiha, gizlendiği yerden:

«— kalk gel,» diyordu, «hadi halk gel! Bu böyle devam edemez. Edebilir mi? Asla! Tam seni sevmeğe başlamıştım. Yeniden, bıraktığımız yerden yola düşeriz. Herkes gibi, bizim de bir hayatımız olur.»

Mehmed-Ali, bir ara, kadının seslendiği farketti:

— Evet! diye kekeledi. Şey!.. Pardon?

Kadın: — Niçin gelmiştiniz? diye sordu. Arkadaşınız turist olarak diyor. Vizeniz de seyahat vizesi.

Mehmed-Ali: — Evet, dedi, turist olarak.

— Şimdi, biraz daha kalmak mı istiyorsunuz?

— Mümkünse?

Kadın kâğıtları kurcaladı:

— Ne kadar diye sordu.

Mehmed-Ali, Yankoviç'e baktı: —Üç ay! dedi.

Yankoviç güldü. Yine aynı uysal tavırla:

— Yalnız üç ay, dedi.

Kadın, bir zaman konuşmuyor. İnadına konuşmuyor. Sonra korktukları noktaya parmağını basıyor:

— Döviziniz var mı sizin?

Mehmed-Ali içinden: «— Hayır!» diyor. Fakat, bunu yüksek sesle tekrar edemiyor. Bunun üzerine Yankoviç:

— dostumun, diye söze karışıyor, üç ay geçindirecek parası vardır. Bunu garanti edebiliriz.

Mehmed-Ali onayladı:

— Elbette!

— Kanıtlayabilir misiniz, bunu? Banka hesabı filân?

Mehmed-Ali gülümsüyor:

— Paramı yanımda taşıyorum, diyor, eğer isterseniz...

Ve, keseye davranıyor. Yankoviç:

— eğer, diye tamamlıyor, mutlaka bir banka vesikası isterseniz; bu parayı bankaya yatırabilir, gerekli vesikayı alabiliriz.

Kadın, hep aynı yukardan bakışlarla, paraları süzüyor. Dolarlara, Franklara, Liretlere, parmak uçlarını dokunduruyor. Elleri gayet biçimsiz. Fakat öyle düzgün manikürlü ki!..

Camlara bakıyoruz: Yağmurdan benek benek. Sanki gözyaşları. Sanki bir mülteci ya da bir vatansız gizli gizli gözyaşı dökmektedir. Niçin dökmektedir? Bunu biz bilemeyiz. Belki o da, doğru dürüst bir şey söyleyemez. Fakat, işte böyle çiseler durur. Gözlerimizi kısıp, paralarımızı, ceblerimize dolduruyoruz. Öbür masalarda, öbür garipler, başka memurlara hesab veriyorlar. Bizim önümüzdeki, ansızın kalkıyor gidiyor. Yalnız kalıyoruz.

— Yankoviç! diyoruz.

Sesimiz kısık ve yavaş: — Yankoviç! diyoruz.

— Tamam! diyor. Olacak!

Sırıtıyoruz.

— Şimdi âmirine sormaya gitti. Paraların tesiri mükemmel.

Adaaam! İsterse olmasın! Biz bu gözyaşı ve kü-

für hayatını, elbette ve her zaman; Paris'te olduğu kadar bir başka şehirde, bir hastahanede, bir Robenson adasında; daha olmadı mı, bir cezaevinde de yaşayabiliriz. Yine rüyalarımıza terkedilmiş çocuklar girer. Şurası belli mi? İçimizde genişleyen kahır, acaba haritamızın üstüne, yaşanacak daha ne bulutlar getiriyor. Bir kapıyı açıyor, küt! Başka bir ülkeye düşüyoruz. Ayağımızın altında, 'bizzat' toprak oynadıktan sonra, oturma izni verilmiş ya da verilmemiş, çekiver kuyruğunu!

Artık yorgunuz. Ağzımız acı ve sıcak. Yankoviç'e bakıyoruz. Bugün, hergünkünden başka bir Yankoviç. Odasında, aynanın önünde gördüğümüz, mahzun bakışlı kadın resmi aklımıza geliyor. Sonra, Yankoviç'in, otelin barında, kulağımızın zarına çivilediği sözler:

«— Bir kadın eninde sonunda hiçbir şeydir, fakat boşluğunu duymak yok mu boşluğunu? İşte bu korkunç!»

Ya da: «— ya biz?» diye uluduğu, «ya biz? Hayatımız öyle kaypak ve kararsız bir hal aldı ki, Allahın günü yerleşik bir hayat özlemi çekmekten, gerçek yerleşik bir hayatın asıl tadını unuttuk, bozduk ve değiştirdik. Kirlettik, kısacası. Günün birinde ölürsek...»

Haydi be sen de Milân Yankoviç, bugün iyice efkârlısın!

Prefecture'ün Seine'e açılan kapısından çıktılar. Yağmur, ince ince, saçlarına ufalanıyordu. Nehir uyumuştu. Yağmurlu havalarda hep böyle olurdu. Yol, St-Michel köprüsü'ne kadar ıssızdı. St-Michel köprüsünden, otomobiller geçiyordu. Mehmed-Ali eliyle, cebinin üstünden, kadının verdiği kâğıdı yokladı. Üç aylık bir *récépissé!* Demek ki, daha üç ay Paris!

Sabiha, gizlendiği yerde, gözlerini yumdu. Uzak eski ve unutulmuş bir anıyı yakalamak ve yaşamak istermiş gibi:

«— Dön» dedi. «Mümkün olduğu kadar çabuk dön! Hayatımı değiştirdin ve gittin. Şimdi eski hayatıma katlanamıyorum. Yenisini, sensiz yaşamayı beceremiyorum. Çabuk, dön!»

Mehmed-Ali, dalgın dalgın, çevresine baktı. Kulakları uğulduyordu.

— Hayır! dedi.

Yankoviç, ellerini, pantolonunun ceblerine sokmuştu. Ona döndü, fakat görmedi. Neden sonra, tam köprünün başında:

— Eh, dedi, oldu bu iş!

— Oldu bu iş, dedi Mehmed-Ali, sen olmasaydın?!

Yankoviç: — Yine olurdu, dedi, muhakkak!

Mehmed-Ali: — Şimdi nereye? diye sordu. Beraber ,bir yemek yeseydik. Şurada bir yerde?

Yankoviç elini dostça sıktı.

— Başka bir gün, dedi. Şimdi Le Mahieu'ye gitmeliyim. Bir dostum, bekleyecekti. Akşama, ha?

Mehmed-Ali, onun arkasından daldı: Yağmur hızlanmıştı. Yankoviç, hiç istifini bozmadan, ağır ağır, sindire sindire yürüyordu. Kendi kendine: «— Üç ay,» diye tekrarladı. «Üç ay daha, Paris.»

13

Mehmed-Ali, yalnızdı. Paris'in inanılmaz kalabalığına rağmen. Paris'in inanılmaz kalabalığı içinde. Her gittiği sinemada, her oturduğu kahvede, dört bir yanını sevişen çiftler sardığı halde. Mehmed-Ali'nin yalnızlığı, keçe tüylü, tozlu bir yalnızlık. Bu toz onu boğuyor. Yalnızlığın tozu. Kendisini, bazı bazı, bir ormanın gölgeli derinliğinde, tek başına hissediyor. Ağaçlar, böcekler, dikenler ve ökse otları, aralarında pısır pısır konuşuyorlar. Boğuluyor.

Paris'in gündelik hayatı, bir makine düzeniyle onun dışında, sürüp gider. Sabahları, ortalık henüz aydınlanırken, metrolar işçileri ve gazetelerini taşımaya koyulurlar. Otobüslerin, ağır kamyonların gürültüsünden uyuyamazsınız. Hal taraflarında, terli, sevinçli, utanmaz bir kalabalık! Daha sonra öğrenciler, memurlar. Herkes hayatını yapan, ya da bozan, günlük işkenceyi çekmeye koşar.

Oysa sen Mehmed-Ali, bu işkenceyi, içinde kurmuşsundur. Paris'in dışında, kendi içinde ve yalnızsındır. Sabahları, kahveler boştur. Patron belki gelmemiştir. Garson, kravatsız, beyaz ceketsiz, önüne bir kakao, bir sütlü kahve dehler, gider. İki *croissant* yersin. Camların arkasından, yolcular, sabah otomobilleri geçmektedir. Otomobilin biri, bir citroen, eğilir, pencereden bakıp, yaralı bir at gibi ceddine cibiliyetine söver.

Gazeteni okuyup dururken, birden, Quartier'de olmak istersin. Oranın kahvelerinden, hiç olmazsa, işsiz güçsüz ressamlar, okul kaçağı öğrenciler, ne yapacağını bilemeyen devamlı yalnızlar bulunur. Her birisi, masasında, sütlü kahve bardağını, iki avucuyla avuçlayıp, hapisten yeni çıkmış bir hergele iştahıyla, sıcak sıvıyı ve özgürlüğü; can sıkıntısından gebermek ve zamanını çarçur etmek özgürlüğünü, eşekcesine höpürdetir içer. Kirpiklerine, sinek kâğıdı gibi, bir beyhudelik duygusu yapışır. Birer birer kopar kirpiklerin. Kuru kafaya dönersin. Beyaz. Ve yalnız.

İşte o zaman, Hilde'nin zamanıdır; Hilde'yi düşünmenin, Hilde'yi yaşamanın zamanı. Mehmed-Ali, hayalinde alıyor onu yanına, saatlerce konuşuyor. Susuyor. Binbir cıgara içiyor. Onun uzağında olmak, onu yine de böyle yanıbaşında duymak yok mu, fena halde dokunuyor ona? Oysa Hilde, Alliance'ın bahçesinde, İsviçre'li ve çifte örgülü herhangi bir matmazel Kleigger ile arkadaş olmuştur. Bu kız, yalnız yolculuk romanları okurmuş. Joseph Konrad'ı, Jack London'ı, Saint-Exupery'yi çok severmiş. Soluk suratını, yırtık bir gülümsemenin arkasına saklıyor; ve Hilde'ye, Almanca olarak, açıksaçık şeyler anlatıyor.

Hilde, hiç kimsenin düşünemeyeceği, düşünmeye cesaret edemeyeceği kadar heyecanlı bir akşam, odasında Fransızca kompozisyon yazmağa çalışıyor. Öğretmen, şöyle bir konu vermiş: «Paris'i, ilk görüşte, nasıl buldunuz? Mehmed-Ali, Paris'e günün hangi saatinde baksa, 'ilk' defa görüyor; üstelik, her köşebaşında, yeni bir Hilde keşfediyor. Yukarda Hilde, kaleminin ucunu açıyor. Parmaklarını çıtlatıyor.

Yağmur yağıyoruz.

Bu kahveyi, Hilde seçebilir. Aslında Hilde, kahveye gitmez. Alliance'dan çıktı mı, metro'ya, doğru ote-

le! Olsun! Bu kahveyi, o seçebilir. Eski bir kahve bu. Bonne Nouvelle bulvarında. Köşede, musette orkestrası. Küçük insanlar. Bir kenarda, kanlıcanlı, bereli, atkılı bir adam. Cigarası dudağının ucunda, sönmüş! Gözleri yorgun; elleri, çalışmaktan parça parça; yüzü güzel bir kızcağız. İlk cigaralarını törenle içen, üç çocuk. Önlerinde birer duble bira, gençliklerini; o eski ve iyi zamanları, bolluk ve şarkı zamanlarını düşünen, iki ihtiyar. Bunların arasında, Hilde!

Mehmed-Ali, cigarasının içinden, orkestraya bakıyor. Davulun bir tarafına üç harf yazmışlar. Bu harflerin, neyi anlatmak istediğini düşünüyor. Hilde, gülümseyerek:

«— Dün,» diyor, «bizim sınıfa bir Türk öğrenci geldi.»

Mehmed-Ali: «— Yaaa,» diyor, «demek bir Türk öğrenci.»

«— Siz,» diyor Hilde, «hiç ona benzemiyorsunuz.»

Mehmed-Ali için için kızıyor: «— neden bir Türk öğrencisine benzemeyecekmişim? Aramızda ne fark olabilir? Onun, olsa olsa, dövizi ve gelecek için beslediği ikbal ümitleri vardır. Benimse, bir türlü kurtulamadığım, tereddütlerim!»

Hilde diyor ki:

«— Heinrich amcam sizi çok beğenmiş. Sizinle konuşmak çok hoşuna gidiyormuş.»

Mehmed-Ali: «— Ya sen?» diyor. «Ya sen, Hilde?»

Hilde yeniden utanıyor. Çantasının fermuarı ile oynuyor:

«— Bunu,» diyor, «pekâlâ biliyorsunuz.»

Hilde için, Mehmed-Ali nedir ki? Tozlu bıyıkları şaha kalkan bir yabancı. Doğulu bir adam. Ellerini görüyorsunuz. Gözlerinin içini görüyorsunuz. Sonra tereddüdlerini ve sıkıntılarını.

Orkestra şefi, masa masa dolaşıyor:

«— dinlemek istediğiniz bir şarkı,» diyor, «varsa...»

Mehmed-Ali, Hilde'ye dönüyor:

«— Eğer,» diyor, «varsa istediğin bir şarkı?»

Hilde öyle utanıyor ki!

«— *Bitte,*» diyor ve sesi zor işitiliyor, «Le Galerien.»

Adama yüz frangı tosladık ve şarkıyı dinledik. Umduğumuzdan daha güzel söylediler: *J'ai pas volé, j'ai pas tué!*». Karanlık karanlık bakıyoruz, biz. Cıgarası dudaklarına yapışık adam, bir gazete edinmiş, spor haberlerini okuyor. Şarkı bitince Hilde söyleyene, başı ile, tekrar teşekkür etti. Adam göz kırptı. Mehmed-Ali, içinden, başka bir şarkı düşünüyordu. Hilde, bunu anlamış gibi:

«— Siz,» dedi, «neden bir şarkı istemediniz?»

Mehmed-Ali, usulca, onun elini tutuyor; bunu yapabilmesi, onu, ölecek derecede mutlu ediyor.

«— Hilde,» diyor. «Hilde! Bilsen ki!..»

Arkasını getiremeden, susuyor. Hilde:

«— *Ja!*» diyor, «Sonra?..»

O sözünü bitirsin, diye bekliyor.

Mehmed-Ali: «— sonra,» diyor, ve birden yağmur gibi boşanıyor: «— ne bileyim, ben? Deli miyim dersin? Kendimi, yerinden sökülmüş, bir bitki hissetmek! Hep daha uygun, daha elverişli bir iklim aramak! Hiç bulamamak! Mutlu olmak istemek! Herkes için, iyi şeyler düşünmek; buna rağmen, küçük hesaplarla büyük tereddütler arasında, bocalayıp durmak!.»

Bir cıgara yakıyor. Hilde onu anlayamıyor gibi. Mehmed-Ali düşündüklerini, duyduklarını, pürüzsüz anlatabiliyor mu bakalım? İşte kahveden çıkmışlar. Kaldırımların üstünde, sıra sıra, bir sürü baraka. Gezgin bir lunapark. Adamın biri yüksekçe bir yere çıkmış, bir mitralyöz gibi kalabalığı biçiyor. Elinde üç kutu parfüm. Metro'nun kapısında, bir kadın ve bir erkek, sinema yıldızları gibi öpüşüyorlar.

Uzak bir Marie-Te:

«— o da yalan,» diyor, «hepsi yalan! Amerikalı filân değilim. Sana yalan söyledim. Zaten herkese söylüyorum.»

Marie-Te'yi hatırlamak, Mehmed-Ali'yi hırpalıyor. Vitrinlere baka baka, Hilde'yle, Opéra'ya doğru yürüyorlar? Acaba neden, Opera'ya doğru yürüyorlar? Neden Hilde'nin koluna giriyor? Yukarda, bitmez tükenmez bir akşam. Mehmed-Ali, kızı öpmeyi kuruyor. Bunu düşünmek ve yapamamak, gebertici bir şey. Oysa ne kadar kolay: ellerini beline saracaksın, kendine çekeceksin. Hilde'nin beli tüy gibi. Saçları, gözlerinin üstünde, yaldızlanıyor. Otelin barında, masanın yanına oturmuş fiil ezberliyor:

— *que je sache, que tu saches, qu'il sache...*

Ya da onu, tam Alliance'den çıkarken, okulun kapısında yakalıyoruz. Rüzgâr. Bulvarın bütün sararmış yaprakları. Ama asıl, rüzgâr; saçıbaşı darmadağın eden, soğuk ve ıslak bir sonbahar rüzgârı. Üşütüyor bile. Kleigger'le birlikte, çıkıyorlar. Biz alargada, bir ağacın dibinde cıgara içiyor; ihtiyar bir cambazhane foku gibi, büyük utanıyoruz. Yanlarına ufaktefek bir kadın geliyor. Siyah saçlı. Acı kırmızı mantolu. Kleigger Almancayı bırakıp, kırmızı mantoluya Fransızca birşeyler söylüyor. Hilde, bir görse bizi!

— «Merhaba Hilde!»

Merhaba diyecek, yanlarına sokulacak. Onu kırmızı mantolu ile tanıştıracaklar:

«— Madam Kozlowska!»

Böyle bir ad, daha çok kerliferli bir kadına yakışmaz mı? Hem madam, hem Kozlowska! Oysa bu kırmızı mantolu, Amerikan takvimlerinin yapraklarına çiziliveren, telefonlu kız resimlerine benziyor. Polonyalı imiş. O kadar da güzel boyanmış ki, diyecek yok!

«— *Bonsoir* Madam *Kozlowska!*»

Adımızı, şıp diye unutuyor:

«— *Bonsoir,*» diyor, «*mösyö le turc!*»

Kleigger, kaz gibi tıslıyor. Hiç sevmiyoruz bu kızı. Hilde bunu biliyor. Rüzgâr ve dördümüz, Denfert-Rochereu'ya yürümekteyiz. Gözlerimizin içinde, bulvarın bütün yaprakları. Kleigger:

«— Ben,» diyor, «buradan ayrılıyorum. Metro'ya bineceğim.»

Kozlowska ağzını bir tuhaf büzüyor, onu uğurluyor. İçimizden, o da cehennem olsa, bizi Hilde ve rüzgârla yalnız bıraksa diye, dualar ediyoruz. Dualarımız kabul olunmuyor. Kozlowska, kırmızı bir ünlem gibi, ensemize yapışıyor. Montparnasse'da bir kahveye giriyoruz. Kahveye, artist kılıklı, kadınlar erkekler giriyorlar. Hattâ, iki üç karışlık bir rüzgâr parçası giriyor. Hilde çay içiyor. Biz de çay içiyoruz. Madam Kozlowska bir Vermouth-bilmem-ne ısmarlıyor.

Garson onu tanıyor galiba:

«— Bugün,» diyor, «yalnızsınız madam.»

«— Yalnız mıyım? Görmüyor musunuz?»

Garsona, ikimizi gösteriyor. Garson inatçının biri:

«— Görüyorum,» diye çokbilmişce cevap veriyor, «yalnızsınız.»

Kozlowska mendiliyle, dudaklarının ucunu siliyor:

«— Raoul,» diyor, «şakacıdır. Buraya çokluk, ressam bir dostumla gelirim de.»

Raoul adını gerçek Fransız gibi söylemek istiyor. Ama boşuna! Slâv aksanı, tepemize odun gibi iniyor.

«— Siz,» diye soruyoruz, madam Kozlowska, «hanhi Polonya'dansınız?»

«— Eski Polonya'dan,» diyor, «bu konuyu açmayalım.»

Bize, kirpiklerinin arasından bakıyor:

«— Siz de şakacısınız,» diyor.

Hilde, sadece dinledi. Çevresini seyretti. Kahveye iki sarhoş kadın gelmişlerdi. Raoul onlara dert anlat-

maya uğraşıyor; elini kolunu sallıyor, bir Fransız için, sesini yükseltmeden ne kadar öfkelenmek mümkünse, o kadar öfkeleniyordu. Kadınlardan birisi bir çıngırak kadar şendi. Ayrıca, mutlu. Durup durup, hıçkırıyordu. Evliya gözleriyle herkesi selâmlıyordu. Onun için, kötü ile iyiyi, güzel ile çirkini, dost ile düşmanı ayıran, bütün sınırlar silinmişti.

Hilde: «— Ne ayıp,» dedi, «ayıp!»

Tam o sırada Raoul, tepemize dikilmişti:

— Herkes, dedi, bir türkü tutturmuş!

Hilde: «— Ama bu» dedi, «kötü bir türkü.»

Sonra kalktık, Kozlowska'yı ektik. Rüzgâr, Saint-Germain-des-Pres'ye, çarpıntılı bir akşam getirdi. Bir süre Hilde'yi, başka bir kahveye girmeye razı edebilmek için, uğraştık durduk. Sonuç alamadık. Saçları, gecenin içine, açılmıştı. Gözleri, iki ayrı yıldız gibiydi. Ellerini tutuyorduk: O, susuyordu. Yoğun, anlamlı bir sususuştu, bu; içinde onun Bavyera'lı ilk sevgilisi, çocuk bahçesine yerleştirdiği çocukluk hayalleri, bombardıman gecelerinin korkusu, Hölderlin'in şiirleri kolkola, omuz omuza idi. Biz, belki yoktuk. Biz, belki o ara, Sultanahmet Sanat Enstitüsü'nde, açlık ve kadınsızlık delisiydik. Belki bir meteor, bizden ona birşeyler taşımıştı. Belki şu anda mutluyduk. Belki değil, muhakkak: rüzgârın uğultusuna baş eğip, yanyana yürürken mutluyduk! Bu, buruk, acı, dayanılması güç bir mutluluktu. Ama, mutluluktu!

Kuru kuruya düşünmek, neye yarar? İçine karışmadığın bir hayatı, kafanda keyfine göre düzenlemen; bütün çıkmazlarını, beklenmedik tesadüflerle halledivermen!? Hiçbir şeye yaramaz bu, be! Vallahi yaramaz! Paris'in parmağına saplanmış kıymık gibi lüzumsuz yaşarsınız; oysa kafanızın içinde, Hilde'si, Madam Kozlowska'sı, Matmazel Kleigger'i ile, başka

bir hayat kurulur. İkisi arasında keskin bir zıtlık vardır. Kafanızın içindeki hayat, ne derece açılır, saçılır, gelişirse; dışındaki, o derece kapanır ve mendeburlaşır.

Oysa, herşey, ne kadar kolay halledilebilir. Bir akşam üzeri, aşağıda Hilde'yi tutabilirsiniz. Pencerenin önüne oturmuş olur. Belki ders çalışır. Belki yine, saçmasapan, bir genç kız dergisini karıştırır. El-Barudi, barın iskemlesine tünemiştir. Mösyö Çang, Lille'den bir haftalığına gelmiş, süzgün bir Fransıza, patırdar durur. Siz, usulca, Hilde'nin yanına oturursunuz. Yankoviç olmadığı için, ayrıca memnunsunuzdur. Olsaydı, bağırır çağırır, bardaki durgunluğu darmadağın ederdi. Hilde sözde, önündeki dergiyle ilgilenmektedir. Aslında olanca dikkati, üzerinize yıkılmıştır.

«— Hilde,» dersiniz. «Matmazel Herbaute!»

Allah kahretsin! İşte bunu bir türlü diyemiyoruz. Hilde artık söylememiz gerektiğini biliyor. Biz de, en az onun kadar, biliyoruz ama, söyleyemiyoruz. Geceleri odamızda, bir cıgaranın arkasısıra, kimbilir daha neler anlatıyoruz Hilde'ye, onu kimbilir nerelere götürüyoruz; ama iş buraya geldi mi, yâni iş kafamızın dışındaki dünyaya ait oldu mu, elimiz ayağımız kesiliyor. Neden kesiliyor.

Çünkü burada yabancıyız. Olayları düzenleyen biz değiliz. Onlar kendi kendilerini düzenliyorlar. Bizi yıkan da bu! El-Barudi, neden öyle ikidebir dönüp, bize bakıyor? Mösyö Çang, belki de Lille'li Fransıza, bizim birbirimize tutkun olduğumuzu, karşılıklı utangaçlığımızın bu tutkunluğu serbestçe ortaya dökmemize, olanak vermediğini anlatıyor. On dakikada, Milâd'dan bu yana gelip geçmiş bütün yüzyılları ve bütün felâketleri yaşıyoruz. Nihayet tam: —Hilde! diyecekken kapıdan o mükemmel Fransızcası ile Doktor Herbaute sökün ediyor:

— Aziz dostum, diyor, merhaba! Nasılsınız?

Sonra herkesi selâmlıyor: *Bonsoir tout le monde!*

Onunla iki satır lâf çatlatıyor, biz de El-Barudi'nin yanına tünüyoruz. Onun gözleri âdet üzere mahmur, bir eli yine kelebeğinde. Bardağımızı dolduruyor. Teşekkür ediyoruz. Konuşmuyor bir zaman. Sonra damdan düşer gibi:

— Siz, diyor, bugünlerde Yankoviç'i gördünüz mü hiç?

Düşünüyoruz. Hayır, görmedik. Prefecture'den çıktıktan sonra, St-Michel köprüsü'nde ayrıldığımızdan beri, hiç görmedik. Aşağı yukarı, bir hafta oluyor. El-Barudi içkisinden bir yudum alıyor; yüzümüze bakmaksızın, şişeye söylüyormuş gibi:

— Garip, diyor. Gerçekten garip!

— Garip olan ne? diyoruz. Koca adam kaybolmadı ya!

Pis pis sırıtıyor: — Orası belli olmaz, diyor. Bir haftadır, otele de uğradığı yok. En son gören sizsiniz.

Aptallaştık: — Otele de mi gelmedi— diye tekrarladık, bir kere. Yankoviç yağmurun altında, istifini bozmadan, ağır ağır, sindire sindire yürüyerek, köprüyü bir kere daha geçti:

— Vay canına! dedik.

Gerçi onu, ortalarda görmemiştik. Fakat insanlık hâli diyorduk. Geceleri çok geç geldiğini, sabahları erkenden çıkıp gittiğini sanıyorduk. Demek ki bir haftadır...

El-Barudi: — O gün, diyor, nasıldı? Prefecture'de?

— İyiydi!... Şey, bir tuhaftı. Herzamanki neşesi yoktu.

— Nasıl herzamanki neşesi?

— İşte öyle: Bağırıp çağırmıyordu. Uysaldı. Bir kaç defa, durup dururken, karısından bahsetti.

Radyoyu birisi kurcalıyor. Birisi kulaklarımızı kurcalıyor. Kulaklarımızda, Yankoviç'in bir hafta ön-

ce söylediklerinden, nasılsa unutulup kalmış bir kaç kelime:

«— bir kadın, eninde sonunda, hiçbir şeydir. Fakat boşluğunu duymak yok mu, boşluğunu? İşte bu korkunç!»

— Evet, diye üstüne basıyoruz, karısından bahsetmişti.

El-Barudi, tekrar bir yudum aldı:

— Nerede ayrılmıştınız? diye sordu. Ne zaman?

Anlattık. Radyo, ikimizi de yedi, Yankoviç'i de. Hattâ, herkesi yedi. Bir cıgara yaktık. Bir de El-Barudi'ye verdik. Adamın biri, elektrikli orga çökmüş, dua ediyordu. Allah'ın dizinin dibine oturtmuştu. Öteki dizin'in dibinde ise, Yankoviç oturmuştu. Saçları papaz gibiydiler. Gözlüklerini takmıştı ama, camları yoktu. Burun deliklerinin birinden, incecik kan sızıyordu. Diyordu ki Yankoviç:

«— eğer,» diyordu, «ne çetrefil bir hayat yaşadığımı bilsen!..»

Hilde dışarıya çıkmıştı. Kapı açılınca, Matmazel'in konuşması işitiliyordu. Sanki müziğin ışıltılı tüylerini, elektrikli usturayla alıyorlar. Doktor Herbaute, Hölderlin'le kırıştırmağa başlamıştı. El-Barudi'ye sorduk:

— El-Barudi, dedik, bir şeyden mi korkuyorsun?

İçkisini bitirdi. Usulca omzumuzu okşadı:

— Birçok şeylerden korkuyorum, dedi. Karışık bir hayat yaşardı.

— Herkesin hayatı karışık! dedik.

— Onunkisi, diye ısrar etti, özellikle karışıktı.

— Ne yapacağız? dedik.

— Bekleyeceğiz! dedi.

Yankoviç: «— İnan ki,» diye kükredi, «en iyisi beklemektir.»

Yemek için Saulnier'ye gitmedik. Karnımız aç değil. En önemlisi, kafamızın içindeki düzen altüst ol-

muştu. Hem sonra, bu rüzgâr. Strasbourg Bulvarı'nın, alacalı mahzunluğu. Kuvvetli bir şey içmeliyiz. En iyisi, dolaşmalıyız biraz.

Gökte, yıldızlar uçuşuyor, bulutlar da! Şehrin ışıkları, altın dişli orospular gibi, sırıtıyorlar. Bulvarın kalabalığı, her akşamkinden az. Belki bizim, içimiz tenha. Evet, içimiz tenha. Kimseler kalmamış. Hilde gitmiş. Sabiha bile gitmiş. Kıvamlı, acımasız bir yalnızlık. Paris düşünüyor. Biz, ellerimiz ceblerimizde, yoksul bir cigara gagamızda, Strasbourg-St-Denis metrosunu tutuyoruz.

République'den bu tarafa, eğlenceye iştahlı bir kalabalık geliyor. Küçük işçi kızlar, gecenin içinde, havai fişekler gibi parlıyorlar. St-Martin Bulvarı boyunca yürüyoruz. Kahveler bir değişik, bu gece. Asıl biz, değişiğiz, bu gece.

Yankoviç, ellerini birbirine vuruyor:

«— Bu şehir,» diyor, «bir mezarlıktır.»

«— Ama,» diyoruz, «şahane bir mezarlık.»

Şimdi bu şahane mezarlığın, yollarına düşmüşüz. Yankoviç, bir haftadır kayıp. Cebimizde üç aylık oturma izni. Herşey yeniden korkutucu bir şekilde, alelâdenin dışına çıkıyor. Yeniden kendimizi o ağlatıcı, o geberici hayatın dönemeçleri arasında, zayıf ve gururlu, namuslu ve kaypak, yakalıyoruz. Olmayacak. Kuvvetli bir şey içmeliyiz.

— *Un Ricard!* diyoruz.

Yine Yankoviç'i hatırlıyoruz. Bu zıkkımı onunla birlikte, ilk defa, galiba Billard'da içmiştik. Şimdiyse République'de bir kahvenin çinkosu önündeyiz. Daha başkaları da var. Çiçekçi bir kadın. Otomatik *pick-up*'ın önünde birikmiş, gençler. Biz, barmene dönüyor.

— *Un Ricard!* diye takrarlıyoruz.

Cambaz gibi, abartılmış el hareketleriyle, şişeleri, bardakları, atıp tutuyor; herkese gülümsüyor; her-

kese, lâf yetiştiriyor: — Tamam, diyor, *Un Ricard!* Buz kovasını, önümüze bırakıyor. Aklımızın içine bakıyoruz. Hâlâ kimsecikler yok. Ne Hilde, ne Sabiha, ne de bir başkası. İçki anasonlu ve soğuk. *Pick-up'ta* Luis Mariano haykırıyor:

— *Andalousia mia...*

Yankoviç, kadehini, çinkonun üzerine bırakıyor:

«— Eh,» diyor, «belki, şu şehirde mutluluğa giden yolu bulabileceksin, ha? Değil mi ki bu derece hızla arıyorsun?»

«— Değil mi ki arıyoruz!»

«— Tamam, açmayalım!» diyoruz, «kadınlar siyasetten hoşlanmaz.»

«— Ben sana bir şey diyeyim mi,» diye kulağımıza eğiliyor, «bir sır. Hem de büyük bir sır. Atom sırrı gibi bir şey.»

«— Söyle» diyoruz. «Yankoviç, söyle bakalım.»

«— Mutluluğun» diyor, «iki yolu var.»

«— İki yolu!» diye altını çiziyoruz.

«— Biri,» diyor, «egoizm: şanlı ve büyük! Dünyayı, emrinde bir ahır sayabiliyor musun? Utanmaz olabiliyor musun, utanmaz?»

«— Öteki?» diyoruz, «Yankoviç!»

«— Öteki,» diyor.

Susuyor. Bir ihtiyar gibi kıs kıs, küçük küçük gülüyor. İçkisinden bir yudum alıyor. Ve birden bire:

«— Öteki,» diyor, «Ölüm!»

Sonra karısını, nasıl ölü bulduğunu anlatıyor:

«— Marija!» diyor. «Ah Marija!..»

14

Süreyya: —Öyle olsun, dedi. Öyle olsun, bakalım! Yalan mı söyledik? İyilik yaramaz ki insanlara!

Mehmed-Ali ona dönüp bakmadı. Baksa, dövecek. Kafasına gözüne vuracak. Neresine rastgelirse! Yalnız, kelimeleri çiğneyerek, dişlerinin arasından:

— Defol, dedi. Çek arabanı, ulan!

Hernandez, konuştuklarını anlayamadığı için, gülümseyerek bakıyordu. Dişlerini bir görmeliydiniz: nasıl pırıl pırıl!

Süreyya, miskin miskin, omuzlarını kaldırıyor. Mehmed-Ali'yi sevmediği. ondan korktuğu besbelli. Yanına, bir de Fransız kızı eklemiş. Karısı olmalı. Etrafları çepçevre, kahve. Mehmed-Ali kıvranıyor: «Herşeye katlanabiliriz: ihanete, kazıklanmaya, küçümsenmeye. Fakat budala yerine konmak? Hayır!»

— Ulan, diyor uç dedim sana! Dayağı yemeden!

Defoluyorlar. Hernandez, onlar uzaklaşır uzaklaşmaz:

— Türkler mi? diye soruyor.

Mehmed-Ali: — Hani, diye cevab veriyor, hatırlıyor musun: sana bir oda dalgasından bahsetmiştim?

Hernandez patlıyor:

— *Amigo*, diyor dövmeliydin onu.

— Dövmeliydim, diyor Mehmed-Ali, hak etmişti.

Hernandez: — Yanındaki kız, diyor, Türk mü?

— Hayır.

— Kızın yanında dövmeliydin, *amigo!*

Mehmed-Ali ona cigara uzattı:

— Dövmek, dedi, neyi halleder?

Öğleden beri kahvede idi. Hernandez biraz önce gelmişti: Sevilla'yı bekliyordu. Beraberce, bir dostlarının evine gideceklerdi. Mehmed-Ali almış karşısına kendisini, çekişip duruyordu. Sabah kahvaltılarını kaldırmıştı. Öğle yemeklerini ya sandviçle, ya *choucroute*'la geçiştiriyor; cebindeki paranın ömrünü, mümkün olduğu kadar, uzatmaya çalışıyordu. Bir iş bulmalıydı. Elleriyle, kafasıyla, vücuduyla ne haltsa! çalışmalıydı. Yoksa usul usul, yorgunluğu fazla bir yokluğa girecekti. Hayatı ve umutları, bir gaz lâmbası gibi, kısıldıkça kısılıyordu. İş, aslanın ağzında idi. Bütün aslanlar, bütün işleri, yemiş bitirmişlerdi. Herkes, bir aslanın karnına girmişti. Utanmadan kazanıyor, utanmaz aslanını doyuruyordu. Biz, aslanı olmayan bir adamdık. Hiç değilse, buna niyet eden adamdık. Ne var ki, niyetinin t'sinden itibaren, karanlıklar başlıyor.

Ya yoksun Mehmed-Ali, ya yok olacaksın!

Hernandez oysa, utanmaz bir adam: Değil mi ki toplumsal olmaktan çıkmış, üstelik sırsıklam edepsiz. Trotkistliği de bir halta yaramaz. Belki bir zamanlar, yaramıştır. Belki bir zamanlar, içi köpük köpük, yeraltı tartışmalarına katılmış, gizli kitaplar dağıtmıştır. İspanya iç savaşında, orada olacaktınız ve görecektiniz. Hernandez, Franco'ya ve Falanjistlere karşıydı. Onların ekmeğine yağ süren trotskistlerden olmadı. Onunkisi, daha başka bir itiraz: daha başka, çok daha karışık. Şimdi Franco'ya da karşı, İbarruri'ye de. Allah bilir, belki Trotskiy'e de karşıdır. İnsanlar böyle oluyorlar. Nerdeyse ağlayacağız. Mustafa ne diyordu:

«— Nihilizm!» diyordu. «Nihilizm!»

Hernandez nihilist mi? Yok canım! Hele ona sorarsan! Yalnız hayatına bir göz atıldı mı, herşeyi en bayağı tarafından ele aldığı, en bayağı şekilde tadını çıkardığı görülüyor. Sonra? Sonrası, bu!

Kahve halkını, bir bulut örttü. Garsonlar kararadı. Oturanlar, Quartier'nin devamlı insanları, Daima aynı iç sıkıntısına bulanmış. Hernandez'e, Yankoviç'in kaç gündür gözükmediğini, otele bile uğramadığını anlatıyoruz. Umursamadan dinliyor. Ha, Yankoviç mi? 1942'de Kazablanka'da... Bir karısı vardı. Marija! Eh, görmeliydiniz: Hele güldü mü? Ben azizim, karıları güldükleri zaman daha çok severim. Alalım elimize Sevilla'yı...

Nedense lâfı değiştiriyor:

— Siz, diyor, iş arıyordunuz?

— Lâfla, diye cevab veriyoruz. İş aramak istiyoruz. Lüzumunu aklımız kesiyor. Bir iş bulmalıyız diyoruz. Galiba hiç bulamayacağız.

Hayâsızca sırıtıyor:

— Bulamayacaksınız, diyor. Ben de işsizim.

— Allah belânı versin! diyoruz.

— Topumuzun da! diyor. Biz, bir boka yaramayız. Herşey bize yarar.

Gözleri parlıyor. Saçları ufak ufak alnına dökülüyor:

— kötümserlik bir irade işi değildir. Bizim dışımızda bir olgudur. İyi mi? Şu ya da bu koşullar altında bize hükmeder ya da etmez.

— Bizde, demek istiyoruz, aradığı koşullar oluşmamıştır.

Nasıl gülüyor:

— öyleyse, diyor, bu kahvede ne arıyorsunuz? Paris'te ne arıyorsunuz? İşsiz, güçsüz, parasız? Sizin yurdunuzdan evinizden uğramanız neyi deyimler, ha?

—Bu, diyoruz, şeytanın işi.

— Şeytan mı, diyor, yâni kötümserlik.

— Hernandez, diyoruz, Allahın belâsı! Ahlâksız. herif! Biz insanın gücüne inanmışız. Herşey değişebilir. Herşey değişecek.

Böyle der demez, Trotskistliğini hatırladı. Ciddi fakat heyecansız :— elbette, dedi. Buna ben de inanıyorum. Trotskiy'in dediklerini gerçekleştirebilirsek... belki o gün...

— o gün? dedik.

Gözleri ışıklandı:

— Hah, dedi. İşte Sevilla geldi.

Sevilla ile simsiyah saçlar geliyor, bembeyaz dişler. İki Endülüs gecesi, iki göz diye geliyor. Nasıl tatlı, şehvetli bir sesi var! İspanyolca konuşuyorlar. Hernandez onu, gidecekleri yere, hemen gitmeye zorluyor anlaşılan, Fakat o, Mehmed-Ali'nin yanıbaşına, yıkılır gibi oturuyor ve diretiyor. Yorgun. Yine de iştahla konuşuyor, ama. Bu İspanyolca başka bir dil! Hernandez nihayet umudunu kesti. Tam o sırada, kahve tekrar güneşlenmesin mi? Sevilla saçlarını dümdüz taramış. Simsiyah, omuzlarına akıyorlar. Gözleri iyice yorgun.

— Bana, diyor, cıgara verin.

Mehmed-Ali pakete davranıyor. Sevilla gülümsüyor. Bir cıgara seçiyor:

— Mersi, diyor. Bu ne cigarası, böyle?

— Türk cıgarası! diyor Mehmed-Ali.

— Ya?! Hiç Türk cıgarası içmemiştim.

Hernandez. — Sevilla, diyor, bu adam bir korsandır.

Sevilla: — bu adam, diyor, hiç de korsana benzemiyor. Olsa, olsa, yalnız bir adam olabilir. Belki de tutkun.

Hernandez deliler gibi güldü. Mehmed-Ali'nin omzunu yumrukladı: — Kadınların, dedi, malûm, hepsi budala. İspanyol kadınları da bu kurala uyar.

Sevilla küfretti: -*La Vache!*

Mehmed-Ali bir kuyunun içine inmişti. Yukarıya bakınca, yıldızları görüyordu. Bunlar iğrenç, hastalıklı, başka türden yıldızlardı. Aralarından karınları şiş çocuklar geçiyor, şaşı şaşı selâm veriyordu. Herşey inanılmayacak bir cıvıklık, bir köpük içinde erimişti. Bir iş bulmak lâzımdı. Bulunacak iş, belki onu, yeni ve kullanılmadık kahırlara sürükleyecekti. Olsun! Belki işe başladığının ikinci gününde. Allahını kaybetmişe dönecekti. Olsun! Şimdilik iş bulmak zorunluluğu, beyninde bir burgu gibi, dönüp sivriliyordu.

Sevilla: — Fransa'da iş bulmak zordur, diyor. Ama siz ümidinizi kırmayın. Nasıl olsa bir çevre edinirsiniz, zamanla.

Hernandez: — Sömürgelere gider misin? diye soruyor:

Mehmed-Ali, bel bel bakıyor:

—Siyah Afrika'ya.

— Yankoviç, diyor Mehmed-Ali, Arjantin'i önermişti.

— Delilik be, Arjantin'e gitmek!

— Ya Afrika'ya gitmek?

Hernandez: — ben Afrika'yı bilirim, diyor; savaş yıllarında Kazablanka'da uzun boylu kaldım. Bir ara Brazzaville'e bile geçtim. Oraları olağanüstü yerlerdir.

Sevilla: — Şu halde, diyor, Afrika olağanüstü bir delilik.

Mehmed-Ali'den, bir cıgara daha istiyor. Mehmed-Ali ona, bütün paketi verdi. Sevilla önce buna inanamadı. Sahiden verdiğini aklı kesince, eğildi ve Mehmed-Ali'yi öptü. Dudakları o kadar hafifti ki, dokunmuyor gibiydi. Mehmed-Ali utandı:

— Matmazel! dedi.

Sevilla: — Siz, dedi, müthiş bir adamsınız.

Mehmed-Ali: — Hayır, dedi, sadece doğuluyum.

Hernandez derhal, kızın cıgaralarına balta oldu:

— Sana demiştim, dedi, korsandır diye.

Sevilla, eskiden tanıdığı, adını herkesten gizlediği bir adama söylermiş gibi fısıltıyla:

— isterse olsun, dedi, böyle korsanlara öyle muhtacız ki!

Mehmed-Ali, yine kuyunun içinde. Yalnız bu defa, anlayışlı gözleri ve hafif dudaklarıyla, Sevilla da yanıbaşında. Mehmed-Ali hep, onu nasıl öpeceğiz diye kuruyor. Oysa öbürü, yapacağı şeyleri önce kafasında didik didik didiklemekten; eğer işine gelirse yapmaktan hoşlanmıyor. Ne yapsın? Tabiat! Bu ağzı zehirli Türk'ü, içinden öpmek geçerse, hemen eğiliyor ve öpüyor. Demek ki Sevilla, beyni ile yaşadığı şeyler arasındaki bağlılığı, bir kere çözmüş; bir daha da bağlayamamış. Mehmed-Ali:

«— bu Sevilla,» diye düşünüyor, «Marie-Te'yi andıran bir kadın mı?»

Oysa Sevilla, Marie-Te'ye benzemiyor. Marie-Te'nin hayatı, yalanlarla dolu. Amerika yalanı, Montecarlo yalanı. Kimbilir, belki de, saçları portakal rengi Wehrmacht subayı yalanı. Sevilla yalansız dolansız. Bir erkek yumruğu gibi, çıplak. Acımasız da. Kuyunun dibine iniyor, ve diyelim ki, ağzını hemen Mehmed-Ali'nin ağzına uzatıyor.

Kahveden çıktılar. Hernandez ıslıkla bir İspanyol havası tutturmuş. Gözleri, bir gazoz bardağı gibi fıkır fıkır. Elleri pantalonunun ceblerinde. Saçları hep ufak ufak, ve malûm!.. Islığını, akşamın alaca karanlığı içinde, bir salyangoz izi gibi pırıl pırıl görüyoruz.

— Ne şarkısı bu, be, diyoruz, Hernandez?

Herif ıslığını kesmiyor. Gözleriyle: —Umurumda mı? diyor.

Sevilla: —Antonio Vargas de Heredia, diyor.

Kahveden çıkmadan, aralarında üç dakika, yine

kendi dilleriyle konuşmuş, bir karar vermişlerdir. Arkasından Sevilla bize dönmüş ateş gibi gülümsemiştir:

— Siz de, demiştir, bizimle geleceksiniz.

Biz de onlarla birlikte gidiyoruz. Nereye gittiğimizi bilmiyoruz. Yalnız gidiyoruz. Hernandez ıslığını, salyangozun boynuzları gibi, bir uzatıyor, bir kısıyor; sağına soluna çeviriyor. St-Michel Bulvarı. Hızlı, akşam insanları. Bir dilenci eğilmiş, kaldırıma renkli tebeşirle Rouen Katedrali'ni çiziyor, çevresinde üç beş meraklı. Akşam gazeteleri, adam boyu başlıklarıyla, ortalarda. Paris'in üstünden, ıslıklar geçiyor.

Otelin kapısı önünde Mehmed-Ali sordu:

— İçerdeki kim? dedi. Tanımıyorum da!

Sevilla: —Bir dost! dedi. Korkma, seni yemez.

Hernandez: — Gitarı olan bir dost, diye tamamladı. Ben ki günlerden beri gitar çalmadım. Düşünsene biraz.

Mehmed-Ali: — Düşündüm, dedi. Gitarını ne yaptın ki?

Hernandez kapıyı tıklatmadan, bembeyaz dişleriyle ortalığı aydınlığa boğdu:

— ne mi yaptım? dedi, bir aydır *Crédit Municipal*'de, rehinde.

İnsan yemeyen dost, odasında yalnızdı. Radyosu içerisini, tıklım tıklım, bir akordeon havası ile doldurmuştu. O, geceleri yatak diye kullandığı, divana uzanmış, burnunu bir kitaba sokmuştu. Yüzü ışıksız bir kız. Oysa gözleri, olması gerektiğinden, çıngıraklı. Ayağına bir pantolon geçirmiş, Saçlarını, gelişigüzel, başının üzerinde toplamış. Hernandez'i görür görmez, bir çığlık attı:

— *Ah,* dedi, *matador!*

Hernandez iki elini havaya kaldırdı:

— Hernandez'lerin sonuncusu ve en talihsizi! dedi.

Sevilla kolumuzu sıktı. Baktık.

— Sakın, dedi, gaf yapma! Hernandez'in bir işi de, boğa güreşçiliğidir. biliyorsun.

Al bakalım! Herşey yeniden karmakarışık oldu. Hernandez'i biliyor muyduk, bilmiyor muyduk? Serserinin biri miydi, yoksa matador mu? Matadormuş! Bütün sülâlesi de, onun gibi, boğa güreşçisi. İçlerinden yalnız birisi, bu Hernandez, böyle yoksul düşmüştü. Lâf mı bu?

Kıza bizi de: — Bir dost! diye tanıttılar. Adımızı söylemediler: Uzun etmedik. Oda hem rahat, hem serindi. Radyo, köşesinde, bize meram anlatabilmek için, tepiniyordu. Kızın adını sorduk.

— Yvonne! dediler.

Fena kıza benzemiyor bu Yvonne. Hemen 'ikramlara' kalkıştı. Romlu omlet yaptı. Romlu omleti, ellerimizle yedik ve beğendik. Sevilla, burnumuzun dibinden ayrılmıyordu. Hernandez dev boyu, ahlâksız gülüşü ile yeni rolüne adamakıllı uymuştu. Daha başkaları da geleceklermiş! Kimler gelecek, bilmiyorduk. Yalnız Yvonne, gelecekler demişti. Demek ki geleceklerdi. Hoş geleceklerdi.

Sıkılmamıza meydan ve fırsat kalmıyor. Hilde'yi bile kaybediyoruz. Çünkü, müzik. Radyonun gagası kısılıyor. Yvonne, kaşla göz arasında, bir gitar icad ediyor:

— *Matador,* diyor, göster kendini!

Hernandez gitarı, bir bebekmiş gibi gülünç bir dikkatle alıyor. Dinliyoruz. Sevilla omuzbaşımızda, nasılsa yolunu şaşırıp cehenneme düşmüş, bir melek gibi; sessiz, melânkolik ve yorgun, memleketinin havalarını dinliyor. Cigara içiyor. Oda gittikçe kararıyor. Kimse yerinden kımıldamıyor. Yalnız Hernandez'in parmakları kımıldıyor. Yvonne kendisini kaybetti

edecek. Duygulu kız, be! Galiba onun, bu zayıf tarafından faydalanıyorlar. Gözlerini yumuyor, başını Hernandez'in omzuna yaslıyor. Biz, köşede, pencerenin kenarındayız. Müziği ve şu yaşadığımız dakikayı olağanüstü buluyoruz. Dört tel. Beşinci tel. Yakışıklı, üç İspanyol delikanlısı. Bir kadın. Üç kadın. Neyin nesi olduğu anlaşılmayan; ama, gözü kör olsun, bir türlü, hiçbir türlü anlaşılmayan bir hüzün. Müzik sıkılmamıza meydan ve fırsat bırakmıyor. Hilde'yi bile kaybediyoruz. Şimdi bir cigara.

Kapıyı bir tekme ile açtılar. Birkaç delikanlı, birkaç kız paldır küldür içeriye düşüyorlar. Kimse kimseyi umursamıyor. Herkes ve herşey, birbiriyle içli dışlı. Zaman birden rayından çıkıyor. Şarab şişeleri diziliyorlar. Odada oturacak yer bulamıyoruz. Yalnız birisi, güzel bir kız kulağımızın dibinde, avaz avaz bağırıyor:

— *T'a pas cigarettes, toi?* Cıgaran var mı senin?

— Geber! diyoruz, üstelik Türkçe olarak: — Yok!

Kız uzun uzun konuşuyor; bütün söylediklerinden, sadece onun Fransız olduğunu çıkarabiliyoruz. Beli incecik. Kirpikleri rimelli. Odanın ışığını yakıyorlar. Daha bereketli bir ışık beklediğimizden midir nedir, ampul bizi hayal kırıklığına uğratıyor. Hernandez'i ve Sevilla'yı kaybediyoruz. Herkes birbirini kaybediyor. Kendi hallerine eğleniyorlar. Ya da, zamanın o parçasını, çiğneyip tükürüyorlar. Bir ara, deminki kız şarkı söylüyor. Kısık, kalınca bir sesle söylüyor şarkısını:

si cette histoire est eternelle...»

Daha sonra bizi, yerde, duvarın dibinde, divanla pencere arasında oturmuş, dalga sayarken yakalıyor:

— Canınız mı, diye soruyor, sıkkın?

«— Daha başka birşey,» diye cevap vermeyi düşünüyoruz. «Hani çocukların bir oyuncağı olur, sevi-

nir fakat bir türlü nasıl oynanacağını bilemezler. Onun gibi bir his.»

Tabii bunu kıza söylemiyoruz. O elini uzatıp saçlarımızı, karıştırıyor:

— sen, diyor, ne iş yaparsın?

— Fok avlarız, diyoruz. Kuzey denizlerinde.

— Atma! diyor.

— Neden atmış olayım? Hernandez matador olursa, biz ne diye fok avcısı olamayalım? Fok avlıyoruz, getirip İngiltere'de satıyoruz.

Kız — Heeeey! diye millete bağırıyor: — Buraya bakın!

Kimse bakmıyor. Uzun saçlı bir oğlan:

— Zzzuttt! diyor.

Kızın vücudu terlemiş. Terle karışık, yumuşak ve rahat, bir ten kokusu. Elbisesinin hayli cömert yakasından, göğüslerini görüyoruz. Ellerimizle uzanıyoruz. Adını soruyoruz.

— Nina! diyor. *I'as pas cigarettes, vraiment?* Sahiden cıgaran yok mu hiç?

Bir duman yığınından mı, bir şarab şişesinden mi ne, küt diye Sevilla çıkıyor. Gözlerini büyük büyük açarak, kızı kovalayıp yanımıza sokuluyor. Biz; Sevilla'ya rağmen, tekrar dalga saymaya koyulmuşuz. Marsilya'da bir kahve. Gözkapaklarımızda, dört gecelik uykusuzluk, tuzlu tuzlu. Ecvet, yine beygir gibi kasılıyor:

«— sen Mehmed-Ali, çok şey bildiğini sanıyorsun!» diyor.

Lâle, topluiğne başını Allaha kaldırıyor:

«— sen,» diyor, «Mehmed-Ali! Bizi geçmek istiyorsun!»

Kalayı basıyoruz. Mustafa'nın kafatası, kesik bir baş, takır tukur sokaklarda tekerleniyor:

«— Evvelâ kendin ölürsün. Arkasından dersin

ki, ulan mağdem ki ben öldüm, niçin başkaları yaşasın ve dünyanın tadını çıkarsın? Daha başka şeyler de dersin. Bir kere ıska geçtin mi, başkalarının bir halt olmasına hayatta tahammül edemezsin.»

İyi mi? Artık yüzbin neden çengelliyor; herbirisinin üstüne, yatırıp bir Ecvet kurban ediyoruz:

«— Allahım,» diyoruz, «eğer sen yoksan yokluğun için, yok eğer varsan varlığın için, kulunun sunduğu bu kurbanları kabul et!»

Ve Allah, kurbanları 'murdar' diye kabul etmiyor.

Biz şimdi korsandık ve Sevilla'yı öpmüyorduk. Herşey bulaşıktı. Elimize yüzümüze bulaşıyor, içimizi bulandırıyordu. Sevilla'yı öpmedik. Kızın dudakları, gözlerimizin önünde, birer meyva gibiydi. O bizi öpmek istedi. İşte o zaman ayağa kalktık. Sihir bozulmuştu. Biz buranın, bu sululuğun, bu cıvıklığın insanı mıyız? Bizim, inanılacak ve inanılmayacak ne varsa, ne kalmışsa, hepsinin içine tükürüp, bir bağırsak solucanı gibi uzayıp gitmeye niyetimiz mi var? Peki, o halde o kahırlı çocukluğumuzun; o kahırlı ve yarı aç, yarı çıplak gençliğimizin, omuzlarımıza tepeleme yığdığı yeminler ne oluyor — Biz, Paris'e içip sıçmak için mi geldik? Bu, Paris mi bu?..»

Yağmur gecesine daldı. Bulutlar ayı eritmişlerdi. İplik iplik ayışığı yağıyordu. Mehmed-Ali, soru işaretlerinin ortasında idi. Başını bulamıyordu. Elbette biryere koymuştu. Her zamanki yerinde, boynunun üstünde olması lâzımdı. Lâzımdı ama, bulamıyordu. Orada, kalabalığın içinde unutmuş olamazdı. Gece, Quartier'nin avuçlarında büyüdükçe büyür. Bulvar boyunca, gezgin bir Lunapark'ın barakaları sıralanırlar. Yağmurun altında, kimileri piyango çeker, kimileri nişan talimi yapar. Mehmed-Ali soru işaretlerini sırtlamış götürmektedir. İçinde bir zemberek kurulur.

Kulaklarında, kızın şarkısından bir tek satır; otelin ışıklı reklâmı gibi, yanar söner, yanar söner:

si cette histoire est eternelle...».

...Herhalde onu, uzun zamandır izliyorlardı. Fakat tam St-Michel köprüsünün orada, Metro'ya gireceği sırada göründüler. İki adam: birisi kadın gibi ince sesli, hayvan gibi cüsseli; öteki sarışın, ufak tefek, taş gözlüklü. Mehmed-Ali, ilkin durumun farkında olmadı. İkisi, iki koluna girmişlerdi. Kısa boylusu gülümsüyordu. Öteki birşey söylemişti ama, sesi o kadar garipti ki, Mehmed-Ali ne dediğine dikkat etmemişti. Zaten yağmur aralıksız kulaklarına tükürüyor; tek satırlık şarkı, orada hâlâ yanıp sönüyordu.

Rıhtıma sapar sapmaz, bir gariplik olduğunu seziyor:

— Siz, diyor, Mösyö!.. Bir yanlışlık olacak!

Bu sefer taş gözlüklü: — Hayır, diyor, hayır!

Mehmed-Ali kafasındaki dağınıklığı bir düzene koymak, kendini derlemek toplamak istiyor. Aklına polis olabilecekleri geliyor:

— Durun! diyor, oturma iznimi gösterebilirim.

Hayvan: — Hayır, diye fıkırdıyor, lüzumu yok!

Mehmed-Ali birdenbire durdu:

— Eee, dedi, ne istiyorsunuz benden?

Aklından hırsızlık, soygun, cinayet ve buna benzer şeyler geçiyordu. Gece duman gibiydi. Notre-Dame karşı kıyıya fil gibi çökmüştü. Seine tıslıyordu. Taş gözlüklü:

— sinirlenmeyin, dedi. Dostça konuşacağız. Size bazı sorular sormak istiyoruz.

Mehmed-Ali: — Sorun ne soracaksanız, dedi. Ve beni bırakın!

— Sizin bir dostunuz var: Milân Yankoviç!

Mehmed-Ali: «— Ah!..» diye düşündü: «— Ah, Yankoviç!»

Herif: — Yankoviç, diye devam etti, aynı otelde kalıyorsunuz.

— Evet, dedi Mehmed-Ali, bundan size ne?

Adam güldü. Gözlükleri yağmurdan sırsıklamdı:

— Görmek istiyoruz da.

— İyi ya! Otele gidin, arayın! Ne diye bana soruyorsunuz.?

Hem konuşuyor, hem de ağır ağır yürüyorlar. İki herif onu, Seine'in alt rıhtımına indiriyor. Buraları büsbütün tenha. Görünürlerde kimse yok. Yalnız nehir ve yağmur. Mehmed-Ali ıslandıkça, aklını başına topluyor. Yankoviç uzaktan bir yerden kafasını iki yana sallıyor:

«— öyle çetrefil bir hayatım var ki,» diyor, «bilsen!»

Mehmed-Ali: «— Bu adamlar,» diye kuruyor, «benden ne isteyebilir?»

Hayvan, nihayet, baklayı ağzından çıkarıyor:

— Onu, diyor, en son siz gördünüz. Nerede olduğunu bilirsiniz.

Mehmed-Ali: — Allahım! diyor. Evet!

Bildiği kadarını anlatıyor. O anlatırken, öbürleri, onun yalan söylediğini biliyorlarmış gibi, pis pis sırıtıyorlar. Seine bu defa uğulduyor. Mehmed-Ali'nin, kulakları mı uğulduyor yoksa? Herifler sabırsızlanıyorlar. Fransızcaları berbat. Hayvan, çıngırak gibi çınlıyor:

— Uzatma, diyor, kısa kes: Yankoviç nerede saklanıyor?

Mehmed-Ali. — Çattık, diyor. Ben ne bileyim?

Taş gözlüklü, bıçak ağzı sırıtıyor:

—Mösyö, diye uyarıyor, tatlı tatlı konuşuyoruz. Bildiğinizi söylerseniz, sizin için iyi olur. Bizi mecbur etmeyin.

— Bildiğimi söyledim. Yankoviç otele gelmiyor. Merak ediyoruz.

— Demek otele de gelmiyor. Merak ediyorsunuz.

— Evet!

— Demek dostluğu, bu kadar ileri götürdünüz, Yankoviç'le?

— O kadar ileri götürdük. Bu, benim bileceğim şey.

Hayvan fıkırdıyor:

— Bizim de dostumuzdur, diyor, Milân Yankoviç! Ah, ne kadar onu bulmak istiyoruz. Yardım etsenize biraz. Nerde saklanıyor?

— Saklanıyor mu?

Taş gözlüklü: — Mösyö, diyor, bize vakit kaybettirmeyin!

Mehmed-Ali bağırmayı düşündü. Umutsuzca çevresine bakıyor. Yüksek rıhtım. Nehir, Notre-Dame. Ve yağmur. Kaçmayı denese, fakat, nasıl? Kafası sanki bir balon, içinde binbir dalgalanma, köpürme, durulma: yüzotuz bin Yankoviç. Sevilla. Sevilla. Sevilla. Sevilla. Hernandez. Ve sadece dez. *T'as pas cigarettes, toi?* Tekrar bildiklerini anlattırıyorlar. Şimdi, köprülerden birinin altındalar. Sesleri karanlığın ve yağmurun içinde büyüyor. Mehmed-Ali bir yalan kıvırmayı düşünüyor. Bir türlü, eli ayağı düzgün iki cümle kurup, yalanı tertipleyemiyor.

«— Bir yalan!» diyor. «Allahım!»

Ve onu dövdüler. Ve onu, büyük bir sır saklıyormuş gibi dövdüler. Çenesine ve midesine vurdular. Beyni sarsıldı. Şakakları berelendi. Ensesine vurdular. Onu yere yıktılar. Suratını tekmelediler. Bir yandan, sorularını tekrarlıyorlardı. Mehmed-Ali'nin kaşı patlamıştı. Yüzüne sicim gibi kan akıyordu. Galiba, dişi de kırılmıştı. Yumruklar orasına burasına; gözüne, miğdesine, çenesine; birbiri ardınca indikçe:

—Beni dövüyorlar,» diye düşünüyordu. «Puşt-

lar! Eşeksoyları! Beni dövüyorlar! Beni neden dövüyorlar?»

Toparlanmayı, bir yumruk olsun vurmayı kuruyordu. Ama sanki, kendi kendinin dışına çıkmıştı: Orada iki haydut, Mehmed-Ali'yi dövüyordu; bir başka Mehmed-Ali de onların seyrine bakıyordu. Kan ağzına dolmuştu. Çünkü dudağı da yarılmıştı.

«— Beni dövüyorlar!» diye düşünüyordu: «— Yankoviç!»

Herifler hâlâ soruyorlardı. Oysa, belli bir andan itibaren, Mehmed-Ali artık orada yoktu. Yalnız, ortada hayvanca dövülen, feci bir şekilde dövülen, bir şarkı güftesinden bir tek satır kalmıştı:

si cette histoire est eternelle.../
eğer bu ezeli bir hikâye ise...»

15

Ondan sonra, biz iki Mehmed-Ali olduk; birbirimizi yemeye durduk. Birimiz ellerini göklere göklere açıp, yumruklarını sıkıp sıkıp, kapıp koyverelim diye yırtınıyor; ötekimiz, ne olursa, başımıza ne gelirse gelsin, kendimizi bilelim, hayatımızla olaylar arasında huzur verici bir denge kuralım, hiç olmazsa kurmaya çalışalım, diyordu. Birimiz tüm âsi, tüm inkârcı, tüm ebedsizdi. Ötekimizin hâlâ daha birşeylere inancı ve güveni vardı. Okuduğu kitapları bunca eseri hatırlıyor, kendisiyle ve dünya ile barışmak için, çareler tasarlıyordu.

Birimiz eksiydi, birimiz artı, ve biz, Mehmed-Ali olarak, ikisinin ortasında bir soru işaretiydik. Bir adım şu yana gitsek, serseri; bir adım bu yana gitsek, adam olacaktık. Günün şu saatinde, ya da bu saatinde, her iki yan da, alnımıza yazılı gerçek çilemiz gibi gözüküyordu. Sabah diyelim, artı uyanıyorduk: Kalk git Konsolosluğa, derdini anlat:

«— biz bu memlekete, bir bok yedik de geldik, de; asıl yerimiz İstanbul, de; oraya dönmeliyiz, yeniden bir atölye uydurmalıyız, efendi efendi çalışmalıyız, beynimizin içindeki bu karıncalanmayı unutmalıyız, de.»

Sana oradan yol parası uydursunlar; Paris'e, Paris'in hergeleliğine ve itliğine eyvallah deyip memle-

kete yollan. Eski dostlarını terket, yeni dostlar edin, bir karı bul, gazetelerin yalnız mizah sahifelerini oku!

Fakat!?.. Akşam olmayagörsün, ışıklar yanmayagörsün! Bir kahvede, çinkonun önünde ve garipler arasında, Byrrh kadehini avuçlamayagör! Artık zilli bir serserisindir. Belki bir Süreyya, belki bir Hernandez! Onlara benzer biri! Cebinde paran yoktur. Bir Fransız kızı 'tavlamak' düşünürsün. Ola ki beraber yaşarsınız; o kazanır, sen yersin. Belki sen de kazanırsın. Ya da kalkıp Hindiçini'ye gidersiniz. Orada onu terkeder, silâh kaçakçılığına başlarsın. Günün birinde, Hanoi taraflarında seni kıstırıp, vururlar. Kurtulursun!

İki başka Mehmed-Ali, doludizgin bir Paris sonbaharı içinde, bir türlü birbirleri ile anlaşamazlar. Günler birbirinden yoksul, birbirinden hüzünlü Hotel de l'Europe'un tepesinde dolaşırlar. Odamızda, bir kanguru gibi, şaşkın ve müteredditt bekleriz. Paramız azalmaktadır.

«Notre-Dame'ın oradaki olaydan, kimseye sözetmedik ama, içimizde yaşıyor: kısa boylu herifin taş gözlükleri, hayvan cüsselinin ürkütücü sesi. Yumrukları her dakika, beynimizi sarsmaktadır. Durmaksızın, kaygan, pis ve katı kaldırımlara düşüyoruz. Dudaklarımızda tuzlu kan lezzeti. Şimdi inadına Milan Yankoviç'i bulmak, ona saklanmasını söylemek, içimizden geliyor.

Kuşkusuz Milan Yankoviç'i bulamayacağız. Herşeyden önce, otele gitmeliyiz. Suratımız besbelli darmadağın oldu. Üstelik kan içinde. Üstümüz ıslak. Otele gitmeliyiz. Sıcak bir şey içmeliyiz. Üstümüzü değiştirmeliyiz. Üşüyoruz. Dişlerimiz birbirine vuruyor. Erzurum'da mıyız neyiz? Köylüler rivayet ediyor ki

kurtlar, bir koyun sürüsünü paralamış! Bir tarafından girmiş, öteki tarafından çıkmışlar.

Allah Allah! Ne Erzurum'u be? İşte Seine, uslu bir çocuk. Gecenin ortasında bir saat kulesi, zamanı noktalıyor. Yağmur kesilmiş. Mendilimizle, ağzımızı yüzümüzü siliyoruz. Son metro geçti mi? Son metro bizi götürüyor. İyi ki, tenha! Mendili kaşımızın üstünde tutuyoruz. Karşımızda sarhoş bir işçi. Cité'den polisler biniyorlar. Metronun sıcağı hoşumuza gidiyor. Düşünüyoruz:

«— ulan Yankoviç, demek bu kadar çetrefil bir hayat, ha!»

Bu iki herif neyin nesidir sorusuna, hiçbir cevab bulamıyoruz. Herşey adamakıllı birbirine karışıyor. Burnumuzun dibinde, bir giyim ilânı: «Hayatımdan memnunum, çünkü: Esders'ten giyiniyorum.» İyi mi?

Otelin gece bekçisi, anlayışlı adam:

— *Bonsoir* mösyö! diyor, bu gece çok geciktiniz.

— Evet, diyoruz, *bonsoir!*

Gözlerini kırpıştırarak, bizi süzüyor:

— 'Hemen çıkacak mısınız? diyor. Bir kadeh rom'a ne dersiniz?

— Evet, diyoruz, teşekkür!

Barda kadehleri tokuşturduk.

— Dünya, dedi, gittikçe karışıyor. Herkes Allah'ı unuttu. Şerefe!

— Şerefe! dedik. Allah da bizi unuttu.

Efendice sordu: — Kaşınız kanıyor, dindirsek mi?

— Dindirsek! dedik.

İçerden pamuk ve iyod getirdi. Biz, bir kadeh daha içtik. Bekçi iyi bir adamdı. Fransızcayı öyle yavaş konuşuyordu ki, ne dese hemencecik anlıyorduk. Bar, gecenin bu saatinde, bir romandan çıkmış gibiydi. Sonra bir an geldi, kendimizi tanıyamadık. Bu biz miydik, Paris'te, Hotel de l'Europe'da, gece bekçisiyle kadeh tokuşturan? Bu sıradan, bu rastgele olayda, bizim

şimdiye kadarki hayatımızla uyuşamayan; hattâ, bizim şimdiye kadarki hayatımıza ters düşen bir gariplik, bir başkalık seziliyordu. Bunu hissettik. Sonra bize, birden bire, öyle geldi ki, ölüm Allahın emri, bir daha İstanbul'a dönemeyeceğiz. Bu gibi duygular adamı heyecanlandırır. Hele bizim gibi adamları. Bekçiye teşekkür ettik.

— Sağol! dedik. Sağol Georges! İyi geceler!

Güldü. Gülümsemesi, gecenin içinde iyi bir şeydi.

— İyi geceler! dedi. Fakat ismim Georges değil mösyö, ismim Raymond, kısaca Raymond!

Biz de güldük: — Alâ, dedik. İyi geceler Raymond!

Oysa hiç gülesimiz yoktu.

Yağmur gecesi ile dizdize oturduk. Odamız, öksüz. Masada, Mustafa'dan gelmiş, bir mektup duruyor. Soyunduk dökündük. Rom ciğerlerimizi dağlamıştı.

«— Yatsak! Uyusak!» diye kuruyoruz.

Ellerimiz titriyor: «— yatsak,» diye kuruyoruz, «uykumuz var!»

Oysa kafamızın içi, bütün vücudumuz, öylesine parça parça, öylesine kırık dökük ki, bu düşündüğümüze bir türlü kalkışamıyoruz. Camların arkasında, gece. Yukarı katta bir musluk açılıyor, borular inliyor; Paris'e geldiğimiz ilk günü, oteldeki ilk gecemizi hatırlıyoruz. Sıra sıra meçhullerimizi, umutlarımızı ve şâhâne eşekliğimizi.

Müthiş üşüyoruz. Yatağa iyice sokulduğumuz ve sarındığımız halde, müthiş üşüyoruz. Yatağın yumuşaklığı, bizi rahatsız ediyor. Kaslarımız tepeden tırnağa kırılmış.

«— bizi böyle ıslatsınlar! Bizi böyle dövsünler!

Ama niçin? Yankoviç'in çevirdiği fırıldaklarla, ilgimiz ne? Merhaba, merhaba! Hepsi bu.»

Yankoviç omuzları düşük, saçları darmadağın gelip uykusuna giriyor. Sırpça bir şeyler anlatıyor. İki de bir:

«— Marija!..» diyor, «Ah Marija!»

Hernandez rezil bir kahkaha savuruyor; Yankoviç'in kafasını gözünü yarıyor:

«— Marija, ha?» diyor, «Amigo! Güldüğü zaman felâket olurdu. Beraber yattınız mı, zevkinden çığlıklar atardı. Bu Yankoviç budalası da, sanırdı ki...»

Mehmed-Ali bir yumruk vurup, şu Hernandez'i susturabilse! Vuramaz ki! Belki Sevilla gelir, dudaklarını büyülü bir tüy gibi yüzünde dolaştırır:

«— Franco, babamı Sevilla'da kurşuna dizdirmiş» der. «Onun için adım Sevilla. Oysa siyaset umurumda değil.»

Yankoviç ellerini, dua edermiş gibi birleştiriyor. Başını önüne eğiyor. Yukarda camlar, yaldızlanıyorlar. Eşya özgürleşiyor ve eşyalıktan çıkıyor. O, büyük yankılı bir kilisede dua edermiş gibi:

«— Marija!..» diye tekrarlıyor, «Ah Marija.»

İki gün sonra, kan konuştu. Geceleyin, daha doğrusu sabaha karşı, Mehmed-Ali seslerle uyandı. Uykusunun arasında, birisi onu mu çağırmıştı; yoksa hey mi demişti? Uykuyu bırakamadı. Belki uyku onu bırakmadı. Başını yastığının altına soktu. Camlar iştahlı bir yağmurla yıkanıyordu. Sabah Yankoviç'in cesedini koridorda buldular. Sanki o Saulnier'de tuzlukları kıran, barda matmazel'le atışan Yankoviç değildi. Birden ihtiyarlamıştı. Onu ilkin oradan kan içinde yatarken Chaulieu görmüştü, Lille'li Fransız. Yankoviç gözlüksüzdü ve gözleri Allah'a açılmıştı. Boğazına birşey saplamışlardı. Kan muşambayı ve yolluk-

ları sevmiş, yayılıp gitmişti. Chaulieu tuvalete gitmek için çıkmış. İlkin Yankoviç'i sarhoş sanıyor. Boğazı parçalanmış, acayip bir sarhoş. Odasının kapısı açık. Düştüğü yere kadar, çıplak ayaklarından, soru işaretleri halinde kan izleri. Besbelli Yankoviç, Mehmed-Ali'ye gelmek, ona haber vermek istemiş; yarıyolda takattan kesilmiş, oracığa yıkılıvermişti.

Mehmed-Ali, sırtında pijaması, cesedin başında saçıbaşı dağınık, gözleri uykulu dikilip duruyor; içisıra yüz bininci defa tekrarlıyordu: «... Bize gelmek istemişti! Bize gelmek istemişti! Bize!!!» Geceleyin, uykusunun arasında duyduğu sesler, Yankoviç'in sesleridir. Herhalde Yankoviç, onu çağırmıştır. Camlar şakır şakır yağmurla yıkanmaktadır. Yankoviç, boğazı parçalanmış, avuçları mosmor, gözleri apaydınlık; oracıkta, can alıp vermekte, koridorda, büyük ıstırap çekmektedir. Yazık! Bir insan, diyorsunuz. Kahırları olan. Öfkeleri. Herşeyi. Bir gece, Paris'te, yıldızlar bulutların arkasına saklanmışken, odasının kapısı ardında, parıl parıl bir usturanın küstah beyazlığı, diyorsunuz. Kan sonra. Adamın ellerine bulaşan, içini bulandırabilen, kan!

Mehmed-Ali kenefe gidip, çenesi ayrılacakmış gibi öğürüyor. Elleri ve gözleri, vücuduna fazla geliyorlar:

«— Bize gelmek istemişti,» diyor. «Ah, kör şeytan!»

Lavaboda suratını yıkıyor. Aynaya yabancı. Kim, bu herif? Kim bu gözleri kanlı, suratı çamur sarısı, ağzının iki yanında bıçak izi gibi çizgiler çekilmiş, herif? Bu, biz miyiz? Yankoviç'in odasına gidiyor. Duvarda, Miletiç. Aynanın önünde, Marija. Masanın üstünde Sırpça gazeteler. Hemen arkasından, El-Barudi geliyor. Suratı yeşile dönmüş. Mehmed-Ali onda, bir eksiklik hissediyor. Ha, kelebek kravatını takmamış! Merhaba demeden dudaklarını ısırıyor:

— Zavallı! diyor. Zavallı Yankoviç!

Mehmed-Ali: — Ölümün, diyor, bu türlüsü!?

El-Barudi: — Gece, geç vakit bir adamla, diyor, gelmişler. Gece bekçisine bakarsan, adam saat üçe, üç buçuğa doğru gitmiş.

Mehmed-Ali: — Bize, diyor, haber vermek istemişti!

El-Barudi: — Katil, diyor, bu adam. Kuşku yok. Polis çağırdılar.

Yankoviç'in odası ıssız. Miletiç'in suratı kararmış. Cinayetin tanıkları, bunlar: Miletiç. Bir de Marija. Miletiç aksırıyor, burnunu siliyor: «— daha geldiği zaman,» diye anlatıyor, «ölümü kabul etmiş bir hali vardı. Adamakıllı yorgundu. Herif ona köpek muamelesi ediyordu. Uzun uzun çekiştiler. Herif bazı isimler sordu, bazı kâğıtlar istedi. Döğüştüler. Herifin bıçağı kız gibiydi.»

Marija: «— Allahım,» diyor, «gözlerimin önünde.»

Mehmed-Ali: Bizi,» diyor, «Arkadaş bellemişti.»

Marija: «— Milan,» diyor, «artık eski Milan'a benzemiyordu. Omuzları çökmüştü. Herif, bıçağını ansızın kullandı. Milan bağıramadı bile. Sadece gözleri büyüdü. Allahım, ne korkunç!»

Odanın kapısında, başkaları beliriyorlar. Matmazel'in, Otel Müdürü'nün korkmuş yüzleri. Hava öyle kapanık ve örtülü ki, koridorda göz gözü görmüyor. Mehmed-Ali çıkarken, Doktor Herbaute'ye rastlıyor. Doktor'un yüzü daha genişlemiş. Gözleri artık güleç ve kıvırcık çocuk gözleri değil. Tam tersine, ihtiyar ve yorgun.

— Ben, diyor, her iki savaş sırasında bu kadar ölü gördüm. Hiçbirinin hâli bu kadar dokunmamıştı.

Mehmed-Ali bir ara pijama ile olduğunu hatırlıyor Odasına dönüp giyiniyor. Kafası Yankoviç'in

odasında. Gözleri, ölünün orada. Cesedi, kül rengi bir örtü ile, boydan boya örtmüşler. Öff! Oysa bu, bir insan be! Bunun bir memleketi vardı. Çok şeyler istemişti. Sersemce planlar kurmuştu. Fakat, bir insan!

Hayvan düdük sesiyle:

«— Yankoviç,» diyor, «bizim de dostumuz. Nerede saklanıyor?»

Taş gözlüklü sırıtıyor: «— Bize,» diyor, «beyhude vakit kaybettiriyorsunuz. Onu nasıl olsa bulacağız.»

Işte böyle! Demek ki dünyada bazı insanlar var; vakitlerini kaybetmemek, için; mânen ve maddeten zaten tükenmiş, Yankoviç gibi bir adamı öldürüyorlar. Boğazına, çenesinin altına kız gibi bir bıçak, o kadar! Mehmed-Ali, Hayvan'ı elinde bıçakla Yankoviç'in boğazını oyarken tasarlıyor. Hayal, gözlerinin önünde, o derece keskin çizgilerle belirliyor ki, sırtı üşüyor, tüyleri diken diken oluyor.

«— geceleyin kalkabilseydik,» diye düşünüyor, «belki iki kelime söyleyebilirdi...»

Ve, St-Michel köprüsünde ayrılırken, Yankoviç' in ona söylediği sözler, birbiri arkasından, ıslıklı mermiler gibi kulaklarından geçiyor: «— başka bir gün. Şimdi Le Mahieu'ye gitmeliyim. Bir dostum bekliyecekti. Akşama, ha?»

O başka gün, hiç gelmeyecek. Biz, Yugoslav Bağımsız Demokrat Partisi'nden Milan Yankoviç'le, hiçbir zaman yemek yiyemeyeceğiz. Bunda, adamın içini bulandıran, yüreğini burkan; kekre, ağulu bir lezzet; daha doğrusu bir lezzetsizlik yok mu?

Aşağıda herkes, gece bekçisiyle Chaulieu'nün çevresinde. Gece bekçisinin gözleri, örümcek örümcek kanlı. Havanın serinliğine ve ıslaklığına rağmen, şaşılacak derecede iri tanelerle terliyor. Bildiği çok birşey yok: Yankoviç, geceleyin, geç vakit, yanında

iriyarı bir herifle geliyor. Bekçi ona, odasının anahtarını veriyor, ve:

«— çoktanberi ortalarda yoktunuz mösyö Yankoviç!» gibilerden bir lâf ediyor. Yankoviç, biber gibi sırıtıyor:

«— Bundan sonra, yine burada kalacağım,» diyor.

Öteki mi? Öteki ağzını açmamış. Yalnız, zebellâh gibi tepesinde dikiliyor. Beraberce yukarıya çıkıyorlar. Aradan epeyce bir zaman geçtikten sonra, herif geldiği gibi, tek kelime konuşmadan gidiyor.

Mehmed-Ali: — İşte bu gelişle gidiş arasında, diyor. Odada, aynaların ve resimlerin önünde!

El-Barudi'nin çehresi bütün bütün yeşile dönüyor. Mösyö Çang o kadar yaslı ki, sadece adını söyleseniz ağlayacak. Doktor Herbaute ise, ellerini oğuşturuyor oğuşturuyor:

— Ben, diyor, bu kadar ölü gördüm, ama...

Mehmed-Ali: — Yeter! diye uluyor. Rica ederim!

Sessiz sedasız kabahatlı okul çocukları gibi ona bakıyorlar. Sessizlik içerde sis gibi kalınlaşıyor. Kapının açılıp kapandığı, zilin zırladığı işitiliyor. İşte trençkotlu birkaç kişi giriyorlar. Cinayet Bürosu'ndan. Otel Müdürü onları kapıda karşılıyor. Yanıbaşında Matmazel. Yüzü, Allahım, yüzü kireç gibi.

Sorgu akşama kadar sürecek. Ancak bulvarların üstüne, bölük bölük, bir akşamüstü dökülürken, onları salıverecekler. Mehmed-Ali, ağzı zehirli birşey yemiş gibi tersyüz, yüreği tepetaklak, pardesüsüz ve şapkasız, akşam yağmuruna çıkacak. Bir saat yürüyecek. Hem de yön duygusunu kaybederek. Denizin üstünde yürürmüş gibi. Adamlara filân toslayacak. Gözsüz kulaksız, bir Mehmed-Ali: görmeyen ve duymayan! Ayaklarına, kara sular inecek; saçlarına, ka-

ra akşamlar. Belleville metrosunun dibinde; El-Barudi'yi, yağmurdan benek benek gözlükleri, yemyeşil suratıyla, yanıbaşında bulunca, şaşıracak. Demek buraya kadar, yanyana yürümüşler. Birbirlerinin farkında olmamışlar. Unutmuşlar.

El-Barudi: — Şuraya, diyecek, girsek.

Oraya girecekler. Kahve tenha olacak; çinkonun başında, işçi tulumlu iki kişi. Tezgâhta hizmet eden kadın, 'mösyöler'in ne istediğini soracak. El-Barudi:

— İki grog, diyecek, adamakıllı sıcak iki grog!

Mehmed-Ali'nin kulaklarında, bir uğultu. Bu bir inkâr başlangıcıdır. Değil mi ki böyle, iyi bildiğimiz ve bilmediğimiz için, hayvanlar gibi ölümden yardım umuyoruz, hepimiz ölelim daha iyi. Toplum diye, insanlık diye bize okullarda belletilen ne varsa, bir orospu gibi yatırıp ırzına geçelim, sonra gırtlağımıza bir kasap çengeli geçirelim, daha iyi.

El-Barudi: — kavga kızıştı mı, bu gibi şeyler kendiliğinden oluyor, diyecek. Kimbilir Yankoviç neler çeviriyordu. Bilmiyoruz ki! Belki de onun ölümü, diğer birçoklarının hayatını kurtardı.

Mehmed-Ali: — Bu, diye uluyacak, cellat mantığı. Eğer böyleyse, eğer bunun böyle hayasız bir tesellisi varsa, neden yüzünüz yemyeşil?

— Yankoviç, diyecek öteki, arkadaşımdı.

— Sözde birbirinize düşmandınız.

El-Barudi alçak sesle kendini savunacak:

— Vatanına ihanet etmişti. İşçi sınıfının düşmanları ile...

— Vatanına mı ihanet etmişti? İşin garibi, o da sizin için böyle düşünürdü. Onun gözüyle baktınız mı, asıl ve büyük vatan haini sizdiniz. Öyle mi, değil mi?

— İyi ama, ortada gelişme diye birşey var.

Mehmed-Ali kadehi avuçlayacak. Kadehin sıcaklığı, içkinin rengi, limonun biçimi hoşuna gidecek:

— Evet, diyecek, gelişme diye birşey: Bu adam Paveliç zamanında da haindi, Tito zamanında da! Yankoviç sağ kalsa, Miletiç duruma egemen olsaydı, bu sefer, bütün ötekiler hain olacaklardı. Bu serüvende, asıl derisi üzerinde kumar oynanan Sırbın, Hırvatın, Slovenin, ne boksa, bir somun ekmek, iki nefes özgürlükten başka, Allah bilir, hiçbir derdi yok. Hiçbir isteği.

El-Barudi cigarasını yaktı mı, yüzü büsbütün uzar. İşte Paris. Belleville'de bir kahve. Tezgâhtaki işçiler, Amerikan bilardosu oynamaya başladılar. Mehmed-Ali inkârın; keskin, acımasız, ıslıklı inkârın kapısı eşiğinde. Hiçbir şeyi kurtaramayacak olduktan sonra, iri lâkırdılar, gizli tertipler neye yarar? Sonuç olarak benliğini yıkacak, umutlarını kıracak olduktan sonra? Üstelik insanların büyük sersemlikleri; onları, küstah, halden anlamaz, bağnaz birer domuz haline getiriyor. Herzamanki hayatı, yaşadığımız gerçeği hor görüyor; sözüm yabana, ideal bir hayat için ortalığı karıştırıyorlar. İşte ondan sonra, bu huzursuzluk duygusu! Kendini beğenmiyorsun. Yaşadığın, yaşamakta olduğun hayatı beğenmiyorsun. Daha iyisi için kurduğun hayaller, birer birer, balon gibi hava kaçırıyor, buruşuyor ve sönüyor. Bilinmez ki ne yapmalı?

El-Barudi için çözüm kolay:

— bir disiplin, diyor, demir bir disiplin! Tereddüdler, eninde sonunda, insanları karşıt aşırılıklara götürür. Oysa bir disiplin içinde bu karışıklığa ve kaosa kafa tutabilir. Öyle değil mi? Ancak disiplin insanı, sürekli tetik üstünde tutabilir. İçini rahat ettirir. Hele haklı olduğunu da bilirse.

Mehmed-Ali, disiplinlerini hatırlıyacak, elbet! O sanki bu şarkıyı, bir vaktin birinde, söylemedi mi? Bir odaya giriyorsunuz, dört yanınız camdan duvar. Camlar size nasıl yansıtırsa, dünya da öyledir diyor-

sunuz. Bu takdirde sizin için herşey yerliyerinde, herşey mantıklı ve tertipli. Ötede başka birisi, yine böyle tertiplenmiş, belki biraz daha eskice, başka bir sırça odaya giriyor ve camlarının rengine göre, başka bir dünya görüyor. O da camlarının budalası ve inanmışı. İkisi de, derece derece Peygamberdirler; ikisi de, derece derece mümindirler. Asıl halk, kara kalabalık, her ikisi için de, camlarının arkasına çekilmesi gereken bir yürek, kol, bacak ve beyin yığınından başka birşey değildir ki! İşin garibi, daima bu yığın adına konuşurlar.

El-Barudi ona hayretle bakar:

— Fakat, diye mırıldanır, siz çıkmaza girmişsiniz.

Mehmed-Ali'nin kalbi, ağrımaya başlamıştır:

— Belki, diye inler. Ama hiç olmazsa, başkaları gibi, kendi çıkmazıma bütün dünyayı sürüklemek istemiyorum. Bu kadarcık namusum var.

— Tipik küçük burjuva anarşistliği, bu sizinki.

— Ben işçiyim.

— Olsun. Düşüncelerinizin niteliğini değiştirmez, bu.

Mehmed-Ali güldü: — `aman, dedi. Ne iyi! Şimdi bana bir etiket yapıştırdınız. Artık rahatsınız. Ben de bir zamanlar, karanlık bir dindardım. Ve kadına düşkün, genelevden çıkmaz arkadaşlarıma, böyle etiketler yapıştırırdım: Günahkâr, derdim. Felâket şurdaki, bu hiçbir şeyi değiştirmezdi. Üstelik ben de, rahatlıyamazdım.

— Siz o zaman da haksızdınız.

— Nedenmiş o?

— Din gibi çürümüş bir dogmaya göre, hükümler veriyordunuz.

— Ha? Siz, yenisine göre verdiğiniz için, haklısınız öyle mi? Niçin dogmaların dışında bir haklılık düşünemiyorsunuz?

Mehmed-Ali sustu. Cıgarasını bit gibi ezdi. Söy-

lediklerini saçma bulmaya başlamıştı. Doğrulukları-na inanmıyordu. El-Barudi'nin dediklerine de, inanmıyordu. Sözler, düşünceler, fikirler, olayları şu ya da bu yönden ışıklandırıyor; bazen şöyle, bazen böyle gösteriyordu. Bazen çiçek, bazen kuş diyorduk. Bazen çiçek olması daha akla yakın görünüyordu, bazen kuş olması. İşin aslında, onun ne olduğunu gerçekten bilen birisi, galiba yeryüzüne gelmemişti. Yoksa biz, kıyamete kadar, soru işaretlerinin çilesini çekmeye hüküm giymiş, lânetli ruhlar mıyız?

Ah, Yankoviç! Oyulmuş gırtlağı, Allah'a açılmış gözleri... O burada olacaktı ki! Masayı yumruklayıp, bardakları devirecek, saçlarını ellerinin üzerine yayıp:

«— Burası böyle,» diye gürleyecekti, «ne kadar da karanlık?»

Arkasından, Mareşal Tito'nun, Mihailoviç'e yaptığı haksızlıklar konusunda, bir konferansa girişecekti. Gülüşecektik. Oysa, artık o burada olamazdı. İşte en önemli olan buydu; fikirleri, siyasi hayatı, ajanlığı, korkuları ya da ihaneti değil; bütün bunlarla beraber ve bunlara rağmen, onun bir daha hiçbir vakit burada, yanımızda bulunamayacak olması. Haydi be sende! Biz de kalkmış mutluluğun yollarını arıyoruz.

Kahveden, iki cesed halinde çıkıyoruz. Belleville yoksul ve karanlık. Yukarda iki yıldız, bir çift eşek gözü gibi, parlıyor. Yanyana, ağzımızı açıp tek kelime söylemeksizin, metroya iniyoruz. El-Barudi, Republique'de başka bir metroya geçiyor. Biz, Bonne-Nouvelle'de iniyoruz. Büyük bulvar ışıklarını yakmış. Çok şükür! Burada hiç olmazsa ışıklar yanıyor. Sinema gişeleri önünde, birkaç yüz kişi, kuyruğa girmiş; gazete okuyan, öpüşen, cıgara içen! İşte o, titiz bir garson gibi giyinen fıstıkçı. Her zamanki ukâlâ sesiyle:

— *Degustez, s'il vous plait!* diyor.

İşte biz. Ellerini nereye koyacağını şaşırmış, saçıbaşı dağınık, yabancı. Bu şehri, bu ışıkları, sinema afişlerini, kahve teraslarını, hazır giyimcileri, gözleriyle okşayan Mehmed-Ali. Ütfl Adamakıllı yalnızız. Adamakıllı kalbimiz ağrıyor. Rastgele bir sinemaya giriyoruz.

Sinemada neyi seyredeceğiz? Kıpırtılı karanlığın ortasından, bembeyaz baykuş gözleriyle bakıp; perdede, o uçtan o uca sürüklenmiş bir piçin, gençliğini ve piçliğini mi? Yoksa, Belgrad Üniversitesi'nde okurken; mahzun gözlü, dua eder gibi yüksek sesle ders çalışan Marija'ya tutulmuş, Milan Yankoviç'in; onun resmi önünde, bıçaklanışını mı? Hepsini göreceğiz, belki. Hattâ perdede, bir an gelecek avuçları pançak pançak kanlı bir adamın, otelde, gecenin ve sessizliğin yarısında, bizim odamıza doğru hamle ettiğini göreceğiz. Bu, elbet bizi bulandıracak.

Yalnız bu mu? Karanlığı örtü gibi dört yanlarına çekip, öpüşenler de bulandıracak. Başka şeyler görelim isteyeceğiz: Bir kervan sözün gelişi, kızılderililerin, saldırmayı akıl etmeksizin, uslu uslu çevresinde döndüğü bir kervan. Bacakları sedeften ve buğudan bir kızcağız. Fakat, Hilde'dir bu! Ölünün yanıbaşına oturmuştur. Şaşılacak bir sabırla, ne yapar bilir misiniz? Yankoviç'in gözlerini, kapatayım diye uğraşır durur. Ama olası mı? Yankoviç kapamaz gözlerini. Eğilip bakınca, bu donuk cam gibi hareketsiz, soğuk gözlerin aynasında, Marija'yı görürsünüz. Hiç böyle film görmemişizdir.

Arkasından Grands-Boulervards'da, Madrid Kahvesi. Orkestrada kızlar. Şimdi şu köşede, kesik saçlı kadınla köse herifin kırıştırdıkları masanın bu tarafında, yalnız başına oturacağız, garsona yeniden grog söyleyeceğiz. Orkestra *«Les sabots...»* diye bir şarkı tutturdu. Kızlar fena çalmıyor. Güzel de söylüyorlar. Halkın bir kısmı da, şarkıya katılmasın mı? Paris

halkı, bu! Grog, sıcak ve hızlı. Ciğerlerimizi ısıtıyor. Arka arkaya, dört grog daha içmeyi düşünuyoruz. Ya da bir oturuşta, bir şişe konyak devirmeyi. Olacak şey mi? Yankoviç'in gözlerini bir kere daha, bu sefer kül tabağının içinde, bulup çıkarıyoruz. Kafamız bir katır kafası gibi uzuyor. Bir ara, dişlerimizin de katır dişleri gibi uzadığını sanıyoruz.

Birden kulağımızda tanıdık bir ses:

— Montecarlo'daydım ben, biliyor musunuz, geleli henüz bir hafta bile olmadı. Üç gün sonra New-York'a gideceğim. Uçakla.

Daha sonra, iyice bildik bir cümle:

— Amerikalıyım, Polonya aslından. Bir de oğlum var!

İçimizden: «— Ah!...» diyoruz, «Marie-Te!»

Yarım sağ dönüp bakıyoruz. Köse herif aşkını, Marie-Te.'nin ensesine üflüyor. Marie-Te. gizemli ve umut verici, gülümsüyor. Elinde, cıgara. Sırtında gri bir tayyör. Bizi görmediği kesin: pek sevdiği yalanını, heyecanla anlatıyor. Biliyoruz ki bu yalanın, onun için hiçbir yalan tarafı kalmamıştır. Günün birinde bir Amerikalı, üstelik New-York'ta oturan bir Amerikalı gelse, ona: «— Madam, *I am sorry*», dese; orada bıraktığı çocuğunun öldüğünü söylese, yıkılır bu Marie-Te. yerle bir olur, ağlar.

O dakika, bize bir hal oluyor. Bir an, doğruluğuna, böyle Marie-Te'nin inandığı gibi inanabileceğimiz, -ama geberesiye ve kıyasıya inanabileceğimiz- bir yalanımızın olmasını, istiyoruz. Bunu hem Allah'tan istiyoruz, hem kuldan. Oysa kendimizi, bozulmuş korkunç yalanlar ortasında buluyoruz. Yalanlarımıza inanamıyoruz. Uydurduğu yalanlara inanabilmek kabiliyetini kaybeden adam, galiba mutlu olmak şansının önemli bir kısmını da kaybediyor. İçimizsıra diyoruz ki: «— Marie-Te. şimdi herife, siz diyecek, St-Germain-des-Pres tiplerindensiniz. Görür görmez an-

lamıştım!» Onları duymak için kulak kabartıyoruz. Marie-Te. bir cıgara yakıyor:

— Siz!.. diyor. Arkası, tahmin ettiğimiz gibi.

Mehmed-Ali, az sonra, garsonu çağırdı.

— Git, dedi. Şu kesik saçlı matmazele bir sherry götür.

Garson: — Peki mösyö, dedi. Kimden diyeyim?

Mehmed-Ali güldü: — Teğmen Hüber, dersin. O anlar.

Garson başıyla hafif bir selâm verdi:

— Başüstüne, dedi, teğmen Hüber.

Sherry masalarına gidince, Marie-Te. de, yanındaki ihtiyar da; önce birbirlerine baktılar, sonra Mehmed-Ali'ye. Mehmed-Ali, gözleriyle gülümsedi. İhtiyar fena halde içerlemişti. Dikenli dikenli bakıyordu. Marie-Te. cigarasından bir nefes alıyor, besbelli bunu zaman kazanmak için yapıyordu. Tam bu sırada, biz kalkıp, tepelerine dikiliyoruz.

— *Bonsoir,* diyor, Hüber! Nerelerdesin?

Bizi tanıştırıyor:

— Kuzenim teğmen Hüber, Profesör Van Dogen.

El sıkışıyoruz. Profesörün elleri öyle yumuşak ki, parmaklarımızı tereyağına sokmuş gibi oluyoruz. Gülüyor: Önden üç dişi yok:

— Memnun oldum, diyor.

İçimizden: «— Acaba ne kadar zamandır beraber dolaşıyorlar?» diye soruyoruz. «Bu sabah tanışmış olabilirler. Birazdan, herhalde bir otele gideceklerdi. Bu durumda, doğrusu, can sıkıcı bir kuzen sayılırız.»

— Profesör, diyoruz, ne şeref!

Marie-Te. dikkatle bize bakıp fısıldıyor:

— Sarhoş musunuz?

— Evet! diyoruz.

Gürültüye ihtiyacımız var. Yoksa yere kapanacak, mermerleri dişleye dişleye ağlayacağız.

— Evet! diyoruz, ardından ekliyoruz: — Marie-Te'yi nasıl buluyorsunuz, Profesör? Olağanüstü mü? Ben de! Çoktandır görüşememiştik. O Montecarlo'ya gitmeden önce, ben Fas'a gitmiştim.

Köse yüzünü buruşturdu:

— Fas'a mı? dedi. Afrika'dan nefret ederim.

— Bravo! Yalnız aklımı bir nokta çeliyor! Acaba, dünyadan dememek için mi, Afrika'dan dediniz?

Yeniden içki ısmarladık. Garson, sahici teğmen Hüber'e hizmet ediyormuş gibi, törenle gidip geliyordu. Kızlar mandolinlerin ve gitarın egemen olduğu bir hava tutturmuşlardı. Kahve, tir tir titriyordu. Gömleğimiz sırılsıklam olmuştu. Gözlerimizin arkasında, cıvamsı birşey, sağa sola kıpırdıyor; o kıpırdadıkça, Marie-Te'nin boyalı kaşları, bulanık gözleri, şehvetli ağzı, bozuk bir ekrana yansımış gibi, eziliyor büzülüyordu. Ağzımız tükürükle doluydu. Tükürmeliydik. Mutlaka tükürmeliydik. Yere, ayağımızın dibine diye niyetlendik, fakat dünyaya tükürdük. Tükürdüğümüz, diyelim ki, kırksekizinci enlem dolaylarına düştü.

Profesör: — Teğmen Hüber, dedi, üzgünsünüz galiba?

— Üzgünüz, dedik, dün gece, bir dostumuzu vurdular.

Marie-Te. gözlerini sonuna kadar açtı:

— Vurdular mı? dedi.

— Vurdular! dedik.

Profesör o kadar sarhoştu ki ağlamaya başladı. Gözlerinden hintyağı damlar gibi ağlıyordu. Birdenbire:

— *Homo homini lupus*, diye tekrarladı, insan insanın kurdudur.

Sonra masaya kapanıp, hıçkıra hıçkıra ağlamaya, aynı şeyi yüzbin defa tekrarlamaya koyuldu. Bizim, gözlerimizin dibi yanıyordu. Ama, ağlayamıyor-

duk. Maire-Te. hayvan gibi cıgara içiyordu. Kayıtsızdı. Bize müthiş kızdığı muhakkaktı. Anlamsız bir öfke, çünkü Profesör'le olmazsa, bu iş bizimle olacaktı. O, hiçbir şey kaybetmiş olmuyordu ki!

Profesör, iki gözü iki çeşme, ağlamakta devam ediyordu:

— *Homo homini lupus*, diyor. *Homo homini lupus!*

Bize gelince, biz, bu gece Marie-Te'yle yatacaktık.

16

Başınız derde girdi mi, mutlaka gidip, Mösyö Çang'la konuşmalısınız. Onun dertleri yok mu? Olmaz olur mu, ama, siz yine gidip, onunla konuşun: Akşamları otelin barındadır. Koltuklardan birine gömülmüştür. Elinde, *Paris-Presse l'Intransigeant.* Cıgara içse, yadırgarsınız. Gözlerinin içi de, dışı da aydınlıktır. Güldüğü zaman güler, galiba ağladığı zaman da güler, gözleri! Abajurun biri gözlüklerini sarıya boyar, öteki kırmızıya. Matmazel, burnunun ucu av köpeği gibi havaya kalkık. içeriye girer; herkese ve her şeye sırıtır:

— Mösyö Çang, der, mektubunuz!

Bu mektubun, bir kadından gelmesi olasılığını, düşünmeyin. Mösyö Çang, kadınsız erkeklerden. Dünyaya, şüphesiz kadınsız yaşamak için gelmemiştir ama; kadınlar, hele Fransız kadınları, onun sokulamayacağı şatafatlı bir evrene aittirler. Uzak uzak, tutkulu bir çift kadın dudağını, güvercin gibi yuvarlak bir çift göğsü arzular belki. Ama, karşı karşıya geldiği an, onun için, bütün kadınlar saygılı birer kardeş; o bütün kadınlar için, saygılı bir ağbiy.

Hilde'yle çatpat Almanca konuşuyor. Memleketinde iken, bir zaman Almanca ile uğraşmış. Hilde'yi, utangaç utangaç, Almanca selâmlıyor. Hal hatır soruyor:

— *wie befinden sie...*

Konuşması bir garip. Hilde ona, bütün yüzüyle gülümsüyor. Yanına oturuyor, konuşuyorlar. Mehmed-Ali bara tünemiş, otele yeni gelen Danimarka'lı öğrenci ile çene çalıyor, sözde; aklı, fikri, gözleri, öbür tarafta. Hilde, tül okşarcasına ellerini kımıldatıyor. Gülüyor da. Çocuk bu, küçük bir çocuk. İkinci Dünya Savaşı'nı yaşadığına bin tanık ister.

Mehmed-Ali, bir ara, camlardan dalıyor. Garip! Buğulanmış camlar. Demek havalar, bu kadar serinledi. Sokak, incecik bir sis altında yatıyor. Otobüs durağında, siyah gömlekli, sarı kravatlı bir hergele. Uzakta, Gare du Nord'a doğru bakınca; kaşla göz arasında, hemen götürülüp Seine kitapçılarına okutulmak için şişirilmiş bir aquarelle Paris'i.

— Peki, diyoruz, mösyö Çang! Şimdi biz ne halt edelim?

Dikkatle gazetesini katlıyor. Cebine koyuyor:

— Davanızı, diyor, halletmelisiniz mösyö! Bir kere, başlamış bulundunuz; yarım bırakmamalısınız, sonuna kadar gitmelisiniz! Yoksa, yeni yeni huzursuzluklar, hayatınızı bölecek mösyö!

Biz ona, bir azizmiş gibi, sorular soruyoruz:

— fakat, diye soruyoruz: — karar vermesi güç, mösyö Çang. Hayatımızda, bir aksaklık var. Oradan oraya çarpınıyoruz. Oysa aklımız, böyle olmamalı, diyor. Hiç olmazsa dakika olarak, saniye olarak, içimizi rahat hissedebilmeli; bir yerde, bir karar üstüne, değil mi ya, durabilmeliyiz.

Mösyö Çang: — hayret! diyor, hayret: bir tarafınız, herkesin hayatına özeniyor. Müteredditsiniz. Ruhunuzu kasıp kavuran bir rüzgâr, kaldırıp bura ya atmış sizi; ama başka bir rüzgâr, buradan kaldırıp. geldiğiniz yere savurabilir.

— Savurabilir, diyoruz, mösyü Çang!

— Bu, diyor, böyle sürüp gider. Anlamsız! Çün-

kü orada, yeniden öteki rüzgâr, ortalığı birbirine katacak; yeniden bir hayalin, ya da hayal kadar soyut bir gerçeğin, ardına düşeceksiniz.

Başımızı avuçlarımızın arasına alıyoruz. O gülümsüyor:

— sonuna kadar, diyor, gitmekten korkmayın. Korkuyorsunuz. Tereddüt ediyorsunuz. Korkmayın. Hem, bir karar vermek lâzım diye, kendinizi neden yiyip duruyorsunuz? Sizi Paris'e atan, verilmiş bir karar değil mi?

— Fakat, diyoruz mösyö Çang! Şeytan da içimizde.

— Şeytana kızmayın, diyor, mösyö? O, bizzat sizsiniz.

Geceleyin yatakta, kalbimizi çıkarıp önümüze koyuyor:

«— sâhiden korkuyor muyuz,» diye ölçüp biçiyoruz, «acaba sâhiden korkuyor muyuz?»

Aç kalmak var. Başkaları miskinlikleri ile barışık; domuzlar gibi tıkınır, hayvanlar gibi sevişirken; bizim, şu eski zamanlardaki dervişler gibi rüzgârla doymamız, kuru yerde yatmamız var. Ölmemiz var. Gururumuzun kırılması, haysiyetimizin ayaklar altına alınması, hapislere düşmemiz, hükümler giymemiz var. Ölmemiz var, dedik ya, masmavi ve yapyalnız ölmemiz.

«— Korkabiliriz,» diyoruz. «Bu korku bizi kararsızlaştırır. Tereddütlere sürükler. Tereddütler de yeni korkular getirir, karşımıza! Bıçak gibi kesip atmaktan başka, çaremiz yok.»

Uyuyup uyuyup, yağmurla uyanıyoruz. Yağmurla tekrar uyuyoruz. Mösyö Çang yine gülümsüyor. Tekrar cebinden gazetesini çıkarıyor, bu sefer, afiyetle yemeye başlıyor. Arada bir, başını bizden yana çevirerek:

— Korkmayın, diyor, sonuna kadar gidin.

Kendi kendimize soruyoruz: «— Nereye kadar?»

Kendi kendimize cevaplar veriyoruz: «— Cehenneme kadar?»

Oysa yaşayabilmek için, birşeyler yapmalıyız. Paramızın sonu gelmek üzere. Diyelim ki yarın, Paris'te meteliksiz kaldık. Ne halt edebiliriz? Quartier Latin'de, sıkı bir yağmurun altında, yeniden Hernandez'e tosluyoruz.

— Selâm, diyoruz, *matador!*

Saçları sırsıklam. Kirpiklerinde damlalar, ışıl ışıl. Esaslı bir kahkaha atıyor:

— Selâm, diyor, *Urubu!*

— Ne demek, diyoruz, *Urubu?*

— Akbaba demek! diyor. Islanmamız yettiyse, Dupont'a girip birşey içelim, ha?

Dupont'a girince, ona, Yankoviç'in ölümünü anlatıyoruz. Tınmıyor. Sadece: — Gazetede, diyor, okudum. Bir bakıma, kurtuldu sayılır. Zaten yaşamaktan hoşlanmayan bir adamdı. Daha doğrusu, ancak işleri yolunda olduğu zaman, yaşamaktan hoşlanan bir adamdı.

Bir cıgara istiyor. Veriyoruz.

— Sen, diye soruyor, hâlâ iş arıyor musun?

— Evet! diyoruz. Her zamankinden fazla. Para suyunu çekti çekecek.

Gözleri parlıyor: — Demek eşitleşiyoruz, diye seviniyor. Parasız bir adam, gerçekten güçlü bir adamdır.

— Felsefeyi, diyoruz, bırak *matador!*

Gülüyor: — acı ve çığlık çığlığa *serta*o'nun üzerinde, diye birşeyler patırdıyor, *urubular* geniş daireler çiziyorlardı.

— Ne saçmalıyorsun? diyoruz.

— Bir roman okudum, diyor. Dehşetli etkisindeyim.

İşte orada kararlaştırdık; Afrika'daki Fransız sömürgelerinden birinde, iş isteyecektik. Bununla uğraşan, iş bulma büroları varmış. Mektubu Hernandez kaleme aldı. İkimiz için de başvuruyorduk. Kahve sanki bir anda değişivermiş, etrafımızdaki insanlar kayboluvermişti. Bir rüzgâr uğultusu duyuyorduk. Bir kolonyal şapka. Bir jeep. Bitmez tükenmez, muz plantasyonları. Büyük orman işletmeleri. Birbirine zincirlenen, hayaller.

Hernandez kalemini çiğniyordu:

— Bir de, diyordu, Berdayeff'e yazacağım. Zamanında, hayli arkadaşlığımız olmuştu. Herhalde yardımı dokunur.

— Peki Hernandez, diyoruz, haydi biz muhtacız. Fakat, sen?

— Üff! diyor. Paris'te sıkıldım.

Kafamızın içinde: «— Afrika'da bir yer,» diyoruz. «Delilik!»

Gördüğümüz eski Afrika filmlerini hatırlıyoruz:

— Bu, diye soruyoruz, sonuna kadar gitmek midir?

Hernandez gülüyor. Saçları hep, ufak ufak, alnına dökülüyorlar.

— Bu iş, diyor, mutlaka olur. Ama beklemek lâzım. Üç dört hafta. O zamana kadar, istersen kâğıt toplamaya çıkarız. Yalnız öğrencilere ayrılmış bir iştir ya, nasıl olsa bir kolayı bulunur. Benim bir öğrenci kartım olacak. Sana da bir tane uydururuz. Günde beşyüz frank kalır. Fena mı?

Birdenbire Türkçe olarak: — Ulan, diyoruz, Hernandez!

— Ne dedin, diyor, küfür mü bu?

— Küfür sayılmaz, dehşetli bir şey! Sana bir

gün, Türkçe küfürler de öğretiriz, diyoruz, rüzgâr gibi ıslık ıslığa, ilâve ediyoruz: — Afrika'da.

— Afrika'da, diyor. Ubangi-Şari'de.

— Yok, diyoruz. Kamerun'da.

— Bir çadırımız olacak, diye hayal kuruyor. Onbeş tane zenci metresimiz. Her sabah kahvaltıda, muz yiyeceğiz. Yerliler bize *buvana* diyecek.

— Geber, diyoruz. Kalk, mektubu postaya verelim.

Yağmur dinmiş. St-Michel bulvarı yıkanmış, billûr bir bardak gibi pırıldıyor. Götürüp mektubu postaya veriyoruz. Rastgele bir mektup veriyoruz sanki postaya. Sanki vermesek de olur. Oysa, çılgınlığın zirvesi! İkimiz de, birer çılgın! Hernandez böyle demiyor tabii. Gülüyor gülüyor:

— *Urubu!* diyor. *Sertao*'nun üzerinde.

Hayvan!

Akşamı bir sandviç ve bir fincan sütlü kahve ile geçiriyoruz. Birkaç karışlık, Afrika hayali kuruyoruz. Buraya, bir hayali yaşamaya gelmedik mi? Kendimiz için de; şimdi bize, Hazret-i Musa zamanı kadar uzak görünen, İstanbul'da bıraktığımız eski hayatımız için de, bunu yapmalıyız. Daha başka şeyler de yapmalıyız.

Bir kapı. Aç kapıyı. Küt! Afrika'dasın: Dev boylu ağaçlar, aşağıdan yukarıya, gökyüzünü omuzluyor. Ama ne türlü bir gökyüzünü? Acımsı, çıplak ve derin. Tabancanı çekiyorsun. Sarmaşıkların arkasında, çıngıraklı ve çıngıraksız yılanlar. Hernandez ufak bir gece ateşinin, başına oturuyor. Gitarına eğiliyor. Gecenin cehennemine ve cehennemimize, aslında, yalnızca İspanya'da çalınıp söylemek için uydurulmuş, şarkılar gönderiyor. Hem onu, hem ağaçları dinliyoruz. Ağaçların da müziği var, çünkü. Ağaçların da, kımıldayan toprağın ve orman böceklerinin de. Gözlerimizi yumuyoruz. Onbeş gün sonra şehre in-

meyi, barların birinde körkütük olmayı düşünüyoruz. Fazladan, memeleri yaldızlı, bir orospu düşünüyoruz. Hernandez, kaldırıp gitarını, bir kütüğe çarpıyor. Daha iyisi, balta ile parçalıyor. Gözlerinin, iki olağanüstü iri ve parlak ter damlası gibi, yuvalarından çıkıp, sakallarına yuvarlandığını görüyoruz. Havaya bir el ateş ediyoruz.

Bu sorunu, birisiyle konuşmalıyız. Hilde'yle konuşmalıyız. Onu, dizimizin dibine oturtmalıyız. Bize, benekli gözleriyle, inanarak ve severek bakmalı. Üzerinde açık mavi bir bluz olmalı. İkimiz birden, sözgelişi bizim odada olmalıyız. Ona demeliyim ki:

«— Hilde,» demeliyim, «seni seviyorum Hilde!» demeliyim: «— eğer sen istersen yapamıyacağım şey yoktur: bu şehri, kulelerinden tutup, halter gibi kaldırabilirim. Ellerimi, göğsümün kafesine daldırıp, yüreğimi çıkarıp, harcayabilirim. Fakat, şimdi, ne yapacağımı kestiremiyorum, bu yüzden Afrika'ya gideceğim.»

Hilde'nin gözlerinde, bir damla yaş görünür. Saçlarını, avuçlarımın arasına döker:

«— Hayır!» der. «Sakın ha!»

Onu, işte o zaman, dudaklarından öperiz. Kolu kanadı kırılmıştır. Sanki bize sığınır, ağlayabilir de:

«— Sakın ha!» der. «İstersen, beraberce Berlin'e gideriz. Ben Heinrich amcamla konuşurum. Orada, nasıl olsa, sana bir iş bulunur.»

Gerçekten üzüldüğünü düşünürüz. Ne kadar da güzeldir. Yarabbi! Yatağa uzanır. Gözyaşları, yanaklarında, kıvılcımlanır dururlar. Yanıbaşına oturmuşuzdur. İçimiz katılaşmıştır. Sanki, boğazımızdan içeriye, bir çuval kepek boşaltmışlardır:

«— Ölüm be!» diye düşünürüz. «Ayrılmaktansa!»

Onun ellerini tutarak:

«— Hilde,» deriz, «ağlama sakın! E mi? Gerekirse, dünyanın öbür ucuna bile gideriz.»

Elbette bu konuyu birisiyle konuşmalıyız. Birisine Hilde'den sözetmeliyiz. Hernandez'e değil. Oteldekilere hiç değil. Bir başkasına; hiç tanımadığımız, ömrümüzde hiç görmediğimiz birisine sözetmeliyiz. Anlatmalıyız. Onu ne kadar sevdiğimizi, gözlerini ne kadar sevdiğimizi belirtmeliyiz. Kalbimiz susmalı.

Böyle bir rüzgârın içindeydik. Yalnızdık. Akşam dı. Işıklar yanmıştı. Bir cumartesi gününün ilk yemeğini yiyecektik. Buna, bir ziyafete hazırlanırmış gibi hazırlanıyorduk. Bu kahve, gecenin ikisine kadar açık kahvelerdendi. Çinkonun önünde, feci bir orospu aperatifini karşısına almış, parmaklarını çıtlatıyor; ve galiba içine, çocukluğuna doğru biryerlere, köyüne doğru, ilk kommünyonunun yapıldığı köy kilisesine doğru bakıyor. Birkaç saniye, kahrımızı onunla paylaşmayı düşünüyoruz. Hayır!

Caddeden, eğlenceye susamış, bir Cumartesi kalabalığının geçtiği görülüyor. Muşamba ceketli bir çocuk, bir kızcağızı almış gidiyor. Başka birtakım erkekler; başka birtakım kızları, Galerie Lafayette'de, Printemps'da, ya da öteki uniprix'lerde çalışan, belki onların hiçbirinde değil de, Montrouge'da bir pastacıda çalışan kızları, almış gidiyorlar. Kızların rujları tutuşuyor. Bir tanesi mutlaka Opéra-Comique'e gitmek istiyor. Bir saat, gişenin önünde kuyrukta beklemek; sonra en üst balkondan, Tristan ve İsolde'u seyretmek. SNCF'de çalışan delikanlı, ille sinemaya gideceğiz diye tutturmuş: Charlot'nun bir filmi varmış. Sendikada çocuklar övmüşler. Oysa öbürleri, dancing'e gidecekler. Şarkılı kahvelere gidecekler. Biz onları görüyoruz. Çinkonun önündeyiz. Camların arkasında, Cumartesi gecesi, muazzam, ışıklı bir neon

reklâmı gibi, sönüyor yanıyor, yanıyor sönüyor. Hayırlı akşamlar, Mehmed-Ali!

Yanıyor sönüyoruz.

Onlar içeriye giriverdiler. Birisinin çenesinde küçük bir sakal. Ötekinin burnu yiğit. Saçları felâket uzamış. Pantolonu ütüsüz. Geceye, aynı zamanda Paris'e ait birşeydiler. Sakallı, keyifli keyifli:

— Oturalım mı? dedi.

Öteki cevap vermedi. Gitti, oturdu. Sonra ansızın:

— Vay Paris, Paris! dedi. Vay!

Gülüştüler. İşin garibi, Türkçe konuşuyorlardı. Tertemiz, ışıklı, pürüzsüz bir Türkçe. Onlara bakıyorduk. Biz, Mehmed-Ali'ydik; aslında onların dilinden konuşurduk; o dille sövmüş, o dille dua etmiştik; onlara bakıyorduk. Sakallı, şaşılacak bir çabuklukla, kelimeleri adeta kovalayarak, anlatıyordu:

— enayi, diyordu. Beyinsiz herif! Sakalımdan dolayı, bana çıkıştı. Yakışık almazmış. Falan filân.

Öteki, dalgındı. Beklenmedik bir anda gülüyordu:

— Aferin, diye arkadaşını yüreklendiriyordu, iyi etmişsin!

Uzun etmedik. Bizi, kırk yıllık ahbabları gibi karşıladılar. İnsanın elini sımsıkı sıkıyorlar, omzuna ahbabça vuruyorlardı. «Neden geldiniz?» diye sormadılar. «Ne yapıyorsunuz?» diye sormadılar. Değil mi ki gelmiştik, buradaydık; demek ki gelmemiz lâzımdı. Ne yaptığımıza gelince; besbelli umurlarında bile değildi, bu! Adam Paris'te hiçbir şey yapmayabilir: bütün gününü kahvelerde geçirebilir. Seine boyunda geçirebilir, Eiffel'in dibinde geçirebilir; ama, yine de birşeyler yapmış sayılır. Bu, büyük bir şeydir. Paris'tir bu be! Ancak kaldırım kaldırım yaşadığın, hava-

gazı lâmbalarının altında dolaştığın zaman, bunu anlarsın. Anlar gibi olursun.

Sakallının adı, İlhan'dı. Kalbi, gizli bir yerinde olmasa gerekti:

— bir senedir buradayım, diyordu. Yeni yeni, bu şehirde İstanbul'u yaşamaktan, kurtuluyorum.

Öbürü, kendine özgü bir rüyayı, her gittiği yere götürüyor. Her dakika o rüyanın, bir köşesini açıyor. İki yanına bakınıyor. Yumuşacık gülümsüyor. Çok da konuşmuyor. Neden konuşsun, ayrıca? Yalnız:

— Biz, diyor, İzmir'liyiz. Buraya kalktık geldik.

Camların arkasındaki büyük gece, yıldız dökü-yordu. Bizim karnımız açtı. O Cumartesi gününün, ilk yemeğini yiyecektik. Onlar da açtılar. Onlar da yemeğe gideceklerdi.

— Biz, dediler, ucuz bir lokanta biliyoruz.

— Biz, dedik, ucuz bir lokanta bilmiyoruz. Saulnier'de yiyorduk.

— Saulnier mi, dediler, kazıktır orası yahu! Şimdi seni Julien'e götüreceğiz. Beş franga çorba içeceksin. Yüz franga bilemedin yüzelli franga, bütün günahlarından kurtulup, çıkacaksın!

Parmaklarını çıtlatan orospuyu, çocukluğu ile koyun koyuna, bırakıyor muyuz? Bırakıyoruz. Yallah sokağa! Gece, bizi, bağrına basıyor. Türkçe konuşmaktan sevinçliyiz. En bayağı kelimelerde, şu beğenmediğimiz kazıklanmak kelimesi yok mu, işte onda bile, bir hurma lezzeti, bir muz tadı buluyor; dudaklarımızı, bu türlü yeni zevklere bırakıyoruz.

Kalabalık. Kızların saçları, rüzgârlanıyor. Delikanlılar ellerini, pantolon ceplerine sokuyorlar. 'A la croix de Malte'ın terası önüne dizilmişler. Aimable'ın akordeonunu dinliyorlar. Nevzat:

— Yemekten sonra, diyor, biz de geliriz.

Öteki durmadan türküler mırıldanıyor. Yalnız birisini anlar gibi oluyoruz:

«... *impossible de t'aimer davantage...*»

Bir de bakıyoruz ki bizim de içimizde, dehşetli yeşillerin, korkunç mavilerin hora teptiği, bir şarkıdır başlamış. Vitrinin birinde, suratımızı görüyoruz: Kumlu bıyıklarımızı, isyancı saçlarımızı! Paris genişliyor. Kollarını açıyor Paris, bize açıyor. Onun öz çocukları imişiz; bütün hafta atölyelerinde çalışmış, metrolarını sürmüş, otobüslerinde biletçilik yapmışız da, bu tek Cumartesi gecemizi rahatça ve hoşça geçirmek istermişiz gibi, kollarını açıyor. Akordeon ardımızdan geliyor. Ateş dudaklı, volkan memeli kızlar; Belleville'in, Stalingrad'ın, öteki kenar mahallelerin kızları, ardımızdan geliyorlar. Gözlerimizi, kulaklarımızı ve ellerimizi onlara bırakıyor; Faubourg S-Denis'ye sapıyoruz.

İlkin konuşmaksızın yiyorlar. Şarabı dinliyorlar. Bütün lokanta halkı, hattâ garsonlar, yapıyor bu işi, Mehmed-Ali, günün ilk ve son yemeğini, bu defa farklı bir ortam içinde yiyor. Zaten lokanta farklı: gerçekten ucuz, bir kere: beş franga çorba, yirmi franga patates-frit, otuz franga sebzeler. Gerçek bir yemek cenneti.

Mehmed-Ali, iki yeni dostuna bakıyor. İlhan, sanki Aimable'ın akordeonunu, avucuna saklayıp getirmiş. Nevzat, susuyor ve düşünüyor. Başka adamlar, sonra. Ekmeğini ve şarabını beraberinde getirmiş; yüzü güleç, bakışları tatlı bir köylü. Arka masada, üç çocuğu ile birlikte, Saigon'lu bir karı koca. Çocuklar, yem verilmiş piliçler gibi, vıcır vıcır.

Mehmed-Ali: «— Halk,» diye düşünüyor, «halk bu! Bu lokantayı çok daha önceden bulmalıydım.»

İlhan gülüyor. Gözleri ışıklanıyor:

— gerçek Paris'i, bulmak! diyor. Zor! Çok zor! Gelirsiniz, ya çevrenizi sırtınızda getirirsiniz, ya da daha önce getirilmiş çevrelerden birisine düşersiniz.

Şarabından bir yudum alıyor:

— her ikisi de, diyor, Paris değildir.

Garson, Peygamber devesi, bir adam. Galiba herkesi tanıyor. Herkes de ona: — Papa! diyor. Mehmed-Ali, bir ara, kendini bu kalabalık arasında erimiş; herkesle bir, herkesin derdiyle dertli, sevinciyle sevinçli hissediyor:

— Biz, diyor, gördüğümüz kadarıyla da, bu şehri sevdik.

Nevzat: — Paris, diyor, elbette!

Mehmed-Ali, onun neden buraya geldiğini sormak için, önüne geçilmez bir arzu duyuyor. Fakat, önüne geçiyor. Bize birşey sordular mı? Hayır! Biz de birşey sormayacağız. O kadar uzatmıyorlar, tabii. Birer bardak daha şarab içiyorlar. Baküs, esrarlı soluğunu, üstlerine üflüyor. Gözleri, bir misket salkımının buzlu taneleri gibi, ışıl ışıl ışıldıyorlar. Zaman eriyor. İnsanlar; insanların kahrı, tasarıları, umutları; bu bulaşık ve yumuşak mağmanın arasında, yaldızlı teller halinde görünüp kayboluyor. Bir gemi bağırıyor. Bir istasyondan, bir tren yola çıkıyor. Bir çocuk, son metroyu kaçırıyor.

Mehmed-Ali cıgara paketine sarılır:

— İşte böyle, der. Biz geleli birkaç ay oluyor. İstanbul'da boğulacaktık az daha. Hesapsız canımız sıkılmıştı. Herşeyin, daha başka türlü olabilmesi gereğini ve olanağını düşünmüştük.

Dinliyorlar, Mehmed-Ali bir nefes çekiyor:

— işlerimiz yolundaydı, diye yürütüyor, bir atölye işletiyorduk. Geçimimiz iyiydi. Olsun, başımızı bu taşa da vuracaktık bir kere.

Nevzat: — Eh, diyor, sen de bizdensin!

Ve anlatıyor: — muhasebeciyim, ben! Bir yatılı okulda çalışıyordum. Beş on liram birikti. Baktım ki böyle yürümeyecek. Pırr!

Mehmed-Ali'nin bıyıkları şenleniyor:

— Neden? diyor. Peki, neden?

— Senin gelişin nedense, ondan.

— Biz, bir hayalin peşinden geldik, belki de.

— Belki, biz de! İlhan'a rastlamasaydık, buradan Almanya'ya geçecektik. Oradan da İsveç'e. Ona rastladık, işte bu!

Mehmed-Ali, başını, avuçlarının arasına alıyor:

«— Neden?» diye beyninin içinden uluyor. «Neden? Neden? Neden?»

Doktor, Herbaute, piposunu sıkılıyor:

«— memleketinizin toplumsal yapısını,» diyor, «bilmiyorum. Bununla beraber diyebilirim ki, şiddet eğilimleri varsa...»

İlhan diyor ki: — nerede kalıyorsunuz?

Ona, oteli, Süreyya'nın oynamak istediği oyunu, anlatıyoruz:

— işin kötüsü, diyoruz, paramız suyunu çekmek üzere. Bir kulpunu bulamadık. Hernandez'le sömürgelere gitmek için, mektup yazdık. Oteli ödeyemezsek sokaktayız.

Nevzat rüyasını güzelce okşuyor:

— Bir çaresi diyor, bulunur.

Sonra: — Nerde bu Hotel de l'Europe? diyorlar.

Mehmed-Ali tarif etti. Meğerse Nevzat'la, kapı komşusu imişler. O, rüyasını aralayıp cigarasını tüküriyor:

— ben, diyor, çok sıkıntı çektim. Açlık, kadınsızlık, tütünsüzlük! Her türlüsü! İnanır mısın, insan herşeyin önemini ve anlamını, ancak o vakit anlıyor. Neyin mi? Herşeyin. İzmarit toplamamış adam, içtiği cigaranın taşıdığı önemi bilir mi sanıyorsun?

Yemek fazla bir para tutmadı. Geceye çıktılar. Cumartesi ile Pazar, dudak dudağa vermişti. Bulvarın eşiğinde, şöyle bir durdular. Kaba, yağmur gebesi bir rüzgâr esiyordu. Uzakta, Rex sinemasının yürüyen ışıklı haberleri. Köşede, akşam gazetelerini satan, kasketli bir kadın:

-France-Soir! Ce Soir! Paris-Presse!

Karınlarını doyurduktan sonra, yüreklerini daha pek; Paris'i daha çekici, daha emre hazır buluyorlar. Haydi şimdi, Aimable'ı dinlemeye! Aimable gibi akordeoncu, bütün Grands-Boulevards'da bulunmaz! Öyle çalar, öyle şeyler çalar ki, yüreğin ezilir büzülür, ıstakoz gibi kımıldanır. Sen dinledin mi hiç Aimable'ı? Ne, hayır mı? Ulan, yaşama be? Git, bak ne diyorum, git St-Michel köprüsünden, kendini suya atıver! Neden suya atsın kendini yahu? Zaten Afrika'ya gidiyor, herif! Onu bunu bırak ama birader, ben çocukluğumdan beri, denizci olmak isterdim. Bir gemide, şöyle! On gün deniz, sonra üç gün bu limanda, beş gün o limanda! Bizim derdimiz de başka, tabii. Biz mutluluğun yollarını arıyoruz. *Tiens! Tiens!* En iyisi galiba mutluluğun değil de, kahırdan ölmemenin yollarını aramak!

Haydi oradan, Nevzat'ın odasına gidiyoruz. İçimizden kırlangıçlar geçiyor. En çok da, kanatları bıçkın, gözleri sedef düğmeli, bir kırlangıç geçiyor. Keskin ıslık gibi. Eldorado sinemasının bitişiğindeki heriften, bir ölçü kestane alıyoruz. Kuyruğa girip, ayaküstü çişimizi ediyoruz. Olmadık şeyler güldürüyor zizi. Hem nasıl güldürüyor: Katıla katıla!

Ev, Strasbourg Bulvarı ile Faubourg St-Denis'yi biçen, sokaklardan birisinde. Belki de, en şanlısında. Evvelce genelev imiş. Genelevler kapatılınca, kiraya verilmiş: Oda, oda; İki oda, iki oda! Nevzat'ın oturduğu oda, gerçekte bir öğrencinin, Süreyya'nın yöntemiyle ele geçirdiği, bir oda. Nevzat, arkadaşlık namına temizlemiş, düzenlemiş. Sokağın iki kaldırımında, dizi dizi orospular. Cıgaralarını rüzgâra tutuyor, geniş kalçalarını, nehir gibi dalgalandırıyorlar. Gizli ışıkları yorgun, hüzünlü orospu barları. Birisinin kapısı önünde; sarışın, çaylak gözlü bir orospu durmuş; arkamızdan sesleniyor:

— *Viens, mon chou!* diyor, gel, şekerim!

Nevzat, bir kapının önünde durdu:

— İşte, diyor, burası!

Karanlık bir merdivenden çıkıyoruz. Birkaç basamak sonra, bir kapıyı açıp, bir odaya giriyoruz. Nevzat elektriği yakıyor. Dakikasında gözlerimiz kayboluyor. Yeniden taş kırlangıçları cıvıldaşmaya başlıyorlar. Üstümüzde gökyüzü, bakır bir sini gibi. Vartkes, bilardo sopasını ayarladı, nedense sonra vurmaktan vazgeçti:

«— Değil mi ki,» diyor, «meramın şöyle bir hava almaktır...»

Hey, kendine gel oğlum Mehmed-Ali!

Kendimize geliyoruz.

17

«Yaşamak başka şey, yaşamayı hesaplamak başka şey. Yaşamak, istesek de, istemesek de, içinde çırpındığımız nehir. Onu sevmeyebiliriz. Bakın, daha da kötü olabilir, ondan tiksinebiliriz. Ama, bu gerçeği değiştirmez. Vardır, bu nehir, bizi kirleterek ya da temizleyerek, alır götürür. Hesaplarımız, onu ancak geciktirebilirler. Biz, önünü büsbütün kesebileceklerine, inanmıyoruz. Belki bir cehennemin bucağında, bazı adamlar, onsekiz gün sonra bir engeli aşacaklarını iddia eder ve aşarlar; belki herkes onların kerametine inanır, onları adamdan sayar. Belki gerçekten adamdırlar. Gelgelelim, içinde tepindikleri ortaklaşa sıvı, öğrete öğrete onlara, ukalâlığı ve başkalarını hor görmeyi öğretmiştir: çünkü yaşamazlar. Çünkü bir plândırlar. Ya da çeşitli plânların, küçük kısımlarıdırlar. Oysa öbürleri, küçüklü büyüklü bütün hesapların dışında kalarak, sadece yaşayanlar, hayatın özü ve kendisidir.

Biz, iki ayrı Mehmed-Ali, bu iki ayrı çeşit adamız. Bütün işkencemizin sebebi de, galiba, bunlardan yalnız birisi olamamak! Bir Ecvet, bir Lâle, birer hesap pusulasıdır, belki sıradan, belki yanlış toplanmış; ama ne olursa olsun, birer hesap pusulası. Oysa Nevzat ne-

dir? İlhan nedir? Hayatı, hayatın öldürücü ve diriltici cevherini, ölerek ve dirilerek yaşayanlar değil midir? Hayatın taa kendisidir onlar. Hesapsız kitapsız ve tartışmasız hayatın! Bize gelince, Kongo'larda gebermeye niyetlendiğimiz dakikada onlar kadar 'hayati', herşeyi yarıda bırakıp, dönüp gitmeyi kurduğumuz dakikada, ötekiler kadar hesabiyiz. İşte bizi bu öldürüyor. Kanımıza bu giriyor.

Oysa uzaktan bakıldı mı, hepimiz birbirimizin tıpkısıyız sanılabilir. Belki bir bakıma, gerçekten öyleyiz. Ama bir bakıma, kökünden farklıyız. Zenciler gibi. İlk bakışta, bütün zenciler, nasıl birbirinin aynı görünürler? Sanırsın ki, birisini ötekinden ayıracak, özel hiçbir çizgi, hiçbir karakter niteliği bulunamaz. Dışları gibi, içleri de bir ve birbirinin benzeri, Sanırsın ki her zenci, gidip bir geyik vuruyorsa, bunu o kahrolası, o simsiyah açlığını bastırmak zoruyla vuruyor. Başka bir amacı yoktur. Olamaz da! İşte bunu böyle görüvermek, bu görüşe uygun plânlı ukalâlıkları düzenlemek; öylesine budalaca, öylesine kolay, öylesine lüzumsuz bir şey ki, adamı çıldırtabilir. Zencilerde olduğu gibi. Zencilerden bir tanesini alır, ölçer biçer, tadına bakar; bütün ötekilerini demir bir kuşak insafsızlığıyla kuşatacak, hükümler verirsin. Üstelik, çatılmış bu kesin hükümler çemberi içinde, her zencinin kendisinden, çemberinden ve geleceğinden memnun olacağını; ilkel tanrıların yarı korkulu, yarı saygılı mutluluğuna ulaşacağını sanırsın. İşin tuhaf, en acı tarafı şurası ki, sen ne derece genelleştirmek istersen iste, etrafındaki herşey ve herkes, o derece özelleşir. Bir anda etrafın, birbirine benzeyen, ve kesinlikle benzemeyen noktalardan ibaret, seyrek ve seyyal bir dokumayla çevrilivermiş olur. Senin bütün hükümlerin, bütün hesapların, artık birer ayak bağı, boğaz çengelidir. Çünkü, görünüşteki aldatıcı bütün benzerliklerine rağmen, zenciler birbirine benzemez.

Bir kere, suratları benzemez. Sonra başka şeyleri benzemez. Gidip bir geyik vuran her zenci bakalım bunu karnını doyurmak için mi yapıyor? Belki boynuzlarının biçimini sevmiştir geyiğin, çatal çatal boynuzlarını sevmiş, onlara sahip olmak, onları kulübesinin kapısına çakılmış görmek istemiştir. Her zenci, bir dünyadır. Her zenci, bir evren diye de düşünülebilir. Belki bu dünyaları, bu evrenleri, içten içe birbirine bağlayan, hareketlerini düzenleyen, gizli ya da açık yasalar vardır. Ama bu yasalar, o kadar geniş süreler içersinde, o derecede usul usul etkilerini gösterirler ki teker teker herkesi, yaşadığı ufak ve miskin zaman parçası içersinde, bir bakıma onlardan bağımsız düşünebilirsin. İşte o vakit, tam o vakit, özgürlük sorunu üstündesin. Zencilerin birbirine benzememesi, seni rahatsız etmez. Tam tersine sevindirir ve meraklandırır. İşte bu, bizim içimizde, kendimizi İlhan'a benzettiğimiz, Nevzat'a benzettiğimiz tarafımız. Hesapçılara gelince, onlar, süreleri ve etkileri ne derece uzaktan uzağa olursa olsun, bir kere genel diyebilecekleri birşey bulup çıkarır gibi oldular mı, yandın! Onu hemen yüzyıllar ölçüsünden, dakikalar ölçüsüne indireceklerdir. Hesaplar yapacaklardır. Hesaplarının doğruluğunu, iddia edeceklerdir. Biz, El-Barudi'nin disiplin dediği demir çemberin ortalarında çırpınırken, herhalde böyle bir adamdık. Şimdi, herşeyi yüzüstü bırakıp tekrar İstanbul'a dönmek, orada yeni bir çalarsaat hayatı kurmak dilediğimiz, bilemedin hayallediğimiz vakit de, öyle bir adam olmaya özeniyoruz.

Paris'te düşünüyoruz. Bu ne kadar iyi bir şey, Dupont'da karmakarışık insanlar arasında, ya da Bd. St-Germain üzerindeki, herhangi bir existentialiste kahvesinde, hayatlarını keskin ve acı inkârın akıntısına salıvermiş, bağdem gözlü, gergin tenli kızların tahta sakallı delikanlıların arasında; öğle yemeği di-

ye iki croissant yiyerek düşünüyoruz; ve bu bizi, mutlu ediyor. Yalnızlığımız, bir ekvator ağacıymış gibi, sağlıklı yeşil yapraklarla süsleniyor. Her yaprağın üstünde, yeni düşünceler buluyoruz. Tek başımıza bir yere çöktük mü, haydi iç tartışmamız başlıyor. Garsonlar öğrenci, artist ve boşgezer tayfasına, renk renk, çeşit çeşit alkol taşıyorlar; biz, zencilerimizi düşünüyoruz. Bu Paris şehri, düşünüyor be! Düşünen bir şehir, bu. Reklâm kulelerinde, afişler; metro istasyonlarının ısınmış karanlığında, reklâmlar düşünüyor. Sanki herşey bu yüzyılın, İkinci Dünya Savaşı ertesinin; kararsız, ama verilecek kararlarla dolu havasını; kendi bulduğu ve anladığı bir kurtuluş yoluna itmek istiyor. Akşamla birlikte, Quartier'de ve Grands-Boulevards'da, arabalı meyva satıcıları peydahlanıyorlar. Eğer cebinizde elli fazla frangınız kalmışsa, yarım kilo üzüm alıyor, otelinizin cehennemine defoluyorsunuz. Barda Mösyö Çang sizi bekliyor, daha ağzınızı açmadan, gülümseyerek:

— Aziz mösyö, diyor, sonuna kadar gitmekten korkmayın!

Ona kızıyor muyuz, neyiz? Bu cehennem cümbüşü ortasında, bir salyangoz mutluluğu sürdürmektedir. Bizi kızdıran, daha doğrusu bize dokunan, bu olsa gerek.

— Biz, diyor, işte sonuna kadar geldik.

Arkasını anlatmıyor. Bir salyangozun, hayatında, ne türlü bir dram olabilir kestiremesek de; Çang, gün geçtikçe gözümüzde, daha önemli bir adam halini alıyor.

Fakat, asıl Hilde'den sözetmek ihtiyacı. Bunun için tek çaremiz, kalkıp Nevzat'a gitmektir. Bütün duvarları, aynalarla kaplı bir oda. Ölü bir ampul. Kapıdan girer girmez, genzinize vuran, uyku, alkol ve yalnızlık kokusu. Dahası, karşılıklı aynalarda, sonsuz sayıda, çoğalmış, suratınız. Köşede, sırtını dön-

müş, bozuk bir piyano. Duvarın dibinde, yayları vınlayan, topal bir koltuk. Burası eskiden genelevin barıymış, diyorlar. Talihsiz bir bar!

Nevzat, rüyası daima omuzlarında, Fransızca bir gramerin üzerine eğilmiştir: yüzü sapsarı. Paltosu, dizlerinin üzerinde. Bizi kapıdan gördü mü, mavi gözleri, daha bir aydınlanır. Biz de, ayağımızı eşikten atar atmaz, sanki onun rüyasına girmişizdir. Odanın her köşesine sinmiş bir rüya, İzmir'de, diyelim ki İkiçeşmelik'te başlamıştır da, nerede biteceği henüz belli değildir. Eğer Nevzat'ın bir frank fazla parası, odasında iki tane kesme şekeri, bir tutam çayı kalmışsa; biz, su bardaklarıyla çay içeriz; suratlarımızı karşılıklı aynalara çarpa çarpa, vicdanlarımızı -bütün Paris halkının vicdanını- önümüze almışız gibi, alçak sesle konuşuruz.

Hilde'yi anlatmamız lâzımdır. Nasıl başka bir evrenin insanıymış gibi çâlâk yürüdüğünü. Nasıl, rüyamızda gördüğümüzü. Ellerini tutabilmek için, nasıl beynimize kurşun sıkmaya hazır olduğumuzu. Nevzat, bir cıgara daha dumanlar:

— söyle be, der, söyle be Mehmed-Ali kardeşim, en kestirmesi söyleyiver derdini kıza!

Bazan, epeyce seyrek, orada İlhan'a rastlarız. Onun tabiatı başka! Oturduğu yerde oturamaz. Bir aşağı, bir yukarı gider, gelir. Ağzında şarkılar çiğner durur. Sözü kızlardan, sinemadan, Paris'ten açarız. O vakit Hilde'yi, kalbimizin dibinde bir yere saklamışızdır. Kalkar, odanın tek penceresini kapatırız. Yağmur camları çizer. Nevzat:

— Vay anasını be! diye şaşırır. Yağmur mu yağıyor dışarda?

Cıgarasını ezip ilâve eder: — sabahtan beri sokağa çıkmadım. Üstümde garip bir uyuşukluk. Oysa pazar dağılmadan, biraz peynir filân almalı.

Kim kesesine davranırsa, demek ki yemeğe o da

katılacaktır. Kafamızın içinde, bir eksiler artılar çarpıntısı, Nevzat'la kolkola pazara çıkarız. Ekmekçi kızlara kur yaparız. Siz oralarda yoksunuzdur.

Nevzat'ın odasına, daha kimler geliyor. Her birinin beynini oyan soru işaretlerini düşünüyoruz. Hepsini azbuçuk tanıdık. Çoğu Türk. Quartier Latin'de, kahvelerde rastladıklarımıza, benzemiyorlar. Başka kumaştan dokunmuşlar. İçlerinden bir kaçı komünist! Birisi Filmoloji'de okuyor. İkisi, Ermeni. Birkaçı ressam! Zaman zaman düşüyorlar. Kimse kimseyi yadırgamıyor. Oda Nevzat'ın olduğu kadar herkesin. Kimse kimseye soru da sormuyor. Filmoloji'deki oğlanlardan birisi, iki ay otelin borcunu veremiyor, gelip ötekilerle birlikte, orada kalıyor. Metro biletleri, öğrenci lokantası karneleri için, dakikalarca çene çalıyor, çekişiyorlar.

Cıgara dumanı, odanın içinde, masmavi bir nebüloz. Bulutlanıyor. Çırpmıyor. Ermenilerden birisi, kafasını kör bir balta inadıyla sallayıp, önüne gelene sövüyor. Biz, elbet Şampiyon'u hatırlıyoruz. Karnımızda bir sancı. Haydi bakalım Mehmed-Ali, yak bir cıgara daha! Cıgarayı da, idareli kullanmalı. Bunu da unutma! Türkiye'den getirdiğin cıgaralar, çoktan bitti. Şimdi sen de, ötekiler gibi, mavi-Gauloise'a mumsun. Paketine seksen frank verdin mi, gözlerin faltaşı gibi açılıyor.

Karşıdaki kadın, yine aryalara başladı. Ahlâksız bir kadın bu. Nevzat yalnızken, yarı çıplak pencereye abanıp söylüyormuş şarkılarını. Gidip pencereyi örtüyoruz. Komünistler bizi sevmiyorlar. Ne söylesek içerliyorlar. Biz de onları sevemiyoruz. Galiba El-Barudi daha anlayışlı. Sonra Mustafa, birdenbire uzaklardan uzaklardan, hızı ağırlaştırılmış bir gramofon gibi hüzünlü ve ağır:

«— nefret,» diye uluyor. «Başlangıç noktası nef-

ret, varış noktası nefret! İkisinin arasında nefretten başka ne bulabiliriz.»

Ona bir yumruk sallıyoruz. Aynalardaki yüzlerce hergele, bize yumruk sallıyor. Nevzat bizi köşeye çekiyor, bütün bu soruların ve gebertici cevaplarının dışında, gözleri aydınlık ve meraklı:

— Memleketten mektup aldım, diyor. Bizim arkadaştan. Karaborsayla yüz lira göndermiş. Yakında, o da gelecek. O zaman, yok mu ya, işimiz iş! Berduşluktan kurtulacağız.

Herkes, gönderilmiş birtakım paraların, gelmesini bekliyor. Paralar bir türlü gelmiyor. Biz, ya biz, biz para beklemiyoruz. Zira, bize para gönderecek kimsemiz yok. En iyisi de bu mu?»

«Ve hayal içinde, hayal kurmak mertebesine, eriyoruz. Paris bir hayal. Bizim, köklenmiş bir midye hüznü ve iştahıyla, İstanbul'lardan kalkıp, Paris'e gelişimiz, bir başka hayal. Nihayet Paris'te Jarry sokağında; olmadı mı, Dupont'da ya da Faubourg St-Martin'de yeni keşfettiğimiz La Fleche d'Or'da oturup; en az İstanbul'dakiler derecesinde cıvıltılı, en az onlar derecesinde beşeri ve yürek ağartıcı hayaller kurmamız da, başka bir hayal. Yalnız biz mi kuruyoruz? Herkes! Herkes! Hayatlarını ve ilişkilerini diledikleri gibi düzenleyememiş olanlar, mal bulmuş mağribi gibi, palas pandıras hayallere koşuyorlar. Biz de palas pandıras hayallere koşuyoruz.

Garson masamızın üstüne bir café-noir, bir rhum bırakıp gidiyor. Kahve bu saatte kimsesiz. Yalnızız. Avuçlarımızın arasında rhum ısınıyor, bizi de ısıtıyor. Hilde, şimdi camların arkasında görünür diye umuyor, avunuyoruz. Boynuna bej rengi atkısını sarmıştır. Yüzünde Paris göklerinin solgunluğu. Gönlünde, kozada ipekböceği gibi, sımsıkı, tostoparlak bir

umut yatmakta; kelebek olacağı, oradan oraya uçacağı, milyonlarca yeni umut yumurtlayacağı günü beklemektedir.

Ona sokulur sokulmaz:

«— Hilde,» deriz, «bütün bu hayalleri yırtabilsek! Ayaklarımızı sağlamca yere basarak, zehir zemberek bir karar verebilsek! Acaba sen?

Başını eğer, saçları yaldızlanır:

«— Acaba,» diye gözleriyle sorar, «ben?»

«— Neden soruları ille apaçık soralım istiyor?» diye düşünürüz. O arada, teninin aydınlığını, içimize doldururuz:

«— Hilde,» deriz, «herkes gibi bir hayatımız olsaydı; bir atölyemiz olsaydı sözgelişi, radyoculuk etseydik; bize varır mıydın?»

Son birkaç kelime, dudaklarımızın arasından, yanar kibritler gibi çıkacaktır. Hilde, o anda büyüyecektir. Kahve fincanını avuçlayacaktır. Sonra dudaklarının titrediğini; kirpiklerinin, toz yaldıza bulanmış arı kanatları gibi, açılıp kapandığını göreceğiz. İlkin:

«— Ben!..» diyecek. Hayır, ilkin: —ben» demiyecek. İlkin diyecek ki:

«— Biliyorsunuz ki Heinrich amcam...»

Parmaklarımızın ucuyla, dudaklarına dokunacağız. Başını, büyük ve erkek avucumuza yaslayacak. Susacağız. Büyük susacağız. Bir süre geçecek. Ama saatlerden beri konuşmuşuz gibi, hem de gayet önemli şeyler konuşmuşuz, hayat ve ölüm sorunlarını konuşmuşuz gibi yorulacağız. Yanyana, loş ve tenha bir kahvede oturmanın heyecanı yok mu, işte o kolumuzu kanadımızı kıracak. Neden sonra, Hilde:

«— Acaba,» diyecek, «olabilir mi bu?»

«— Hangisi,» diyeceğiz, «Hilde?»

«— Bu,» diyecek, «yâni, ikimiz!»

«— Sen istersen, Hilde!» diyeceğiz «eğer sen istersen herşey olur.»

Bir zaman, bizi ilk defa görüyormuş gibi, yabancı yabancı bakıp:

«— Ben,» diyecek, «hiçbir zaman, böyle bir hayat düşünmemiştim.»

«— Biz de!» diyeceğiz. «Fakat, artık sen varsın. İnsan yaşar yaşar, günün birinde ufacık bir şey olur, bir de bakar ki o zamana kadar ömrünü eskitmekten, çiğneyip tükürmekten başka birşey yapmamış. O adam için, ondan sonrası, yeni bir hayat değerindedir. Dakikaları, yüzyıl olarak yaşar.»

Onun ellerini tutuyoruz:

«— Biz de,» diyoruz, «işte böyle!»

Hiç beklemediğimiz bir anda:

«— Peki,» diye soruyor, «İstanbul'a mı gideceğiz?»

«— Sen istersen, Hilde!» diyoruz. «Orada ne yapıp yapar, yeniden bir atölye açabiliriz. Açlıktan da ölmeyiz. Beğendiğin yerde, bir ev tutarız. Belki, küçük bir kat! Sana Türkçe'yi öğretiriz. Pazarları, sinemaya gideriz. Perşembe geceleri, konsere.»

Hilde, hayalin dışında kalmak istemeyecek:

«— İstanbul'u,» diyecek, «o kadar merak ediyorum ki!»

Biz: «— İstanbul!» diyeceğiz. «Uzak, bir İstanbul! Sen istersen Hilde, herşey öylesine değişecek ki!»

«— İstesek, sahiden gidebilir miyiz?»

«— Neden gidemeyelim? Bütün zorluk, ikimizin yol parasını bulmakta. Ya Konsolosluğa başvurup isteriz, ya Türkiye'ye yazarız. Dostlarımız var. Burada evleniriz.»

Burada evleniyoruz. İşler o kadar yolunda gidiyor ki, Konsolosluk uzun etmeden, ikimizin de yol parasını veriyor. Vartkes'e ve Mustafa'ya yazıyor, 'münasipçe' bir ev tutmalarını, ya da bir kat kiralamalarını istiyoruz. Levend'deki, o yeni evlerden olsa, ne iyi olurdu? Ufacık bahçesi. Bahçede sarmaşıklar, ge-

ce sefaları! Hilde'ye, İstanbul kartpostallarını gösteriyoruz. Doktor Herbaute ona, sanki vücudunun bir kısmını terkediyormuş gibi, harap, acıyla dolu, yine de güleç bakıyor; belki son defa olarak:

«— Hilde,» diyor, «*komm!*»

Hilde'nin saçları, rüzgârda savruluyor. Gözlerini arıyoruz. O bizim gözlerimizi arıyor. Lyon Garında büyük saat, bir dev gözü heybetiyle ikimize bakıyor.

«— Hilde!» diyoruz. «Hilde!»

Bize nasıl sokuluyor:

«— Ben,» diyor, «memnunum!»

«— Hilde!» diyoruz.

Sesimiz dua eder gibi, yumuşak ve hafif. Onu, kollarımızın arasına alıyoruz. Marsilya treni, geceyi parçalıyor. Yıldızlar akıyorlar. Okuldan kaçmış çocukların, korkulu sevinci: Hilde'nin gözlerinde, yudum yudum titriyor.

«— O kadar kocamansın ki! diyor. «Seni seviyorum.»

Oysa asıl, biz onu seviyoruz. Onun karımız olduğunu, bütün bir ömrü birlikte yaşayacağımızı düşünmek, bizi mutluluktan çıldırtıyor. İkimizi, İstanbul'da tasarlıyoruz. Buharlı bir yaz günü, denizden sıcak buğular eserken, Cennet Bahçesine gittiğimizi; Fransızca plâklar çalındıkça, Paris'te geçirdiğimiz günleri hatırladığımızı kuruyoruz. Hilde, r'leri garip bir şekilde söyleyerek, Türkçe konuşuyor. Sinemada 'birinci' almaya utandığımız için, bize çıkışıyor. Onu kuş gibi havalara kaldırıyoruz.

«— Hilde,» diyoruz, «evimizin şenliği!»

Hayal öylesine içimizi ısıtmıştır ki, artık oturamayız. Mutlaka kahveyi terketmeli; şöyle bir zaman, düşünerek dolaşmalıyız. Hiç olmazsa kahveyi değiştirmeliyiz. Çıkarız elbet. Strasbourg Bulvarı'ndaki, şarkıcı dükkânlarından birine gideriz. İçerisi kalabalıktır. Çocuklar, Amerikan bilârdolarını kuşatmışlar-

dır. Kasadaki kadından, dört marka alırız. Bu, dört şarkı dinleyeceğiz demektir. Önce, bir Maurice Chevalier:

«Ya tant d'amours
sur toute la terre..»

Müzik bizi, bütün bütün kötüleştiriyor. Sanki herşey olmuş bitmiş. Hilde'yle evlenmişiz. Kâğıtlarımız tamam. Biletler alınmış. Yarın sabah Paris'i ve yarım kalmış hayalimizi, arkamızda bırakarak, İstanbul'a doğru, yola çıkıyoruz. Peki, neden olmasın bu? Neden Hilde'yi bir kenara çekip, söylemeyelim? Bizimle ilgili değil mi Hilde? Pekâlâ ilgili. Neden kabul etmesin? Berlin'de kıtlığı, işgal acılarını yaşayacağına; İstanbul'da, karınca kararınca temiz ve gürültüsüz bir hayatı olsun, fena mı? Konsolosluğa gidip derdimizi anlatırsak!.. İkinci plâk, Marie-José:

«Chéri, sois fidèle!..»

Karşımızda, bilârdonun içine düşmüş, sarışın iki piç kurusu, kıyametleri koparıyor; dünyayı ayağa kaldırıyor. Bizim aklımız fikrimizse, atölyemizi yeniden kurmakta! Acaba, diyoruz. Vartkes bizim için, yeniden bir miktar sermaye koyabilir mi? Marie-José, adamın içini burkan hüzünlü sesiyle: «—*Chéri,*» diyor, «*sois fidèle!*»

Koşup, El-Barudi'yi arıyoruz. Yankoviç'in eksikliğini, hiç bu kadar kuvvetle duymamıştık. Hayaller dört yanımızı çeviriyor. Bunları kırmak, hem pamuk gibi yumuşak, hem çelikten sert duvarlarını, delmek lâzım. Göğsümüzde bir takırtıdır gidiyor. Bu, kalbimizdir. Koyu karanlığı ve derinliğiyle, önümüzde açılan hayallerin yorduğu. Birisi çıksa dese ki, hayaller bir yerde, geleceğe olan güvenin görüntüsüdür; yalandır diye itiraz edeceğiz. Biz, hayallerimizle, körler gibi el yordamıyla dibine kadar gelip de, gerçekte yaşamadığımız şimdiki anımızı yaşamaya çalışıyoruz. Bizim geleceğimiz yok. Belki geleceğimiz ol-

madığı için, hayallerimiz var. Bizim yalnız hayallerimiz var. Bu da acı ve utandırıcı birşey. Geleceğinden emin olduğu için değil; geleceği ve şimdiki anı askıda olduğu için, hayaller kuran bir adam!

Acaba El-Barudi'yi bulsak, o bize birşeyler anlatsa, rahatlar mıyız? Elbet ki hayır! Zira onun da bize anlatacağı, bütün heyecanını yitirmiş, başka bir kurt masalıdır. Daha doğrusu, iyice ayarlanmış, bir kurt masalıdır. İşin garibi, kötü Hollywood filmlerinde olduğu gibi, o da happy end'le biter.

Otelin barında, Chaulieu'den başka kimseyi bulamadık. Adam, bir polis romanına dalmıştı. Yalnız kitabın başlığını gördük: «*Qui est à l'Appareil?*— Telefondaki kimdi?». Yeryüzünde işler bu kadar karmakarışık giderken, Chaulieu tam merak edilecek konuyu bulmuş. Yaşasın Chaulieu!

Bitkin bir halde odamıza çıkıyoruz. Merdivenlerde Hilde ile karşılaşacağız. İlk defa olarak bej bir yağmurluk giymiştir. Koltuğunda çantası. Terden, gömleğimizin sırtımıza yapıştığını hissediyoruz.

O, kıpkırmızı: — *Bonsoir*, dedi, mösyö!

Biz: — *Bonsoir*, dedik, Hilde!

Bir tüy hafifliğiyle, inip gitti. Merdivenlerin üzerinde ondan bir rüzgâr; belki hafif bir koku, saçlarını yıkadığı şampuandan, kullandığı sabundan gelen uçarı, iç açıcı, yürekli ve aydınlık bir koku asılı kalmıştı. Hemen oracığa, merdiven ayağına oturduk. Kafamızı avuçladık. Gözlerimiz yeniden kayboldular.

İşte böyle, Hilde!»

18

Bir gece yarısı, Faubourg St-Denis'den Magenta Bulvarı'na çıkarken, bundan sonraki hayatına boylu boyunca hükmedeceğini sandığı, müthiş bir karar veriyor: Hilde'yle konuşacak. Ona herşeyi, -bütün düşündüklerini- bir bir anlatacak. Arkasından Konsolosluğa başvurup, memlekete dönebilmek için, yardım isteyecek. İşte bu kadar! Kararı, tenha ve soğuk bulvarda, floresant bir lâmba çiğliğiyle parlıyor. Hava soğuk. Nefes alıp verdikçe, ağzından burnundan, duman çıkıyor. İşte bir ağır kamyon. İşte pelerinlerini savurarak geçen, iki bisikletli polis.

Mehmed-Ali, yakalarını kaldırıyor. İçinde günlük güneşlik bir İstanbul sabahı. Hilde. Her türlü işi bitirilmiş, bir pasaport. Hemen şimdi gitse, Doktor Herbaute'nin kapısını çalsa, Hilde'yi uyandırıp; avuçlarında, beyaz kanatları pırıltılı, bir deniz kuşu gibi sakladığı, müthiş kararını ona söylese! Yok yok, herşey sırası ile! İlkin Hilde'yi hazırlayacak. Onu, Alliance'dan alacak. Beraber sinemaya gidecekler. Seine kıyısında gezecekler. Bulutlar dökülecek. Şehrin ışıkları, tam Eiffel'in dibinde öpüşürlerken, yanacak. Ya da, Luxembourg Bahçesi'ne gidecekler. Çırılçıplak ağaçların altında oturup, hayal kuracaklar. Hayalleri, gel-

miş geçmiş hayallerden, daha büyük, daha heybetli olacak. Çünkü, gerçek bir aşk, gerçek bir kahır bulunacak hayallerinde. Tek kelime konuşmayacaklar. Birbirleri için Kur'an gibi, Tevrat gibi kutsal, anlaşılmaz birer varlık haline gelecekler. Nihayet Mehmed-Ali bir metro istasyonunda, ya da nereden nereye, Porte de Vanves taraflarında kötü bir kahvede, herşeyi Hilde'ye, açıklayacak.

Bunu düşünmek, onu ısıtıyor. Herşeyi unutuyor: Parasızlığın tehdidini, yalnızlığını, Afrika'ya gitmek için yazdıkları mektubu; Nevzat'ı, Sevilla'yı, Marie-Te'yi; hepsini! Otelin kapısı önünde durup, zilin düğmesine basıyor. Kapı açılıncaya kadar, gökyüzüne bakıyor.

Gece bekçisi: — *Bonsoir*, diyor, mösyö! Kurt soğuğu, ha?

— *Bonsoir*, diyor Mehmed-Ali, nasılsın Georges? İyi mi?

Adam: — Eh, diyor, şöyle böyle! Küçük bir rhum'a ne dersiniz?

Mehmed-Ali: — Allah derim, diyor. Dışarda kurtların soğuğu değil, kendileri dolaşıyor Georges!

Bara geçiyorlar. Notre-Dame gecesinden beri, fazla geciktiği her akşam, bu numarayı tekrarlamaktan hoşlanıyor, Mehmed-Ali! Öbürü, radyoyu kurcalıyor, bir şarkı buluyor: eski bir şarkı. İstanbul'dan Mehmed-Ali'yi, terspaça kapıp, Parislere çarpan bir şarkı. Zamanla önemi daha artmış, her notası yeni anlamlar kazanmış:

«Comme on est bien dans tes bras,
sans faire un geste..»

Mehmed-Ali bıyıklarını çiğniyor.

— Şarkılar, diyor, bize acı veriyor Georges!

Öteki: — İnsanlar, diyor, çoktan beri Allah'ı unuttu. Artık herşey, elbette acı verecektir.

Kısa bir an, şarkıdan başka, uzak ve gizli bir sesi dinlermiş gibi, kulak kabartıyor:

— isterseniz, diyor, bir grog hazırlayalım, ha?

— İstersen bir grog hazırla! diyor, Mehmed-Ali! Bize göre hava hoş.

Öteki grog hazırlıyor. Mehmed-Ali anahtarını alırken; bir mektup, bir de pusula buluyor. Mektup, Mustafa'dan olsa gerek. Sabiha artık ona yazmıyor, yazmak istemiyor; öyleyse, ona Türkiye'den yazacak, Mustafa'dan başka kim var ki? Mektubu, cebine sokuyor. Pusula ise şu: «*Amigo, aradık yoktun. Kâğıt toplama işi için gerekli olan öğrenci kartını uyduracağız. Akşamları Dupont'a uğra, ben olmazsam Sevilla sana anlatacak, -Hernandez*». Yani, ne demek! Paris'te yaşamak için Mehmed-Ali, mahale mahalle dolaşıp, eskicilik mi yapacak? Şimdi bu ona olmayacak, asla gerçekleşemiyecek, kötü bir rüya gibi görünüyor. Zira, başka bir rüyanın içindedir; rüyaların en güzelinin: Hilde pencereleri açıyor, odayı havalandırıyor; o işe giderken, dudaklarını uzatıyor; mahallede onları sevmeyen yok. Kâğıt toplamakmış!

Radyo başka bir havaya geçti! Öteki, grog hazırlıyor:

— grog, diyor, öbür içkilere benzemez. Ben savaşta bir kadeh grog'un, bir hayat kurtardığını bilirim. Ne günlerdi? Kuzey'de, bir madenci köyünün yamacına sıkışmıştık. Gerilerimiz kesilmişti. Biz dört kişi: Bir ben; bir Charlot, anasının gözü bir işçi, bir de güneyli Jacques, etti üç. Dördüncümüz, Alsace'lı bir öğretmendi. Cebinde bir şişe rhum. Nereden bulmuşsa, bulmuş!

Mehmed-Ali: — Bir şişe rhum, diye düşünüyor, bir kadeh grog!

— Sonra? diyor. Demek savaşta, ha?

— Savaşta ya, diyor öteki. Fakat anlatmaktan

vazgeçiyor. Kadehini kaldırıyor: — Haydi, diyor, uğurlar olsun!

Grog, nefis. Her yudumu yeni bir evrên. Öteki kadehinin üstüne eğilmiş düşünüyor. Mehmed-Ali:

— Anlat be Georges, diyor, savaşı anlat!

Öteki, omuzlarını kaldırıyor:

— Savaş mı? diyor, Allah göstermesin, delilik gibi birşey!

Mehmed-Ali, yalnız kalmak istemiyordu. Galiba korkuyordu, yalnız kalmaktan. Yine kendi kendine konuşacağından; yatar yatmaz, yine karşısına bitmez tükenmez hesapları ile gürültücü İtalyanları, acayip soğukkanlılığı ile küçük çocuğu, Ecvet'in at suratını, Lâle'nin topluiğne gözlerini getireceğinden korkuyordu. Hemen sırtı ürperiyor. Kadehini kaldırdı: Hilde'yi hatırlar hatırlamaz, herşey iyi ve güzel.

— Biliyor musun, diyor, Georges? Yakında gidiyoruz, biz.

— Eh, diyor öteki, hoşunuza böylesine gidiyorsa, çekin gidin!

Mehmed-Ali şaşırdı. Ona öyle gelmişti ki, gideceğim der demez öteki üzülecek, şakadan olsun boynunu bükecek, bir iki lâf edecek; oysa herif kalkmış ona, hoşunuza eğer böylesi gidiyorsa, çekin arabanızı diyor. Bir bakıma bu, üzüyor ve şaşırtıyor, onu; içkisini bitiriyor:

— İyi geceler, diyor. Grog'a teşekkür ederim, Georges!

Öteki, başını iki yanına sallıyor:

— Birşey değil, diyor, sonra, ilâve ediyor: — adımı yine unuttunuz mösyö.

Mehmed-Ali düşündü:

— Evet, diye özür diledi, kusura bakma dostum! Raymond'du değil mi adın?

Merdivenlerin ışıklarını söndürmüşler: Yoğunluğu büyük bir karanlıkta, yükseliyor. Sanki bir okya-

nus derinliğinden, suyun yüzüne çıkmaktır. Karanlık elini kolunu bağlamış. İkinci kata varınca, Raymond'u terkettiğine pişman oluyor. Yalnızlık büyüdü. Karanlık, yalnızlığın dozunu artırıyor. Odasına girer girmez, kendini, elbiseleriyle yatağın üzerine atacak. Herşey öldüresiye herzamanki gibi. Muslukların devamlı ıslığı bile. Değişik ve fazla sayılabilecek, tek bir şey var: içinde pervane gibi dönen, geri dönmek kararı.

(Hava, soğudukça soğuyor. Haussman Bulvarı sisin dumanı üzerinde, jiletle oyulmuş gibi. Sabah, sabah, sabah! Mehmed-Ali, bir akıntıya kapılmış gidiyor. Tuhaf! Ne işi var, bu taraflarda? Türkiye Başkonsolosluğu'nun, bu bulvarda olduğu, malûm. Daha şöyle, bir on dakika yürünecek. Burnuyla sisi biçiyor ve yürüyor. Gözleriyle, binaların numaralarını izliyor. Sanki başka bir şehre; bilmediği, adını ömründe duymadığı, yabancı bir şehre düşmüş. Bu ağaçlar, bu bulvar, bu otobüsler, tamamen yabancısı. Hiçbirisini tanımıyor. Ölüp ölesiye tanımayacak. Oysa. Paris! o kadar da güzel ki! Bir vitrinde, yeni bir çamaşır makinasını reklâm ediyorlar: tam otomatik.

«— Şimdi,» diye düşünüyor, «Konsolosluğa bir gireriz! Dosdoğru, Konsolos'a çıkarız. Anlatırız, derdimizi!»

İçisıra, anlatıyor derdini:

«— efendim, biz Mehmed-Ali, buraya bir halt ettik geldik, artık memlekete dönelim istiyoruz. İşittik ki Konsolosluk bazılarına yardım edermiş...»

Bir an durup, iki yanına bakıyor:

«— bir kız seviyoruz,» diyor, «bizimle birlikte gelecek. Eğer siz isterseniz...»

Bunlar ona, olmayacak şeymiş gibi görünüyor. Bırak Konsolosluğun Hilde'ye yardım etmesini, yal-

nız ona para vermesi bile olanaksız görünüyor. Sis, usul usul, bulvarın omuzlarını bırakıp, yükseliyor. Mehmed-Ali, soyunuyormuş gibi, bir his duyuyor. Birden Konsolosluğa başvurmaktan vazgeçmeyi düşünüyor. Düşünüyor değil; vazgeçilmez, karşı konulmaz bir karar veriyor.

Acaba?)

Tabii, bir akşam kalkıp Dupont'a gitse; gerideki masalardan birinde, yalnız yalnız cıgara içen Sevilla'yı bulacaktır. Dudaklarını o kadar güzel, o kadar can alıcı boyamış olacak ki Sevilla; Mehmet-Ali:

«— onu alıp,» diye düşünecek, «bir gece, hiç bilmediğimiz bir otele gitsek, beraberce yalnızların aşkını yaşasak...»

— Merhaba, diyecek, Sevilla!

Kız, bembeyaz dişleriyle, gülecek:

— Merhaba! diyecek. Hernandez'e mi baktın?

Hernandez'e baktık, fakat seni gördükten sonra, ne kıymeti var? Hernandez filân vız gelir. *Ah, bon!* Demek vız gelir, ha! Onu zaten bulamazsın, Yvonne'la sinemaya gittiler: İspanyolca bir film oynuyor, Vendome'da, «Los Olvidados,» biliyor musun: oraya! Cıgarasını öldürüyor. Mehmed-Ali gülümsüyor:

— Şimdi, diyor, katilsin sen!

Kız, yorgun yorgun, gülümsüyor:

— Seni anlamıyorum, diyor, korsan!

Ve bilgi veriyor: Hernandez, Fas'lı bir öğrencinin kartını ele geçirmiş; resmi değiştirirseniz, tamam! Kâğıt toplama işi için!

Mehmed-Ali garsona bir yoğurt söyleyecek, bir saniye düşünecek, sonra iki yoğurt söyleyecek. Sevilla ona, bütün yüzüyle gülecek:

— Ah, diyecek, sen yok musun?

Mehmed-Ali: — Dinle, diye kıvranacak, beni din-

le Sevilla! Sıkıntı içindeyim: bir karar vermeliyim, anlıyor musun? Değişmez, kesin bir karar. Bugünlerde, memlekete dönmeyi düşünüyorum.

Sevilla için, yeryüzünde bundan daha anlamsız, daha saçma birşey söylenemez: onun dönebileceği bir memleketi yok. Bir cıgara tutuşturur, cıgarasının ateşi, üçüncü bir göz gibi ışıldar. Alçak sesle:

— Sen, der, âşıksın amigo! Sen bir kızı seviyorsun. O kızı sevdiğin an, şu karşımda oturan adam olmaktan çıkıyor, başka bir adam oluyorsun. Belki onu da götürmek istiyorsun memlekete, öyle mi?

Mehmed-Ali ona hayretle bakıyor. Elini öpüyor. Sevilla başını ondan yana çeviriyor:

— Dudaklarımdan, diyor, öpebilirsin.

Mehmed-Ali: — onu öpersek, diye için için büyütüyor, bu öpen başka bir Mehmed-Ali'dir.

Ve öpüyor, kızı. Sevilla sonra:

— Hani, diyor, Afrika'ya gidecektiniz?

(Konsoloshanenin 'resmiyeti' adamın sırtını üşütebilir. Kapının üzerinde, ay-yıldız! Mehmed-Ali için, bu arma, sadece Türkiye mi demek? En az onun kadar önemli, başka şeyler de demek. Hilde demek. Birlikte yapılacak, bir İstanbul yolculuğu, beraber yaşanacak bir hayat demek. Daha neler demek, neler!

Merdivenleri çocuk çekingenliğiyle çıkıyor. Kapıyı çalıyor. Kasketli, üniformalı bir kapıcı. Mehmed-Ali Türkçe olarak:

«— Konsolos bey,» diyor, «burada mı?»

Adam, anlamamış anlamamış bakıyor. İçersi sıcak. Yerde halılar. Mehmed-Ali sorduğunu, Fransızca tekrar ediyor. Herif bu defa, berbat bir Fransızcayla:

«— İçeriye,» diyor, «sorunuz.»

Dar bir koridor. Duvarlarda İngilizce turizm afişleri. Devlet Denizyolları'nın afişleri. Oturmuş, bekle-

şen bir kaç kişi. Rum olduğu besbelli, esnaf kılıklı, kravatsız bir adam. Ağızlarda yaprak cıgaraları, kafa kafaya vermiş iki tüccar. Renksiz bir kadın. Görür görmez unutulacak, önemsiz insanlar. Kimse kimseyle konuşmuyor.

Mehmed-Ali oturuyor ve bekliyor. İçeriye girebilmek için, sıra beklemek gerektiği meydanda. Bekleyeceksiniz. Sonra, Konsolos'un karşısına. Nasıl bir adam olabilir konsolos? Mehmed-Ali ömründe hiç konsolos görmemiş. Kafasından bir konsolos uyduruyor. Aslında uydurduğunu sandığı adam, Erzurum'daki Tabur Komutanı. Aksi bir binbaşı: Küfürsüz lâfı yok:

«— Vay beyim, vay!» diyor. «Sizi, kırmızı dibli balmumu ile mi, çağırdık buraya? Gelmeseydiniz. Devletin sokağa atılacak parası olduğunu size kim söyledi? Geldiğiniz gibi gidersiniz.»

Mehmed-Ali farkında olmadan: «— Binbaşım!» diyor.

Sonra sersemliğine gülüyor. İçinden yeni bir karar veriyor:

«— Hilde'den hiç sözetmemeli. Konsolos yumuşarsa, belki!»)

Hernandez ile Yvonne, sinemadan çıkınca, Dupont'a düşerler. Hernandez sırtına kanadyen giymiş. Daha da uzamış gibi. Kız aksine, ufacık ve solgun. Bir akşam gazetesine, sarılmış gelmişler. Bir *Le Monde* sözüngelişi. Arkalarısıra, fakültelerden, liselerden boşalan, Quartier gençliği: aşk olarak, düşünce ve duygu olarak, madde ve değer olarak, elinde ne varsa, uzunboylu düşünmeksizin, hesaplar yapmaksızın harcayan bir gençlik. Radyoda yine caz. Bunu da mı, Hernandez getirmiştir? Haydi be!

Hernandez dişlerini parlatıyor:

— İşler yolunda, diye bağırıyor, *amigo!*

— Evet, diyor Mehmed-Ali, Sevilla söyledi.

Sevilla: — O, diyor, gitmek istiyormuş.

Hernandez oturuyor, Yvonne'un boynuna sarılıyor:

— Hepimiz, diyor, gitmek istiyoruz.

Mehmed-Ali'ye: — Haberin var mı, diyor, Berdayeff'e yazdım. Cevabı gecikmez sanırım. Bugün yarın gelir. Sen bir resim versene bana, şu kartın işini bitirelim. Hem bu kartla, istersen, öğrenci lokantalarında, ucuza da yiyebilirsin.

Mehmed Ali: «— Yerleşiyor gibiyiz!» diye düşünüyor. «Amacımız ne? Kalacak mıyız yoksa gidecek miyiz? Yerleşiyor gibiyiz!»

Bu düşünce onu, öbürlerinden koparıyor, kalbini durduruyor sanki; bir an, tekrar yaşayabilmek için, Hilde çıksın gelsin, hem de buraya öbürlerinin yanına gelsin istiyor. Zaman, kulaklarında uğulduyor. Hayatı zaten tuzparça olmuştur. El yordamıyla Paris'te, -cehennemin finnarında- hayatının parçalarını arıyor ve parmaklarını kesiyor. Kanını görmek, onu utandıracak: Kendinden ve hayatından.

Sevilla: — Hey, diyor, sarhoş musun?

Mehmed-Ali: — Evet, diyor, hem de nasıl!

Sevilla, ellerini tutuyor:

— Âşıksın, diyor, itiraz anlamsız.

Hernandez — Sevilla sana tutkun, diye bir cevher yumurtluyor, yemin ederim ki tutkun. Adamakıllı. Geçen gün, senin otele kadar, benimle beraber geldi; danışma'daki matmazele, senin, geceleri kadınla gelip gelmediğini sordu. Anlıyorsun ya!

Mehmed-Ali kıza bakmak istiyor. İstiyor ama, bir türlü başını çeviremiyor. Sevilla:

— *Salaud!* diye küfürü basıyor.

Mehmed-Ali'nin omuzunu tutuyor:

— Ona, diyor, inanma! Seninle sadece dostuz.

Mehmed-Ali bıyıklarını çiğniyor; büyük dostluk-

lar, insanın yediği ekmeği, içtiği suyu, hayatını ve evini barkını terkedebileceği, büyük dostluklar kuruyor. Sevilla'nın elini okşuyor:

— Elbette, diyor. Elbette Sevilla, seninle dostuz.

Yeni bir cıgara yakıyor. Ve kibritin titrediğini farkediyor.

— asâbımız, diye düşünüyor, yine bozuldu.

(Ötede, koridorda bekleşenler, birer ikişer Kançılarya Kalemi'ne giriyorlar; Allah bilir, Konsolos'un karşısına çıkıyorlar. Sıra Mehmed-Ali'ye yaklaşıyor. Oysa o, nerede olduğunu unutup, daldırıveriyor: bakıyorsun Hilde'dir demiş gitmiş, bakıyorsun rastgele bir sabah maviliği, onu almış götürmüş!

İşin kötüsü uydurduğu konsolos, daima karşısında. Daima aksi. Yüzü kesinlikle gülmüyor:

— ne demeye kalkar gelirsiniz, beyim? Sizleri geri yollamaya, mecbur muyuz? Rica ederim?

Mecburlar mı sanki? Paris'e gelen herkes, böyle dönüş parası dilense, memleket batar be! Vallahi batar! Hem bu 'resmi' dairelerin havası yok mu onu gebertiyor. Bir de ne görsün? Artık kafası, buradan bir ayak önce kaçabilmek için, harıl harıl çare aramakla meşguldür.

«— bizimkisi halt etmek değil de, ne? Hilde için isteyemeyeceğiz. Burası belli. Yalnız kendimiz için istememiz, neye yarayacak? İkimiz için de istesek, körün taşı, verseler; bakalım Hilde gitmeye razı olacak mı? İlkin onunla konuşmalıyız. Hem böyle karar vermemiş miydik? Onunla bir kere konuşacağız. O evet diyecek. Ondan sonra konsolos!»

Çevresine bakıyor. Sıra ona gelmiş gibi. Oysa orada bulunması, artık anlamını kaybetmiştir. Derhal derlenip toplanıyor. Bulvara çıkar çıkmaz, bir cıgara yakıyor:

«— Bugün,» diye düşünüyor, «bugün ne? Pazartesi! Perşembe'ye mutlaka Hilde'yle konuşacağız. Ondan sonra, tekrar geliriz. Belki de beraber geliriz.

Paris, gürül gürül, etrafında dönüyor. Cıgarasının ışığının, ardına düşüyor. Öyle özgür, öyle özgür ki konsolosu düşünmek bile, huzurunu bozamıyor. Birden içinden, eğilip kaldırımları öpmek geliyor. Bilinmez bu hâlin nedir, Mehmed-Ali!)

Ya Türkiye'den mektup yazan kimdir? Mustafa sanmıştı ama, değilmiş! Mustafa şimdi İstanbul'un üzerine sonbahar, köpek gibi siğerken, Hay-Layf'ta camların önünde oturuyor, gazeteleri, ilânlarına kadar okuduktan sonra, pis pis uyukluyormuş. Yorgunluğu, karşılıklı oturup dertleştiği, ikinci bir adam olmuş sanki. İkinci bir adam, bir dost!

Mektubu yazan Mustafa değil. Üstelik kim olduğunu da, pek anlayamıyoruz. Yazısı tanımadığımız bir yazı. Fakat, yazdıkları? «*...ağbiy, sen beni tanımazsın, ben Şevket, Belediye Su İşleri'nde memurum. Mustafa bana sizden bahsetti, adresinizi verdi: Ben, burada sıkıntıdan patlıyorum. Oraya, sizin yanınıza gelmek istiyorum. Yol parasını uydurdum. Orada bir iş bulabilir miyim acaba? Öyle pek incesini de aramıyorum. Ne olursa olsun, vallahi, yer silmeye razıyım...*».

Mehmed-Ali, mektubu avucunda, sımsıkı buruşturuyor. Dişlerini sıkıyor. Kime olduğunu bilmeden, onbin kere sövüyor. Ellerine, akşam karanlığı bulaşmış. Bıyıklarını çiğniyor, ve artık hiçbir Sabiha, gözlerini sonuna kadar açıp da ona: «— Çiğneme bıyıklarını!» demiyor. Yer silmeye razı bir adam; buraya gelmeye, buralarda yerleri silmeye razı bir adam: tut ki biz, tut ki altı ay evvelki biz; İstanbul'daki, Vartkes'le aynı şeyleri konuşan; ve her gece intihar etmemek için, başkalarıyla birlikte bulunmaya gayret eden!

Peki, değişen nedir? Eğer şimdi biz kalkar, geri dönersek, değişecek olan nedir? Nevzat'ın fikri değişik. Oturduğu yerden, aydınlık gözleriyle, içimize bakıyor:

— Daha, diyor, buraya gelmek için can atan, onun gibi kimbilir kaç kişi vardır?

Vardır ya! Acaba biz orada olsaydık?!.. Herife bak, herife! Yerleri silmeye razıyım diyor. Oturup ona bir mektup döşeneceğiz:

«— Eğer,» diyeceğiz, «buraya gelmek dikeni, bir kere yüreğine saplanmışsa, mümkünü yok geleceksin. Bunu böylece bil.»

Hava soğudukça soğuyor. Otele, bir haftalık daha ödüyoruz. Bir fotoğraf uydurup, öğrenci kartını becereceğiz. İşin doğrusu, Hernandez becerecek. Sahtekârlığımızı, ayaküstü olmayan, bir kıyı kahvesinde yapıyoruz. Oturduğumuz yerden, Notre-Dame'ın kuleleri görünüyor. Camlar buğulanmış, Hernandez fotoğrafımıza bakıyor, besbelli bizi hiç de yakışıklı bulmuyor: — Talihsiz kart! diye fikrini açıklıyor: — eski sahibi, sana oranla, Apollon sayılırdı!'

Gülüyoruz:

— Adımız, diyoruz, ne oluyor şimdi?

Hernandez, gözlerini kırpıştırarak, Fas'lının adını heceledi:

— Taher Nagip! dedi.

Mehmed-Ali: «— Taher Nagip!» diye aklından geçirdi. Ve: — O da bir müslüman olduğuna göre. fazla bir değişiklik olmayacak! diye ekledi.

Kahve sımsıcaktı. Göğsünde bir yeri ağrıyordu. Bu, utanç gibi bir duygu idi. Sanki durup dururken, durumundan utanmaya başlamıştı. Tutuyor kendini, elinde olmadan, 'yerleri silmeye' razı bir adamla kıyaslıyor; sonra, ufacık bir güçlükle karşılaşınca dön-

meyi düşündüğünden, eksikleniyordu. İlk geldiği günlerde, böbürlene böbürlene, bulaşıkçılık yapmayı göze alan, kimdi peki? Ha? Kimdi?

Adamım diye geziyoruz.

Hernandez: — Tamam! diyor. Oldu bu iş!

Mehmed-Ali ona, boş boş bakıyor. Öbürü kartı uzatıyor. Arabın resmini çıkarmış, yerine Mehmed-Ali'nin suratını yerleştirmiş.

— Nasılsın, diye soruyor, Taher Nagip?

Mehmed-Ali, tek kelime söylemiyor. Donmuş, resmine bakıyor. Hernandez kartı masanın üzerine attı ve o dakika unuttu. Aklına bile getirmedi artık, sanki bu kahveye bu amaçla gelmemişler! Uzun uzun, hâlinden yakınıyor. Camlar buğulanıyorlar. Kahveye cıgara, pul, kibrit almak için, insanlar girip çıkıyor. Mehmed-Ali arkadaşını dinlediğini sanıyordu; sonra ansızın, sadece konuşmasının ahengini dinlediğini, lâflarına zerre kadar kulak vermediğini saptadı. Hernandez, şehvetle konuşuyor. Bir ara cigara istiyor. Mehmed-Ali cebinden paketi, çıkarıp uzatıyor. O, yakmıyor. Hattâ kımıldamıyor. Parmağını oynatsa, sanki bütün organları: kirpikleri, kaşları, burnu, kulakları, elleri, kolları, parmakları, birbirlerinden ayrılıp dökülecekler. Beynine yuva yapmış şeytana:

— Senin, diyor, ciğerin beş para etmez oğlum!

İşte tam o sırada, sağır dilsiz dilenci geliyor ve beş frank alıp, masalarına, yıldız falını bırakıyor. Kâğıdın bir tarafına mühürle, iki satır basılmış: «*Bu yıldız falına vereceğiniz üç beş frank benim geçimimi sağlayan tek yol olacak. Kulağı duymayan, bir yoksulu sevindirin. Mersi.*» Kadın, beş frangı telâşlı telâşlı, çantasına atıp, savuşuyor. Yalnız, yosunlu bir çeşit yeşil gözleri, var ki, orada camlara asılı kalıyorlar.

Mehmed-Ali tembel tembel kâğıdı açtı, falını okudu: «*Talihiniz daha da kötü olabilirdi. Kader sizi yine de mutlu işaretlerin hizasına yükseltmiş. Karşınıza*

zengin bir evlenme fırsatı çıkacak. Sakın tereddüt etmeyin! Vs...». Daha bir sürü saçma! Mehmed-Ali bırakınca, kâğıdı Hernandez alıyor, göz gezdiriyor; sonra birden arı sokmuş gibi irkilerek:

— Talihin, diyor, daha da kötü olabilirmiş!

Ve küfürü basıyor: — *oh, la vache!*

19

Öfkeli öfkeli bağırışıyorlar. Gözleri, oradan oraya kayıyor. Yumruklarını sıkıp sıkıp, gökyüzüne kaldırıyorlar. Birisi, ayaklarını kaldırımlara lap lap vurarak, arka sokaklara kaçıyor; bir ötekisi, kırpık sakallı düşük bıyıklı bir oğlan, avazı çıktığı kadar haykırıyor. Ama nasıl haykırıyor!? Aklınca, söz dinletecek. Nerde! Kalabalık homurdanıyor. Polisler, geliyorlar. Her köşeden, sesler yükseliyor:

— Polis! Polis!

— Bu taraftan çocuklar, çabuk olun!

— Hain! Satılmış!

Arkada, Sorbonne'un önünde, kızlı erkekli bir gurup, birbirlerine sıkı sıkı sarılmışlar; heyecanla marş söylüyorlar:

«Prenez gaaa-aarde, Prenez gaaa-arde!»

Sloganlar tokat gibi, suratımıza çarpıyor. Kaldırıma dikilmiş, bakıyoruz. Hiç beklenmedik bir anda, aralarından birisi yüksekçe bir yere çıkıyor, söylev verecek:

— Arkadaşlar! diye başlıyor.

Fakat, kalabalığın gürültüsü öyle yükseliyor ki, söylediklerinden tek kelime anlayamıyoruz. Sarışın bir oğlan ağız dolusu sövüyor. Bir polis arabası daha. Polisler, bütün yolları tuttu. Gösteriyi yapanlar, kordon altına alınıyor. Birazdan, ellerindeki sopalarla girişecekler.

İçimizde ezik bir duygu. Paris'in üstünde yanlış bir gök. Quartier Latin. İnsanlar Küçük ve büyük can sıkıntıları. Bir rüzgâr parçası. Bu rüzgâr parçası bizi alıyor, Luxembourg Bahçesi'ne sürüklüyor. Kulaklarımızı patırtının koptuğu, öğrencilerin polisle birbirlerine girdikleri, yerde bırakıyoruz. Parkta herkes, ne kadar rahat! Ağaçlar soyunmuş! Havuz uyuyup uyuyup, uyanıyor!

İçin için: «— Biz,» diyoruz, «polisle dövüşen, kalabalığa tabanca gibi lâflar sıkan, göstericilerin arasında olabilirdik. Belki o zaman, başımız kıçımıza denk olurdu. Şikâyetçi olmazdı. Onların arasında değiliz. İyi ama, onlara karşı gidenlerin arasında da değiliz. Biz, etli kemikli bir tereddüdüz.»

Tekrar oraya döneceğiz. Olay, mıknatıs gibi bizi çekiyor. Herşey bitmiş. Kaçan kaçmış; tutulan tutulmuş, dizi dizi, polis arabalarına yükleniyor. Kimileri gülüyorlar, kimileri şaşkın. Gözleri, suratlarına fazla mı geliyor ne? Ellerini koyacak, yer bulamıyorlar. Bir kız çocuğu gördük. On altısında filân olmalı. Sırtına, elde örülmüş, bir kazak giymiş. Belki de o örmüştür. Ne arıyor, buralarda? Polisler onu da, öbürleriyle birlikte, kamyona bindirdiler.

Yanımızda bir herif dikilmişti:

— Bu, dedi, daima böyle başlar, böyle biter.

Omuzlarını kaldırıp, ekledi: — başka türlü de başlayabilir, fakat daima böyle biter.

— Eh, dedik, ne de olsa heyecanlı!

Öyle bir baktı ki, kulaklarımızın eşek kulağı gibi uzadığı izlenimine kapıldık:

— Siz, dedi, savaştan önce burada olacaktınız. Bizim yaptığımız mitingleri görecektiniz. Albay de Larocque bir emretti mi...

Biz tam o sırada, El-Barudi'yi gördük. Saçıbaşı dağılmıştı. Gözlükleri kırılmış. Kravatı çözük. Herşeyi bir saniyenin, kısacık bir saniyenin aralığından gör-

dük. Sonra polis, onu da kamyona bindirdi. Demek o da, göstericilerin arasına karışmıştı. O da, ötekilerle birlikte, bağırıp çağırmıştı. Garip değil mi, bir an arkasından gitmeyi; başına neler geleceğini öğrenmeyi, elimizden geldiği kadar yardım etmeyi düşünüyoruz. Bir an! Sonra kamyonlar hareket ediyorlar. O dakika, içerdekiler Enternasyonal söylemeye başlıyor. Oysa biz yeniden, ufacık bir rüzgâr aranmaya çıkmışız. Minnacık bir rüzgâr. Bizi alsın, götürsün. Bizi bir tarlaya götürsün. Çekirgelerin sıçradığını, peygamber develerinin huşu içinde dua ettiklerini görelim. Uzak çıngıraklar duyulsun. Ama, rüzgâr gelmiyor. Paris, Quartier Latin, öğle kalabalığını köpürttükçe köpürtüyor. Sonra hepsini unutuyoruz. Gösteriyi. Hattâ El-Barudi'yi!

Denizden, gizli bir aydınlık vuruyor. Ceketimizi çıkarmışız. Avuçlarımızın içi terlemiş. Denizden gizli bir aydınlık vuruyor ama, denizi görmüyoruz. Göremeyiz. Deniz yok, çünkü! Yalnız, gizli bir aydınlık! Gizli, ılık ve düşündürücü! Bir de Hilde'nin, yaldızlı saçları var. Onu, bu gizli aydınlığa karşı tutmak, yanında oturmak; dünyanın bütün girdisini çıktısını; ve 'bizzat' dünyayı, cehennemin esfel-i safiline dehleyip, mavinin, bir deniz mavisinin karman çorman heyecanlarını duyarak, bir süre yaşamak. Ve ölmek.

Bir de, Perşembeyi beklemek. Harıl harıl, bir sıtma nöbeti gibi, Perşembeyi beklemek. Hilde ile Perşembe, aynı şey haline geliyorlar. Neredeyse Hilde'nin, sadece Perşembeleri yaşadığına, haftanın öteki günlerini, Dracula'nın şatosunda, elmas kakmalı bir tabut içinde uyuduğuna hükmediyoruz. Perşembeye girdiğimiz saniyede uyanıyor, Cumaya girdiğimiz dakikada uyuyor. Fakat o yirmi dört saat bile, bizim için kaç türlü ölüm. Onu görmemek, onunla karşılaş-

mamak için, uydurduğumuz bahaneleri, şeytan uyduramaz!

«Neden, peki? Biz bu kızı sevmiyor muyuz? Seviyoruz. Bunu ona, Perşembe günü söylemeyi, kararlaştırmamış mıyız? Kararlaştırmışız! Öyleyse ne diye tun tun kaçıyoruz? Ne halt etmeye Perşembe günü bizim için, kâbus kesiliyor? Bir Perşembe geçiyor. Söyleyemiyoruz. İkincisi geliyor. Fakat, bu heyecan! Öldürecekler mi, bizi sanki? Onu bir yerde tutacağız ve söyleyeceğiz. Onu hiçbir yerde tutamıyoruz, hiçbir surette, hiçbir şey söyleyemiyoruz. Haftanın öbür günleri bile, belki de oradadır diye, otelin barına inemez olduk. Oysa hayali, her yoksul dakika, her yoksul saniye yanıbaşımızdadır. Sanki biz, bir gölgeyi seviyoruz. Hilde'nin kendisi, huzurumuzu kaçırıyor, yanında geçirdiğimiz saniyeleri, vücudumuzun her tarafına saplanan zehirli iğneler haline getiriyor da; hayalini yanımızdan eksik edemiyoruz. Hilde, gel! Hilde, git! Ama daha çok gel! Hilde gelmiyor. Perşembe geliyor. Bu sefer muhakkak onunla konuşacağız. Bunu söylerken de, konuşamayacağımızdan eminiz.»

O elbet, hayatını yaşıyor. Bütün fiilleri, adamı çileden çıkarabilecek bir sabırla, teker teker ezberliyor; her zamanı, her sigayı ayrı ayrı biliyor; ve kapaklarına gotik yazıyla Hildegard Herbaute yazılmış tertemiz ve kırmızı kaplı defterlerine geçiriyor. Camdan bir bakıyor, hava bulanık; yağmurluğunu giyiyor; amcasını öpüyor; okuldan sonra, Kleigger'le sinemaya gideceklerini söylüyor. Kleigger kocaman, kalın bacaklarını nereye sığdıracağını bilemiyor. Ahlâksız şeyler anlatıyor.

Sınıfta, garson kılıklı, beyaz yakalı bir çocuk, Hilde'ye kur yapıyor. Her teneffüste, boş vakti olup olmadığını soruyor. Onun bütün vakitleri boşmuş; yemekle bitirilemeyecek kadar çok, parası varmış. Hilde ne dermiş bu işe? Hilde susuyor. Hemen utanıyor.

Derste gözleri dalıyor. Camlardan gökyüzüne dalıyor. Yağmur, tufandan beri görülmemiş bir karanlık halinde. Paris'in üzerine sıvanıyor. Hilde, Mehmed-Ali'yi hatırlıyor:

«— Acaba,» diye soruyor, «benden kaçmasının sebebi nedir?»

Kadın kadın seziyor ki, bir kaçış değildir bu, bir sokuluştur; biliyor ama, bu yetmiyor Hilde'ye, defterine incecik belli, saçları kocaman kurdelâlı kız çocukları çiziyor:

«— onun bir derdi olmalı,» diye kuruyor. «Konuşsaydık, belki bana anlatırdı.»

Sonra kendini, onun kolları arasında düşünüyor. Hemen utanıyor.

Sevilla'ya geldi mi, iş değişir. Sevilla utanmıyor. Gözlerini simsiyah açıp:

— Beni, diyor, dudaklarımdan öpebilirsin!

Ve görünmez birisi emrediyormuş gibi, gülümsüyor. Zehirli bir gülümseme. Hani insanı, ağlamaklı eden. Onu, dudaklarından öpmek, ağır ağır bataklığa girmek gibi: ağır ağır, boğum boğum. Onu öpmüyoruz. Ama fena halde, öpmeyi düşünüyoruz. Geceleri, Hilde'yi darmadağın ediyor; bir çift dudak-ama nasıl bir çift dudak-halinde uykularımıza giriyor: «— Beni,» diyerek giriyor, «dudaklarımdan öpebilirsin!»

Ne var, bu kızda? Biz, ona tutulduk mu? Hayır?! Hayır, ama Sevilla'yı görmek de, başka türlü sevindiriyor bizi. İtiraf etmeliyiz. Kahvede bir masaya şöylesine ilişmiştir. Yanında yüzü hiç yabancı gelmeyen bir ihtiyar. Sakalsız bir adam.

Sevilla bizi görür görmez, yerinden uğrar:

— Hey, der, *amigo*

— Hey, deriz, Sevilla!

— Gel, der, kimi aradın?

Bir cıgara toka ederiz: — Hernandez'i, deriz, aradık!

Şöyle bir bulutlanır:

— Beni arıyorsun sanmıştım, diye mırıldanır, otursana biraz, ha?

Ona yukardan aşağıya, bir bakarız. Cıgarasını kısa bir ağızlığa iliştirir. Kirpikleri, kaşlarını döver.

«— Sevilla,» diye aklımızdan geçiririz, «seni istedik mi dudakların daima hazır.»

Onu sevindirmek için:

— Dün gece, deriz, seni rüyamızda gördük.

Bir tutam dumandır savurur:

— Yalan! der, nasıl?

— Basbayağı, deriz. İşte böyle: yanıbaşımızda.

— İşte böyle mi? diye sorar. Bizi yanındaki sakalsızla tanıştırmağa kalkışır. Adam sırıtır. Ağzında üç dişinin olmadığı anlaşılır:

— Hacet yok! der. Ben Teğmen'i tanıyorum. Kendisiyle bir süre önce tanışmıştık.

Sevilla aptal aptal suratımıza bakar. Biz ihtiyara bakarız. Ve şıp diye tanırız.

— *Homo*, deriz, *homini lupus!*

Adam: — Evet! der. Tam kendisi. Şimdi acaba, matmazel Sevilla'nın da kuzeni misiniz, diye düşünüyorum.

Güleriz: — Yok canım, deriz. Sadece arkadaşı. Bize kızmadınız ya profesör?

— Neden kızacakmışım? Kızmak daha büyük bir aciz. Adam kendi kendisini teselli edebilmeli. Üstelik, benden gençsiniz de!

Sevilla nihayet patlıyor:

— Bilmece gibi neler konuşup duruyorsunuz, be? Teğmen kim? Profesör neye kızacak? Konuştuklarınızdan tek kelime anlamadım.

Anlatıyoruz. Bir zaman kahkahayla gülüp, yoruluyoruz. Profesör hepimize çay ısmarlıyor. Kahveye

iki sevici kadın geliyor. Bir köşeye oturup kırıştırmaya başlıyorlar. Camlardan kurşuni bir sokak görüyoruz. Bir duvar. Duvarın arkasında bir ağaç. Ağacın ne ağacı olduğunu bilmiyoruz. Güzel bir ağaç ama; üstünde, kilim gibi dal dal, gökyüzü. Tüh, Allah belâsını versin! Bu gün ne? Salı! Bir gün kaldı, ha?

— Profesör, diyoruz. Bakın, dinleyin beni: siz okumuş bir adamsınız. Eğer ben birşeyi yüz defa yapmaya karar veriyor, kararlaştırdığım saat gelince, yan çizmeye çalışıyorsam, bu neye delâlet eder? Söyleyebilir misiniz, bana?

Profesör: — Elbette, diyor, söylerim: daha başka şeyler de söylerim bu arada: sizin kendinize inancınız kalmamış. Hele başka insanlara hiç inancınız kalmamış. Fikirlere kesinlikle inancınız kalmamış. Hepsi bundan.

İtiraz ediyoruz:

— Hayır, diyoruz. İnsanlara inanıyoruz, biz.

— Lâf! diyor. Lâf, o! İşin aslında insanlar ve ötesi, umurunuzda bile değil. Böyle olduğu daha iyi! Malûm ya, *homo homini lupus!* Ama bir yandan da, insanlıktan istifa etmiş olmak ağrınıza gidiyor; onun için, insanlara inandığınızı iddia ediyorsunuz. Boş lâf!

Çayın içine eğiliyoruz. Suratımızı görmek istiyoruz. Bıyıklarımızı herşeyimizi. Anlamsız. Olsun, görmek istiyoruz. Bizim üzerimize, nasıl böyle konuşabilir? Biz ki!.. Evet, o halde neden El-Barudi'nin ardından gitmedik? Neden Yankoviç'in vurulduğu gece, Marie-Te. ile yattık? Suratımızı görmememiz daha iyi. Ne göreceğiz surat diye? Belki Mustafa'nın suratını göreceğiz: bütün çizgilerimiz avaz avaz: «— Beni rahat bırakın!» diye haykıracaklar. Gözlerimiz eğrileşecek. Burnumuz, bir ayyaş burnu gibi kızaracak. Ağzımızın iki yanında peydahlanan o iki çizgi, usturayla çizilmiş gibi derinleşecek. Şimdi ölüversek; içi-

mizi bir burgaç öfkesiyle buran sancı, beynimizdeki sivilce, toplumun tükürdüğü adam olmak utancı ne kolay bitiverecekler?

Profesör anlatıyor:

— bunları bilirim ben, iyi bilirim. Başka şeyleri de bilirim ya, bunları en iyi bilirim. Sizi târif ettiğimi sanıyorsunuz şimdi? Yooo! Yanlış! Ben gerçekte kendimi târif ediyorum. Bu da yanlış! Ben yokum ki, târifim olsun! Biz, yokuz. Bizi bu yüzyıl yok etti. Var olan, bilmem anlatabiliyor muyum, var olan sadece irili ufaklı tahakkümler. Nietzche! Ah, Nietzche'yi okumak lâzım: tekrar tekrar, her zaman!

Omzumuza bir yumruk indi. Hernandez. Her zamankinden neş'eli idi. Gözlerinin siyahları, durmadan yer değiştiriyorlardı. Boynuna bir gitar asmıştı. Oturdu. Derhal garsona seslendi:

— Hey, büyük baba! Herkese içki getir! Benden!

Bize eğildi. Sol gözünü kırptı:

— bugün, dedi, zenginim.

— Yaşa, dedik, Hernandez! Bin yaşa!

Profesör, onu görür görmez, suratını ekşitmişti:

— Sen, dedi, Hernandez hiçliği istismar eden bir ahlâksızsın! Senden tiksiniyorum. Kâinatta temiz sayılabilecek, tek şeyi istismar etmek! Haydutsun sen, haydut! Anladın mı? Soyunda mutlaka bir eşkiya bulunmalı!

Hernandez, bütün dişleriyle, bir kahkaha şahlandırdı:

— Profesör, dedi, ihtiyarlıyorsun! İhtiyarladıkça çenen düşüyor. Haydutluk hikâyesine gelince; büyük babamın, Salamanca dolaylarını haraca kestiğini, sana ben söylemedim mi? Eski İspanyollar bilir bunu: arabaların yoluna çıkar, ne bulursa toplarmış.

Hernandez'i seviyoruz. Herşeye rağmen. Zamanın önünde duruşunu; açlığın, parasızlığın, düzenbazlığın önünde duruşunu; vakitlerini, metelik metelik harca-

yışını seviyoruz. Hatta hayâsızlığını! O geliyor, geldiği yerde herşey: tabaklar, fincanlar, kül tablaları, gazeteler gülüşmeye başlıyor. Kirliliğimiz ağarıyor. İşler, lâfta da olsa, yoluna giriyor. Galiba asıl, buna muhtacız biz: İşler yoluna girsin; tıkırında olan işlerin, tekdüze mutluluğunu duya duya; kafamızı kuma gömüp, bir devekuşu rahatlığıyla yaşayalım.

Yankoviç, birden yumruğunu masanın üzerine indiriyor; orada ne varsa ayağa kaldırıyor:

«— Yalan be!» diye gürlüyor, «yalan be! Sen mutluluğu filân aramıyorsun! Sen serseriliğine böyle bir mazeret uydurmuşsun! O kadar ki, aradığını söyleyip kafa şişirdiğin o mutlak mutluluğa ezkaza eriversen, deliye döneceksin, deliye! Hah hah! Kerpiç içinde kalmış, tahtakurusu gibi!»

Profesör, üç dişinin boşluğunu, burnumuza dayadı. Terliyoruz. Profesör'ün de terlediğini, görüyoruz. Cildi o kadar yağlı ki, köse yanaklarında ter görünür görünmez, kayıyor; yıldız gibi akıp gidiyor. İçkimizi zıkkımlanıyor, onu unutmaya çalışıyoruz. Sevilla, masanın altında, bacaklarını bacaklarımıza dolaştırıyor. Ona bakmadan, eğer istersek, dudaklarından öpebileceğimizi düşünüyoruz. Hernandez gitarı, dizlerinin üstüne alıyor:

— Bu, diyor, benim gitarım. Nihayet rehinden kurtarabildim. Benim namuslu gitarım!

Usta parmaklarını, tellerde dolaştırıyor. Bir fa sesi yakalıyoruz. Belki bir fa sesi, bizi yakalıyor. Öksüz bir fa sesi. Mavi gözlü bir çocuktan farksız. Beraber ce İspanya'ya gidiyor, boğa güreşi seyrediyoruz. Hayır! İspanya'ya gitmiyoruz. Orta-Doğu'da bir yere gidiyoruz. Daha limana girerken, ordunun hükümet darbesi yaptığını, haber alıyoruz. Zaten iner inmez, bizi tutukluyorlar. Fa sesi kurtulup, kaçıyor ellerinden. Tutabilirlerse tutsunlar.

İşte yeniden Afrika'dayız. Afrika'da herhangi bir

yerde. Neresi olduğunu, asla bilemediğimiz. Beyaz bir vapur, ekvator sabahını biçiyor. Uzakta, bir şehir görüyoruz. Sandallar gemiye yanaşıyorlar. Bavulumuzu merdivenin başına taşıyor; orada, sandallara inmek için sıramızı bekliyoruz. Yukarda, cehennem yavrusu bir güneş. Bir de şarkı.

Çünkü Hernandez, gitarı ile uğraşıp dururken, elini arka cebine atıyor; bir mektup çıkarıp, uzatıyor. Mehmed-Ali, mektubu yarım yamalak okuyor. Afrika'ya gitmek, orada bir iş bulmak için başvurdukları yerden, cevap gelmiş. Boy boy, fişler göndermişler. Bu fişleri doldurmalarını; ayrıca altmış kadar büyük sömürge işletmesine durumlarının bildirilmesi için bilmem kaç frank, posta parası göndermelerini yazıyorlar.

Mehmed-Ali Afrika'nın, bir rüya olmaktan çıktığını hissediyor. Elle tutulur, birşey haline geliyor Afrika. Gerçekleşiyor. Bir adım atıyorlar: Şimdi ikinci adımı atacaklar. Hernandez resim gibi gülümsüyor. Saçları, ufak ufak, alnına dökülüyorlar. Ve malûm.

— Gördün mü, diyor, Taher Nagip. Herşey yoluna girecek. Birkaç ay sonra, Afrika'ya kemiklerimizi ısıtmaya gideceğiz.

Mehmed-Ali fişlere bakıyor:

— Dolduralım mı, diye soruyor, bunları?

— Elbette! Aklına geleni yaz! Yalnız yazacağın yalanların, kaldırabileceğinden ağır olmamasına dikkat et! Ezilirsin yoksa! Eski ve uslanmaz bir yalancının, dostça tavsiyesi.

Sonra, Sevilla'yı göstererek:

— gitmeden, diyor, onu bir kere adamakıllı öpmelisin!

Mehmed-Ali, bunun: «— Onun tadına bakmalısın!» anlamına geldiğini biliyor. Sevilla, nerede peki? Kaybolmuş. Yerinde, uzun bir hurma ağacı: esnek ve

uzun. Gözleri yanıyorlar. Bıyıklarını çiğnemeye başlıyor.

Hernandez: — Profesör! diye ihtiyarı işletiyor, Profesör! Siz Afrika'yı seviyorsunuz; çünkü, siz yoksunuz. Üstelik, Afrika'da yok! Yok olan birşey, yok olan başka birşeyi, nasıl sevebilir? Bana gelince ben varım; Afrika'yı yâni yok olan birşeyi sömüreceğim.

Profesör kaşlarını kaldırıyor:

— Sizi, diyor, köpekler gibi istismar edecekler.

Sevilla eğildi, yavaş sesle, Mehmed-Ali'ye:

— Çıkalım, dedi, istersen!

Bunu o kadar kadınca söyledi ki, Mehmed-Ali'nin, kolu kanadı kırıldı; itiraz edemedi. İkisi çıktılar. Islak bir hava. Kalabalık da. İnsana çocukluğundan, bir pazar sabahını, bir bayram gününü hatırlatan, kalabalıklardan. Sinemanın önünde, iyice uzun bir kuyruk. Güneş artık görünmüyor. Artık Paris'i terk etti güneş. Neden terketmesin?

Sevilla, sımsıkı koluna girdi. Mehmed-Ali:

«— Bu kız,» diye düşündü, «bizi seviyor bu kız. Sevgisi yorgun ve şefkatli. Bizi boğan da, bu. Bize tutkun: hem anamız gibi tutkun, hem de küçük bir orospu gibi.»

Ona dönüyor: — İşte böyle Sevilla, diyor, gideceğiz!

Kız, yüzüne bakmadan: — Evet, diyor, biliyorum. Gideceksiniz.

— Paramız kalmadı, diyor Mehmed-Ali, yapacak şey yok.

Sevilla, yine ona bakmıyor:

— Üstelik, diyor, birini seviyorsun.

Mehmed-Ali: — Üstelik, diye tekrarlıyor, birini seviyorum.

Kız: — Bunu çoktandır biliyorum, diye tamamlı-

yor, âşık bir erkeği derhal anlıyorum. Bir kızı seviyorsun, kız sana metelik vermiyor. Öyle değil mi? Yoksa neden Afrika'ya gidesin?

Mehmed-Ali sustu. Sustu ve düşündü: Konsolosluk serüvenini; Hilde ile yaşayacağı ortaklaşa bir ömür için, kurduğu hayalleri.

— Onu, diye mırıldanıyor, İstanbul'a götürmek isterdim!

Sevilla'ya bakıyor, tekrar. Sevilla da, ona bakıyor. Gözleri, gittikçe koyulaşıyorlar. Derinleşiyorlar mı, ne? Dudaklarının, titrediği farkediliyor. Kırık bir sesle:

— Hani, diyor, geçen gün Hernandez birşey demişti ya!.. benimle ilgili canım?.. Otele beraber geldi demişti ya?.. Doğru.

Mehmed-Ali: — Tahmin etmiştik! diyor.

Kırmızı ışık yandı. Yol kapandı. Bekliyorlar. Başka insanlar da, onlarla beraber, bekliyor. Susuyorlar ve bekliyorlar. Mehmed-Ali, gökyüzüne çeviriyor gözlerini. Bir mavi nokta, -parmak kadar olsun-, yürek ferahlatıcı bir mavi nokta görmek istiyor. Görmezse delirecek. Göremiyor. Paris'in gökleri, boğum boğum bulutlarla sıvalı. Göremiyor. Ne var ki delirmiyor da. Yalnız kulaklarının arkasında, içini karartan, gözlerini kör eden bir sızıdır başlıyor:

«— Biz,» diyor, «yarabbi!»

Sevilla: — Ne dedin? diye soruyor.

— Hiç, diyor, saçma! Türkçe konuşmuşuz.

Sevilla'nın odasına kadar susuyorlar. Orada, divan kılığına sokulmuş yatağın üzerinde, kız başını onun omuzlarına yaslıyor, ağlıyor. Önce Mehmed-Ali farkında olmuyor bunun. Onun öylece durduğunu; bu duruştan, başını omzuna yaslamaktan hoşlandığını zannediyor. Fakat gizli bir yağmuru, neden sonra farketmiş gibi, birdenbire ağladığını farkediyor. Kötü oluyor. Onun ağlamasını önleyebilmek için, de-

lice bir arzu duyuyor. Doğru dürüst, tek kelime bulamıyor, söyleyecek. Sadece, budala gibi:

— Sevilla! deyip duruyor. Sevilla!

Sevilla kendini ona iştahla verdi. Sonra, parmaklarını, buğulu bir camın yüzeyine çocukça resimler çizermiş gibi, gayet hafif ve gayet anlayışlı, onun çehresinde dolaştırıyor; kaşlarına, bıyıklarına, gözkapaklarına dokunuyor. Bir ara, yüzünün her tarafını, öpmeğe koyuldu. Mehmed-Ali, bir yumruk patlatıyor, içisıra, bir karpuzu yamyassı ediyor. Gözlerinin önünde, cam kırıkları parlıyorlar. Bir kalça çalkalanıyor. Bir meme, kadife bir yanardağ heybetiyle, karanlığı delip yükseliyor. Sevilla'nın ılık, çıldırtıcı soluğu, tenine dokundu mu, uzak dağlarda büyük ışıldaklar, çipçiğ aydınlanıyor. İşin tuhafı, kız onu okşuyor, aralıksız, İspanyolca birşeyler mırıldanıyor.

Mehmed-Ali, tekrar yumruğunu kaldırıyor, tekrar patlatıyor; içisıra bir karpuzu tekrar yamyassı ediyor. Sonra nasılsa:

— Hilde! diyor.

Bunu yüksek sesle diyor. Kelime ağzından çıkar çıkmaz. Sevilla, Sevilla'nm deniz suyu gibi kıpır kıpır vücudu, elleri, dudakları, ağzı taş kesiliyor. Bir şahmerdan, taaa yıldızların oradan, bir ıslıkta inip, bir kazığı dibine kadar çakıveriyor. Aynı hareket, milyonlarca defa, tek saniye süresince gerçekleşiyor. Yalnız, ses duyulmuyor, hiçbir ses duyulmuyor.

Sevilla az sonra kalktı. Sırtına bir sabahlık, aldı. Pencerenin önüne oturdu. Camlara karanlık inmişti. Işığı yaktılar. Oda, bir anda genişledi. Mehmed-Ali'nin ağzında tuzlu bir tad dağılıyor; gözlerinde, yıldız şahmerdanı, bitmez tükenmez düşmesine devam ediyordu. Sevilla bir cıgara yaktı. Bir tane de ona, yatağın üzerine, atıverdi. Mehmed-Ali sessizliği bozmak için teşekkür etti. Kız:

— Demek, dedi, adı Hilde!

— Öyle! dedi Mehmed-Ali.

İnkâr, ya da itiraz etmedi: — Öyle, dedi. Adı: Hilde! Hildegard!

Kız: — Alman mı? diye sordu.

İşte bu soru yetmişti. Mehmed-Ali artık Hilde'yi anlatacaktı: ona duyduğu aşkı, korkuyu, özlemi; onun için yaptığı ve yapmayı düşündüğü herşeyi; İstanbul'a gitmek, evlenmek hayallerini! Dahası, tereddütlerini anlatacaktı; kalbini, avuçlarında sünger gibi sıkışını; utangaçlığını, uykusuz gecelerini; Hilde'nin benekli gözlerini, Doktor Herbaute'nin dediklerini: hepsini, hepsini, hepsini!

Sevilla, sessiz sessiz cigarasını içerek, dinledi. Dinlemiyor gibi duruyordu. Gözleri, bazan yorgun bazan canlı, Mehmed-Ali'nin kıllı omuzlarında, göğsünde, şaha kalkmış bıyıklarında dolaşıyordu. Dinliyordu, aslında, Mehmed-Ali sanki bir çocuktu. Bir çocuk gibi, yanıp yakılıyordu.

— olmuyor, diye yakılıyordu, yapamıyoruz! Onu görünce, içimizi bir ürkeklik basıyor. Herşey anlamını kaybediyor. Ona sevgimizi söylemek bize budalaca görünüyor. Biz neyiz ki? Görünüyor demek fazla zaten. Budalaca olduğu muhakkak. Perşembe günü söylemeğe niyet etmiştik...

Nihayet sustu. Hilde'yi bitirdi. Sevilla'nın fikrini söylemesini bekledi. Sevilla önce konuşmadı. Kalktı, onun yanına geldi. Parmak uçlarını, bıyıklarına sürdü. Sonra beklenmedik birşey söyledi:

— Sevgilim!

Başını, omuzlarına yasladı: — bana, diye devam etti, Türkçe birkaç söz öğretsene!

Mehmed-Ali şaşırdı:

— Türkçe mi? Bu da nereden çıktı?

— Afrika'ya gidersen, seni hatırlamam için.

— Afrika'ya mı?

— Afrika'ya ya!

Mehmed-Ali, keskin bir baltanın, Hilde'nin tepesine indiğini; onun ikiye böldüğünü görür gibi oldu.

— Hayır! diye uludu. Hayır!

Farkında olmadan, Türkçe söylemişti. Kız:

— Hayır, diye tekrarladı. Ne demek, hayır?

Mehmed-Ali onu duymuyordu. Kulaklarında bir vantilâtör vınıltısı. Afrika, bir A'sından öteki A'sına doğru; yassılaşıyor, bileniyor, keskinleşiyor, baltalaşıyor, Hilde'nin tepesine iniyor. Kızcağız, kanlar içinde, yere seriliyor. Yüzünün, kapak gibi kalktığını görüyoruz, iki profile ayrıldığını.

Afrika'ya gitmek, Hilde artık hiç olmayacak demek! Kesinlikle, hiçbir hesap pusulasına, benzemeyecek bir hayat demek! İki Mehmed-Ali'den birinin, şangır şungur devrilmesi; ötekinin yeni, yeni olduğu kadar dehşet verici hayallerin ardısıra, lânetlenmiş bir ruh gibi, dünyanın sırtında dolaşması demek!

O hızla, dışarıya uğramışız. Nemli karanlık, katran siyahlığı ile, yüzümüze sıvanmış. Yeniden, köpek siğer gibi, yağmur atmaya başlamış. Mösyö Çang, yağmurun altında bağdaş kurmuş, ellerini Budha usulü kavuşturmuş. Suratında Budha'nın gülümsemesi. Başlamış bağırmaya:

«— Sonuna kadar gidin!» diye bağırmaya: «— Korkmayın!»

Korkuyor muyuz? Daha da neler?! Korkmuyoruz. Rahat da değiliz. Hayatımız bir eşikte. Bu eşiği aşacağız, ya da aşamayacağız. Aştık diyelim, bir meçhuller cümbüşü çevremizi kuşatacak. Var mıyız, yok muyuz, belli olmayacak. Sadece, ardı ardına, büyük çelişmeler. Bu çelişmelerin getireceği, büyük kalp ağrıları. Ya aşmazsak?! Ya aşamazsak? Daha mı iyi, daha mı kötü? Tereddütler bu defa. Adamın içini oyan sıkıntılar. Cesaretsiz aşklar. Aşksız çapkınlıklar.

Dalgamıza kapılıp, Concorde'a kadar gelmişiz. Şimdi otele dönmeli.

Matmazel kapıda, siyahlar giymiş bir kadına meram anlatmaya uğraşmaktadır. Burnunun ucu, kadının saçlarını koklarmış gibi, yukarı yukarı. Mehmed-Ali'yi görür görmez, gülümser:

— *Bonsoir,* diye haber verir. Mösyö El-Barudi içerde sizi bekliyor.

İşte o vakit Mehmed-Ali, Quartier'deki gösteriyi hatırlıyor. Bağırıp çağıranları. Polisleri. Yün kazaklı kızı. El-Barudi'nin polis arabasına bindirilişini. İçi burkuluyor. Ona öyle geliyor ki, içerde onu, her zamanki yerinde tünemiş, elinde Martini bardağı ile değil; gözlükleri kırılmış, kravatı sökülmüş, öfkeli ve heyecanlı bir halde görecek. Yine göstericilerin telâşlı koşuşması. Bir marş söylenecek.

Yeniden polisler.

Oysa El-Barudi, herzamanki yerinde. Yalnız gözlüksüz.

— Selâm! diyoruz.

Gözlerini kısarak bakıyor: — Selâm! diyor.

— Ne var, ne yok? diyoruz.

Aslında ne var ne yok olduğunu biliyoruz. Olsun. Bir kere soracağız. Değil mi ki, âdet olmuştur:

— ne var ne yok, diyeceğiz, işler yolunda mı?

El-Barudi: — Otur! diyecek.

Bardağımızı eilyle dolduracak. Yanıbaşına tüneyeceğiz. Başka kimse var mı diye bir göz atacağız. Bar titreyecek. Yalnız olduğunu bağıracak. Allah Allah, bir ışık ihtiyacı. Yankoviç sanki gelmiş, içimize kurulmuş:

«— otel mi be burası, maden kuyusu mu?»

El-Barudi kelebeğini çekiştirecek. Biz, susuyor, lâfa başlamasını bekliyoruz. Yankoviç tepiniyor: sandalyaların üstüne çıkıyor, abajurları deviriyor, barı tekmeliyor:

«— Neden yakmıyorsunuz be ışıkları,» diye ulu-

yor, «kör müsünüz nesiniz? Neden karanlıkta yaşıyorsunuz?»

Küçük parmağımızı içkiye sokuyor, limon kabuğuna dokunuyoruz:

«— Evet,» diyoruz, «Yankoviç körüz!»

El-Barudi: — İşte böyle kardeş, diyerek damdan düşercesine söze başlıyor. Bize ilk defa kardeş dediğine dikkat ediyoruz. Sesi de başka bir ses. Daha ılık. Daha yakın: — işte böyle kardeş, diyor. Bir hafta sonra buradan gidiyorum.

Elimizde olmadan: «— Eğilip şaşkınlığımıza bakması lâzım!» diye düşünüyoruz. Bakmıyor. Besbelli kafası başka şeylere takılmış.

— Bir hafta sonra mı, diye soruyoruz, bu da nesi?

— Polis'in emri! diyor. Bu sabah bir mitingte yakalandım. Üçüncü defa oldu. Geçen defasında, bir daha yakalarsak, sizi sınır dışı ederiz demişlerdi.

Sustu. Yüzümüze baktı. Geç de olsa, yüzümüze baktığı için sevindik. Ve cümlesini tamamladık:

— bir daha yakaladılar! dedik.

— Evet! dedi.

— Şimdi, diye sorduk, nereye gideceksin? Mısır'a mı?

— Daha belli değil, dedi. Bekliyorum.

Gözlerimizi yumuyor; bir şiirden bir mısra hatırlıyoruz: «yola bir düşüldü mü, ömür boyunca gidilir.» El-Barudi başını eğiyor. Bir zaman susuyor. Kavgacı bir susuş bu. İçi içini yiyor. Sonunda, bizden çok, kafasının içindeki adama:

— başka türlü yapamazdım, diye başlıyor. Hücre'de beraberiz. Gösteride onları terketmek erkekliğe sığar mı? Görevimdi bu benim.

Sonra bön bön, bize bakıyor:

— Komite'de, diyor, bunu anlamayacaklar. Eminim.

— Eğer, diye bir şeyler geveliyoruz, görevin idiyse...

— Komite'de, diyor, anlamayacaklar. Sekreter aleyhime kullanacak.

Bardağımızı kaldırıyoruz:

— Prozit! diyoruz. Kendini üzüp durma! Bak, biz de Afrika'ya gideceğiz. Kolay mı?

O da bardağını kaldırıyor, ama içmiyor:

— başka türlü yapamazdım, diye tekrarlıyor. Emri biliyordum. Fakat, gerçek bir militan, mücadeleden kaçmamalı. Bunu anlamalısın.

Biz: — Boş ver, diyoruz. Elbet Afrika'da da yaşamak mümkündür. Yalnız bu defa, yolculuğa çıkarken, şeytanımızı burada bırakmalıyız. Kalmak istemez, bizimle gelmeye kalkışırsa, boğmalıyız iblisi.

O: — Fransızlar, diye devam ediyor, ne kadar sevindiler. Claude, candan kutladı. Fakat, bizimkiler anlamayacaklar. Sekreter zaten beni çekemiyor. Bunu aleyhime kullanacak.

Gözümüz kararıyor:

— Senin sekreterine de!.. diye basıyoruz kalayı.

Martini, vücudumuza yayılıyor. Uzak uzak, yıldızlar parlıyorlar. Bir kadın, elinde bir bıçak, istiridye açıp duruyor. İstiridyeler sulu, jelâtinli; taze çıkarılmış, birer göz gibi! Binlercesi, etrafa yayılıyor; barı, oteli, sokağı, bulvarları, Paris'i kaplıyor. Kadın pis pis sırıtıyor ve kirli işini sürdürüyor.

Biz, biraz evvelki mısraı hatırlıyor:

— Ah, diye dövünüyoruz, Sevilla'ya bunu öğretmeliydik: Yola bir düşüldü mü...

20

Sonunda, istesek de istemesek de, perşembedir Puslu bir gün, pencereler gözlerini sise vermiş; binalar iri, hantal, kül rengi vücudlarıyla, başsız ve sonsuz bir fil, daha iyisi bir su aygırı sürüsü, duman bölükleri arasında kaybolmuş! Otobüslerin, hatta metronun uğultusu, bulvarlar boyunca büyür! Duvarlarda, taze afişler. Sabah gazeteleri, yeni bir kabine bunalımını, haber veriyor. Gare du Nord civarındaki, kahvelerden birinde, yorgun gözlü bir yolcu kadın, camların önüne oturmuş, sımsıcak bir kahve içer. Mehmed-Ali tren çığlıklarını düşünür; Kulaklarına zıpkın gibi saplanan, tren çığlıklarını. Marsilya Garı, sisin içinden çıkar gelir. Ağızlarında sönük cıgaralarla, hayvan ölüleri gibi uyuyan, Cezayir'li Arablar çıkar gelir.

Mustafa elini sallar, sineğini kovalar:

«— şunun şurasında,» diye uykuda gibi sayıklar, «hepimiz kendimizi harcamakla meşgulüz. Ha bu gün, ha yarın; ha bu şekilde, ha şu şekilde! Senin için oralara gitmek, oralarda tükenmek en uygunu ise, beyhude yere iradeni kullanıp, buralarda çürümeğe uğraşma! Git ve tüken!»

Gitsin ve tükensin! Paris'i bir sis, ama başka sislere benzemeyen, Paris'li, sırnaşık ve güzel bir sis, sarsın sarmalasın; ve o, yâni Mehmed-Ali, Hotel de

l'Europe'un bir odasında, bir depremle uyanmışcasına, şaşkın ve heyecanlı uyanıp:

«— Bugün,» diye düşünsün, «Perşembe!»

Sağına dönsün: «— Bugün,» diye düşünsün, «Perşembe!»

Soluna dönsün, aynı şeyi düşünsün. Yatağı, yastığın kokusu, içini bulandırsın; uykusunun ve yatağının derinliklerinden, bir haydut heybetiyle defolup, aynanın karşısına geçsin, traş olsun. Yedi sülâlesine söverek! Artık oteli terketmesi gerektiğini, parasının kalmadığını, dışarda şehrin bir canavar iştahı, bir dev öfkesiyle, hart hart, insanları yediğini düşünerek traş olsun.

«— biz,» desin, «biz tükenecek miyiz? Yoksa, tükendik mi? Hayır, tükenmedik! Biz hâlâ arıyoruz. Kim ne derse desin, biz hâlâ arıyoruz. Ellerimiz parçalanıyor, yüreğimiz darmadağın oluyor; daima oynuyor, daima kaybediyoruz; fakat daima arıyoruz. Bu var ya bu, böyle aramamız, yeter bize!»

Aynanın arkasmda, bir resim görüyor. Nereden nereye! Aynanın arkasında, ilk gençliğinin atölyesi. Orada da bir Mehmed-Ali durmuş: bıyıkları henüz terlemiş bir Mehmed-Ali. Şadiye'yi düşünüyor. Yalnız onu mu? Daha neleri!.. Dalmış, suratında bir yeri kesti. Ilık su, onu rahata kavuşturuyor.

«— Perşembe,» diye aklından geçiriyor. «Neden Perşembe?»

İkinci defa soruyu değiştiriyor:

«— Onu nerede görebileceğiz?»

Onu, merdiven başında yakalıyor. Büyük bir cesaretle selâmlıyor. Usulca:

«— Hilde,» diyor, «sizinle biraz konuşacaktım. Vaktiniz varsa.»

Hilde, başını eğiyor:

«— Nasıl isterseniz,» diyor. «Öğleden sonra, okula gitmeden.»

Mehmed-Ali: «— Evet,» diye kuruyor. «Öğleden sonra. Okula gitmeden. En iyisi bu.»

O saatte barda, yalnız oluyorlar. Hilde saçlarını gelişigüzel bağlamış. Yağmurluğu yanıbaşında. Oradan hemen okula gidecek. Belki de gitmeyecek. Mehmed-Ali ona herşeyi söyleyecek; bıyıklarını çiğneye çiğneye, şu kadar zamandır düşündüklerini, kurduğu hayalleri, tasarılarını anlatacak; Hilde, dakikadan dakikaya daha kadın, daha büyük ve daha cesur, mutlu ve herşeyi kabule hazır, gözlerle bakacak.

Mehmed-Ali ona sokuluyor:

«— Hilde,» diyor. «Benim kim olduğumu, biliyorsun.»

«— Biliyorum!» diyor Hilde.

«— Seni sevdiğimi biliyorsun.»

Hilde hemen utanıyor:

«— Hayır,» diyor, «bilmiyorum.»

Mehmed-Ali dişlerini sıkıyor:

«— Bilmesi lâzım,» diye düşünüyor, «mutlaka bilmesi lâzım.»

Bu sorun kafasını o kadar kaplamış, hayatını öylesine kuşatmış ki onun için herkes herşeyi biliyor zannediyor. Hilde nasıl bilmeyebilir? Elbette biliyor. O halde:

«— Evet,» diyor, «biliyorum.»

Yine utanıyor ama, bu sefer:

«— Evet,» diyor, «biliyorum.»

«Bak,» diye devam ediyoruz, «ne düşündüm: Eğer istersem, bana varır mısın? Beraberce istediğimiz yere gider, istediğimiz gibi yaşardık.»

Yumruklarımız sıkılıyor, şakaklarımız oynuyor:

«— Budalalık!» diye patlıyoruz. «Daniskası! Burada böyle, hayal kurup durmak! Derhal aşağıya inmeliyiz. O şimdi muhakkak, süt almaya çıkacaktır.»

Hayallerini oraya, pijamalarının, lâvaboda köpü-

rüp duran traş sabununun yanıbaşına yığıp, odasını terkediyor. Merdivenler. Sofa. Matmazel.

— *Bonjour* mösyö!

— *Bonjour* matmazel!

Hemen o soru: — Mlle Herbaute çıktı mı acaba?

Matmazel, önce boş boş bakıyor. Kalemini ısırıyor, havayı kokluyor: — Evet, diyor, çıktı ve döndü. Odasında olmalı mösyö.

Sonra kalemiyle kapıyı gösterip, ilâve ediyor:

— Ne kötü bir hava?

— Evet, diyor Mehmet-Ali, berbat!

Hilde'nin, artık öğleye kadar çıkmayacağını, biliyor. Odalarında oturacaklar. Doktor Herbaute gazetesini okuyup, piposunu içecek. Hilde fiillerini ezberleyecek. Ya da bu gün, fiil ezberlemeyecek, öğretmenleri, Coppé'nin bir şiirini vermiş, onu ezberleyecek. O işi bitirince, Elle dergisinden bir bluz beğenecek. Öğleye kadar ne yapmalı? Gidip Nevzat'ı bulacaksın Mehmed-Ali!

Nevzat'tan önce, bizi bir titremedir aldı: Korkunç bir titreme: damarlarımızda kan, bir Allahlar gecesinde, ay yeryüzüne eğilirken; depremlerin elinde oyuncak olmuş, Lût gölünün suları gibi titriyor. Duvardaki afişler titriyor. Otobüslerin, burunlarına asılmış, şampuan ilânları bile. Gökte, sanki ulu bir dut silkelemişler; elimize ayağımıza, burnumuza ve ağzımıza, sapır sapır dutlar dökülüyor.

Titreme, tam Faubourg St-Denis'ye sapacağımız sırada, başladı. Çünkü tam orada onlara, hem de ikisine birden, hem Lâle'ye hem Ecvet'e tosladık. Nasıl gelmişlerse gelmişler, orada durmuşlar: karşıdan bizim geldiğimizi görüyor; için için, burnumuza dayamak için, birer-ekşi gülümseme hazırlıyorlar.

«— Allah!» diyoruz. «Peygamber Hazretleri!» diyoruz. «Musa, İsa ve Muhammed!» diyoruz. «Ve Budha, ve Konfüçius, ve bütün ötekiler!» diyoruz. «Gök Tanrı, Zeus, Apollon, Afrodit!» diyoruz. «Ocağınıza düştük!»

Ecvet sağır kulağını, yelken gibi rüzgâra açıyor. Lâle, topluiğne gözleriyle, tepeden tırnağa bizi süzüyor. Bizse, dehşetli bir titremeye tutulmuş, alıp veriyoruz, verip alıyoruz:

«— Nasıl olur?» diye soru işaretleri diziyoruz. «Nasıl olur? Ne münasebetle olur? Neden olur?»

Soru işaretleri, saf saf, geliyorlar. Bizi, ayaklarının altına alıyorlar. Çiğniyorlar. Birer birer, bütün dişlerimizi tükürüyoruz.

Ecvet: — Merhaba, diyor, biz de sana geliyorduk.

Lâle: — Merhaba, diyor. Hasta mısın?

«— Merhaba,» diyoruz. «Hastayız, açız ve aşığız. Beynimizde bir buldozer işliyor. Önüne ne gelirse dümdüz ediyor.»

— Merhaba! diyoruz. Burada ne yapacaksınız?

— Geldik, diyorlar. Herhalde yapacak birşeyler buluruz.

— Evet, diyoruz, bulursunuz.

— Süreyya'ya, diyorlar, ayıp etmişsin. Oysa, sana iyilik etmek istemiş. Elinden geleni yapmış.

Lâle, gözlerini üstümüze sümkürüyor:

— Sen hep böylesin, diyor. Hep inatçı kafanı işe sokuyorsun. Herşeyi bozuyorsun.

Biz hep böyleyiz. Hep inatçı kafamızı işe karıştırıyoruz. Hep herşeyi bozuyoruz. Onlar, kafasını işe karıştırmayan, kimseler arıyorlar. Kafasını işe karıştırmayan, hiçbir şeyi bozmayan. Öfke bir dişli çark gibi, içimizde dönüyor.

Titriyoruz: — Süreyya, diyoruz, yarabbi! Bizi kazıklamak istedi.

Ecvet sağır kulağını, şamar gibi havada tutuyor:

— Haaa?

— Süreyya, diyor Lâle, sana oda bulmuş. Terslemişsin.

— Yaa, diyoruz, terslemiş miyiz?

Ecvet: — Terslemişsin ya! diye tekrarlıyor. Üstelik existentialistlerle geziyormuşsun. Kaç kere görmüşler. Bunun için mi gelmiştin. Yazık!

Ağızları yüzleri, bulanıyor mu ne? Yoksa biz mi öyle görüyoruz? Yok yok, bulanıyor, sulu çamur cıvıklığıyla akıyor. Gare du l'Est'in üstünden bir rüzgâr kalktı; şehri, bulvarları örten sis diye ne kalmışsa hepsini, silip süpürüyor. Şimdi yalnız bulutlar. Bir de, o deprem. Gizli gizli, uğultularla sürüp giden titreme. Sanki gözlerimizi kapayıp bir açacağız; yer, bir yara gibi şahrem şahrem ayrılacak; bulanık, karanlık sular, hem de kaynar sular fışkıracak. Bıyıklarımızı çiğniyoruz. Meğerse Lâle'nin saçlarını ağzımıza almışız onları çiğniyoruz:

«— şimdi yumruğumuzu bir kaldırsak, bir indirsek,» diye sayıklıyoruz, «çenelerine, hayır midelerine indirsek... Bir kaldırsak, bir indirsek!»

Yerde iki insan leşi tasarlıyoruz. Can kurtaranlar, polis arabaları anırıyorlar. Onbin kişilik bir kalabalık, ellerini uzatmış, bizi boğmaya geliyor. Yanıbaşımızda sarhoş bir kadın, kucağında bir et kıyma makinesi; kaldırıma oturmuş uyukluyor.

— Mustafa'yı gördük. Sana selâm söyledi. Sakın gelmesin, diyor. Aklını başına toplasın diyor.

Budalaca bir soru kıvırıyoruz:

— Ne kadar kalacaksınız?

İki gülümseme yayıyorlar: — İki yıllık, diyorlar, öğrenci vizemiz var. Döviz işini de uydurduk.

Mutlu eşekler! İki yıllık öğrenci vizeleri varmış. Döviz işini uydurmuşlar. Süreyya oda da bulacakmış.

Bundan daha iyisi, ancak filmlerde olur. Süreyya geliyor aklımıza:

«— Clignancourt'dan,» diyor, «bir de yatak alırsınız, olur biter!»

Hernandez, bir ampul kırarmış gibi, kahkahasını mermerin üstüne indirip, patlatıyor:

«— Onu,» diyor, «dövmeliydin *amigo!*»

Onu diye hayıflanıyoruz, dövmeliydik. Demek oda bulmuş da, terslemişiz, ha! Lâle, ağabeysinin gölgesine sığınmış ellerini oğuşturuyor:

— Bundan sonra, diyor, sık sık konuşuruz.

İşte o vakit, yer çatladı. Koca Gare du l'Est sanki tepemize iniyor. Beynimizin, parça parça, kaldırımlara serpildiğini görüyoruz. Ayağımıza bir direk düşüyor. Belkemiğimiz kırılıyor. Tuğlalar. Her tarafta tuğlalar. Kırmızı yarasalar gibi, uçuşan kiremitler. Derinden, yeryüzünün öksürükleri duyuluyor. Küfürler ve çeşitli dualar. Ağzımız yüzümüz çarpılmış:

— Hayır, diye uluyoruz. Konuşmayacağız. Sizi görmeyeceğiz. Şeytan görsün yüzünüzü. Sizinle konuşacak şeyimiz kalmadı. Yalnızız biz. Yalnız olarak acı çekebiliyoruz. Siz bunu da piç etmek istiyorsunuz. Görmeyeceğiz sizi. Konuşmayacağız. Zaten Afrika'ya gidiyoruz.

Upuzun iki ünlem oluyorlar. Ecvet, bembeyaz soruyor:

— Ne dedi?

Lâle cevap vermiyor. Bana bakıyor. Onu bir ineğe benzetiyoruz.

— Neler saçmalıyorsun? diyor. Budala! Afrika ne demek?

— Afrika, diyoruz. Altı harfli bir kelime. Kapkara bir kıt'a.

— Sen, diyor, delirmişsin.

— Akıllandık, diyoruz. Haydi şimdi işinize! Ar-

kamdan sakın kafanızı sallayıp, cık cık etmeyin, kırarım ha! *Allez-vous-en!*

Ne var ki titriyoruz. Bir okyanus parçası. İnsafsız aydınlık. Bir kadın sinesi: yumuşak, hafif terli, hafif sıcak bir kadın sinesi. Dizi dizi cennet kuşları. Dizi dizi kargalar. Bir de şarkı:

«Comme on est bien dans tes bras
sans faire un geste...»

Hangi şarkı bu? Eski şarkı mı? Eski şarkıyı da onlarla birlikte ekiyoruz. Sokağa sapmıyoruz. Magenta Bulvarı'na doğruluyoruz. Bir cıgara yakıyor; ciğerlerimize, ilk kızılderilinin bu vahşi tütünden ilk çektiği kutsal nefesi çekiyoruz. Kafamızın derisinde tamtamlar çalınıyor.

«— Buraya da gelsinler!» diye tekrarlayıp duruyoruz. «Buraya da gelsinler! Bizi, burada da bulsunlar!»

Oracığa, kaldırıma oturmak, Paris'in üstüne ağlamak istiyoruz. Ayıp, bu! Hiç şüphe yok, ayıp! Ne olursa olsun, içimizden geliyor. Ya da paramız olacak, en iyisi girip bir bistro'ya, çinkonun önüne dikileceğiz; şöyle adamı çarpan, içindeki deprem kadar yaman, onun kadar usturuplu bir başka deprem demek olan bir zıkkım çekeceğiz. Taş üstünde taş kalmayacak. Paris yerle bir olacak. Biz yerle bir olacağız. Sonra bu harabenin alnına, kaplan gözü bir vahşi ve dolgun bir ay doğacak.

İşte o kadar.

Kapıya bir tekme. Açılıyor kapı. Garib şey! İçersi karanlık. Oysa kapı açık oldu mu, içerde kimse var demektir; içerde kimse olunca da elektrik yanar. Yanmıyor. Mehmed-Ali, karanlığı elleriyle ikiye ayırıp, odaya dalıyor.

— Nevzat! diyor. Hey!

Köşedeki koltuğun üstünde bir gölge kımıldıyor. Aynı anda, Nevzat'ın sesi duyuluyor:

— Sen misin ağbiy? Hoş geldin! Işığı yakıver bir zahmet!

Mehmet-Ali: — Yatmış! diye düşünüyor. Acayip!

Elleriyle elektrik düğmesini arıyor. Işık Nevzat'ı paltosu sırtında, koltukta yarı doğrulmuş yakalıyor. Mavi gözleri şiş şiş. Uykudan çok bir hayalden çıkıp gelmiş gibi. Mehmed-Ali:

— Uyuyordun, diyor. Uyandırdık!

Nevzat omuzlarını kaldırıyor:

— Uyku değil ağbiy, can sıkıntısı.

Sahi bak, odada bir cansıkıntısı çalkalanıyor: kirli, mikroplu bir su gibi. Mehmed-Ali:

«— ah,» diye kendi kendine söylenip duruyor, «buraya da geldiler, ha? Vay ölüsü kandilli dünya!»

Nevzat: — Bir çay içeriz, diyor. Şekerimiz olacak.

Bir çay içiyorlar. Mehmed-Ali, fincanı avuçlamış, gözlerini buğulandırıyor; içindeki mi, karşısındaki mi her neyse, işte o görünmez adama, o ifrite bıçak bıçak öfkesini, diken diken kahrını sayıp döküyor: birden başlıyor bine kadar sayıyor; sonra binden başlıyor bire kadar. Nevzat sormuyor ama, gözleriyle:

«— Sende,» diyor, «birşey var bugün. Garanti.»

Mehmed-Ali: «— Evet!» diyor. «Garanti! Bugün, Perşembe, bu bir! Paramız suyunu çekti, bu iki! Üstelik, İstanbul'da kurtulduğumuzu zannettiğimiz iki bok böceğine rastladık, bu üç! Nerde mi? Biraz önce, sizin sokağın başında.»

Nevzat bir cigara yakıyor:

«— İzmarit toplamayan adam,» diyor. «İçtiği cigaranın değerini bilmez.»

«— Bilmez,» diye onaylıyor Mehmed-Ali, «Tıpkı bunun gibi: kafasında özgürlük fikri oluşmamış bir

adam, özgürlük noksanının adamı nasıl boğduğunu kestiremez.»

Nevzat, nihayet konuşuyor:

— Ne oldu diye soruyor, ha?

Mehmed-Ali ona bakıyor, bu soruyu daha önce sormuş, o da daha önce cevap vermiş gibisine geliyor. Öbürü:

— ne oldu, diye devam ediyor, söyledin mi kıza?

Hayır, söyleyemedik; bugün söyleyeceğiz. Daha doğrusu, bugün söyleyeceğimizi umuyoruz. Fakat, bugün kimi gördük dersin Nevzat, ha? Kimi gördün be ağbiy? Ah, bilsen! Aklıma geldikçe delireceğim: şu Süreyya var ya, Süreyya? Ee, ne olmuş Süreyya'ya? Bize oda bulmuş, iyilik etmiş de onu terslemişiz. Kim demiş onu? Diyorlar işte! Haşerat! Bok yemişler, üzme kendini ağbiy!

«Üzülüyoruz. Elimizden birşey gelmiyor. Odanın bütün duvarları ayna. Bütün aynalarda Ecvet ve Lâle. Ecvet'in kulakları tavşan gibi uzamış. Lâle'nin bacakları birbirine bitişmiş; kolları vücuduna bitişmiş; uzamış, incelmiş! Aynalarda bir yılan kıvranıyor. Birinden ötekine atılıyor. Geliyor belimize dolanıyor. Durmadan soru işaretleri çıkarıyoruz. Durmadan sorular. Soru işaretlerini kesip kesip nokta yapıyorlar ve emirlerin sonuna koyuyorlar. Kafaları dört köşedir diye düşünüyoruz.

Artık düşünmüyoruz, sadece kızıyoruz. Asabımız bozuldukça bozuluyor. Parasızlığımız, simsiyah bir hava boşluğu dehşetiyle, çepçevre bizi sarıyor. Yalnızlığımız sonra. Bir gurbet şehrinde, yakın bir kışın buzlu, pırıl pırıl tehdidi altında, yarı aç yarı tok yaşayışımız. Yoksulluğumuz. Tereddütlerimiz. Daha, neler neler! Yalnız birşey, bir tek şey, bize bir heyecandır veriyor: Ne olursa, ne geçerse geçsin, geçecek olsun: yaşıyoruz! Bunlar: bu sıkıntılar, kahırlar, soru-

lar yaşadığımızın birer kanıtı değil midir? Gerisi? Gerisi kafamızı sokacak bir çatı ile günde bir öğün zıkkımlanacak birşey bulmaktan ibaret...»

Nevzat'ı, gözlerini bize dikmiş, yakalıyoruz. Gülümsüyor:

— Eh! diyor, daldın gittin! Ne alıp veremediğin var?

— Bu hafta, diyoruz, son! Otele verecek paramız kalmadı.

Yüzü aydınlanıyor:

— düşündüğü şeye bak! diyor. Buraya gelirsin. Sana da bir yer uydururuz.

Bunu tahmin etmişizdir: — Sağol! deriz.

Omuzlarını kaldırır: — Daha da neler?

— gidinceye kadar! deriz.

— Memlekete mi? diye soracak olur.

«— Daha belli değil» demeyi düşünürüz; ama, içimizden bir başkası; ya da ikinci Mehmed-Ali, acı acı sırıtır: — Hayır! der, Afrika'ya! Cevab geldi. Olacak gibi görünüyor bu iş. Ayda kırkbin frank az para mı? O zamana kadar kâğıt toplamaya çıkacağız.

Yüzü büsbütün aydınlanır:

— Sen en iyisi, der, dünyayı görmeğe git, Matake!

— İstrati!? deriz.

— Taa kendisi, der. Namuslu ve serseri. Bir çay daha içelim, ha? Var mısın?

Bir çay daha içeriz. Aynalara bakmadan içeriz. Aynalara bakmayacağız. Nevzat bize İstrati'den sözedecek. Biz kendimizden sözedeceğiz. Biberli bir ihtiyaç, bu! Mutlaka kendimizden sözedeceğiz. Sonra bir de bakacağız vakit geçmiş, Hilde'yi kaçırmışız. Oysa pekâlâ farkına varmışız, zamanın geldiğini hissetmişizdir. Gel gör ki, bir türlü kalkıp, gidemeyiz. Bile bile gidemeyiz.

«— Şimdi gitsek onu bulabiliriz!» diye düşünüp düşünüp, gidemeyiz. Bunu nedense yapamayız.

Tut ki gittik. Hilde orada idi. Koltuğa iyice yaslanmıştı. Elinde bir gazete: France-Soir. Biz süklüm püklüm kapıdan giriyoruz. Camlardan yine insanlar geçiyor. Biz, gülümseyerek ona:

«— Merhaba,» diyoruz, «Hilde!»

Yüzümüze bile bakmadan: «— Merhaba!» diyor.

Gazetedeki saçmaları, bize yeğliyor. Yanına oturuyoruz:

«— Hilde,» diyoruz, «size söylenecek birkaç şey var da... Eğer vaktiniz elverişliyse...»

«— Hayır,» diyecek. «Şimdi okula gidiyorum.»

Israr edeceğiz. Ellerimizi ısırarak, yüreğimizi yerden yere vurarak, ısrar edeceğiz:

«— şu halde,» diyeceğiz, «çıktıktan sonra? Yine mi olmaz?»

O vakit bize dönüyor. Allahım! Bunlar Hilde'nin gözleri mi? Bunlar Lâle'nin gözleri. Bu ağız. Lâle'nin ağzı. Sırıtıyor, ve:

«— yine olmaz, diyor. Bir arkadaşımla buluşacağım. Beraber sinemaya gideceğiz.»

Bizi, eritmek içinmiş gibi; şöyle bir süzüp, tamamlıyor:

«— Bir erkek arkadaşımla!»

Oradan, dövülmüş bir sokak köpeği gibi, kaçacağız. Artık biz yokuz. Bizi, Paris yemiştir. Bir sonbahar ağzını açmış ve yemiştir. İlkin yüreğimizi, sonra gözlerimizi, yavaş yavaş her yerimizi. Artık yalnız gölgeler ve soru işaretleri dolaşıyor. Daha sonra, mavi gözlü bir çocuk, kristal bir vitrine oturmuş, kendi dilince konuşuyor: soruyor, hep soruyor: masmavi ve simsiyah soruyor.

Nevzat'ı geceleyin terkettik. Sokak orospularla dolu idi. Esir ilâheler gibi dizilmişlerdi. Ağlıyorlardı. Cigara içiyorlardı. Islanmışlardı. Bulvara çıkınca biz de ıslandık. Ve üşüdük. Yağmur eğri idi. Birisi durmaksızın yüzümüze tükürüyormuş gibi, içimize iş-

liyordu. Bulvar boyunca bütün trafik lâmbaları dizi dizi görünüyordu. Aynı zamanda bir kırmızı, bir sarı, bir yeşil yanıyorlardı. Bir cıgara yakmak istedik. Rüzgâr kibritimizi söndürdü. Bir kibrit daha çaldık. Olmadı.

— Ulan rüzgâr, dedik, sen de mi?

İki kapı arasında bir kuytu bulduk. Bu sefer cıgaramızı yakabildik. Dünyalar bizim oldu.

Aralık 1951 (Paris) — Eylül 1952 (İstanbul)
Attilâ İLHAN

meraklısı için notlar

('**zenciler birbirine benzemez**'i nerede ve nasıl yazdığımı düşününce, aklıma bazı kahveler geliyor: paris'te, St-michel bulvarı üzerindeki **le mahieu, dupont** ve **lutetia** kahveleri, istanbul'da marmara sineması'nın üstündeki **marmara** gazinosu! 51/52 yıllarında, romanı bu kahvelerde yazdım. bitiremedim ama, zira mecidiyeköy'ünde o bahçe içindeki tek katlı evde otururken, bazı bölümlerini kaleme aldığımı, çolpan'a (ilhan) okuduğumu hatırlıyorum. son elden geçirişim, 56 yılında olmalı: askere gitmeye hazırlanıyordum. elmadağ'ın ara sokaklarında, bir apartman katında oturuyorduk, günlerce daktilonun başından kalkmadım, 'dost' yayınlarından çıkması kesinleşen kitabı, bir kere daha çektim çevirdim. 'dost' yayınları dedim ama, büyük bir olasılıkla, henüz salim şengil **seçilmiş hikâyeler dergisi ve yayınlarına** 'dost' adını vermeyi o günlerde kararlaştırmış değildi; karar ve uygulama, benim ankara'da, mamak muhabere okulu'nda bulunduğum günlere rastlıyor: sırtımda 'dahili' üniformayla dizilmiş bölümleri düzelttiğimi; istanbul'a izne giderken, basılmış formaları otobüste heyecanla okuduğumu görür gibiyim. roman, kitap haline geldiğinde, erzincan'daki 49. tümen muhabere bölüğüne kur'amı çekmiş, oraya gitmiştim. yazılmasına paris'te, quartier latin'de başlanmış bir romanı, erzincan'da bir taşra otelinde kitap halinde görmek, nasıl bir duygudur?

aslında '**zenciler birbirine benzemez**'in bitmesiyle basılması arasında epeyce zaman var, o zaman yeni kuşağın yayınevleri yeterince güçlü olmadığından, böyle ge-

çıkmeler oluyordu. ('**sokaktaki adam**' da böyle olmuştur.) bu arada, kitabın kaderiyle ilgili iki olayı anmadan geçmemeliyim: bunlardan birincisi, **salim şengil**'in romanı, benden habersiz ankara'da yayınlanan **son havadis** gazetesinde 'tefrika ettirmesi'. açıktan üç beş kuruş alabileceğim için, habere sevinmiştim ama, sevincim kursağımda kaldı: zira, ankara basın savcılığı gazetede çıkmakta olan '**zenciler...**' aleyhinde, açıksaçık olduğundan dava açtı. o sıralarda, nasıl olmuşsa, istanbul'dan izmir'e geçmiştim; davayla ilgili ifademi izmir adliyesinde verdim, hem de kime, şair dostum berin taşan'a: o, orada görevliydi; verilecek cevaplar konusunda bana epeyce de yardımcı oldu. sonunda beraat ettik. tabii bunlar, askerliğimden önce oluyor.

ikinci olayın, daha az bilindiğini sanıyorum: istanbul'da bir gün orhan kemal'e rastladım. hoşbeş sırasında '**zenciler**...'in varlığını öğrendi. neye bastırmadığımı sordu, ben de yayınevi bulamadığımı söyledim. istersem remzi kitabevi ile ilişki kurmamda yardımcı olabileceğini bildirdi, dediğini de yaptı: iki üç gün sonra, o ve ben benim koltuğumda romanın dosyası, remzi'nin babıâli'deki dükkânına gittik; müsveddeyi alıkoydular, bana bir süre sonra uğramamı söylediler. bir kere mi? birkaç ay boyunca, bilinmez kaç kere uğradım, ne hikmetse roman üzerinde bir türlü karar verilemiyordu. baktım ki olmayacak, bir sabah gittim müsveddeyi geri aldım. sonuç ne olursa olsun, orhan kemal'in yaptığı ağabeyliği, yaşadıkça şükranla hatırlayacağım.

buraya kadarı, romanın yazılış sürecine, basılış serüvenine aitti; bundan sonrası, ikinci basımının neden geciktiğine ait olacak. '**zenciler birbirine benzemez**', hayatımın en dağdağalı dönemlerinden birinde yazılmıştır. o sıralarda içim dışım fransızcayla doluydu. bu dili kesinlikle öğrenmeye karar vermiştim. o kadar üzerine düşüyordum ki, rüyalarımı bile fransızca görüyordum. doğal olarak bu, romanın dilini etkiledi. sonraları yazdığım metni okuduğum zaman birçok cümlelerin fransızca düşünülmüş, türkçe ifade edilmiş olduğunu hayret ve dehşetle gördüm. yeni basım için, ne yapıp yapıp, romanın bütününü bir kere daha elden geçirmek gerekiyordu. bu

dediğim, dil bakımından bir de, içeriği yönünden gerekliydi bu. kitap 'soğuk savaş'ın en belâlı döneminde yazıldı, yayınlandı. çok ikircikli bir sorunu tartışıyordum, romanın kahramanı, istanbul'daki ve paris'teki 'solcu' çevrelerle düşüp kalkıyor, bunlarla ilişkilerini ve tartışmalarını anlatıyordu. herşeyi olduğu gibi yazmak, romanın yayınlanmasından vazgeçmekle eşitti. bu bakımdan, içeriğine hafif **flou** bir hava verdim, ikinci basımında bunun da giderilmesi şarttı. **dost** yayınlarındaki ilk basım çoktan tükendiği halde, dediğimi ancak şu ara yapabildim: dil biraz toparlanmış, ilk basımda 'müphem' geçilen bazı noktalar, bu kere berraklığa kavuşturulmuştur.

ha, bir de **dünya**'da yayınlanması girişimi var, o da not edilmeli: ikinci defa paris'ten dönüp de, romanı bitirdikten sonra gazetenin birinde yayınlatmak hevesine kapıldım. (henüz 25 yaşında olduğum unutulmamalı). **cumhuriyet**'i gözüm yemedi, ötedenberi türkçesine hayran olduğum falih rıfkı yüzünden midir nedir, bir öğle sonu kalktım **dünya**'nın narlıbahçe sokağı'ndaki 'idarehanesi'ne gittim: falih rıfkı bey, beni umduğumdan iyi karşıladı, meğer şiirlerimi izlermiş, durumu öğrenince ilgileneceğini, tekrar uğramamı söyledi. birkaç kere gittiğimi, bu arada ünlü başyazarın söyleşilerine katıldığımı hatırlıyorum. sonuç olumsuzdu, hangi gerekçeyi ileri sürdüklerini unutmuştum. galiba romanın fazla **'edebî'** olduğunu söylemişlerdi, basmadılar. fakat bu olay, sonradan attilâ ilhan'ın 'solcuların içyüzünü ifşa edecek bir eseri, **dünya** gazetesine teklif ettiği' biçimine dönüştürüldü, babıâli'de, istanbul'daki solcu çevrelerinde bir zaman tekrarlandı. 1960'da mı ne, **'ben sana mecburum**'u yayınlayacağı sıra, bunu bin yıllık arkadaşım şükran'a (kurdakul) da yetiştirmişler, fakat öyle söylüyorlar ki sanki falih rıfkıya götürdüğüm başka bir kitaptır, şükran da lâfı edilen eserin **'zenciler...'** olduğunu, attilâ ilhan'ın bu kitabı çoktan yayınladığını söyleyip, ağızlarını kapatıyor.)

('**zenciler**...'in, şiirlere, başka kitaplara taşmış, 'kahramanları' üzerine de bazı notlar eklemek bana gerekli görünüyor. önce genel olarak diyebilirim ki, hayattan aktarılmış en çok tip içeren romanım budur: hernandez,

marie-te, hilde, sevilla, lâle, ecvet, sabiha vb., kuşkusuz başka isimlerle, başka bir yaşama kesiti içinde tanıdığım kişilerdi. bunlara adıyla sanıyla kitapta yaşayan, izmir'li nevzat'ı ekleyebiliriz, buna rağmen, **'zenciler...'** bana auto-biographique bir roman olarak gözükmüyor. mehmed-ali, gerçekte varolan birkaç kişiden süzdüğüm bu bileşim, onun küçük burjuvadan çok işçiye yakın toplumsal sınıfsal kökeni, sorunlara daha başka bir açıdan yaklaşmama fırsat vermektedir, ya da ben öyle sanıyorum. şimdi sözünü ettiğim bir kaç 'kahraman' üzerinde ayrı ayrı durabiliriz).

★ marie-te

marie-te, romanda, cinsel kişiliğinin bütün boyutlarıyla görünmüyor, dönemin koşulları, gerçek ve ayrıntılı bir 'tasvire' elverişli değildi. yayınladığımız kadarı bile 'müstehcen' sayıldığına göre, daha ötesinin nasıl karşılanacağını kestirmek, şimdi de olasıdır. fakat ben, **'hangi seks?'**i yazarken, konuya yeniden döndüm, marie-te'yi şöyle açıkladım:

(... peki, ya ben marie-te'yi, hele o zamanlar, bizim okur kaldırmaz diye yarı yarıya budayarak anlatmasaydım da, cinsel gerçeğini olduğu gibi belirleseydim, acaba ne olurdu? erkeklerle düşüp kalkarak kazandığı parayı, quartier latin kahvelerinde 'bir içim su kızları tavlamak için' döküp saçan, o hovarda kadın değil mi bu? hoşlandığı bir kıza takıldı mı, söylediğiniz sözü işitmez olur, üst dudağı seğrer, bakışları ürkütücü bir şekilde sabitleşirdi. bana, soğuğun hohlanmış bir ayna gibi camlara yapıştığı bir noel sabahı, gare de l'est'deki bir otelin loş odasında, 'büyük itirafını' yapmış, 'erkeklerden çok, kadınlarla aşk yapmaktan zevk aldığını' açıklamıştı.

— ama, diyordu, özürlüydüm ben, bunu biraz da vücud yapım gerektiriyor.

özürü, clitoris'inin, beyaz ve batılı bir kadın için gerçekten şaşırtıcı bir irilikte olmasıydı, bu özellik çocukluğundan bu yana onu eşcinsel ilişkilere adeta hazırlamış, bir kere bulaşınca da, 'muzaffer' çıkmasını sağlamıştı.

ona kaşla göz arasında, margot'nun 'dört cins teorisini', bu teorinin sıralanmasında 'erkek/kadın' yerinde bulunması gerektiğini söylemiştim, cinsel özelliği, onu bu yere düpedüz mahkûm ediyordu, güldü, elma dişler gibi kaskatı, hışırtılı bir gülüşü vardı. saçlarını tararken:

— sebasto'da bir kız tanıyorum, dedi. profesyonel ama, süt gibi bir ten, kadife gibi dudaklar; istersen birlikte...).

bu alıntı, marie-te'nin niteliği üzerine yeterince bilgi veriyor sanırım. ötesini merak edenler, **hangi seks**'in 70. sayfasından itibaren on sayfa kadar okumalıdırlar.

★ hernandez

hernandez **'sisler bulvarı'** dönemi şiirlerinde, pablo adıyla boy göstermiştir. her ispanyol gibi onun da bir sürü adı vardı. düşündükçe, en çok **'kaptan'** adındaki uzun şiirde ona yer verdiğimi, zaten bu şiirin, **'zenciler...'** in atmosferini yansıttığını hatırlıyorum. **'beş franga çorba içtiğimiz julien'in kapısı önünde'** diye bir mısra düşürülmüş ki, romanda nevzat'la ilhan'ın (bu ilhan da ben olsam gerek) mehmed-ali'yi yemeğe götürdükleri. faubourg st denis'deki ucuz lokantadır. hadi şiirde hernandez/pablo'nun nasıl geçtiğini de bir örnekle somutlayalım:

> bu geminin yelkenlerine herifin biri paris yazmış
> luxemburg garı'nın dirseğindeki çiçekçiyi bileceksin
> yeşil muşamba ceketli sarışın küskün, kızcağız
> en dokunulmaz kızı en temiz fikrimce parisin
> pablo'ya sorarsanız bir taksi şoförüyle yatıyor
> pablo!.. ah pablo!.. onunla bir tanışsanız
> önüne gelene salamanca'dan birşeyler anlatıyor
> babasını orada bir duvar dibinde bırakmış
> halbuki konuştuğu zaman fransız sanırsınız

başka yazılarımda da, sırası düştükçe pablo'dan sözettim. **'faşizmin ayak sesleri'**ni okumuş olanlar, **'nereden aklıma geldi'** başlıklı bölümü hele bir hatırlasınlar, **'zenciler...'**den bir pasaj gibi değil midir:

(aimable, o zaman daha böyle plakları kapışılan, televizyonda, radyoda izlenen bir akordeon yıldızı, verchuren gibi, horner gibi ünlü bir çalgıcı değil: strasbourgst denis'de kabaca bir kahvede pazar akşamları çalıyor: dudaklarında, eksilmez cıgarasına bitişik, hafif alaycı gülümsemesi: yüzünde, o bize biraz çıplak gelen fransız sarışınlığı!

bazı bazı pablo'yla gidip, dinliyoruz. o, hele hızlı gecelerinde, çok sonraları rafael alberti'nin olduğunu öğrendiğim mısraları bastırıp, hem konyakları dikiyor, hem de 'uslanmaz bir trotskistin kör talihini' dile getiriyor:

— **no pruebes tu los liconed tu no blbas** /içme bre şu içkileri, içme şu zıkkımı!..).

★ hilde

'zenciler...' de, mehmed-ali'nin otelde rastlayıp tutulduğu hildegard herbaute'nin aslı, benim **alliance française'**deki sınıf arkadaşım hannelise'dir. daha doğrusu. o olduğunu, romanı yazıp bitirdikten sonra anladım. bir de baktım ki; hilde diye hannelise'yi anlatmışım. biliyorsunuz, benim bu adı taşıyan bir şiirim var, şuraya aktaracağım, okuyunca siz de hannelise ile hilde arasındaki özdeşliği, hiç değilse benzerliği saptayacaksınız.

paris ve yapraklar sararmış etrafımda
seine'e kanat vurup bir rüzgâr geçiyor
gare d'orlean'da saat şimdi üç diyecek
yağmurdan çıkıp geleceksin hannelise
gözlerine bakıp sanki mavi diyeceğim
sanki çocuk diyeceğim
aydınlanacaklar
balığa çıkmış bir ihtiyar rıhtımda
suya atıp söndürecek cıgarasını
bir öğle sonu paris'te hannelise
bir kahvede grands boulevards türküsünü çalacaklar

insan kendisine rağmen yaşayamaz
kalbimiz beyaz derken biz siyah diyemeyiz

diyemeyiz hannelise
sen mutlaka liechlenstein dükalığı'ndan bahsedersin
yapraklarını döker ıhlamur ağaçları katedralin önünde
ben içimde müstesna bir ateş bahçesi donatırım
bembeyaz
bembeyaz hannelise

ağaçlar çocuk gibi ellerini çırpar
hep uzaktan saint augustin kilisesi'nin çanları
gare d'orlean'da saat şimdi üç diyecek
yağmurdan çıkıp geleceksin hannelise

★ nevzat

nevzat olayım, daha önce, **'faşizmin ayak sesleri'**ne aldığım bir yazıda aktarmıştım: başlığı, **'bu da sorumluluk'**, oradan okuyalım isterseniz:

(ankara vapuru, marsilya seferini yapmak üzere, galata rıhtımından ayrılırken, arkasından mendil sallanmayan iki yolcu varsa, birisi bendim, birisi o: esmer yüzünde açık mavi gözleri unutulmuş iki gök damlası gibiydi. üstünde hayatını büyük kumarlara bağlamış insanların dalgın ürkekliği, kıç güvertesinden gittikçe uzaklaşan istanbul'a bakıyordu. marmara'ya açılır açılmaz, kamarotlar, martılar gibi beyaz beyaz başımıza üşüşüp, hepimizi üst güverteden kovaladılar. o ara yanına sokulup konuşma kapısı açmak için:

— fransa'ya mı? dedim.

dalgın baktı: — fransa'ya! dedi.

— okumaya mı? dedim.

— yok, dedi, iş arayacağım. olmazsa isveç.

— yaa, dedim, nerelisin sen?

— izmir'liyim, dedi. bir okulda kâtiplik ediyordum. biraz para biriktirdim, gidip şöyle dünyayı göreyim dedim. evden istanbul'a geldim biliyorlar. paris'ten yazacağım onlara.

bu kadarı bile onunla ilgilenmeme yeterdi. iki yıl önce, aynı ankara vapurunun güvertesinde ben, mırç ve cengiz, aynı durumda değil miydik? ateş saçan yürekle-

rimizi iç ceplerimize koymuş, 'dünyayı görmeye gitmemiş miydik? üstelik bu yalnız bir çocuktu, tek kelime de fransızca bilmiyordu. sonra o bana sormaya başladı: kimim, neyin nesiyim, ne yaparım vs. yazarım demek, hele o zamanlar, doğrusu cesaret edemediğim birşeydi. yine de:

— şurda burda yazılarım da çıkar, dedim.

— nerelerde? diye üsteledi.

— boşver, dedim gazete yazarı değilim ben, tanımazsın.

güldü: — sen söyle yine, nerde yazarsın? dedi.

söylediğim. gözleri ansızın şaşılacak bir derin deniz yoğunluğu kazanmıştı. adımı sordu. öğrenince, ellerini iki yanına açarak, bana:

— sen, dedi, benim aradığım adamsın, yahu! gökte ararken yerde bulduk. daha dün varlık dergisine uğramış adresini sormuştum. nerede olduğu belli olmaz dediler. şu işe bak! vapurda karşıma çıkıyorsun. senin abbas yolcu yazıların var ya, işte ben onları okuyarak bu yolculuğa karar verdim...).

('**zenciler...**' yayınlandığı zaman, hem içeriği, hem roman olarak biçimi yadırganmıştır. unutmayalım ki, o sıralar 'bizim köy' romanı dediğimiz ilkel köy gerçekçiliği, en cafcaflı dönemini yaşıyordu böyle içeriği, burjuvalaşma/işçileşmeyle gelen sorunları, üstelik paris düzeyinde tartışan; ayrıca bunu, hiç alışılmamış bir roman tekniğiyle yapan, bir kitabın yadırganması olağan sayılırdı. çıkan eleştiriler arasında, iki tanesine, dostum ahmet oktay'ın yazdığıyla, muhtar körükçü'nün yazdığına, birer karşılık yayınlamıştım. demek ki '**zenciler...**' de, yayınlandığı zaman, bir tartışmaya neden olmuş! oysa, daha '**sokaktaki adam**'ı yayınladığım sırada, sonradan '**aynanın içindekiler öncesi**' diye adlandırabileceğimi düşündüğüm ilk üç roman için, ne türden bir programım olduğunu açıklamıştım. bu açıklamada, roman anlayışımı da belirtmiştim. ya doğru dürüst okumamışlardı, ya da ciddiye almak işlerine gelmemişti. ikincisi daha geçerli olabilir. zira böyle bir roman anlayışının yaygınlaşması, ülkemizde roman sanatının temellendirildiği bütün ilkeleri geçersiz kılıyordu. aslına bakarsanız, otuz yıl sonra, hâlâ aynı tartışmayı yaşamıyor muyuz? ne var ki, köprülerin altından akan sular, ülkemizdeki ilkel roman anlayışından epeyce birşeyleri aldı götürdü, bu açık.

'**zenciler...**'i yeniden yayınlarken, düşündüm ki, romanı kamuoyuna sunarken o günlerde yaptığım açıklamaları da, kitaba eklemek gerekir. bu amaçla, '**sokaktaki adam**' yayınlandığı sırada **seçilmiş hikâyeler dergisi**'nde çıkan konuşmayı aldım. arkasına, '**zenciler birbirine ben-**

zemez'i çıkardığımız sırada, yazmayı uygun gördüğüm yazıyı koydum. nihayet, muhtar körükçü'nün eleştirisine verdiğim **'zenciler... için kılavuz'** başlıklı yazıyı ekledim. kuşkusuz, ahmet oktay'ın yazısına verdiğim cevabın da konması iyi olurdu, gel gör ki, bütün titizliğime rağmen çeşitli taşınmalar arasında o yazı yitmiş, bir türlü bulamadım.

son olarak şunu da yazsam mı? bence, **'zenciler birbirine benzemez'**i, okur, eğer **'abbas yolcu'** ile paralel okursa, o dönemin sorunlarını da, attilâ ilhan'ını da, savaş sonrası paris'in havasını da, çok daha iyi yaşar ve değerlendirir).

1.

attilâ ilhan'la konuştuk

1. Türk okuyucusu sizi daha ziyade şair ve tenkidçi olarak tanımaktadır. Romancı hüviyetiniz pek bilinmiyor. Bize biraz bu tarafınızdan bahseder misiniz?

Benim romancılığım, ya da romancılık hevesim, şairliğim kadar belki eski değildir ama, yine de eskidir. İlk romanımı, ortaokulun ilk sınıfında iken yazmıştım. Adı "Merih'e Seyahat'tı. Ondan sonra epeyce bir zaman, polis ve macera romanları deneyerek, kalem biledim. Aklı başında, ilk romanım "Bir Mahkûm Var" adını taşıyordu. Onun arkasından heyecanla başladığım, heyecanla yazdığım ve günün birinde öfkelenip yırtıp attığım, romanlar geliyor: **«Şüphe»**, **«Denize Çıkan Sokak»**, **«Ben Namuslu Bir Vatandaşım»**, **«Harman Zamanı»** vs... 1945'de, hâlâ günün birinde bitireceğime inandığım, üç beş ciltlik bir roman deneyine giriştim: **«Saadet Hepimize Mahsustur»** adını taşıyan bu eser, tamamen toplumsal bir roman olacaktı. Ve olacak. Şimdilik bir cildi hazır. Onu da, yeni baştan ele almayı düşünüyorum. Nihayet **«Sokaktaki Adam»** meydana çıktı. Onu **«Zenciler Birbirine Benzemez»** izledi. Ondan sonra da, ilk fırsatta **«Herkesin Eli Ötekinin Cebinde»**yi, («Kurtlar Sofrası»nın ilk adı) ya-

zacağım. Şu kısacık hesap bile, benim romancılığımın öyle geçici bir heves olmadığını, sanırım açıkça gösteriyor. Esasen, sanatçı söyleyecek bir lâfı olan bir vatandaştır. Diyeceğini şiir olarak diyebiliyorsa şiir olarak der; ama olur ki söylemek istediği şiir sanatının çevresini aşmak eğilimindedir, o da tutar, bu eğilime uyarak romana, piyese, ne bileyim, senaryoya gider.

2. «Sokaktaki Adam» hakkında elbette bir diyeceğiniz olmalı. Sizce bu roman, nasıl bir romandır?

Ben, bu romanda, bizim toplumsal bünyemizde ortaya çıkan, epeyce ikircikli, yürek ağrıtıcı bir soruna yanaşıyor, tartışmasına başlıyorum. Bilindiği gibi, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra bizde bir batılaşmak eğilimi başgöstermiş, yeni bir düşünce, yeni bir sanat, yeni ahlâk kurulması için mücadele, esas itibariyle, entellektüel plânda yürütülüyor, yeni bir dünya idrakinin maddi toplumsal hayat koşullarındaki bir yenileşmeyi takip ettiği hiç hesaba katılmaksızın, eski kalıba yeni bir boya vurulmak isteniyordu. Bunun neticesinde, büyük şehirlerde yaşayan orta halli zümrelere mensup bir nesil yetişti. Bu nesil. sinemanın, dergilerin, basının da himmetiyle, Batı'nın taklidcisi haline geldi. Bu, onların, henüz o çağı değil de, kendi çağını yaşıyan, toplumsal çevrelerinden ayrılmalarına, onunla çelişmelerine, ona kızmalarına sebep oldu. Bu insanlar kültür seviyelerine göre, derece derece, soysuzlaştılar; toplum dışı, gerçek dışı; her türlü sapık maceraya elverişli kimseler haline geldiler. Toplumsal çevreleriyle çelişmelerini memleketle bağlarının çözülmesi izledi. Ya korkunç bir egoizmin, ya dehşetli bir kötümserliğin esiri oldular, ya da ufalanıp gittiler. İçlerinden pek azı, gerçeğe cepheden bakabilmek, memleketinin koşullarını kavrayabilmek ve gerekli fikri bileşimi yapabilmek basiretini gösterdi. İşte ben, «Sokaktaki Adam»dan itibaren, bu sorun ile meşgulüm. Sokaktaki Adam'da toplumsal ve bireysel anlamda iflâs etmiş bir delikanlı vardır. Anlayışlı, hassas, fakat kötümser. Kendi dediği gibi: **«Neyi istemediğini bilmekte, fakat neyi istediğini bilmemektedir.»** Onun yanıbaşında Sokaktaki Adam, delikanlının bir türlü bağlanıp bağdaşamadığı memleket

realitesini, memleket halkını ve sorunlarını temsil ediyor. Bu ikisi arasındaki ilişki, bu delikanlı bakımından, maalesef kurulamıyor. Oysa **«Zenciler Birbirine Benzemez»** de tekrar konuya dönüyorum. Oradaki tip henüz bitmemiş, yarısı kemirilmiş bir tip. O bir tereddüdün ağrısını çekiyor. Nihayet yazacağım **«Herkesin Eli Ötekinin Cebinde»** de olayı görmüş, anlatmış, memleketin koşullarını kavrayıp gerekli bileşimi yapmış, olumlu tipi işlemeye çalışacağım. Gördüğünüz gibi bu üç kitap, aynı sorunun başka başka yönlerden, başka maceralar içinde ele alınışı, tartışılışıdır. Tek kelimeyle söylemek gerekirse. okuyucu huzurunda onunla birlikte, memleketimizin ve memleketimiz halkının esenliği için elbirliğiyle. Bilmem gözünüze ilişti mi, üç romanda da, bulmamız gereken olumlu tipi, gerçek vatandaşı arıyorum.

3. Dediklerinize bakılırsa siz «tezli» bir roman yazmışsınız. Toplumsal sorunları, söz konusu ediyorsunuz. Bunun roman tekniği ile iyice bağdaşabildiğine, okuyucunun karşısına bir roman yerine bir sürü can sıkıcı nutuk çıkarmıyacağınıza emin misiniz?

Tam da ondan söz edecektim. Yukardan beri söylediklerim **Sokaktaki Adam**'ın iç örgüsüne, ana içeriğine ilişkin şeylerdir. Bunlar herkesi, fakat, asıl, eleştiricileri ilgilendirecektir. İlgilendirmelidir. Fakat bunların dışında. **Sokaktaki Adam,** içinde kaçakçıların, polisin, eskimiş orospuların, üniversiteli kızların, gemicilerin, barların, serseriliklerin ve ıstırapların kaynaştığı bir **«aşk ve macera»** romanıdır. Ben bir roman yazmayı düşündüm. Ve yazdım. Bu işi yaparken en uygun bir roman formu bulmak, şekilde de orijinal bir bileşime varmak başlıca endişem oldu. Fikrimce üstesinden geldim. **Sokaktaki Adam**'da hareket unsurunu, psikolojik unsuru, romantik unsuru, tıpkı bir senaryoda olduğu gibi dengeli olarak kullanmaya çalıştım. Ve lüzum gördüğüm yerde, hareketi plânlara ayırdım, hattâ **découpage** yaptım. Bence XX. yüzyılın romancısı, okuyucusunun bir sinema seyircisi olduğunu bir an bile hatırından çıkarmamalıdır. Bu istikametten baktınız mı, Sokaktaki Adam **cinématografique** bir romandır. İçeriği iyice sindirilmiş nutuk, monolog

clarak değil, hareket ve fiil olarak ifade edilmiştir. Ben, zannımca, okuyucumu biliyorum. Romanım onunla aramızdaki bağı gevşetmeyecek, sıklaştıracaktır. Buna eminim.

Seçilmiş Hikâyeler Dergisi, Sayı: 21 Ekim 1953

2.

ben o adamları gördüm

«Zenciler...»i kendime rağmen yazdım: Hesabımda vardı, fakat daha düşünmüyordum. Düşünecek halde değildim. Ortalık şarab ve su içindeydi. Bütüm kokuyordu. Ben **«Le Mahieu»** de oturuyor, buğulu camların ardında Mırç'ı bekliyordum. Hangi kalemi çeksem, hangi kâğıda döksem: Sağından bakıyordum Mehmed-Ali, solundan bakıyordum Mehmed-Ali. Roman almış başını gidiyordu. Bir akşam üstü, ilk onbeş sahifeyi bir **Martini** ile bir **Richard** arasında, paldır küldür, tek nefeste yazdım; akşamı otelde yırttım. Bir hafta sonra, hiç ummadığım bir anda, aynı onbeş sahifeyi aşağı yukarı aynı kelimelerle bir kere daha yazdım. Ondan sonra romanın kaderine girdik. O otel senin bu bulvar benim: O adamdan bu adama. Yankoviç'in ayarsız kahrından Hernandez'in mutlu itliğine, Sevilla'nın düzenle boyanmış İspanyol dudaklarından, Hilde'nin benekli gözlerine. Rüzgâr, o bildik rüzgâr. Hani rüyalarımızı dehleyip, kafamızın duvarlarından çıkaran; hızlı, acı, karabiber ve zencefil tabiatlı; bir uzak keskinliklere uğramış yırtılmış. Kardeşim rüzgâr, sen hâlâ o camlarda ıslık çalar mısın? Ben ki kaptan, öteki denizlerde kayıp, senin eski omuzdaşın, yine o bildiğin karanlık sulardayım: yine vurmak gerekti mi ellerim titremiyor.

Kimi zaman bir cıgara ateşinde ısınır. Mırç'la birlikte romanın yeni yazılmış, herhangi bir pasajını okurduk. O günlerde Mırç gözlüklerini atmıştı, sakallıydı. Bütün yorgun yüzüyle gülümsemeğe çalışır; yazdıklarımda kendinden, yâni benden, yâni İstanbul'da ve Türkiye'de bıraktıklarımızdan çok şeyler bulur, içlenirdi. Ben hep da-

ha sonra yazacağım romanları düşünürdüm. Herşeyi inanılmayacak derecede ümitsiz; buna rağmen yaşanmağa değer, ve değerli buluyordum. Ortalık şarab ve su içindeydi. Bitüm kokuyordu.

Sonra, İstanbul, Hasan'la eski Hay-Layf'ta buluşur buluşmaz, roman konuştuk. Bu tango nesil Hasan'ı bilmez. Yazılarını okumadı. Biz büyük severdik. Gözleri beşeri, yüreği olağanüstü şairdi. Akşamları Tepebaşı'nda bir mütareke İstanbul'u kahvesinde, birbirimize dökülüşür; insanlığın hâlinden başlar; arkasısıra, ya benim «zenciler...»e, ya da, o sıralarda onun, kimbilir kaçıncı defa yazdığı **«Deli Dumrul»**a geçerdik. Hasan benim romanı belki biraz fazlaca hızlı buluyordu; belki onun için tadı, biraz fazlaca kekre idi; ama ne olursa olsun, dinlediği her pasajı aldım kabul ettim bakışlarınla yüreğine sindirir, dost dost gülerdi. **Sacré** Hasan! Napoli'den döndüğün gün rıhtımda tutuklandığını gazetelerde okudum şimdi kimbilir nerelerdesin?

«Zenciler Birbirine Benzemez», asıl ve en önemlisi, tek insanın ve soru sorma, şüphe etme hakkının savunması diye alınabilir: Toptan yokolma tehditleri altında; zehirli zıtlıklar, ısırıcı aşırılıklar arasında, en kutlu umutları piç edilen, düpedüz insanın. Ve ona ait düpedüz soru sorma hakkının. Ben onları, kötü hayatım boyunca, bütün meridyen derecelerinde gördüm. Şimdi yine otel koridorlarında, gece garlarında, ya kanlanmış gözleriyle yolumu kesiyorlar; ya da kayıp adreslerden mektuplarını alıyorum. Hepsi o umulmadık denizlere düşmüş; hepsi yılanlarını bulmuş ve sarılmış. Hepsinin sıfırıncı saatte, ayağı boşa geliyor ve esenlik hayalleri başına yıkılıyor. Öte yanda, insan kaderinin karaborsacıları, bir mutluluk hayalleri spekülasyonuna girmişler. Önüne geleni kendi hesaplarına geçiriyor; hiçbir itiraz hakkı, hiçbir şüphe özgürlüğü tanımaksızın, herkes adına konuşup, tek tek, harcıyorlar. İyi ama neden? Bu kötü ticarete hayır diyenlerin, demek isteyenlerin de bir savunması olmayacak mı? Bir diyecekleri yok mu? Ben, kendi payıma, romanda işte bu çizginin peşindeyim. Oldu mu, olmadı mı bilmiyorum.

Sonra biz nasıl dağıldık? Nasıl da dağılıyoruz? Cum-

huriyet sınırları içinde kaç kuşağın kaçta kaçı hal şekilleri bulmak pahasına derece derece aşırılıklara savruldu, hayatını ve gençliğini ufaladı? Neden bir çoğumuz, aklımız başımıza yeter yetmez, derlitoplu, hamarat ve yapıcı, bir dünya ve hayat yöntemine gidemiyoruz da; toptan inkâr kaçışlarına kayıyor, olmadı mı ısmarlama hal şekillerinden birine çengellenip kalıyoruz. Neden bir türlü asıl kurtarıcı olanı ulusal ve batılı bileşimi toparlayamamak? Neden daha onsekizlerinde alkoldan böbrekleri bozuk, coğrafyasından, tarihinden, dolayısıyla kendinden kaçmak isteyen, bir sarıbenizli gençler kalabalığı? Tanrı şahittir ki biz cumhuriyet çocuğuyuz, cumhuriyet'in ve **Mustafa Kemal** fikrinin ne demeye geldiğini, **Kuva-yı Milliye**'den itibaren satır satır sökmek gerektiğine yedi, dokuz, onbir, inanmışız. Roman roman, bir bileşim denemesi ayarlamaya uğraşıyor, bu arada pek tabii cumhuriyet gençliğinin fikir serüvenlerini çiziyoruz. Ama oluyor mu, olmuyor mu? Siftahı bizden, bereketi Allah'tan.

Roman mimarlığı dendi mi, bizde, ya dedim dedi alaturkalığına gidiliyor, ya da iç psikoloji uydurmasına uyulup; kelime kumarbazlığına. Ben böyle düşünmedim. Düşünemiyorum. Benim harcım değil bu. Ben, yaşayıp gittiğimiz dünya gerginliği ortasından oyulup çıkarılmış beşeri ve sosyal plânlardan kalkıp, bizim yani Türkün yani batı uygarlığının özelliklerini taşıyan estetik plânlara gidiyorum. **«Zenciler...»**i cümle oturtmak, ya da ne bileyim, fiyakalı kelime bağlamak, psikolojik dönemeç çevirmek için yazmadım. Bu gibi şeylerin meraklısı çok; onlar dolu ve boş vakitlerini bu yolda hovardaca harcıyorlar. Ben, memleketimin ve dünyanın üzerine eğiliyor; karınca kararınca, bir soru soruyorum. Kendimi, ve benimle aynı çilenin ekmeğini bölüşenlerin, nabzını dinliyor; XX. yüzyıl adamının her oyunda güme giden mutluluk dileklerini yazayım diye konuşuyorum. Buradan baktınız mı **«Zenciler Birbirine Benzemez»** belki ustaca bir roman değildir; belki iyi ayarlanamamıştır; hattâ roman bile değildir belki; ama, kim ne derse desin, ben eminim ki beşeridir.

Seçilmiş Hikâyeler Dergisi, Sayı: 62-63, Mart-Nisan 1957

«zenciler...» için kılavuz

Âdet yazarın susmasıdır. Ama herşey gibi, bu da değişti, artık bir tartışmalar çağını yaşıyoruz; madem ki romancı içi sıra bir yaşamalar bileşkesini çizip yansıtıyor; ne taraftan tutarsanız tutun; ona kendisi için değilse bile, getirdiği problemler için, insanları için konuşmak hakkını tanıyacaksınız. Daha doğrusu, konuşmakta devam etmek!

Hele yaşantınız ve yaşamalar bileşkeniz, anlamları durulmamış, açık açık adlanmamış bir toplumsal düzende geçiyorsa, anlatabilmek ve açıklayabilmek için, koymak ve göstermek yetersiz kalacaktır. İster istemez izahlar gerekecek. Biz ki toplum halinde, durulmamış değer yargılarının, adı konmamış doktrinlerin çilesini çekiyoruz; bu çile boyunca, birey ve toplum olarak, insanları ve sorunlarını kurcalamak isteyen yazarın görevi; elbette, gözlem ve göstermelerden, açıklamalara uzanacak.

Muhtar Körükçü'nün **«Zenciler Birbirine Benzemez»** konusunda yazdıklarını okurken, bir kere daha bunları düşündüm. (**Bk. Varlık, Sayı: 481**). Bir de şunu: Eleştirici görevini yaparken, en az yazar kadar, roman estetiği plânından, toplumsal problemler plânına çıkabilmeli: bir romanın bileşimini bu karşılıklı ilişkiler çerçevesinden aramalı. Yoksa?.. Yoksa roman bir kere öz olarak anlaşılmaz. Öz olarak anlaşılmamış bir romanın, estetik değer olarak anlaşıldığı görülmüş müdür?

İlkin **«Zenciler»**den konuşalım. Bu roman biri uzak ve geniş, öbürü yakın ve dar; iki amaçlıdır: Birbirini tamamlayan, yönleri birbirinin aynı, iki amaç! **«Sokaktaki Adam»**'dan bu yana, bir roman üçlemesi içinde, hem beşeri hem de toplumsal bir aranma içerisinde değil miyiz? Türkiye koşullarında, bir bakıma doğu ve batı karşıtlıklarından, bir bakıma özgür bileşimler yapamamak güçsüzlüğünden çürümüş bir neslin halini, çabasını, aranışını gösterelim demedik mi? Üçleme içerisinde **«Sokaktaki Adam»** Hasan'la bir inkâr tipini veriyordu. Yenik, kaybolmuş, kötümser ve kötümserliğini kabullenmiş bir tip. Hasan pasif bir inkârdı. Hiçbir şeyi kabul etmiyor, fakat karşılığında hiçbir şey getirmiyordu. **«Zenciler»**'de Mehmed-Ali aktif bir inkâr. O da, bir itirazlar cehennemini

yaşamaktadır: Fakat Hasan'a kıyasla hem daha az kötümser, çünkü bir çıkar yol olabileceğine inanıyor ve bunu aranıyor; hem de daha talihsiz, çünkü bu aranma, bu çırpınma sırasında çatıştığı bir kaosa sürükleniyor. Bu kaos, dev tereddütleri ile gelmeyecek mi? Onun için de Mehmed-Ali «etli kemikli bir tereddüt»tür. Başka deyişle, bileşim öncesidir. Üçleme içerisinde romanın ve kahramanının yeri bir aranış telâşı, bir şüphe acısı, bir tereddüt ağrısıdır. Adını koyarsak 'kötümser bir **humanisme**' diyemez miyiz acaba?

Bu nokta bizi kitabın ve Mehmed-Ali'nin yakın ve dar amacına getiriyor: Beşeri ve pek tabiî toplumsal çıkmazı, insanların hayrına çözmek dilediniz mi; bileşim denemeleriniz, ilkin doktrin çizgileri, yöntem inanışları hizasında gidecektir. Ya mistik, metafizik yönlere kayacaksınız, ya lâik, toplumsal, kısaca bilimsel. Yeni Türk nesli için de, bu hal şeklinin varlığı bir kere kabul edildi mi, aranma, ister istemez, her iki yönde birden olmayacak mı? Olmadı mı? Bir kısımlarımız hâlâ daha dini bir bileşim izliyor. Bir kısmımız dini olmayan, bilimsel bileşimler peşinde.

Mehmed-Ali'nin yaşamasında her iki yön işaretlenmiş; birincisinin fiyaskosu kısa geçilerek; derhal XX nci yüzyılın ulusal, uluslararası en beşeri, en toplumsal problemine dolaşılmıştır: Allah, cennet ve cehennem birer hal şekli olmazsa; beşeri ve sosyal gelişmeye, bilimsel gelişmelere inananlar için nasıl bir bileşim gereklidir? Sorun böyle kondu mu; hemen ulusal özelliklerinin yanısıra, beşeri, uluslararası bırtakım özellikler kazanıyor. Mehmed-Ali gibi halktan bir adamın, en iddialı bilimsel sentezleri bulacak gibi olduğu yer, komünistlerin arasıdır. İlk bakışta en büyük kararlılık, en doğru düzen, en mükemmel mücadele bu çizgi üzerinde gibi görünür. Mehmed-Ali ağrılı serüveni içinde, işte bu cehennem çizgisini yaşayıp geçiyor; sonucunda kendisinin, en mühimi ellerinin hakarete uğradığını hissediyor. Ondan sonraki Paris, dışarda başka daireler çerçevesinde, **'mutluluğu'** yâni bilimsel hal şeklini aramak serüvenidir. Ama mutluluğu, ve aramak! Mehmed-Ali, kötümser **humanisme**'ini terketmiyor demek.

Paris'te onu kuşatanların, her birisi aslında, bir çağrı sayılamaz mı? Her adam ona XX. ci yüzyıl için bir bileşim önermiyor mu? Yankoviç yıkılmış liberal bireyciliğin; El-Barudi uluslararası komünizm'in, Hernandez «Onun antitezi bir Trotskizm»in, Çang, dini ve mistik bireyciliğin temsilcisi değil mi? Hadi kalkıp bunları, bir otelde rastgele toplanmış, «serseriler» sayın! Hayır, Mehmed-Ali, Hotel de l'Europe'da şüphe, aranış, tereddüt üçgenini, başka kutuplar arasında çizmeye devam ediyor. Yine bileşimler aranıyor. Yine tereddütlere saplanıyor. Fakat bir gün bile, insandan umudunu kesmemiştir.

Kitabın kısa ve yakın amacı buradan bakıldı mı, hem olağanüstü beşeri ve ağrılı, hem de olağanüstü güncel ve önemlidir: Yeni Türkiye insanları için, tartışmasız inanışlar, hal şekilleri vermiyor; avuntular veriyor belki, sonraları daha büyük ıstıraplar getiren avuntular. Bu, bir! Dini bileşim tevekküle ve uyuşukluğa götürüyor, bu iki! Komünist bileşim, insan haysiyetinden ve en ilkel beşeri haklardan istifa etmeyi şart koşuyor, bu üç! Mehmed-Ali'nin serüveni «Zenciler...» de bu üç sonuca çıkmaktadır. O tereddütleri, şüpheleri, aranmaları ortasından, yine de bize, bu kesinlikleri taşımaya uğraşıyor

Peki, ulusal koşullara uygun uluslararası koşullara ters düşmeyen, onun aradığı, bizim de aradığımız asıl sentez? O üçüncü kitabın ve Mahmud'un misyonu.

Şöyle bir yaşamak: «Sen küçük bir İstanbul adamı ol, toplumsal bir rahatsızlığı yaşa, hal şekilleridir diye gericiliğe ve komünistliğe bulaş; sonucunda bir bunalım seni dükkânından ve sevdiğin kızdan koparıp, Paris'lere atsın, orada bir dostunu vursunlar, öbürü sınırdışı edilsin; bir kız sev ve söyleyeme, seni bir kız sevsin ve söyleyemesin; gün geçtikçe parasız kal, başka bir bunalımı dokumaya başla ve Afrika'ya gitmeye karar ver, teşebbüslere geç.» Bu yaşamak, bir romandır. Yalnız başına, en ilkel çizgilerine çevrilmiş bu olaylar zinciri bile, hareketli bir serüven filmine temel teşkil edebilirdi. Oysa eleştirici «Zenciler...»e bakıyor ve: «— Bir netice, bir takım, bir vak'alar sistemi» diyor, «aramayın.» Ya bütün bu olanları görmezden geliyor, ya da başka bir sebebi var bunun. Evet, başka bir sebebi var.

Roman kuruluşumuz, henüz geri ve ilkel. Son birkaç yılın hangi romanına el atsanız, roman estetiği ve kuruluşu bakımından, XIX. cu yüzyıl yazarlarının hizasını aşamıyor. Aşamıyor ne lâf! Bulamıyor. Aşırı sol sosyalist realizm'den gelen bir şemacılık ve populizm bir yandan; kahve sohbeti ve meddahlık kırması bir anlatıcılık (**narration**) öbür yandan çevremizi daraltıyor. Alıştık da buna. En iddialı romancılarımız bile eserlerini bir çeşit «tefrika tekniği» üzerine kurmuyorlar mı? Yerli filmle yerli roman arasındaki meselenin, her gün biraz daha azaldığı bir gerçek değil mi?

Bir de XX. ci yüzyılın çizgisini aramak var. Yeni sanatların, bu arada radyo, televizyon ve sinemanın; yani sanat gidişlerinin, bu arada **surrealisme**'in ve pek tabii olarak psikanaliz'in verilerini roman kuruluşları içinde eritmek; dünya anlayışı ve yöntemi ile hazırlanmış bir özü, modern ve ona uygun bir estetik yapıya dökmek çabası var. Bu, elbet, alışılmış anlatıcılık tutumuna ters düşüyor. İnsanlar ve olaylar, bir anda zaman ve uzay içine dağılıyorlar. Hızlı bir eşzamanlılık, tıpkı hayatta olduğu gibi, olanı, olmuşu, ve olması isteneni aynı saniye aralığına sıkıştırabiliyor. Bu sırada fikirler ve davranışlar, daha da önemlisi yorumlar, olayların etkisini **choc** plânlarından «tefekkür» plânlarına kaydırıyorlar. Sonunda «...sizden iyi olmasın bir gün Ahmet efendi» tekniğine alışmış gözler için böyle bir tutum; olaylar ve mekânlar arası dekupaj, iç ve dış gerçeklerin eşzamanlılığı rahatsız edici, tutucu oluyor. Ama bu bir «vak'alar sistemi yok» mu demektir, orasını insafınıza bırakalım. Evet, «malûm» bir çeşit vak'alar sistemi ve neticesi **«Zenciler Birbirine Benzemez»** de yoktur. Olması da istenmemiştir zaten. Burada yazar «başka» bir şey deniyor. Önce bunu görmek ve değerlendirmek gerekmez mi? Belki başaramıyor. O ayrı tartışma konusu. Ama «vak'alar sistemi yok» demek, «bir çerçeve, bir düzen eksikliği var» demek!? Eleştirici ile romancının ayrılığı yok, yok: Karşıtlığı: bir roman grameri karşıtlığıdır. Bilmem siz ne dersiniz.

Kimbilir, belki de daha bir zaman **«Zenciler Birbirine Benzemez»** kendi eleştiricisini bekleyecek.

Dost. Cilt 2, Sayı 12, Eylül 1958

"Sokaktaki Adam'dan bu yana, bir roman üçlemesi içinde, hem beşeri hem de toplumsal, bir aranma içersinde değil miyiz? Türkiye koşullarında, bir bakıma Doğu ve Batı karşıtlıklarından, bir bakıma özgür bileşimler yapamamak güçsüzlüğünden, çürümüş bir neslin halini, çabasını, aranışını gösterelim demedik mi?

Üçleme içersinde '**Sokaktaki Adam**' Hasan'la bir inkâr tipini veriyordu. Yenik, kaybolmuş, kötümser ve kötümserliğini kabullenmiş bir tip. **Hasan** pasif bir inkârdı. '**Zenciler Birbirine Benzemez**'de **Mehmed Ali** aktif bir inkâr. O da bir itirazlar cehennemini yaşamaktadır: fakat, **Hasan**'a kıyasla hem daha az kötümser, çünkü bir çıkar yol bulabileceğine inanıyor ve bunu aranıyor; hem de daha talihsiz, çünkü bu aranma, bu çırpınma sırasında, çatıştığı dev bir kaosa sürükleniyor. Bu kaos dev tereddütleriyle gelmeyecek mi? Onun için de **Mehmed Ali** 'etli kemikli bir tereddüttür', başka deyişle bileşim öncesidir.

Paris'te onu kuşatanların, her birisi aslında, bir çağrı sayılamaz mı? Her adam ona XX. yüzyıl için bir bileşim önermiyor mu? **Yankoviç** yıkılmış liberal bireyciliğin, **El-Barudi** uluslararası komünizmin, **Hernandez** onun anti-tezi bir Troçkizmin, **Çang** dini ve mistik bireyciliğin, temsilcisi değil mi? Hadi kalkıp bunları, bir otelde rastgele toplanmış serseriler sayın! Hayır, **Mehmed Ali, Hôtel de l'Europe**'da, şüphe, aranış, tereddüt üçgenini, başka kutuplar arasında çizmeye devam ediyor. Yine bileşimler arıyor. Yine tereddütlere saplanıyor. Fakat bir gün bile insandan umudunu kesmemiştir.**"**

Attilâ İlhan